

СРПСКИ ДИЈАЛЕКТОЛОШКИ ЗБОРНИК
КЊИГА LX

Слободан Реметић

ТЕКСТОВИ ИЗ ГОВОРА ИСТОЧНОБОСАНСКИХ ЕРА

УВОДНЕ НАПОМЕНЕ*

Облашћу источнобосанских Ера, у народу познатом и под именом *Кадилук*, сматра се подручје између Бирча и Нишићке висоравни, терен омеђен рекама Дрињачом, Биоштицом и Кривајом и падинама Коњуха и Романије. Одредбама Дејтонског мировног споразума већи део ерске области припао је Федерацији Босне и Херцеговине, а мањи Републици Српској (в. приложену карту). Федерацији данас припадају села: Араповача, Берисалићи, Брда, Велика Кула, Вучинићи, Горњи Дрецељ, Грабовица, Доњи Дрецељ, Дуганцићи, Жеравице, Загајница, Ковачићи, Коњевићи, Крајшићи, Крижевићи, Мала Кула, Метиљи, Оловске Луке, Понијерка, Понор, Придворица, Радачићи, Речице, Сливње, Ћуде, а Републици Српској: Бабине Горње, Берковина, Врапци, Горњи Драпнићи, Доњи Драпнићи, Јабука, Кнежина, Крушевци, Мало Поље, Мангурићи, Нерићи, Поткозловача, Равањско, Рудине. Границе ерске области, односно Кадилука, треба узети условно, јер су оне, у недостатку прецизних података у научној литератури, одређиване према устаљеним локалним народним „мерилима“, према усменим обавештењима консултованих информатора на терену.

У току последњег рата становништво већине ерских села остало је без крова над главом и привремено се одселило из својих вишевековних огњишта и населило на Сокоцу, Хан Пијеску, у Власеници, Дрињачама, Зворнику, Каракају, Горњем Шепку, Брањеву и другим, у првом реду новонасталим избегличким насељима у долини Дрине и Саве, а делимично и у прекодринским србијанским местима. Ни у једном новом станишту источнобосанске Ере не чине једино становништво, а новоформирана насеља дуж тзв. коридора долином Дрине и Саве представљају школски пример ретко где и ретко када забележене мешавине сеоског и градског становништва, носилаца више градских и више сеоских, међусобно обично различитих говора. У новоствореним околностима убрзано се топе особености донетих локалних говорних типова. Да невоља буде већа, зуб времена је убрзано затирао говорне трагове донете из многих предела двеју западних република некадашње Југославије који претходно нису значајније језички испитани. У нежељеним и несрећним новонасталим околностима већ крајем рата су учињени први кораци на снимању говора „стараца и старица избеглих из сеоских насеља српских западних области“ (Слободан Реметић, *Српски дијалекатски комплекс — стипејей досадашње и стипијаносији и даљи задаци*. — Српски духовни простор, Зборник радова са научног скупа, Бијељина 29–30. октобар 1998, Академија наука и умјетности Републике Српске, Научни скупови, књ. 1, Одјелење друштвених наука, књ. 1, Бања Лука — Српско Сарајево, 1999, 279). Релативно успе-

* Рад је настао у оквиру пројекта *Испитивање српског дијалекатског комплекса Босне и Херцеговине*, који финансира Министарство науке и технологије Републике Српске.

шну акцију у том смеру омогућило је изузетно разумевање Српске академије наука и уметности, Владе Републике Српске, неких министарстава Владе Републике Србије, затим Академије наука и умјетности Републике Српске. Досад је на аудио касте снимљено преко 800 сати везаног говора аутентичних носилаца свога локалног говорног идиома са подручја Нишићке висоравни (зона тзв. Мулалука), Кадилука (област источnobосанских Ера), Горњег Бирча, околине Живиница и Бановића, зеничког и какањског краја, из околине Брезе и Вареша, са подручја Бугојна, Доњег Вакуфа, те Подриња у зони Калесије и Зворника. Највећи део језичке грађе на терену је снимио господин Милисав Крајишник (рођен 1965. године), привремено насељен у Брањеву, а до 1992. живео је у родним Ковачићима код Кладња. Стотињак сати говора избеглица, у првом реду својих суседа, снимио је аутор ових редова.

Богато прикупљено језичко благо, само делимично сређено и објављено, углавном у прилозима аутора ових редова¹, садржи корпус довољан за израду више монографских описа појединих говорних типова и дијалекатске речника, односно збирки дијалекатских речи. То се посебно односи на источnobосанске Ере, чији идиом од заборавља треба да сачува и око 500 сати снимака њиховог говора. Томе циљу треба да допринесе и ова збирка текстова, узорака говора лица расељених у току последње размирице. Из разумљивих разлога расељенима је у овој прилици дата предност над исповестима и причама о разним догодовштинама становника ерске области које судбина није померала са њихових старих кућних прагова. Текстови који следе чине делић разговора са избеглицима из ауторовог завичаја снимљеног у времену од 1995. до 2001. године.

¹ Уп.: *О гласовним особинама говора Жељове (код Бановића)*. — Зборник Матице српске за филологију и лингвистику, Нови Сад, 1999, књ. XLII, 399–432; *О шћакавизму какањских и зеничких Срба*. — Јужнословенски филолог, Београд (Српска академија наука и уметности и Институт за српски језик САНУ), 2000, књ. XLVI/3–4, 931–949; *Ујоштреба инструменџала у говору источnobосанских Ера*. — Зборник Матице српске за филологију и лингвистику, Нови Сад, 2000, књ. XLIII, 505–521; *О двјема синтаксичким контамнацијама на источnobосанском терену*. — Браничево, Часопис за књижевност, језик и културу, Година L, број 3–4, Пожаревац, 2005, 307–310; *Јошоваље у говору Горњег Бирча*. — Годишњак за српски језик и књижевност, Филозофски факултет у Нишу, год. XX, бр. 8, Ниш, 2006, 387–398; *О посесивној конструкцији у + генитив личне заменице на источnobосанском терену*. — Јужнословенски филолог, Београд, 2008, књ. LXIV, 391–400; *Над шћакавизмом Нишићке висоравни*. — Славистика, Београд (Славистичко друштво Србије), 2009, књ. XIII, 372–378; *Босански српски говори у свјетлу дијалекатске инџерференције (лингвистички и социолингвистички аспект)*. — Зборник Матице српске за филологију и лингвистику, Нови Сад, 2009, књ. LII/1, 149–178.

ТЕКСТОВИ

КОВАЧИЋИ

Међед уватијо за-врат онџ-мџе јуне и вако чини

И тако смо одбијали та-говеда. И један пут ђдбијемо говеда, ја сам пошла пред говеда и носла преслцу, а говеда су мени била пот Кршељцима. Пот Кршељцима говеда била, а Слободан Ремега бијо мали њ-џон, а покџнја Рџса Лазна, она је била пот Кршељцима. И џ-менџ се говеда, чџе се звоно, велико било, кат-пџчџше се кривт. А ја сам ишла ис потока, џздџ од Увора, гџр брду, стварно пошла сам брду. И како-ја џдем, говеда се — закривџ се једно јуне, малџ ми било. Кад-ја гџре онџ-како су балвани вођени, онџ[ј]-ја-рак бијо, кад ја — кад међед уватијо за-врат онџ-мџе јуне и вако чини. А ја како-сам-се-поштапала (извадла не-ко, прџредџ било, дрво, онџ-дрво и како-сам-га-извџкла), ја-онога-међеда и уда-ри-га-ја. Шта-ја знам у-ономе-страу — стварно-је-тџ било. И ударик-ја оног-међе-да, један пут и другџ пут. Он џскочџ у-том, а говеда стџгоше другџ џзгџ: волови, краве, тџ-кривњава се нџнди уватла. Ја-онџ[м]-мџткџм млџти, па млџти, кривџ се говеда. Чџџем Рџсу на-Шталама некиџем, џна виџе: „џ Кристо“, ал ја-се не-моџу џзват. Е, ја се наџам: Слободан, џ-џн џде от Кршељка, и џџгова говеда, свџ-се-[џ]нџ пџчџло кривт. Тџ је велки, толики стра и џџаз било. Она-говеда мџ-ја полџешџ, онџ-јуне џстаде џнди зџџрено, кад онџ-јуне, истор-џно јџдно џзлетџ и — прџт-краве! Нега је мајка, вџџруџеш, џзџла, бџгами, џзџла га прџда-се, свџ га џџшка, џно јџдно: кврџа онџ-на-врату. И гџни га, гџни и тако дџџосмо на Црвенџ јџбуку. Зџвнџ мене Рџса јџш јџднџм, ја-пџџок да-се-џзовџм. Ја-како-сам онџ-мџт-ку дрџала — стварно-је-тџ било — како-сам-је-прџтсла и дрџала и млџти џ-дрво џнди, млџти џнди, млџти џнди. Један пут је излетџијо, видла-сам-ја џџга. Излетџ-џн за говџдма, џна се плаше и онџ-летџ она, бџџџ кџџи. И ја она-говеда на Цр-венџ јџбуку. Са-сташџ се свџчија говеда, Рџса мене зџвну: „џ Кристо“. Ја-кат-сам пу-стла онџ-мџтку џ[з]-шакџ: џ-менџ су онџ-рџке џтишле, ја-тџ-нијџса[м] мџгла вратџ: побџјџџло. Прџтсла тако онџ-мџтку, како сам дрџала, свџ ми рџке побџ-јџџеле... Кад џно не мџже: леџе, не-мере даље. Ја-џнда-џе ус Каџиџ кџсу гџр џџи-џџем, кад Млађен покџнџи кџсџ и Радиша-је ш-џџим бијо, ја, ја-зџвнџм: „Међед је џбијо јуне, џџте џзмите волове (јџдва и говорџм, стра ме тај-џзео) па га довуџте.“ И ја-сам-дошла кџџи и легла. Није џнда било свџтла, стрџџџе, била ми Мџлца мџја сна. Упџлла лампу и ја-сам-легла. Чџм заџмирџм — џдјџднџм онџ-кривњава, ја-онџ-скочџм, прџпанџм се. Неџо покџнџи Ремега дџџе и заклаше онџ-јџнцу, до-

вукли је, турли је на-кола и довукли је и заклашѐ-је. Нѐмā свјѐтла, нѐкѓг лúча прибавили, по-ономѐ-лúчу гулели и онѓ-свѐ сýтри дан... По нѓи онā-крāва, ствāрно-је-тѓ било, крāва, ја-кад-је-стаде кривњава и ѓна, јāдо, свѐ ўз-брвна се вѐре, ѓт-стрā-оногā, мāјка онѐ-јунцѐ. И-јā такѓ онѓ-у-страу понѐкад скѓчим. Лāмпу нисмо тулли, струјѐ ондā нѓје било. И такѓ ўјтру кад је свāнulo онѓ-мѐсо нѓшта смо распродавали. Кѓ лѐто било, нѓје било ни фрѓжидѐрā, нѓшта да ѓставѓш ни-у-шта. Што мѓжеш ѓзес ѓзеди, што нѐ-мереш... И јѓпѐ јā-ўјутру онѓ-кѓжу снесѐм ў-Кладањ да је прѐдāм, прѐдавале се онѐ-кѓже.

Такѓ је тāј-нāрод нāма србијāнски бѓјо ствāрно за примјер

Нѓје било ђѐци ўдобности ко-што-га-имā сād и ко-што-је ѓ-после ѓног рāта било. Ми смо, рађала сам јā, рѓдла сам шѐстѐро. Двѓѐ ми ўмрло, ствāрно мѓжда нѐ-би трѐбало али тѓ-је-и-гѓло и бѓсо и нечўвање. Пѓђи нā-њиву да кѓпāм, понесѐм бѐшку, ако је мāло дāљѐ. Јā-онѓ-свѓје диѐте пѓтурѓм тāм, ѓно се нāлāдѓ. Ако га ѓставѓм, далѐко ми дѓђи² ил-јā-нѐ-вјеруѐм да-ћѐ-ме-зѓвнути, жāо ми ђѐтѐта па-јā-вѓлим да га понесѐм. Такѓ сам овѓ-првѓ што-ми-је-било ѓт-сѐда[м] мјѐсѐци, пѓнјѐла га и — ствāрно нāлāдло се и ўмрло је. Прѐлāдло се, дѓктору, нѓсла га дѓктору кад је сћѐло и ўмријѐт. Нѓје нѓшта било и ўмрло је. Е, пѓсле ѓ-овѐ мѓје жѐне, јѐтрѐве, понесѓ, ако је мāлѓ да га мѓрāж дѓјит, понесѐ. Ако-му-је-мāлѓ, понѐси ў-флаши млјѐка, тāмо му пѓдāј лāдно. И такѓ-смо-ѓг одрāнли и рāнли онѓ-кāко је нāјгорѐ мѓгло бѓт. И мрла су ђѐца: рѓдѓ пѓ-сѐстѐро, пѓ-сѐдѐмеро, слўчāјно ѓдгѓи двѓѐ-трѓѐ, онѓ-ѓдѓ мāли. Кѓ непāжња и нѐмаштња. И нѐ-водѓ нѓко рачўна. Домāнин ў-кући ако жѐна ѓма дѓјѐте, нѐмā-тѓ рачўна да ѓна нѐ-идѐ нā-њиву. Тѓ-ѓди нā-њиву па-га-носи ил-га-ѓстави. Нѐмāш му дѓђи до-нā-пѓднѐ да-га-пѓдоѓш. Свāкѓј мāјци жāо, понесѐ га па га такѓ и дѓји и ѓдгāјѓ. И такѓ ми и ѓ[д]-трѓнѐз гѓдѓнā цурца ўмрла пошто сам дѓшла (чѐтерес, кāд-је-[ѓ]нѓ зāдруга бѓла, чѐтерѐ[с] шѐстѐ трѓнѐс-јѓј гѓдѓнā било, ѓшла ў-школу). И гѓло и бѓсо, што-се-кāже, ѓдѐ и ѓшла, такѓ дѓбѓ ўпалу мѓзга и ўмрла је и ѓна. Пѓшљѐ ѓ-ѓви су се рāђали, пѓсле-сам-се и подѓјѐлла па мāло и угāђала свѓѓѐм. Ако нѓшта — ѓставѓм ў-кући па-ћу-пѐт пўтā му дāнāз дѓђи. Нѐмā му старјѐшнѐ, жāљѓм га јā, жāљѓ га и ѓтац му и дѓлазѓм и ѓблазѓм га, ил-нāрāнѓм-га ил-га-ўгријѐм. И ондā-дѓлазѐ ми ђѐца ѓ[з]-шкѓлѐ, јѐдни дѓлазѐ ѓ[з]-шкѓлѐ, јѐдни се врађајѓ, јѐдно дрўгѓм ѓнѓ припремѓ. Онѓ је ѓставѓло штā ђѐ онѓ јѐс кa[д]-дѓђѐ. Онѓ ѓде и такѓ ѓставѓ, зā пантѓли су; ў-менѐ Арсен зāпантѓјѓ, ствāрно. Прāвѓла кумпјѐрушу; онѓ-пѓсле пѓдѓјѐлли се и ѓтшли ў-зāдругу. Ў-зāдруги рāдѓјѓ ѓн сām, а вāмо нāш чѐтѐверо ђѐцѐ. А ў-зāдруги нѐма нѓшта, штā ѓмā, тāмо-је-тѓ свѐ било нāѓпāко, ко-што-је-н-било ўвијѐк. И јā-нāправѓм-ѓм кумпјѐрушу и тўрѓм у тѐвсију. И јā-кa[д]-дѓђѐм кўђи — ѓн-ѓ-сат причā: свѐ-ми онѓ-слāтко и јā-се-рāдуѓм глāдан кa[д]-дѓђѐм да ўзмѐм онѓ-рāжљѐвушу — кāже — да јѐдѐм. Сā-кромпѓром је нāправѓм. Такѓ-је-тѓ ўвијѐг било, а што-се-тѓчѐ пѓрѓда, кāд-би-се-пѐ[т]-дāнā жѐна пѓрāђала на сѐлу, ѓна се пѓрāђā док-се-пѓрѓдѓ. Ако-се-нѐ-мерѐ пѓрѓдт, нѐкā-се дѐсѓ па ѓ-умрѐ, нѐ-мерѐ се

² Тачком испод графеме означава се релативна затвореност вокала.

пород^т. Ил д^нјете љмр̄е или, так̄о т̄о: жене једна другу порађале, која је ко-ђоја знала. Е пошље, она љмр̄е у оном-породу. Кажу, мало криве и ту жену, ал опед зову је да помогне, порађа се даље. Нека се брзо и породѝ... Бабаца бљдне једна старја жена која оће, која зна. А ја сам сама четерес пете род^{ла} ово-моје д^нјете, Милена се зове. Ја-сам-је род^{ла} сама. Они пошли да идљ, ова-моја челяд, љ-Босну (а ја сам у Србији била и мене заболло да родѝм и ја-сам-остала). А ове комшин^{це} моје, оне су полетле да испрате њѝг на неки Јадар (ми били љ-Велком Селу). И оне мени, каже она-једна Зорка, нем̄о[ј]-ја љу, она воли да бљде помајка. Бљде помајка и оне се јагме, њѝг двије, која ће га задоѝт, која ће бљд баба. Оне-су-[о]н̄о, како-су-њѝк прат^{ле} и дошле и туј смо се ижљуб^{ли}, плакали и поздрав^{ли}, ал ја ољу да родѝм и ја остадох. И Млађену кажем: „Ајде ти њѝг испрати до Јадра, а мене нека“. Не-надам-се да-љу-се-одједном породѝти. Она оде својој кући, она својој кући, ја-се-породик. И ја кат-сам-се-пород^{ла}, ништа ми остало није, како-смо-спрем^{ли}, на-кола, шта-ја знам. И коња смо остав^{ли} мени. И Млађен је осто и он̄о-ми-двоје љеце стар^{је} и ово што-љу-род^т. И он̄е-жене одлет^{ле} кући да намирују, ја-се-и-породик. Немам кога, и сламњача ми нека старја била, и[з]-сламњаче извучем један конач и ониѝм-концом, а нека ножна старја, и он̄ом ножном тамо на он̄у-подн^{цу} наслоним он̄о-д^нјете и кугаришем се од љетета и завѝжѝ[м]-му пупак и — так̄о. Оно јадно малено било, немам га љ-шта ни завит, он̄о-све била попртљала што-сам-требала да носим, за д^нјете мени није остало ништа. Свиѝет се онѝ-биѝо стљриѝо, нико ми није ни љеба оставиѝо, нико. Двоје љеце, ја и Млађен, и ја се породик. Кад-је-Млађен дошо, зачудиѝо се, ја-род^{ла} и не могу више ни лежат, немам на-чем ни лежат, све сам спрем^{ла}, стварно. Све спрем^{ла} и немам. Ка[д]-дође-ми она-Зорка: „Јој, што ме нијеси звала?“ Шта-љу-ја зват кад- је-и-мене снашло одједном. Дође и она-друга, и-њој жао. Сподб^{ла} ми она-Зорка д^нјете да задоѝ, да она бљде помајка, она: „Јој, да[ј] ја љу му другу си-су“ — да-му-бљдну оље. Е, онда он̄е-жене сазнале-су да-сам-ја остала и видле су. Оне су онда мени дон^{јеле} све. Донос^{ле} сваки дан, три дана сам била: сваки ручак и вечеру оне направѝ фино и донесљ и љеци и мени, и дон^{јеле} неку простирку. Так̄о су фино биле љ-Велком Селу, зовљ се Ђурђевѝи. И пошље-ми-је рата тај Ђурђевѝи долазиѝо и питали ко има от-Крунића у бжеганији. Рекли су: има само жива Криста. Кад-је-он писо мени, пита: што сам сама, да дођљ по-мене. Ја-сам-рекла да нељу доѝ. Нијесам-ја сама што-ме-неће нико нек-сам-так̄о остала сама, нека-ме за-неки вакач. Чоѝек ми је љмр̄о, навикла сам, туј има мога села, мени је жена, имам ѝ-овије што-се-нијесмо знали, љпознали се. Так̄о љвиѝек сам била фино са-свиѝетом и свиѝет са-мном. И так̄о сам то остала... Пошље смо се врат^{ли}. Млађен је биѝо мајстор, неке биле чеѝе, шта-ја знам — бачене. Он-је-љзо, за-три дана направиѝо чеѝе, направиѝо он̄о-све што-се-могло направ^{ти} и с ониѝм Властимиром сѝде у чеѝе. Сат коња љпрѝгне, да-му-коњ зна воз^т, ваља са[д] тѝстом ѝѝа, путем. И ми-ти сѝдемо, направѝ-он чеѝе, оде у Лозн^{цу}, да мало испроба коња. Два-три дана проб̄о коња, пошље-ми сѝдемо, спрем^{имо} се, испратѝ-нас, ижљуб^{ли} се, плакали и они ѝ-ми. Таки је тај-народ нама србијански биѝо стварно за примјер: Нарочито ми, ми-кат-смо тамо били — ми-смо-три љетрве биле, ми смо: једна кува, једна каву, једна варен^{ку}, једна разнаша и биле-[о]нѝ ашчије.

Они су нас увијек приват^{ли} и кат су славе биле, никад н^ијесу: они нас зовн^у фино и онд^а-и-они нама долаз^{ли} и сл^{ав}ли. Ран^{ли} смо кр^{ма}д, жив^{ли} ко-кот-ку^ће. А з^{ем}љу смо рад^{ли} на^полцу. Волове своје догна^{ли}, они н^ијесу имали во^лов^а. Волови су о^рали и-њима, и-нама, они су ра^нли, није било ђе-ће-и затвор^т и шта-ја зна^м. Кат-смо-дошли том^е-газди, љ-нега је било све изгин^уло, казнен^а експедиција д^еси се на-он^ој страни и поби^ју... Остала му тр^оица мушкар^аца. Они су нама пов^јер^{ли} ку^ћу. Ў-мен^е св^екрва по^ко^јн^а м^оја о^стан^е кот-ку^ће, к^ув^а нама, и-њему л^еб испеч^е, заједно-се-т^о к^ув^а. Он-за^кључ^а собе: „Ево, кат-Ш^иљо д^ође [Ш^иљо му се з^вао та^ј-си[н] нај^стар^и], ка[д]-д^ође Ш^иљо, под^ај му к^љу^ч, не-да^ј они^ем-дру^ги^ем“. И тако смо прежив^{ли} и онд^а смо се врат^{ли} с ти^ем-ч^езама — поч^ек ти причат. И сед^емо до-у-Зв^ор^ник, и кат-смо-у-Зв^ор^нику били, см^ркло се. Т^уј смо но^ћли у не^кој ку^ћет^ни, шта-ја зна^м. Т^отал^е смо ст^игли до у П^ож^ар^нцу. Е, у П^ож^ар^нци смо оп^е т^уј но^ћли. Не^ке Р^емете има^ју т^уј у П^ож^ар^нци, м^оја св^е-крва од-Р^емет^а родом. И т^уј-су-нас ф^ино д^очекали и т^уј смо но^ћили и у^јутру кад-је-пр^ед-зору било, по^ран^имо к^рос-Тузлу и љ-Клада^н смо ст^игли.

Беш^{ка} је била на з^{ем}љи и љ^уљачке он^е-о^кр^ен^емо

Пр^ечина је дон^сла: р^ећемо испеч^е уш^тип^ака, није ти било дру^ги^е кол^ач^а. Испеч^е се уш^тип^ака и та^њир уш^тип^ака и флаш^цу ра^ки^је, нешта бе^би по^нес^еш, шта^а к^о м^оре... По^стар^а се ма^јка ко^ја-ће-ро^дт. Т^о-су-ти-биле од-вун^е пел^ене, о^тка љ-д^ва ни^{та}, ш^иро^ко к^олко се м^оре д^иј^ете у^вти. И т^у-пел^ену о^тка: ш^е[с]-с^е-дам и није в^ише било. И он^е-се-пел^ене с^уш^е, по^вј^емо д^иј^ете, ст^рму р^уке му о^кр^е-н^емо и н^ог^це са^ста^ви^мо као-да-не-би било к^риво, није ко-[о]в^о-с^ад. Кад-[о]н^о-д^иј^ете пу^ст^имо, о^но се, јад^ниче, в^рти, к^о в^ез^ане-му и-но^ге и-р^уке. И тако га в^еж^е д^уго... Беш^{ка} је била на з^{ем}љи и љ^уљачке он^е-о^кр^ен^емо, о^теш^емо: о^но се м^оре љ^улат. Љ^уља се и г^ор б^ијо те^љижа^ц по в^ру и он^о-по^кр^ије да-га-не-за^ду^ши. В^унен^а је била по^кр^ивка и он^о-св^е в^уна. Било је с^иром^аа да је не-мере ни о^ткат него-ца^ку, од-ца^ке. Рас^пор^и ца^ку и на^прав^и пел^ене, д^ев^рио-је-т^о св^ијет... Не^кад је било, н^ос^ло се об^ично у-ц^рк^ву. У-ц^рк^ву се н^ос^ло, им^аш св^ога к^ума ко^га-не-м^иј^ењ^аш. А ка^кав је: ил-је-с^иро^мак ил-је-га^зда б^ијо — т^во^ј-ти-је к^ум ко^ји и-јесте. Не^ко и пр^ом^иј^ен^и, а е^т ка^жу: не-ва^ља, гр^ота је, не^{ће} жив^ит, шта-ја зна^м. И он^дар об^ично се св^оји к^умови з^ов^у. К^уму да^дн^е да^р, т^о-се-у^ви^ег било да-му-се ко^шу^ља и к^уми, и-њ^ој нешта се да^дн^е: са^фун и не^ка ма^рама се к^уп^и, ил-се-ис^плет^у ча^рапе ил — т^о се да^дн^е. А к^ум он^да да^рив^а д^иј^ете к^олко м^оре. Ако-је-м^ало мо^гу^ћни, он-да, а кол^ко-није... Б^ирали су се к^умови ако-м^ореш. Т^о-зна^ју, ва^љда, и-м^лог^и: љ-мен^е М^ла^ђен им^а два^дес^ет и-сед^меро к^ум^ча^ди. Од-ото-два^дес^ет и-сед^меро са^мо је ј^едно у^мр^ло. Они до^ђу, и к^ол^ма до^лаз^е, т^о ти је по^шље ра^та б^ило, по^шље о^вога дру^гог ра^та. Они до^ђу кол^ма по-М^ла^ђена и они су тако-т^о не^га сл^атко оку^мљ^ивали. Оку^ми га и ја-њ^ему ко^шу^љу ни^кат куп^ила н^ијесам, све су-му биле да^ров^не ко^шу^ље. К^уме се сп^рем^е он^о-ф^ино и да^ру^ју и-не^га, и-мен^е. Ако-је-б^ли^же, иш^о-је у-сва^тове, т^о-ти-не-зна^м ни б^роја ти^е-св^ат^ова.

Гѣтке је мрзијо нѣскрѣз

Ўтора[к] као-да-је-тѣ бѣксузнѣ дѣн, ѱ-менѣ Млађен каже: „Ка[д]-сам-се-гѣђ, бѣло ми нѣкад нѣ-пѣ[т] да-идѣм па-се-мѣрам ѣбријат (он-је-нѣмѣ сѣднѣце, ишѣ ѱ-Тузлу, ѣн-је-бѣјѣ пѣретнѣк у сѣду, ѣндѣ-ишѣ на нѣкѣ мѣровнѣ сѣд ѱ-Тузлу, е ѣндѣ мѣра се мѣло ѣбријат, срѣдѣ се), кат-сам-се-гѣђ ѣбријѣ ѱторком, нѣјесам здрав дрѣгѣг дѣчекѣ“. Е, тѣ је прѣтијѣ и вѣрдовѣ.

Гѣтке је мрзијо нѣскрѣз... Такѣ су имале гѣтке уочи-Бѣжића. За Бѣжић ѱју-тру ѱрани такѣ и ѣзѣје на пашѣѣ кѣрѣто и ѱзмѣ ѣглу и бѣчка: „Вѣлим шѣти не-го-јѣсти“. ѣндѣ кѣ-да-тка: „Вѣлим ткѣти не-го-јѣсти“, па ѣнда: „Вѣлим прѣсти не-го-јѣсти“. Такѣ свѣ ѣнѣ-ѣзбѣра шѣта вѣли не-го-јѣсти. А вѣли јѣсти, ѣндѣ да-би-му-се-тѣ ѣкрѣнуло да-би- бѣлѣ и урѣдѣло. Такѣ-су тѣ-мѣло гѣтале, ѣндѣ-су-ѱчѣле јѣдна дрѣгѣ. ѣндѣ су вѣзови бѣли, бѣле плѣтѣ, прѣпѣчѣале се мѣ-стре. Тѣ-ти-је кат-прѣпѣчѣнѣ нѣкѣ плѣт ѣзнад-ѣглѣ, ѣспод ѣглѣ, прѣмѣшѣ-се тѣ-жѣ-це, прѣплѣтајѣ. Такѣ јѣдна дрѣгѣ ѱчила, кѣја бѣлѣ знѣ ѣдѣ нѣј. Вѣзле се чѣрапе, ѣбѣјѣ га у црнѣ, кѣпѣ вунѣце, ѣзвѣзе. Сѣт се нѣсѣ бѣлѣ, сѣт се нѣсѣ кѣповнѣ, нѣ-ко-ѣг не плѣтѣ. Сѣт се цѣре ѣдајѣ, ѣне не-знајѣ ни плѣсти ни прѣсти. ѣто, ѣ-моја-се сѣѣр ѣдалѣ, тѣ-ѣлга, ѣна нѣкат прѣла нѣје, нѣкад. И ѣна каже: „Јѣ-тѣ, мѣма, не-знам прѣсти“, а-и-не-прѣде-јѣ-се сѣд јѣл-ѣна рѣдѣ, ал-не-знѣ, каже: „Нѣјесам нѣкат прѣла“. И јѣ-ѱзмѣм, ѣпрѣдем, знѣм: прѣла сам и нѣ-прѣслѣцу, прѣдем ѣ-на-руке. ѱзмѣм ѣпрѣдем и шѣта ми кѣја дѣ, ѣл-ми-плѣтѣ ѣл-ми-нѣшта дѣ... Плѣ-ли се ѣмѣпѣри, прѣслуци и чѣрапе и дрѣгѣ-ти плѣтѣ нѣје бѣло... Кѣко кѣ прѣ-пѣчѣнѣ, нѣко нѣкѣ плѣтѣнѣце плѣтѣ, нѣко с нѣкѣ-јем шѣпѣликама плѣтѣ, нѣко такѣ тѣ. Прѣпѣчѣнѣ јѣдна ѣ[д]-дрѣгѣ, пѣкаже ѣна па плѣти вѣкѣ и тѣ-ти-је... Бѣјаѣја кѣја бѣјѣ, рѣѣмо, у јѣднѣм сѣлу ѣл дѣа сѣла. ѱзмѣ кѣре свѣкаке, кѣке кѣре, тѣ-нѣјесам бѣш зѣпанѣла, сѣмо нѣсѣла сам ѣ-јѣ тиѣм-жѣнама. ѣбѣјѣ у црнѣ сѣкнѣ, ѣндѣ-сѣкнѣ се ѣткѣ прѣвѣ, па-се-ѣндѣ дѣ да-се-свѣлѣ, вѣлѣрѣце бѣле, стѣпе. Тѣмо га вѣлѣ, кѣд-га-пѣвѣлѣ, ѣндѣ-га-нѣсѣш ѱ-бѣју тиѣм-жѣнама, плѣћало се. Стѣцѣ ѣнѣ-кѣвѣ-чѣну шѣто-се-кѣје и пѣсѣпѣ и ѣндѣр-гѣ-кѣру шѣто-развѣрује и с ѣнѣм-кѣрѣм дѣврѣ и ѣбѣјѣ га скрѣз у црнѣ да тѣ-не-мерѣ пѣблѣјѣдѣт. ѣвѣ-сѣт пѣблѣјѣдѣ свѣ. И ѣндѣ бѣ-јѣ је тѣрѣја, зѣво се тѣј-крѣјѣч шѣто-крѣјѣ капѣте и пѣнтѣле и, шѣта-јѣ знѣм, пѣлѣн-гаѣе-[ѣ]нѣ нѣкадѣшнѣ. Тѣ је пѣшлѣ бѣло рѣта до чѣтерѣс прѣвѣ. Пѣшлѣ кат-смо-се-вѣрѣли, ѣндѣ пѣшлѣ ѣ-купѣвало се, ѣ-ткѣло се.

Мѣра рѣвѣ уз дѣбра жѣвѣт

Ишѣ Сѣтѣ Сѣво и нѣшѣ је жѣна ткѣ и ѣткѣнѣ ѣд-ѣнѣ — чѣнак се зѣво — и ѣпѣт с ѣнѣ-стрѣну. А Сѣтѣ-Сѣво каже: „Нѣмѣј такѣ“. „Јѣ кѣко ѣу?“ Кѣже: „Вѣлѣнѣ-јѣ“. ѣна каже свѣјѣј прѣјѣтѣлѣнѣци, ѣна нѣ, јѣ, пѣтала: „Јѣј, кѣко-тѣ-тѣ знѣшѣ?“ „Знѣм, сѣма се наѣчила“. Е, ѣн је нѣ ѣндѣ прѣкѣло. Кѣко је прѣкѣло бѣш, не-знѣм нѣ-јѣ. Рѣкѣ, нѣпомѣ, Сѣтѣ Сѣво: „Шѣто-гѣдѣну мѣчѣла пѣт-пазуѣ згѣчѣла“. Шѣта гѣђ зѣ-гѣдѣну урѣдѣ мѣре пѣт-пазуѣ сѣвѣт... Е сѣт кѣд-је-ишѣ Сѣтѣ Сѣво и јѣш нѣкѣ чѣек, да-ли-је-Сѣтѣ Пѣтар кѣ-је ш-нѣм ѣшѣ и нѣшѣ чѣбанѣцу. Пѣтѣ сѣт кѣи-

Јем-һемо пúтом, òһе-òн нý да испита. Она сèдèһи пòдигнè нòгу и нòгòм кàжè: „Èто гýдà àјде“. Они мàло идý тàмо и òн кàжè: „Штà һемо нòј дàт?“ Јà, тàмо нà-лèгнè, нàһè чòбана дрýгòга. И онај-дрýги чòбан дòбар, дòбро му кàзò, кàжè Свèти Сàво: „Дàһемо нý һèму“. Овàј-питà: „Па, штò тàкò кад-је-òн вàкò дòбар па да-му-дàмо нý лòшу?“ „Мòрà рђав уз дòбра жívт“. Нè-мереш-тí дòбро и дòбро сàстав"т а лòше и лòше па нè-мере нìко жívлет, нег-ўв"јек трèбà дàти ономе-лò-шиём дòбрò.“

*

Кàжý кòкоши да-су-га-зачепркàвале, йтале онò-нòгама по зачепркàвале. Е òн је сàд òставио да-се-òмрси с јàетом. А кòњ-је — крили га ў-јасле — кòњ је јèо ш-һèгà. Ондà-је-кòња прòклео: „Јèо и на нòгама цркò“. И кòњ јèдè и нè-мереш му вјèроват ако-јèдè нèһе крèпат. Он-и-јèдè и крèпà.

Ђурђевдàн је у нàјглàдниём гòдинама

Кат-су-се-слàве д"јèлле, òндàр-су рèкли: кò се мòре злàтниём пòјасом òпат саг нека-слàви Ђурђевдàн. А Свèтòг Николу као-да-слàвè, тò-је-више брòдàри. Свèти Никола, као-да-је-òн, да пòмогнè на брòду и на вòди. И тí су се прìват"ли һèгà. Е òвò сàд дрýгè свèце, Бòже ме опрòсти, нè-знàм. Ђурђевдàн је у нàјглàдни-ём гòдинама. Нèма: свè се извуче и нèстанè свèгà кад-је-Ђурђевдàн. Нèмàш ни јà-һе зàклати и пòио си зìмн"це и пòио си свè. Е òвàј сàд ако-је-бòгат, òн-һе-заштè-ђет ил-һе-куп"т и мòре га прòслав"т. И тàкò-ти-је тà слàва. А й-овàј нà[ш] што-га-ми слàвìмо, као-да-је-һèгà нàјлакшè слàвит. Кò је һèгà ўзео òн-је òлакшò. Òвдуда је Бòжиһ, òвдуда је — нèко слàви и Бòжй дàн, тò-ти-је трèһй дàн Бòж"һа. Тòмè јòпè нàјлакшè.

Нìкад нèш чýти да се чòек полампириò

Тò као-да-је жèнско да-се-мòре полампир"т. Нìкад нèш чýти да се чòек по-лампириò, рèһемо, жèна се приказуе... И сàд òна прìчà, тà-Симана, Млàђенова сèстра, нìје била лàжива. Кàжè: имали су òни мàјку свòју и мàјка је стàра била. Òни су дòшли вòдуда из-Боснè, из-Бирча вòздòль. И һìк су трòјица браћè били ўзèли јèдну вèл"кý кýһу, онý-банàскý и òни су сàд ишли, онò-се-рàд"ло. Тàмо ишли, рàд"ли, снàс кòт-куһè òстале, н"јесу òне поднòс"ле свèкрвè. Она је била стàра, била гàдна, била чандрлàва, нèһе је нìко. Она сàд òдà òт-куһè дò-куһè, òна иде òт-куһè дò-куһè, иштè да јèдè, иштè. Нèко имà крàву, дà-јòј мл"јèка, нèко-јòј дà нèшта, нèко кàжè: „Имà синове, нè-дàм, штò-һу-јò[j] јà дàват“. Кò-кад-би-ви сàт свй мèни рèкли: „Èно-јòј һèцè, штà-һу-јò[j] јà?“ Е, òни су нòј тàкò. Она је òдала, òдала по сèлу тàкò, искàла. Нèко дà, нèко нè-дà. И јèдам пýт — òна је имала, као-биò је чàрдà[к] гòр и прèт-чардàком бàц"ла нèкý понав"цу, спàвала, тò-се-чàрдàг звào һè-жито. Кад-јèдам пýд бàба нè-слази, нè-слази. Òни тàм: бàба ўмрла. Укòч"ла се бàба. азмý, сàрàнè је. Кат-су-òни нý сàрàн"ли, јèдну вèчè èво-ти бàбè. Ствàрно èво ти бàбè, идè. Кàжè: òнò свè штà-је проговòр"ла, òна гò

ворї. И клѣпћу онѣ-папуче како-їдѣ путом, клѣпѣт стоїѣ. Оно — врата су закључана, мѣит изишћ, ёво-ти-је низ-онѣ-стѣпенце: „Дајте-вї мѣни млѣјѣка, ај-тї мѣни наспи макар јѣдну шћљу, ја-не-могу вишћ, мѣни млѣјѣко тћ мїришћ, дајте ми“. Нѣ-дају: И такћ она вратла се, йтѣ-онћ, нѣкѣ папїре, нѣкѣ књїге, нѣшта како-је-й-бїло швѣпскћ. Йтѣ-онћ, разбѣацује, гања се, они пћмрли, нѣ-видѣ они њу, сѣмо тћ-се-прћвћдї, нѣ-видѣ-је. И мї се, кѣжѣ, збїјемо у јѣдан ћћшак и узмемо сї-кїре па сѣмо йспрѣт-себѣ. И такћ тћ-она прћведѣ и ћдѣ. Ё, кад-је-она отишла — тћ-кћ-су-тћ они дѣврли, дѣном-й-м-се нѣ-идѣ ни на пћсћ, нѣ-смїју. Чї[м] мрѣк: злћ-й-м и нѣопѣко, нѣ-смїју да йдћ. Ё, тћ је прћшло, ё она, Сїмана пћћѣ тѣ што-је-прїчала мѣни, нїје лѣжћва — кѣжѣ с онћм-јѣднћм снаћм се сїстїгнѣ. Она њу сѣт пїтѣ: „Е, бћгати, прѣво ми кѣжи јел-тћ-й-стїна?“ Кѣжѣ: „Јѣст, истїна је, тћ је свѣ такћ бїло“. Она се йжалї, йспрїчѣ и нѣлѣгнѣмо споре[д]-тѣ кућѣ њѣнѣ и онѣј-ми-чѣрдѣк покѣза. „Мї смо“ — кѣже — „йшли свћкудѣ и пћповћма, йшли и пїтали“. Е, нѣко-й-м рѣко: „Узмїте зћбнћцу кћњскћ и у зћбнћцу свѣ штѣ је она йс-кала од-вѣс тўрћте у-тў-зћбнћцу и тўрћте шѣнћцѣ и водѣ и штѣ-јѣ знаћм, објѣсћте нћндї: тћ-њѣна душа ћдѣ и тражї. И пћдѣјте-јћј онѣ-њѣне даћѣ што-се-трѣба дѣти, црквенѣ. Пћдѣјте-јћј тћ што-трѣба, нѣће вам вишћ дћлазћт“. Они-тћ њћј нїјесу нї-шта ни дѣвали, они-су-се дўго мўчћли. И кат-су-ћни тћ-свѣ йздѣли, вишћ-й-м нїје дћлазћла. Мї се сѣт кѣлемо, нѣма је жћо, ал нѣ-мерш-тї тћ-вратћт. Она је умрла и жѣдна и глѣдна и нѣкўпѣна и нѣоблѣчена. Она нїје ймала него-њї трћїцу, ћни ћдћ на пћсћ, она и не дћстїгнѣ ил-й-м-нїје сћћла да-се-жѣлї на-тѣ-снѣе.

Кћ и нѣ-вјерује нї-у-шта

Мїро је йшћ — пћшли на сїјѣло. Пћшли су ћни на сїјѣло, Мїрко бїјо мћмак врїјѣдан, ма лїјѣп мћмаг бїјо. Е, ћћемо у Ћудѣ на сїјѣло. И кат-су-бїли, онћ-кў-љанскћ грћбљѣ, па ймају гћр онї-кршѣви, кад-нѣшта, тѣнећка: лўпа, лўпа, лўпа и прћдѣ-нѣс. Брѣнко кѣжѣ: ја-сам-се прћпо. И јћпѣ, и јћпѣ, и јћпѣ, Мїро-[о]нћ бїјо сїлан мћмак, штѣ-је, о[н]-нѣ-вјерује: „Ајде, бѣци јћш јѣдно, ајде бѣци јћш јѣдно“. Оно: клѣпѣт, клѣпѣт и ћни прћћју. И кат-се-врѣћћмо, вѣљда је вѣћ бїла зћра, како-су-се-вратћли у страу, Брѣнко се бїјо прћпћ толїкћ, Мїрко й-нїје. Кћ и нѣ-вјерује нї-у-шта.

Првї зћкопѣ, рѣћемо, нѣјпрћчї

Кћ ћћѣ, тћ-се-нѣћћ кћ ћћѣ. Нѣко нѣ-бї-се прїфѣтїјо тогѣ-мрћвћга, ја прѣва нѣ-бї. Мћје дїјѣте кад-ми-је-умрло, онѣ-мћја цўрћца о-трїнѣз гћдїнѣ, ја-њу вишћ нїјесам смјѣла вићѣт. Она је нѣ-мћм крїлу умрла. Јѣ-нїјесам вишћ њу пћгледѣла. Јѣ-сам-се-бћјѣла, бћјѣла-сам-се грћбљѣ вишћ нѣг мѣћѣда, штѣ-јѣ знаћм штѣ-је мѣни бїло. Ондѣ нѣћѣ се жѣна, ћћѣ, ћкўпѣ га. Ако-је-жѣнско, рѣћемо, двїје жѣне ил-трї кўпају, дѣднѣ-й-м-се нѣшта, рћбѣ ил-такћ нѣшта. Мушкарци-кат-су, мўшко умрѣ, опѣт се нѣћћ мћло прѣчїна, кћ ћћѣ, или-њѣгови дрўгови, ћкўпају такћ й-њѣгѣ. Обїчно дѣ се кћшуља онћмѣ кћ кўпѣ и чѣрапѣ и такћ тћ... Рѣку кћпѣ опѣт прѣчїна. Кћгѣ тї вћлїш па знѣш нѣће тї зѣмјѣрт па й-њѣму се нѣшта дѣ... Првї зћкопѣ, рѣ-

ћемо, најпречи. Ја-не-знам покoјнo[м] Млађену кo је закопo... Пoнесeш ранe, тa-мо се пoнесe oниeм кoји кoпaју, четвeрна oбичнo, мислим ил-иг-бyднe и-вишe. Пoнесe се пoгача и мeсa ако-се-мрси, ако-се-пoсти — рибe, кo штa имa, нeштa пo-шaљe. Пoгачe, oбичнo се кyвaју пoгачe, и пoнесe се нa-грoблe тђeм. И пoшлe кат-се-пoнесe мeит, пoнесe се јoш мaлo, пo-зaлoгaj, a вaмo се спрeми кoт-кyћe. Ил-се-зaкoљe, ако-je-мрснi дaн, ако-ниje, ако-je-пoснi — рибa се спрeми. Кaкo кo мoрe нaкo гa и-спрeмa... Кo-штo-ми дaјeмo: дaјe се чeтeреснaцa у сyбoтy вeчe, у нeђeљу се дaјe пoлyгoдишњaцa. Ако je мрснa, јeднa трeбa дa je пoснa. Ако-je-у-пoстимa yмрлa, oндa нe-мoрaш: нeг-бyднy мрснe... Oвцa се кoљe жeн-ску, a мyшкy oвaн, тo-je-oбaвeзa. Зaкoљe се дa се тaj дaн пoјeдe и тo-се-скyа... Глe-дaм: пoб гoвoри, a јa сaм слyшaлa, бaш-кo пoкoјнa Дaнaцa, yвиje[к] глeдaм тeлe-визoр и вoлим нeштo oнo-дa-чyлeм, ниje ми пјeснa ни мyзикa вeћ-вишe пoпoви кат-причaју. E oндa причa oвиeм-нaшиeм. Ми кaжeмo зa чeтeреснaцy дa се приje дa, a гoдишњaцa, рeћeмo, мoрe прeћи. Ал кaжe oвaj, причa, дa трeбa yвиeг дaти приje и гoдишњaцy, a приje и чeтeреснaцy. Бaш нeкидaн причa, a ми-тo-чeкaмo дa прeћe. A кaкo-кo мoрe, нeкo дaдe и дo-двije гoднe, дo-тpи гoднe. Нe-вaљa, кaжe, дa прeћe. Oн je свe тaмo прeд-Бoгoм дoк-се-нe-свијeћe прeпaлe, кaо-нeмa смирeњa тa-дyшa нeгoвa... Билe тaктe oмaрoвe ил-јeлoвe, бyкoвe. Ниje бyкoвe нeг-бoрoвe. Тo се тpажлo дрвo зa-тoгa. Рaсцјeпi oнy-пoлyтaцy пa je oтeшe и oндa-вaкo тaктe тyри. Тyри-гa дoљ нa-зeмљу и вaкo тaктe тyри. Млaђeнoвoг oцa кат-су-вaдли, глeдaлa сaм, oн je пo-тиeм тaктaмa. Кат-су-oнe-тaктe oтвoрили вaкo, oнe-кoсти ништa нeмa, сaмo се жyтe oнe-кoсти кo-лймyн. И oни пoкyпe oнe-кoсти и изниe-ли нa Мрaмoрje. И сaд oви-сaндyци, oвo-и-пpoпaдa. И пpoпaнe, пaнe нa-oнo, a oнo мoгo си свe пoкyпт финo с oниje-тaктi, испo[д]-тaктi. A дјeтe, рeћeмo, кaд-je-нeкрштeнo, приje билo кaд-je-нeкрштeнo, нe-кoпa се y-грoблe, oнo се кoпa вaн грoблa, кaжe: нeкрштeнo ти je. И дa-je-тo-јeдa[n] нajвиши гpиje yпyстти свo-je дјeтe дa yмpe нeкрштeнo. Oнo кaо-тaмo кo-aнђeл, нe-знaм дo-кoлкo гoдинa нa-oнoм-je свјeтy. A кaд-je-нeкрштeнo тeлo, oндa-нe-јдe тaмo, штa-ти-јa знaм... Сaмoубaцe, кo je сaм сeбe yбијo или yпoтoплeник. Кaкo-je-гoћ пoтoплeник, нe-знaм кaкo дa je oтишo, ни тoмe нит-пoб дoлaзи, нeћe пoп oпјeлo чинт.

Уочи-Бoжнa спрeмиш флaшaцy рaкиe и зoвнeш пoлaзникa

Приje-ти-je oбичaj билo yчи-Бoжнa спрeмиш флaшaцy рaкиe и зoвнeш пoлaзникa. И сaт кoгa ти вoлиш, зaрeдa се, зoвнeш пoлaзникa и oн, тaj-пoлaзник, ћe дoћи. A yвeчe ми — тo-свeжeж брeмe слaмe и yнeзeж гa y-кyћy, кaо-Исyс-je y-слaми рoђeн, y-слaмy je зaвjeн. И тy-слaмy приje ми пpoстрeмo и пoкpoвaц je бијo, кoњски. Мeтнeш пo-oнoј-слaми пoкpoвaц и јeдeш yвeчe с тoгa пoкpoвцa. Финa се вeчeрa спрeми, ми-смo-се-приje рaдoвaли тoмe. Ниje-тo приje билa питa сa-шљивaмa, oнo-кyпi[ш] шљивa, ниje вoћa билo кo-сaд. Питa се нaпpaви с кyпy-сoм или сa-кpoмпирoм, пoснo-je-тo свe, пoстли-се сви пoсти, свe-тo: шeс нeђeљa, сeдaм, свe се пoсти. И oни сeдy јeсти, oндa-нe-дy кaшикaмa. Ако-јeдeш кaшикa-мa, јeдy крee кyкyрyзe, гaтaлo-се-тo, вјeрoвaлo-се-тo. Дa-нe-звeчиш кaшикaмa и тo. И yјyтpу нa-Бaдњи дaн yрaни стaрјeшнa ако-имa мyшкo дјeтe или нeкo.

И-ми-би, ђеца, ишли, мило-нам. Урани добро и донесē бадњак и оц'јече га и до несē и прислони ус-кућу. И тамо кад-га-с'јече, сѣћам се: мој отац кад-је-ишб, каже: „Добрò-јутро“ — онò-дрво које-ће-òсећ: „Чести[т] ти празник“. Пòспē га он-јем-житом што-пòнесē, обично зòб у рукав'ци и из рукав'це га пòспē. И пос'јече га и ону-прву тр'јеску што-рас'јече, тури је у-цеп и донесē кући. И дође у-кућу, истò каже. Тамо се испечē папула и пòгача и онò-јòш нешта припреми се. Е ондà једу. Истò ка[д]-дође, каже: „Добрò-јутро и сретан ти празник“. „И-теби душа“ — он-одговорì. И сàд, онај, једемо и тò је. Увечē, онò-сам-причала — кат-смо-јели кат-пòлазниг долази, он-гледà да превари ка[д]-дође, да пòспē прво овога-дома-ћ'на, а домаћин да засрети његà. Па-се-òвàј сакрије за врата, òвàј како-је-òтвори-јо, нама, брже за врата па бацај жито на-његà. И ондà-он прòђе, ништа-он. Прòђе скрòз и — вàтри. Тамо је нàложена на òгњишту, он-крешē онē-главње: толикò ти било шен'це, òногà, па òногà, жеце, па овàца, па свè-онò причà штà трèба: пàра, па... Е ондà се врати и мирбожи се с нама на Божић. И ондàр сèдē, попије каву, ал-не-омрсује се. Донесē му се онē-увечешњē рàне, ус-каву да узмē онò-увечē што-се-и-вечерало, ил пите је òстало ил нешта, мàло, зàлогàј узмē уз-ону-ракију и он — òдē. Е, ондà пòсле ми-ручàмо, сèби сàставимо рúчак. Двије св'јече се узму и м'јeњају се, мирбожи се, она-чèљад између-себē с онијем-св'јeћама: св'јeћу једно као-гòведа да се нàпоје, нàмирē пошто-си-онò-јeо и да се гòведа сàт прòтурē кро-за-св'јeће. И грèбени се рàстурē, један тàмо грèбeн, другì вàмо. И гòведа кат-прò-ђу, òкади се штàла, гòведа кат-прòђу, онē-грèбене сàстави. Е ондà ка[д]-дође кур-јак, рећемо, у-стоку, ондàр-виçе, виçе добро: „Склòпи, бàба, грèбене, склòпи, бàба, грèбене“ — три пúта, ондà-као-вук ће склòп'т уста, он-њиг не-мере òтвор'т. И причало се да он òдà крòз-овце, а не-мере устà да òтвори. Дàл је истина, не-знам, сàмо се вјèровало у-тò... Мој отац имò пушку, он бијо у-жандар'ма и дошо и[з]-жандà-рà и није òдобрена никомē пушка. Е он је имò пушку, ја сам упант'ла. Ископò је дèрек што-се-у-кућу улази и òвуда је бијо онај-исти дèрек — тамо ископò и ту-рио-је пушку и тàмо-је [о]на-пушка била и он-сàмо онò-повуче, òтвори дèрек и извади пушку. Е ондà био-је ловац, вукòвà је било пúно, ишб-је у-лòв. Јèл-он смий-јо пúцат, није, мàлà сам била. Сàм знам да је тàкò ту-пушку имò.

И кад-је-он кући дошò, његà је ондà узо стрà, он-је-пàо прекò-прага

Оне òдају уочи-Ђурђевдàна. И један је чòек у-Мàлòм Пòљу — ствàрно-је-тò било — ил-му-се-гицају крàве, ил-не-дà се мрс: смрдì, ил, Бòже прòсти, црвà се. Ондà имају тē-нèкē у-Мàлòм Пòљу, знам-да-је једна била... А био-је један у-Мà-лòм Пòљу, Нèђо Лéковић. Он је ишò уочи-Ђурђевдàна, с пива ишò, у-Мàлòм Пò-љу тò-је-тàчно било. Он је ишò и нàлегне на-тò-пòметнò гúвно што-је-нèкат-се врло, кад — њик три: Зна-он њи сàт свè-три. Каже: она-једна мени пружì рúку, òна је свà укèцàна и умàзàна. „Не мòгу, ти-си-кèцава“ и није се ш-њòм руковò. Каже: чупава, да извинеш, скрòш чупава. Е ону-једну он-знà. Пòсле, кад је он-пò-шò òд-њиг, òне нешто, штà су рàд'ле на-том-гúвну, он-је-тò-прòшò. И кад-је-он кући дошò, његà је ондà узо стрà, он-је-пàо прекò-прага. Он кад-је-пàо, а сàм је живиò, кад-је-он пàо прекò-прага, сутри дàн, каже, сàмо кад-ò[н] ни мр̀тав

ни-жив. Унесу га и — шта-је било? Све-он испричо њима. Само ону је казџо, а онџе су њџму нџшта рџдбинџе и ни-кад-и-г ни-је казџо, овџе-дрџге. Е, онџу-жџену кад је џздрав-ви-јо и у-стџо, и-зи-шџо, у Власан-цама је ви-ди-јо. Рџкџо-јој, Сџвка-јџој, мешчџини, и-ме: „А-јде, бџгати, засџучи чџарапу да ви-ди-м јџеси л на-ка-каку-сам-те ја ви-ди-јо“. „Бџе си ме ви-ди-јо?“ Рџкџо-он џе ви-ди-јо, ка-ко-се-тџо зџвџе. „Ни-је, џт-ку-т-си-ти мџенџе ви-ди-јо?“ „Па, би-ла си ти и тџа и тџа и ти си би-ла свџа [ко-да-су-џне, да и-з-ви-нџеш, и гџле би-ле], ти-си-би-ла свџа чџупава и прџуж-ла мџени рџку, ја те нџ-јџесам смџи-јо у-зџед зџа-рџку. Свџа кџџава, нџ-чџим се на-ма-за-ла“. Она не-да ре-ћи да је џна би-ла. Е џпџе — тџо-је-у-Мџлџом Пџљу би-ло. И ка-жџе џпџе јџедан, бџгат је чџоџек, не у-ми-џем-ја тџеби ре-ћи, та-мо-је-он и-мџо, сџа-кри-џе се у-шта-ли. И, сџа-д-он чџџка, џн и јџж бџра-џа би-ли. Нџ-шта-и-м се до-га-ђа-ло свџа-шта лџше, ва-кџо у гџвџед-ма. Е, џни су се сџа-крџли, џпџе-тџо-ти-је би-ло, мешчџини, у-чи-Ђур-ђев-џана, џпџе, а и-мџа и — Вџрин-џана. И-ма-јџу-ти нџ-ки гџџо-ви ка-т-су, ал џвџо је Ђур-ђев-џан. Пни се сџа-кри-јџу, и џне су обџучџене би-ле. Њи су три у-три џџо-шка ста-ле и пре-ба-цу-јџу црџвџена клџв-ка пре-ко-џва-ца: мџени и-ма-ло, а тџџме, би-ва-гџа-зди, ко-ка-д-би-ка-зџо Кри-сти — ни-ма-ло. Мџени и-ма-ло, џномџе ни-ма-ло, мџени и-ма-ло, џномџе ни-ма-ло. Пре-ба-цу-јџу-та клџв-ка, џни скџџе и пџва-та-јџу-и-г. Пџва-та-јџу-и-г и пџвџе-жџу и у-з-мџу ка-нци-јџу. За ди-рек свџе-жџу, бџгати су џни, вџл-кџе онџе-шта-ле, и у-д-ри ка-нци-јџџм. Ски-ну-и-[х] гџџи-џе и у-д-ри, и у-д-ри, џне врџи-шта-ле и чџје-и-м џта-ц и-с-ку-ћџе и долџети: „Не, да џд-Бо-га на-ђџете, да пџб-и-јџете, да џд-гџвџа-ра-те, пџст-те“. И пџстџи, не-да ви-ш ту-ћ и до-ве-дџе-и-[х] кџћи. И кад-је-џн џи кџћи до-ве-о, у срџт пџд-нџе-и-к пџстџи на-ки-џе гџџи-џе и зџвџе сџло. Свџо је сџло сџа-т сџа-зна-ло да-су-џне тџј, да-су-у-ва-џене, зџна-ш! И свџо је сџло џи-г ви-ђџело и на-пу-цка-ли он-џа-па-ш-ча-д зџа-џи-ма да-и-к-па-ш-ча-д гџнџе. И та-кџо су џне с тџиџем прџи-шле...

Ти су сџа-д вџџерџвали да-и-[м]-мџре учџн-т. Он-џа-џпџет су нџ-шта про-вџд-ли. Ка-жџе а-ко-и-ма-ш кра-ву до-бру — ти-сов-нџе. Та-ти-сов-на, тџо-је тџо-дрџво. Е он-џа завр-ти у дџснџи рџ[г] кра-ви ти-сов-нџе и кра-ва, не-ме-ре-јџој учџн-т. Е, стџвар-но-сам и-ја тџо рад-ла. Јџднџе ми се гџд-нџе ги-ца-ла. Под-јџел-ли се и ги-ца-ла и ги-ца-ла и на-јпџсле и крџпа-ла. џгџели се и крџпа-јџој тџе-ле и крџпа и џна. Дрџги пџт не-ка Си-џа испџд-Жџе равџи-ца, ма-ло-на-м-је и-род-б-нџе, и џна ка-жџе: „Завр-ти-јџој у-рџк ти-сов-нџе“. Пџџџни Млџђе-н] ни-је вџџерџво јџдан, ал и-вџерџу-џе. На-правџи кли-н, ра-сплџес-ка и на-правџи ко-бџргџи-цу, јџр-тџо-трџбџа ма-лџо. И извр-ти-јџој рџг, извр-ти, у-дари чџи-ви-ју и он-џа-р-зџа ма-жџе и та-чи-ви-ја та-кџо тџј, е — не-ме-ре ни-шта! И он-џа-р-ти-сов-нџе тџри ви-ж-врџа-та џе прџла-зе гџвџе-да и та-кџо, ил во-ло-ви... И-мџа во на-га-зи, па не-ће да и-дџе, па не-ће, па пла-ши се, па пџчнџе бџџе-жат. Мџенџе зџма-л нџ-јџесу у Жџрав-цама, ка-т-сам-ја и пџџџни мџџ бџрат џра-ли. Пни су скџџ-ли на јџднџо-[м] мџџсту и џн-је-слџчџа-јџо дџнџо плџг и плџг прџко-ме-нџе, ја-сам-џста-ла. И во-ло-ви прџга-з-ли, ма-ло ме учџп-ли. али мџенџе плџг, да ме за-ка-чи-јо, и-сџко-би-ме свџу. Е он-џа је би-ла не-ка у сџлу, Бџже ме џпрџсти, на-ма је кџма би-ла, да су на-њџу гџвџџри-ли да џна зџна... И лџк се обџи-чно у-з-ђџе-цу, уз дџ-јџете, ре-џе-мо-мџш-ко дџ-јџете. Бџдџи га гла-ва ил нџ-шта про-вџди, шта-ја зџна-м, он-џа-и-стџо тџе-ти-со-в-нџе и би-јџелџг лџка у бџш-ку. И ка-т-пџџџе, ко-џва-ј-тџвџџ ма-ли, да и-мџа ти-сов-нџе у-не-шта у-ши-вџе-но... Не-ва-љџа прџвр-та-т џљ-нџе, тџо-нџ-јџесу ни-ка-дџа да-ли. Свџџкрџва мџџа ка-жџе: „Тџо-ни-по-што не-ва-љџа прџвр-нут џљ-ин-че“. И кад га ски-нџеш па ка-дџ-ти-је-прџвр-нџу-то џста-ло. Кад га ски-нџеш сџ-се-бџе, врџти га на-тра-г да-ти-ни-је прџвр-нџу-то, ил-ру-ка-ви ил-нџ-шта — тџо-не-ва-љџа... Па џто, тџј се тџри та-трџ-јџес-ка, тџј, шта-ја

знам и такō, јер-се-није мōгло другō. Тр^ијеску-[о]н^у т^ури, бел-им тō-заштићивало да свако не улази. Имају и злѣ очи... И она мени, кат-се-она ўдала, а ја њōј дошла. Она помузла краве, ја-нијесам-тō знала, бона. Она м^узла краве и она додаде мени рукатку да-ја-придржим, а ја-униек у кол^нбу. Она: „Немōј, Кристо јадо, немōј“. „Штō?“ „Не-да она т^амо нико мѣ, ў-неког^а се дѣсѣ злѣ очи, па мōра погасиват“. Она с^ад зна погас^т. Она замисли на твōје очи, онд^а-на-мōје очи. И ўгрије т^амо водѣ, принесѣ и ўгљѣн б^аци и онај-ўгљѣн цвр^кнѣ. И ако-он-панѣ д^ну, јѣсу твōје очи. Ако-он-останѣ по вр^у, нијесу. И она с т^ијем гања док-она изгања тѣ очи. Е ч^иѣ очи су злѣ — тō-нијесам запант^нла: дал^н оне п^ад^ну д^ну ил-остан^у на-вр.

Она се прѣпала, а ђ[д]-шта-је, заб^орав^нла сам

Е ја тō не-знам, тō-се-ўв^нјек ў-тō в^јеровало, ў-тō в^јеровале, т^у-стра^ву с^аљевале. Рѣнемо срѣтнѣ д^нјете, ђнеклѣ нападнѣ га пашче ил ђд-нешта прѣпанѣ-се. Баш-кō онō-у-Њемачкōј кат-су-причали кат-се-т^а-ц^ура прѣпала и зан^нјем^нла. И њ^у је п^овео Југословѣн в^ам, к^азо г^азди свōме, каже: им^а Јово на Гл^ас^нцу, нек^и трав^ар, Јово л^иеч^и. И ђв^ај-ти Н^ијемац њѣму ђбе^на: ајмо-м^и, и ајмо Јови. И, д^ођ^у, тō-је-йстина т^ачно била. Д^ођ^у они код Јовѣ и к^ажѣ Јови свѣ такō. Јово тражи да се она скинѣ гōла, ц^ура, и да б^удѣ ш-њим ў-соби. ђв^ај не-д^а Н^ијемац, они се вратѣ, она пл^ачѣ, и пл^ачѣ, и ст^анѣ, не^не д^ајдѣ. Она ђе да-се-врат^и, они су њōј казали шт^а тра-ж^и Јово. Е с^ад Они м^ислѣ на свѣ, а Јово... Уљегнѣ она и скинѣ се и свѣ, а Јово иза лѣ-ђ^а њōј ўзмѣ к^анту водѣ. Окрѣни се т^ам, она се окрѣн^ула, а он он^у-к^анту водѣ пл^уснѣ на-њ^у, она вр^иснѣ: а^у и — прог^овори. А ў-њѣ ђт^нш^о р^иечник кат-се-она прѣпала, заб^орав^нла сам ђ[д]-шта се она прѣпала. И она како-је-стра^н тај ђнѣ дош^о, вр^иснула и прог^овор^нла. Е онд^а је он-њ^у наград^ијо, ја-тѣби не-знам ни к^азат, и кōла-јōј купи-јо и нешта наград^нјо и њ^у и ђног^а... Она се прѣпала, а ђ[д]-шта-је, заб^орав^нла сам.

Ј^а-сам-се-сл^уч^ајно дѣс^нла кад-је-она тō-с^аљевала

Она на^топ^и в^оска д^ости, и она т^ај-в^осак ф^ино, исто^пи га ў-нек^ој кō-к^утлач^н-ци. И т^амо он^у-в^оду шап^урала, причала, св^ака жѣна тō-р^ад^и. Она нешта шап^ур^а, Б^оже-ме опр^ости, кр^сти се и шап^ур^а и онō-пр^оводи и онō-трѣсе, и ђно цвр^кнѣ и ђно се с^амо, онај-в^осак у онōј-студѣн^ој вод^и разлѣт^и. Она им^а т^уј и б^оси^ока и не-шта так^о пр^оводи, бѣли зна шт^а р^ад^и. Она к^ажѣ: „Ј^а-би-тō к^азала к^омѣ, али-не-знам ни-ј^а, не^не ни^ко“. И ђно се р^азл^нје, она-тō р^ад^и док-се-ср^це йзл^нјѣ. А ја кат-сам-била, јѣдн^ој жѣни с^аљев^а, ђно се р^азл^нјѣп^нло, св^аки^е, нек^ије чв^ор^ов^а и нешта, шт^а-јōј-се-н^о, не-знам. Ј^а-сам-се-сл^уч^ајно дѣс^нла кад-је-она тō-с^аљевала.

И ђнд^а она њ^има глѣд^а у ш^ољу и прич^а

М^илич^на сѣстра, она-што-је-у-С^ар^ајву била и она имала к^ућу н^ајб^ољ^у на Б^рд^нма, ђ-циглѣ-јōј к^ућа била, м^ојѣ М^ил^нцѣ сѣстра, Л^иља. Она ст^варно (она је с Ол^гђм била ў-шк^оли) зв^изгава је, п^о-нечему-тō д^ође. Она с^ат кад-би-т^и-њōј — ђна би тѣби знала и да-си-т^и-р^ањ^ав^ан, знала би ти пр^ошл^ос, знала-би-ти и напри-јед. И на ш^ољу и на-карте и св^ашта ђна-н^о глѣд^а. Е њ^у-т^а б^ра^на, и М^илов^ан и Д^у-

шан̄, њи-тѡ не пѡдносѣ. Она њи҃г нѣ-пѣтѣ. Е, бѣла зѣ-славу кѡд-Арсена, а овѣ-жѣ-не свѣ ѡнѣ, ѡнѣ да-ѣм-глѣдѣ. Ништа је њѡј, она-тѡ вѡлѣ. Ајте, пѡпѣле-сте, ајте вѣм ѡ-собу. И ѡндѣ она њѣма глѣдѣ у шѡљу и причѣ. Е она-тѡ знѣ свѣму нѣшта, Бѡже ме опрѡсти, и кад нѣко ѡ[д]-стра ѡдѣ

*

Толикѡ мрзѣм онѣ-пѣауке. Јѣ-сам-глѣдалѣ, ѣс-кућѣ пѡћѣм ѡздѡ гѡр према онѡј-ѡнарѣки, ѣе-смо-нѡ-сѣдали. И јѣ-глѣдам: пѣук се свѣзо ж-ѡнар^икѣ на-онѡ-шлѣйву ѣнамо. Тѡ-је-ѡн-преко-ноћи прѣлео и бѣш-кѡ кѡнац ѡн-је-свѣзан тѣмо.

Блѣго ѡномѣ кѡ је жѣдна нѣпоѣю, глѣдна нарѣнию

Као-пѡ-томѣ ѡставлѣ грѣе, ѡставлѣ грѣе. Ако-вѣмо свѣ ѣмѣш, ништа нѣ-фѣлѣ, кѣжѣ: блѣго ѡномѣ кѡ се нѣмучѣ вѣмо да нѣ-патѣ тѣмо. Блѣго ѡномѣ кѡ је жѣдна нѣпоѣю, глѣдна нарѣнию, јер-Свѣтѣ-је Пѣта[р] рѣкѡ... Нѣкѣ дѡшѡ да ѣдѣ ш-њѣм ѡ-рѣј. Кѣжѣ: нѣт-си-глѣдна нарѣнию, нѣт-си-жѣдна нѣпоѣю, ни бѡлесна вѡдию, тѣ-нѣ-мереш сѣ-мнѡм ѡ-рѣј. Ондѣ-пѡшла нѣкѣ, сѣстра му дѡшла: „И-јѣ ѣу, Пѣтре, с тѡбѡм ѡ-рѣј“. „Нѣ-мереш нѣ-тѣ сѣ-мнѡм ѡ-рѣј, тѣ-си-тућѣ тѣвио тѣкала, тѣвио сѣ ставлѣла, а пѡткѣ тѣ недѡстѣјало“. Ондѣ-пѡшла му, нѣ, тѡ-му-је-мѣјка бѣла, а пѡшла му сѣстра: „Чѣкѣј ме, брѣте Пѣтре, ѣ-јѣ ѣу с тѡбѡм ѡ-рѣј“. „Нѣ-мереш сѣ-мнѡм ѡ-рѣј, тѣ-си-тућѣ вѣзак вѣзла, а вѣ[з]-си зѣставлѣла, а свѣ, ѡвиѣк си говѡр^ила да тѣ није дѡстѣјало, ѣскала: нѣмѣм“. И тѣкѡ тѡ, као-чѡвѣј се тућѣга колко-мѡреш... Вѣмо тѣ је зѣ-мало, а тѣмо-тѣ-је зѣ-нѣвиѣк. Кѣко си ѡвди зѣслѣжѣю тѣкѡ тѣ је тѣмо, сѣмо ѣспрѣвкѣ нѣмѣ.

Ако нѣ-знѣш чѡват, нѣ-мерѣж-га ни-ѣмѣт

Бѣлѣ-ѣм свѣкрва и бѣла тѣ-снѣѡ бѡлѣ. А снѣѡ бѡлѣ бѣла кад-нѣко штѣ па зѣ иштѣ. И нѣкѣ жѣна ѣшла — кѡпуз дѡбар, а она нѣмѣ — сѣромѣш^ица. Рѣкла: „Ај-ми дѣј, бѡгѣти, јѣдну глѣв^ицу кѡпусѣ“. А рѣкла снѣѡ: „ѡсѣћу тѣ, дѡн^ићѣу тѣ јѣ“. А свѣкрва вѣдла, тѣм кѡњ бѣјѡ прѣпѣт и свѣзан и пѡсрѡ јѣдну вѣл^икѡ глѣв^ицу. И свѣкрва рѣкла: „Јѣ ѣу ѣћѣ дѡнијѣт.“ Она је ѡтишла тѣмо, знѣ да-ѣе-нѣѣна снѣѡ бѣц^ити-тѡ глѣв^ицу, нѣнѣ-је ни-ѡзѣт, а она је ѡтишла тѣмо, ѡсѣкла је и ѡчѣст^ила фѣно онѡ-глѣв^ицу и дѡнићѣла онѡј-штѡ-је-ѣскала. Тѡ-је-прѡшло вѣременѣ, ѡмрѣла је бѣба. Кад-је дѡнеколко, снѣѡ сѣпѣ кѣру, кѣжѣ: црна врѣна скѡчѣ да-јѡј-ѡчи ѣзбѣје. Па ѡпѣ тѣкѡ, па ѡпѣ тѣкѡ. Она зѡвнѣ тогѣ-свѡк чѡѣка: „Ајде, бѡгѣти, ѡбѣ-је, онѡ-врѣну, ѡна мѣни нѣ-дѣ ѡсѡт кѣру.“ Кѣжѣ: „Јѣ-свѣ стѡјѣм, брѣни ми, ѡнѣ ми ѡчи да ѣзбѣѣ, лѣтѣ на кѡр^ито.“ ѡн-се-врѣти ѡ-кућу, ѡзмѣ пѡшкѡ. Она-врѣна скѡчѣла на кѡлац и проговѡр^ила, као-проговѡр^ила: „Нѣмѡј ме ѡбит, јѣ-сам-тѡвѡја мѣјка. Ај-тѣ, снѣѡ бѡна, прѣ[д]-тобѡм су, ѣмѣјѡ трѣ сѣнићѣ пѡне, тѣбѣ чѣкајѡ. Трѣ сѣнићѣ тѣбѣ чѣкајѡ, јѣ-нѣмѣм ништа нѣг-онѡ-пѡсрѣнѡ глѣв^ицу прѣда-мнѡм. Сѣм ѣмѣ што-сам-је-дѣла онѡј-сѣромѣш^ици.“ И ѡ[н] није је ѡбѣјѡ, она рѣкла: „ѣно тѣ свѣ-трѣ, сѣмо нѣмѡј вѣшѣ дѡлаз^ит, јѣ-ѣу-сѣбѣ зѣслѣжѣ[т] другѣ.“... Кѣкав се кѡ дѣсѣ. Јѣ, није да-се-јѣ-фѣлѣм, нѣ-дѣј Бѡже, ал-тѣкѡ-ми-је ѣ-мѣјка бѣла. ѣно Бѡр^ислава, жѣв је, прѣја му бѣла, кѣжѣ:

„Прија воли другом нек-себи.“ А она би увије[к] кад-неко немā, она би њему да дода, она би њему вакō... И така сам и-ја. Ја-никад вакō кад нешта имам, а неко немā, ја-онō-не-цињним га. Ако могу, ја-му-га-даднем, ако могу, н'јесам на-то-мē... Она-ти-је такō, кад-би-она вољела ову-чашу бац'т него да[т] теби да-је-по-пијеш. Нека-је нек-се-поквари, нек-се-поквари, баџиће је... Мора-се-то све зна-ти: ко-лко, рећемо, да даш сиромāку. Ако не-знаш чуват, не-мереж-га ни-имат, то-је-друго. А друго је ко-што-је-ова била о[д]-толикō купуса да-јој-донесē ону-усрану глав'цу, што-би-је-снаа бац'ла, она њу не-би употр'јњбла. Она је очист'ла и донијела, ова и-не-зна и појела је. Немам, каже, ништа нег-ону-глав'цу купуса... Ето, да ти кажем: покoјни Млађен је све ове-мртве звао, овије-дoсти. Покoјног некoг Дан'ла, па Рану, па шта-ја знам, вакō-[о]вo, кад је ст'јо умријет, и Милана, али Лазē никад није спомњнуо. А ш њим је б'јо, онo-знаш, увијек.

Ти-Бoга спомњни и рāди

Он-је-от'шo да прњкади и она лњжала. Да-се-она шњде помах, попадија, ова-што-је-умрo сат поп. Она је з Дрњцњла, знаш-ти њу. И она, каже, лњжи, извал-ла се и шта-је-он јoш видио и рњко-је: мњни не-треба, на-сарани не-треба. Он мњни не-треба у-кући. Кажњ он: ове-слāве, то-је-ништа. Тај-Бoг, Бoже ме опрoсти, тај-Бoг, ако-га-имā, што-o[н] не-убије онога ил овога злочинца. Што-он пропусти ил ово ил оно. Ја-не-би, што-се-тичњ слāвњ, слāвијо, то-је-ништа, сāмо-ми-је — сā-стану-се ђњца, оћњ да дођу... А њо кад-је-покoјни Млађен ст'јо умријет јњдва је говoриo. Пoдиже вакo кāпу, мртва је рyка, не-мере, мāло је пoдиже и пoђе да се прњкрст'и. Онда-рњче глāсно: „Помoзи ми, Бoже и мoј свњт'и Јовāне. Увијек сам те слāвиo, н'јесам те никад забoравиo“ — фино изговори — „и у св'јњту и кот-кућњ. Данас ми б'ди на помoћи.“ Он-види да ће умријет. Имā и-млāдије — вјњрује: Ето ја-кажњм: ти прв'и... Не-мереж бити задовољан у души својoј, јер не-вјерујеш ни-у-шта него-сāм онo-дā-ми-је. Сваки чoек трњба да рāди и да имā, и-Бoк-ће-му на-помoћи бити. То-је-ствāрно: моли-се-ти Бoгу вāздāн, а немoј рāд'т, ти-неш имат, то-је-тачно. Ти-Бoга спомњни и рāди, прије-ће-ти, Бoже-ми опрoсти, опрo-ст'т свњтац кад рāдиш него-кад-не-рāдиш никад, а вāмо...

То-је-тњшко ишњрат — сврāб.

Ћњ се то заметнњ у-кућу то-је-Бoже сачувај

Имā кунница, то-је-прије било кат-се-пос'јњче, сатрлā ону-кунницу и на-рану тyри. Ондар-и-то-је добро кат-се-дyбоко пос'јњче, шлāивoм, чистoм рāкијoм, и-перњш, оно покoпи све-онo... Ко-кад-би-дāо сāд инњкцију ону-јњдну сат прoтив. Тњ-су-прије жњне прав'ле мњлеме кат-су-били онњ-ајдуци, шта-ја знам. И-са[д]-тњ-жњне, тњ-мњлеме знају и правњ. Узмњ во-ска, узмњ смoлњ, ондар-узмњ мā-сла oт-кравњ, мāсла. То-истoпи и направњи и то, мњлем по-онoј-рāни прњмазује. Ту су прије знали док-није доктoрā било. А и-сад-иг имā, и-са[д]-то правњ Душāнка. Онда имā истo, и-ја сам то прав'ла. Узмњш онњ-жyтњ травњ, зoвњ се мyшкā кантa-рина, вишњ жњне пиле коњ ђњцњ нњмају, ту-кантарину. Мyшкā, она је, она је кā-

ко-й[х] зовѣте, нѣ-знѣм ни-јѣ. Ў-нѣс имѣ ў-Змајевцу њанѣм њѣ-кѣс"ло-се, зѣрли је кѣс"ти, тврѣда је. Гѣрас-га зѣвѣ... Е ѣндѣр њѣберѣш, ѣ-јѣ-тѣ имѣм. њѣберѣм ѣнѣк-цвѣта њѣнѣга, ѣн-је-жѣт, и њѣтрпѣм је пѣну флѣш"цу и њѣспѣм ѣља ѣ-ѣнѣ и тѣ-стѣй чѣтерѣз дѣнѣ. Е пѣсле да-ти-кѣжѣм. Пѣсле ѣнѣјѣм пѣмажѣш крѣст"цу, ствѣрно, пѣмажи крѣст"цу двѣ пѣта, ѣна спѣнѣ — тиѣм-ѣљѣм. Е ѣ-менѣ Сѣѣнѣ вѣјѣруѣ ѣ-тѣ. И ѣни тѣмо знѣјѣ и ѣна вѣјѣруѣ ѣ-тѣ, ѣ-тѣ-кѣнтѣрѣну. њѣје се пѣрѣје знѣло, бѣн, диѣте кѣ-што-сѣд ѣмајѣ ѣвѣ-пѣрѣшци. Диѣте се ѣкинѣ, ѣнѣ-мѣлѣ диѣте, мѣлѣго стѣй ѣ мѣкраѣни, ѣкинѣ се. ѣно њѣму сѣпѣ кѣву њѣ-ѣнѣ, да му пѣкупи ѣнѣ-влѣгу. Ил-му-сѣпѣ црвѣточ"ну-[ѣ]нѣ, тѣ-није бѣло помѣдѣ да-ти-ѣмажѣж диѣте ко-што-сѣд-га ѣпѣ и мѣжѣ брѣз-вѣзѣ и ѣнѣмѣ му ѣишта. И ѣдѣгојѣ га ѣнѣкѣ кѣко-је. И ѣ-јѣсу сѣд ѣнѣ-тѣ-ѣѣца ко-што-су-мѣја ѣѣца и вѣ и штѣ-јѣ знѣм. Крѣпна ѣѣца. Јѣл-кѣјѣ бѣлѣ ѣнѣго-је-ѣ-менѣ Ѧрсѣн пѣрѣстѣ, Рѣд"ша пѣрѣстѣ? Тиѣм сам га л"јѣ-ч"ла, тиѣм, црвѣточ"на кѣд-бѣднѣ-ѣнѣ ѣ-менѣ свѣкрѣва вѣлѣ: „Ўзми, бѣна, ѣнѣ-црвѣточ"нѣ, пѣкупи ѣнѣ-влѣгу“. Ил: ѣзми кѣвѣ пѣ-му-пѣ-ѣнѣмѣ, ѣно се смѣжѣ, ѣнѣ-диѣте. Ўзми кѣвѣ ил-мѣло рѣстави крѣп"цу илѣмѣју ѣнѣгоѣ, ѣкѣпѣјѣ га и — ѣто, кѣ-кѣв дѣктор, кѣка помѣда! ... Свѣрѣб је, тѣ је јѣдна, тѣ-дѣктори знѣјѣ, ствѣрно је црѣв, ѣн врѣти и ѣдѣ, тѣ-је-тѣшко ѣѣшѣрат — свѣрѣб. Њѣ се тѣ зѣмѣтнѣ ѣ-кѣпу тѣ-је-Бѣже сѣ-чѣвѣј. Тѣ пѣрѣѣ са пѣшкѣра, тѣ је свѣрѣб ѣшта ѣѣгорѣ. Јѣ сам га ѣмѣла кѣт-сам-и[з]-Срѣбиѣ дѣшла. И[з]-Срѣбиѣ дѣшла, Мѣлѣна ми мѣлѣ бѣла и, да ѣзвѣнѣж, бѣла ми ѣа пѣрс"ма, ѣа грѣд"ма. И јѣ-тѣ ѣнѣмѣм чѣм, кѣд-мѣни кѣзѣшѣ — знѣла сам: Ђѣро Гѣл"јѣн, ѣни су ѣвѣјѣг бѣли свѣрѣб"ви, ти-Гѣл"јѣни тѣмо. Кѣжѣ: знѣм-јѣ-[ѣ]нѣ трѣву, ѣмѣ ѣнѣ-лѣз"ца гѣре рѣсте пѣ ѣндѣр ѣнѣ-кѣ-грѣзѣје, црѣвѣнѣ ѣнѣ-сѣтнѣ. њѣнѣ сѣкѣвѣј, кѣжѣ, и ѣкѣпѣјѣ се. Јѣ-дѣшла ѣ-Клѣдѣнѣ, тѣ-је-ѣнѣ-мѣни: јѣ-се-ѣзнојѣм, ѣзнесѣ[м] Мѣлѣну, гѣр ѣзнесѣм ѣа Кѣвѣчиѣе да кѣпѣм, ѣ ѣс-Клѣдѣнѣ је ѣнѣсѣм. Пѣнесѣм ѣниѣ-ѣл"ѣнѣцѣ, ѣдарѣ кѣша, ѣнѣ-ми-свѣ пѣкѣснѣ. Јѣ-ѣставѣм: ѣ-сѣтра ѣу дѣѣи. ѣно бѣднѣ двѣ-трѣ дѣна, ѣнѣмѣ сѣнца, ѣнѣмѣ[м]-му ѣнѣ-дѣлѣ-му штѣ. И тѣкѣ јѣ-[ѣ]нѣ диѣте ѣзѣмѣ ѣзѣ-се и јѣ се ѣсвѣрѣбѣк. И јѣ ти ѣнѣ пѣрѣпѣрѣмѣм и да се ѣкѣпѣм. И сѣѣѣм пѣд-ѣнѣј-мѣст ѣнѣди, бѣли ѣ чѣфускѣјѣм кѣѣмама, ѣисѣмо јѣш ѣсѣлли. Кѣ[д]-сам-се-јѣ ѣкѣпѣла... Кѣпѣјѣ се, ѣно је ѣзѣло, ѣзѣло. ѣнѣ-што-ми-је-бѣло ѣа грѣд"ма, јѣ-сѣ[м]-мѣслѣ тѣ је рѣк се пѣроизѣво и штѣ-јѣ знѣм. И-сѣд ѣмѣ ѣжилѣк тѣлѣкѣ. ѣно-је-[ѣ]нѣ ѣпѣкло и пѣѣло и ѣно мѣнѣ пѣстаѣде и ѣиѣка вѣшѣ. њѣје ѣи ѣнѣ-ѣѣцу пѣрѣшло. Бѣло ми илѣмѣју-пѣрѣстѣ, пѣ рѣкама. Пѣнесѣм ѣнѣ-диѣте гѣр, јѣ-јѣдна пѣтури ѣнѣ-диѣте, пѣ се чѣши, пѣ се чѣши, брѣни се. И јѣ се ѣнѣјѣм ѣкѣпѣк и ѣно мѣнѣ пѣстаѣде... Сѣгѣрѣб је, кѣжѣ, пѣшчѣ кѣд-бѣцѣ ѣнѣтрѣг ил кѣрѣјѣк, штѣ-јѣ знѣм. И ѣнѣ-ѣнѣ ѣко ѣѣгѣзѣш дѣбѣјѣш ѣнѣ-свѣрѣбѣж. И ѣндѣ ѣтрѣ-лѣј-тѣ ѣнѣчѣм кѣстрѣтнѣјѣм и бѣци ѣнѣ-стрѣу и — кѣо-да-ѣе-пѣрѣстѣт. Тѣ ми се ѣије дѣшѣвало, ѣиѣсам сѣгѣрна ѣ-тѣ, ѣнѣ-знѣм.

Пѣ-томѣ је ѣстѣло да се ѣмѣрсѣј јѣѣтом

Пѣ ѣто, вѣлѣда, рѣкли-сѣмо мѣшчѣнѣи, кѣт-се-крѣјѣо, мѣјѣка крѣла Ѧсуса, да-га-је- крѣла тѣмо ѣе-су-кѣкоши, пѣ ѣне чѣпѣрѣлѣле и зѣгрѣгалѣ га ѣ буѣѣѣку. Пѣ-томѣ је ѣстѣло да се ѣмѣрсѣј јѣѣтом, да је ѣн-свѣ-тѣ ѣставѣлѣ ѣза сѣбе... Пѣрѣје вѣсѣком, ѣнѣ-пѣрѣвѣш ѣнѣ-пѣсѣлѣ"цу, свѣрѣнѣш ѣ[д]-тѣнѣѣѣта пѣ ѣставѣш ѣнѣ-снѣско да тѣнѣко

иде. Е ѓндар озгѓ тѹри[ш] жйшку на онај-вѓсак ил-га-подгрйјаш и како-га-ѹгри-
 јеш, ѓнијем пйшеш и такѓ кѓлко мѓреш. Пѓсле се ѓнѓ измѓдало с трѓвама и ш чѓ
 рапѓм... А у Србйи-ти-је вел'кй севѓп да пѓнесѹ јѓје. Нѓсѓ ѓни — на Вѓскрс йдѹ,
 ѓбавезно за Вѓскрс, нѓ-гробље и пѓнесѓ свѓгѓ. А ймѓ љецѓ сйротнѓ, ѹ-нѓс је Бѓжо
 йшѓ, онѓ-ђѓ-сирѓче, и ѓрсен, мѓлй су бйли. ѓрсен ймѓ и ѓца и мѓјку, Бѓжо нѓмѓ и
 да Бѓжо пѓкупй. Пѓнесѓ кѓрпу: „Е, ѓјде, Бѓжо, пѓкупи.“ И ѓн-йде, Бѓжо кѹпй,
 ѓрсен му нѓсй кѓрпу, и пѓкупй. Дѓнесѹ ѓни свѓгѓ, дѓнесѹ сйра, свѓ ѓни нѓ-гроп
 тѹрајѹ, а ѓко ѹзмѓ-тѓ сйротнѓ д'јете, ѓндѓ мртвй ймајѹ нѓшта, бајѓги, ѓ[д]-тогѓ.
 Ракија се нѓсй нѓ-гроб йстѓ. Ако пѓлйјеш по грѓбу, пѓпйјеш и спѓмѓнѓш онѓ-мрт-
 твѓ. И кѓже: прѓти кад-зѓпѓлйш св'јѓћу, кѓко се св'јѓћа онѓ-ѓсетй нѓшта
 кѓ-кад-је-Йсус вѓскрснуо. Кѓко се св'јѓћа, кѓ-да-се-ѓна стрѓсе и такѓ, ѓсетйш
 на-ѓнијем-св'јѓћама, кад-йг-зѓпѓлйш, да-је-тѓ севѓп на Вѓскрс што-је-Йсус вѓс-
 крснуо, да пѓлйш мртвйјем.

Онѓ-бѓљѓ ти је кѓт-кућѓ зѓпѓлт

И бѓш јѓдна жѓна прйчѓ, упѓлла ѓна свѓме сйну св'јѓћу и пѓп йстѹлй нѓгѓм.
 Нѓгѓм онѹ-св'јѓћу, свѓ зѓђе и поѓбѓра. Они тѓмо тѹрѓ јѓдан — ѹлазйѓ си, бѓли, и
 ѓндѓ тѓмо ймѓ вѓда бйстра и п'јѓсак, онај-фйн, бйјел п'јѓсак, и зѓд'јевѓш и у
 онѹ-вѓду кѓплѓ. И ѓни онѓ-пѓкупѓ и прѓтѓпајѹ. Ни пѓла-[ѓ]нѓ св'јѓћѓ не изгѓрй.
 Бѓљѓ зѓпѓлт кѓт-кућѓ, ѹ-цркви ти нѓ-дѓ. Нѓћѓ-да-йм чѓђй црква. Пѓлле су се ѹви-
 јек ѹ-цркви св'јѓћѓ па нек се ѓна й-кречй, јер тѹј пѓп чйтѓ, тѹј св'јѓћѓ гѓрѓ. Он-
 дѓ-бѓљѓ ти је кѓт-кућѓ зѓпѓлт. Мй-кат-смо-прйшли, тѹј нѓ-мереш прйћ. Тѓ је јѓд-
 но сѓпче мѓлѓ, јѓдно сѓпче и толикѓ нѓрод навѓл'јѓ. Јѓ и ѓлга дѓшле, тѓмо се кѹ
 пујѹ, прѓдѓјѹ се и тѓмо да зѓпѓлймо. Тй-нѓ-мереш прѓћ. Нѓкѓ је ѹљегла јѓда, сйну,
 кѓмѓ-ли, зѓпѓлтѓ вел'кѹ св'јѓћу и држй је у рѹци. Штѓ-ћѓ, нит-је-ѹ-цркви ни нй-
 шта. Онај-кућѓрак прѓт-црквѓм, ѹ-цркви нѓмѓ нйко. Пѓп држѓ молтву, дѓ-ли-је
 прйје нѓс, дѓ ли пѓсле, нѓ-знѓм. Мй-мѓло стѓјѓле и вратйле се. Онѓ-св'јѓћѓ попѓлт-
 смо, ѓдјѓднѓм онај гѹрѓ се, гѹрѓ, пѓтрпѓ, ѓне сѓм по вѓди пльѓвѹ. Тѓ-ти-нйје нй-
 шта да-је-зѓпѓлйш. А кѓже-ми овѓ-у-Лѓзн'ци, велй Јѓвѓнка (нѓкй-дѓн прйчѓла-јѓ
 сѓ-њѓм), ѓна је дѓсти пѓбѓжна. Јѓвѓнка Тѓдйна кѓже: „Јѓ-ѓдѓм, свѓкй пѹт зѓпѓлйм
 ѹв'јѓк Млѓђѓну св'јѓћу, дѓсти сам ѓд-њѓгѓ чѹла“. ѓн-је-њѹ наѹч'јѓ нѓкѹ молтву,
 онѓ-вјѓровање. ѓн-је-њѓј испйсѓ и ѓна-је-тѓ наѹч'ла ствѓрно, А јѓ сам нѓписмена
 скрѓз, нѓ-знѓм нйшта, а ѓн је мѓнѓ наѹчйѓ и ѓчѓнѓш. Нѓ-знѓм штѓ ме н'јѓсу ѹчи-
 ли, нѓс је бйло дѓсти. Бѓл су ме ѹчили, дѓ ли, штѓ-јѓ знѓм. ѓтац ми ѹмрѓ, пѓшљѓ
 ѓстѓли-[ѓ]нѓ сйротнй. ѓн је мѓнѓ тйѓ-мѓлитвй наѹчйѓ дѓсти. Е ѓна кѓже: „Јѓ сам
 га вѓљѓла кѓ-ѓца. Вѓљѓла сам га и пѓштовѓла и јѓ-нйкад нѓ-ѓдѓм ѹ-цркву
 што-му-не-зѓпѓлйм св'јѓћу, ѓлѓл му бйло.“ Љѹцкй-се-[ѓ]нѓ св'јѓћѓ пѓпѓлѓ и ѓне
 щѹцкй ѹ-цркви изгѓрѓ, пѓп онѓ-и-чйтѓ, а вѓмо у Кѓзлуку... У Кѓзлуку ми је прй-
 чѓла жѓна. Кѓже ѓборй-јѓј св'јѓћу пѓп нѓгѓм. Нѓљеже, кѓже, и нѓгѓм ѓборй. И
 тѓј-пѓп йкад ѓко-дѓћѓ да онѓ-јѓ-н'јѓсам кѹћѓ свјѓштѓла, Млѓђѓ[н] нйје стйјѓ.
 Ћѓ-ћу-јѓ, кѓже, бйти, да јѓ-тѹрскѹ кѹћу свјѓштѓм — нѓћу. Ако се кѓд ѓстанѓ
 па-да-је-мѓја, а јѓ да ѓѓгову кѹћу свјѓштѓјем — нѓћу. Ако-бй-дѓшѓ сѓд ѓвѓ-да-вѓ-
 д'цу свѓтй, рѓћу-јѓ ѓѓму ѓвѓ-свѓ. Рѓћу-му ако сћѓднѓ, кѓ-ћѓш, сѓдй да прйчѓмо.

Ја-би-њему рекла па који је гођ шта-се ради за-овѣ-свијѣће, да-су-се оне у-цркви љвјек палле откако-сам-дијете била. А што се оне сат палѣ тамо и обарају се и не изгори. И што, ја сам њу сад запалла и помакла се, она је нама оборена. Други пали на ономѣ-ускоме, онѣ-панѣ, обори се. Да је држим, ја, да је у-цркви, држала-би-је да-изгори бар неколко, али-што је вако. Шта је мени фадѣ њу палт... Покупѣ, има тј четри-пет кила свијѣћа, а тамо-им има онај што-је-преправља. Они палѣ и преправљају. У-Кладњу имају, свијѣће се продају наше.

*

Темељ кат се поставља, онда се кољѣ. То-ти-је-неко, како би рекла, ко-што-Турци кољу курбанѣ, и-нама је то неки као прилог. Тако се клало на темѣ, мајстори поједу, пошље шлѣме онѣ-биднѣ. Па ја, да окрвави темѣ.

Ако-је-зламеновано, копаће га у-грѣбље

У-менѣ отац покѣјни, имѣ је он књиѣге-тѣ, био је побѣжан. Бијо у-жандарма и био је тако надарен тијем. Кажѣ да је то миропомазаниѣ, то је од Исуса нешта остало, Исусово. Као-он је оставио тај-неки тимљен и миропомазаниѣ. Он-осијѣче, видијо си ка[д]-ти-је-дијете кршћавано, ђѣца. А док-се-дијете не крсти, има онај-што-се-зѣвѣ — вјеровање. Ја га знам, само не-знам све, заборавла сам. А то вјеровање ко зна, то-је-знао Вајин отац, Томо неки. Дуго-се не-кршћажу ђѣца, нема, онѣ-поп далеко па се не кршћажу и бѣји се умриѣће сад ако-је-болесно. Е, тај ко зна да ишчита то-вјеровање, ишчита-га. Исто з босијоком ради, ја сам зламеновала овога-Радосава. Он-је-мали бијо и ѣ[н]-неће у напредак. Они га не кршћажу и кажѣ: „Ај-ти њѣга“ — покѣјна Данца — „Ај-ти њѣга зламенуј“. Мали бијо, бијо мршав, слабуњав и шта-ја знам. Ајде да дијете кренѣ. И ја фино, знала сам, ишчитам оно-свѣ вјеровање и онѣм-га-водѣм попрѣћѣм, крстла се, мољла се онѣ-и-Богу како се мољи.

Е онда тај-Томо, свѣ су њѣга звали да зламенује дијете ако је слабо, боѣ се умриѣће. Ако умрѣ, не-мере-га у-грѣбље, Ако-је-зламеновано, копаће га у-грѣбље. И онда ђѣ поп, и-дѣѣ, и пијело и свѣ буднѣ. То-зламенованѣ, то ти је пола кршћѣња, сам нема онѣ-миропомазаниѣ и нема тије што се чита... Ја сам поборавила, ријетко се чита. Рећемо кад-би-се-мољило Богу и читѣ то-вјеровање, остѣ-би дуго. Онда-ишчиташ Оченаш и прекрстиш се и — тако... Овѣ-вјеровање сам тѣшко научла, ко бресполен иксан па причај.

Ми-поседасмо да се одморимо, она неће

Вратла се кући и донијела је, кажѣ: боли Милку. Реко, ајде да видим. Нонди нешта радла, сврати се, кад она, богами, болесна: Онеш, Милка, да-ти-доне-сѣм андѣл? „Ајд, мореш“. Отшла-ја, донијела, не-знам да она не-мере устат. Ја-јѣ-пружла водѣ и андѣл, кад она не-дигѣ се. Онда-јѣ-дадок у-уста и водѣ-јѣ-дѣдала и попила и јѣпѣ донеколко дошла Драгиња. Нека-је остала код-њѣ, ви-отшли да берете гра, мешчинѣ. И јѣпѣ-јѣ-донијела... А, богами, јадна, кад-је-

-[o]н̄о-дòшла мѣни да пòмогнѣ к̀упи[т] дòль, òна је дòшла — м̄и-смо-вòзгò пòкуп-ли, с̄ам да се гр̄аб̄и — и ўзела гр̄абље да гр̄аб̄и. М̄и-пòседасмо да се òдмор̄и́мо, òна нѣ́е. К̄аже: с̄а[д]-сам и дòшла, с̄а[д]-сам и дòшла, и он̄о-гр̄аб̄ећ ка[д]-дòђе дò-н̄ас толико се зад̄иала и замòрла...

Он-је-читаву нòћ òдò, òн-се-н̄ије см̄ири́о. Н̄ије б̄ило Николѣ, и-òн-је код-н̄и нòћи́о. Па, к̄ажѣ, к̀уала му ч̄ај, па давала му нѣк̄а таблѣта(?!), па нѣ-мере ни да јѣдѣ. Читаву нòћ се н̄ије см̄ири́о... Свѣ́ је нѣг̄а слòмло. Т̄амо б̀уднѣ, в̄ам се врат̄и́, он̄ај-л̀ук нòсали, шл̄йве онѣ-догòнли. Ò[н]-н̄ије н̄икад òдмора òмò, а онд̄а-вòли-јо пòпти. Онд̄а-на̀лад̄и се и-тамо, е, свѣ́ се н̄ѣму с̄астало.

Ја-[o]н̄о-пòчѣк расту́рат кад — в̄име от кр̄авѣ и с̄исе и́сечене

Јѣдам п̀ут ў-н̄ас т̄амо кòт-кућѣ ка[д]-смо-б̄или, т̄и-зн̄ај х̄ѣ шт̄ала на Мѣђи б̄ила и он̄о-с̄и́јено ви[ш]-шт̄алѣ. Ј̄а-ј пòкòјни Млађен дòшли он̄о-ў-јесѣн. Òно је с̄абр̄ало у гòмлу кòсти и ст̄ари́е и нòви́е. И òно је он̄у-гòмлу до с̄аме шт̄алѣ и из-међу-с̄и́јена. И т̀урло м̄ало с̄и́јена на-н̄и́г и п̄алло. И, Бòже ме опрòсти, ј̄а-к̄ажѣм: тò-је-Р̄ајо чѣкò да на̀ма́м̄и л̄исцу с на̀градѣ òзгò. Млађен п̄ит̄а Р̄ајо, к̀унѣ се Р̄ајо — н̄ије. Ка[д]-се-тò-свѣ́ расп̄итало — н̄ије нијѣдан он̄ај-с-Ков̄ачи́ћа. Е òп̄[т] т̄амо кат-смо-б̄или, х̄е прѣлаз̄имо пот-Сòкино́м, пòд-вашòм к̀ућòм па он̄о-г̀увно òнди пòметнò. Кад б̄аш Сòка на̀х̄ѣ: и́зн̄јело л̀уга и ј̄ај̄а, п̄епела-òног̄а, зн̄аш, истрѣсло га нòнди там̄ан х̄е м̄и прѣлаз̄имо, х̄ѣ в̄аше б̄ило. Нѣкад г̀увно је б̄ило па-онд̄а-он̄а-òграда од Ма̀ги́ѣ прѣграђено. Òно-је-[o]н̄о нòнди т̀урло. Онд̄а-ј̀еднòм на̀л̄егò Арсен, òздò ишò, кат, к̄ажѣ, ви́ри нѣкака кр̄в̄ава к̀еса ов̄а-артиј̄ан̄а пòт-шта-лòм онòм-на̀шòм, òна-је пòдигн̀ута б̄ила... Арсен ўзмѣ нѣк̀у мòтку и изг̀рнѣ, онò-извад̄и. Кат, к̄ажѣ, м̄ачка ўб̄јена. Ўб̄јена је м̄ачка, кр̄в̄аво је онò-зн̄аш. Ј̀ел òна за̀кл̄ата, к̄ако је ўб̄јена, г̀лавно́м — кр̄в! И зав̀укло је под-он̄у-шт̄алу. Ўзѣк је, к̄ажѣ, међу-дв̄а п̀рста и ба̀ци́м је у пòток...

Јѣдам п̀ут, пòкòјни Млађен, Дѣса н̄ије òмала вòлòв̄а па òна ò́хе нѣшта да украде, да се од̀ужу́је, д̀ужни б̄или за̀други, па òна нѣкò др̀во па-да-дòль прѣд̄а, па, шт̄а-ј̄а зн̄ам, углавнò уранла òна. А снѣшчић п̄ао м̄али, на̀кò снѣшчић, оп̄анч̄ар што се к̄ажѣ. Òна уранла да ўвати вòлове да дов̀уче, на̀ше вòлове. А м̄и-смо-и́зшли, и-Млађен и-ј̄а, да-јòј-пòмогнѣмо пòватат и онò-свѣ́ да-јòј-уз̀дур̄ишѣмо. Òна је већ нѣшта, онò-òтшли и òсекли-јòј, кò-је — нѣ-зн̄ам. Р̄ано, мешч̄ини, пòкòјни, нѣко-јòј пòмогò. И такò, врат̄н̄це су б̄иле, пòсле је Млађен пригради́о, б̄иле убо-дѣне врат̄н̄це ў-шт̄алу и с̄ад òнди òтвор̄имо он̄у-вр̀љку по вр̀љку, н̄ије онò-ко-што-је-пòсле на̀прави́о. Онò-òтвор̄амо, кад-ј̄а-пòгледа, ка[д]-Дѣса зав̄и-ка: „Ма, шт̄а-ти-је-[o]н̄о, Кри́сто, нòнди?“ Ј̄а-в̄ид̄им нѣшта кр̄в̄аво кроз-он̄ај-сн̄и-јек-протòпло. Ј̄а-[o]н̄о-м̄ало разг̀рнук нѣкòм лòпатòм: ст̄в̄арно нѣк̄и ко̀мадић м̀е-са. Òна ò́хера онѣ-вòлове, ј...[м]-му ма̀јку, нѣко је пòтури́о. Н̄ико ништа к̀лао н̄ије, ет ў-кој̄а-е дòба б̄ило, не мòгу да се с̄ѣт̄им. С̀умл̄иво ми онò-нѣшто, кò и́кс̄ан, св̄ашта п̀рича. Ј̄а-[o]н̄о-ўзмѣм на лòпату и наг̀рнѣм, онò-растури́к, и-није м̀лòго. Мѣтло-га на-ка̀мар̄цу и м̄ало-га-је пòкр̀ло и кад је сн̄ијег ўдари́о, про̀казала се он̄а-кр̄в б̄аш на-врат̄н̄цама. Про̀каза се он̄а-кр̄в, на лòпату наг̀рнук, он̄а-в̀ел̄ка нѣк̄а лòпата. Ја-[o]н̄о-пòчѣк расту́рат кад — в̄име от кр̄авѣ и с̄исе и́сечене. В̄име

от-краве и сйсе исечене, а оно отопи, она-вода и оно-јурнуло, оно-поток и дољ стрму нис-Товарнице како-[о]но-ми-слазимо. Реко: да запалим сад-оно, не-знам. Кажу: треба запалит. И са[д] треба, кажу, треба ће се окреће вода наопачац. Сад она-је-вода јурнула стрму, има поток според-брда-овога и зове се Г'оло брдо. Според-Г'олог брда све се воде састале, јури, дољ се уватио бучак у једно[м] мјесту. Ја-оно-саспем и сперем ону-мотку и кренем кући. И идем кући и оно — ништа.

Е после Данца, она-то и-сад исприча, она орала, ишла пред воловма, Млађен-јој оро. Кад ми тамо кад-зец вири и[з]-земље. Каже уета и све, гледа зец. Ми-с-воловма дођосмо и заставсмо па откуда зец овде. Оно је фино осекло о[д]-зеца главу и у-земљу је турло и отуд и-овдуд, реко би зечија глава, уета и све и[з]-земље. Заставсмо волове, извадимо ону-главу, покорија Данца дошла, зовнуи је ваља. Она однијела там на хепало и запалила ону-главу. Е онда јопе, ја, почела-јој се крваа гичат у Данци, исприча-то она и-сад, и сумљају на једну жену. Почела-јој се крваа гичат и шта-ја знам и каже: ја-веллим: „Дабогда ако је йко урадио“ — испричак ти за оног-зеца — „дабогда“, како је она заклела, не-знам...

Онда-је-чито поп молтву крвама

Шта-је-се њој дешавало, Боже сачувај! Она се мени напричала, био је Дарко и све Дарко њој седочи. Прво, каже, отел'ла-јој се крваа, оде дољ Ковиљка кад — закука, снаа кад закука! Ја-дољ ка[д]-теле ливсало. Ништа му није било, требали да га продају, ранли га. Оп[е][т] други пут, опе, е онда је њо[ј] једна жена дошла и рекла-јој (јуницу фину сћели да одвоје): „Ај-ти њу мени продај“. Она њу насијече, ону-јуничцу и там-вам, нешта-јој-се окренуло свашта. Каже: е, онда она отшла, рекла-је ова, ишла је и она, и-њој так нешта се догађало, Вукашиновца. Ал она је то-мени све испричала и ко и шта, знаш, ко са-мном смје, са-мном је смјела причат.

„Ја-сам-све оно-прекопо и под и све ал ти-не-мереш наћ ништа“ — рекло-јој д'јете. И пошље направли шталу. Направли шталу кад једам пут, кад-ја-дошла, кад-у-мене краву поклоп'ле мје. Оне-непознате мје, оне су на-њу навал'ле, дви-је-иг имала, краве. Она тај-мрс носала, продавала, Ковиљка, о[д]-тога се ранла. Каже: на-онај-мрс, не-до Бог, није мрс него-на-оне-краве, оне мје поковале. И плачём: мје непознате, оне јадне сам се млате, бране. Оп[е] ишла некој дољ негди и-туј нешта, онда-најпошље отшла попу у-Олово и попу испричала. Све му испричала куд је одала, шта је ишла, све му испричала и да-јој-поп чита молтву крвама. Онда-је-чито поп молтву крвама и нешта је донијела и нешта је содла, шта-ја знам, ал, углавном, послје-јој-се украдоше оне-краве друге. Оно је њу све гањало

Криста Крунић (1918), рођена у Жеравицама, неписмена, снимљено у Горњем Шепку 1999. и 2000. године

Повуко један пласт, извукоше се грање, пласт остаде

Отш'о покорија Тодор са својем воловма — зовнуо он-њега, потрпо пластове, тетак му неки бијо покорија Тодор. „Тетак, болан, би-л ми свуко пласте?“ „Оћу, што нећу“. Кад ја доћем дољи, он је пластове стрпо, то-трактор не-знам

би-л мѡгѡ вѹћи. Бѡјѡ се, ваљда, наплáт'ће, штá ли, па да мањѣ плáсћа б'идѣ ил да прије свѹче... Н'јѣсу б'или н'и-мáл'и, голѣме плáстове стрпáло. Тѡдор загалáмијо: „Ј... те Бѡг, Никѡд'не, штá си овѡ-урáдијо? Знáш ли кѡлк'и се плáстови, јáда[н] нѣ-бијо, трпáју. Пѡ-пѡ с'ијена имá-ти у једнѡм плáсту. Јá овѡ-бѡгами не мѡгу“. Пѡ-вѹкѡ један плáст, извѹкошѣ се грáне, плáст ѡстаде. Нѣ-мѡгѹ вѡлови тѡ да извѹку. И нѣ-знáм ѡндá сѹ-ч'им је прѣвѹкѡ. Претрпáвѡ, јѣдва ѱ-Бога свѹкѡ.

Ако је кѹпња, н'икад н'ије н'ико б'ијо сáм на својѡј њ'иви

Е тáкѡ смо једнѡм ѡт'шли Гѡјку, јá и Зàгѡрка ѡт'шле да му пѡмѡгнѣмо да свлáч'имо плáсће. Тáкѡ ѡни трпáју с'ијено, Гѡјко и Рáда, а јá и Зàгѡрка вѹчемо плáсће. Пѡчѣшѣ ѡни нѣшта, заурљашѣ. Кáжѣ нѣшта, нѣ-знáм, Гѡјко њѡј, ѡсовá-јѡј нѣшта. ісовá и ѡна њѣму. ін ѡздѡ бáци се в'илама, да ѡна не дѡчека нá-своје в'иле — главѹ-би-јѡј рáзбијо. И ѡде-ѡн, нѣ-сће в'ишѣ ни да трпá, ѡстасмо м'и сáд. Кѡ ће жѣну сá-с'ијена с'кинут? Ма, враћáј се, Бѡк те ѹбијо, не-мѡгу-јá жѣнѣ с'кинут сá-с'ијена, вѣћ при в'ру с'ијена б'ило. Јѣдва-ѡ[н] нѣкáко врат'и се и онѡ-с'ијено зáврши. Да нѣ-б'и нáс, ѡн би њѹ, бѣли, истѹкѡ, м'и нѣ-дадосмо. Сѹјем-јá њѣгá: „Гѹрсузе један, штѡ жѣну сѹјеш, ѡна нá-с'ијену, тѣби је лáко дѡље, њѡј се занѣбѣсало гѡр нá-с'ијену.“ Ма, свáшта смо проживљáвали у свáкакијем тијем-шѣгама и живѡт'ма. Тáкѡ би пѡкѡјнѡм Нѣђи с'ијена трпáли и ѹвије[к] копáчи ако би б'или, јá-ј Зàгѡрка и Рáјка би пјѣвале: „Ковáчићи пѡдгѡили мѡмке, свáк'и Лѣвши ѡд]-своѣ ѣвѡјкѣ“. И ѹвијек весѣље, пјѣсма. Рáтлуч'ло се. Ако је кѹпња, н'икад н'ије н'ико б'ијо сáм на својѡј њ'иви. ѹвијек, ако в'ид'имо да имá нѣко ѡткѡсá, м'и-идѣмо, н'ико н'иког не зѡвѣ. Идѣмо, свѣ пѡмáжѣмо једно дрѹгѡм. Нáведѣ се к'иша, ма нѣће пѡкиснѹт, м'и-тѡ-идѣмо св'и и пѡкуп'имо. Слáгали се, ж'ивљели ф'ино, мѡбе б'иле. Ако кокѹрѹзá имá — кѡ-мљѣње, шѣга, Бѡже ти сáчѹвáј. Пѡкѡјн'и Лáзо нáђѣ онѣ-кокѹрузе, онѣ-брáдатѣ, шá-ренѣ, свáкаке. Бáци на жѣне, зафрkáвá се, см'ијѹ се. індá било рáтлук... Јá-и Зàгѡрка, ѹвијек смо се слáгале и тѡ. Једнѡг дáна ишла Зàгѡрка да ѡрѣ, а јá ишла са Срђанѡм да крч'им тáм у Јарачкѡм. Свѣ онѡ-ш'ибље нáоколо њ'ивѣ, трѣбáм да онѡ-пѡвaд'им, ваљá да се мѡре кѡс'т ливáда. И јá-пѡшла, Зàгѡрка ме зѡвѣ: „Јѣфо!“ „Штá-јѣ“. „Б'и-л-т'и мѣни дáла, бѡна, Срђана да ѡрѣ сá-мнѡм, а Тѡдор нѣк-идѣ с тѡ-бѡм, бѡна, крч'т. Ем ѡн гáлáми сá-мнѡм вáздáн, а Срђан н'икад нѣће р'ијечи рѣћи, а Тѡдор сáмо богáрá ако брáзда н'ије лѹцки, ако... штá гѡђ ѡн — сѹје. Јá не мѡгу сѡвкѣ, кад-ѡн-пѡчнѣ богáрат, онѡ-мѣни, свѣ ми олáди онѡ-ѡрáње“. інѣмо, бѡна, Зàгѡрка, ал штá-нѣмо, мѡре штá кѡ рѣћи мѣни и Тѡдору, м'и-смо-ѹ-шуми гѡтову, мѡ-реш рѣћи њ'ива зáбачена.“ „Ј...-ти нáрод, áјдете-в'и рáте тáм“. Тѡдор крѣнѣ сá-мнѡм, а Срђан ѡде са Зàгѡркѡм да ѡрѣ. Вáздáн јá и Тѡдор крч'имо и см'ијѣмо се, реко: „Штá м'ислиш, Тѡдоре бѡлан, мѡре б'ит пѹн'ца твѡја вáмо изв'ирује ѡтуд да в'ид'и ѣѣ-смо-м'и, штá-м'и рáд'имо“. ін се зáсм'ије јáдн'ик: „Бáш нáз бр'ига, не[к]-глѣдá штá-кѡ ѡће, главнѡ: њ'ива се тр'ијѣб'и.“ Реко: „Тáкѡ ѡ-јез, бѡгами. Штá ли сáд Срђан и Зàгѡрка рáдѣ. Дá л гáлáмѣ?“ Тѡдор вел'и: „Нѣк ѡна ш њ'им рáд'и, ѣво јá сáт с тѡбѡм крч'им. Нѣм гáлáмѣ н'и-там н'и-áм. Свѣ л'ијѣпо идѣ, пѡшло за рѹкѡм. Реко: „Тáкѡ-јѣ, бѡгами, Тѡдоре.“

Наберѐ у-шуми гљивā, по пуне кесе донесѐ оније-гљивā

Једнѡг дана трѐбамо да вучемо Загѡрки, гѡри штāли, сѡјено, плаше да трпā сѡјено. И Тѡша, јадник, мало му пригустѡ животу, ѡн-пѡчнѐ сѡват. А Загѡрка-ће-ти њѐму: „Иди, најбоље укрштѐнѡце решāи, решāи укрштѐнѡце и глѐдај цртāни на телевизору.“ „Е, ј... ти Бѡга“ — пѡчнѐ-ѡн сѡват, сѡје Тѡдор, ѡде-ѡ[n] не-ће с нāма никāко да радѡ. „Ма, Бѡк те убиѡ, штѡ-тѡ-му вѡчѐш, ѡде кѡћи, ѡн-ће-сād лѐи и лѐжат, а мѡ-ћемо-мѡра[t] трпат сѡјено“. ѡде Тѡша кѡћи, ѡбѡче некѡ блѡзу, онѡ-раднѡ, плавѡ блѡзу ѡбѡче и ѡде у-шуму Тѡша да тражѡ гѡведа. Реко, бѡгами, јѡпѐ је ѡт-корѡсти, није ѡтишѡ лѐи. Јā-са-[м]-мѡсл[ла: ѡн-ће-лѐи кѡт-кућѐ. Њѐму-тѡ тѐшко кад му рѐкнѐ... А ѡна њѐга ужљѡтѡ, ѡн-јадник ѡде, неће тѡ да трпā, ѡде тражѡд гѡведа, да нāђѐ гѡведа. Наберѐ у-шуми гљивā, по пуне кесе донесѐ оније-гљивā, лѡсичарке биле и вргањи. Увијек-јѡ-је донѡсиѡ гљиве и вргање, и рѡјнице и лѐљке. Бāш вāм причāмо, бāш јѡчѐ јā-ј Загѡрка. „Е мѡ[j] јадни Тѡдор да је жив, лакше би ми било. Кѡлко је ѡн тије-гљивā сāmије дѡниѡ и лѐљā-кā! По педесѐт килā би знā набрат.“ „Е, штā-ћеш, мѡја Загѡрка“. И кāжѐ: „Бѡље је њѐму, ѡн је ѡстѡ нā-својѡј ѡчевѡни, а нās ѐво вāкѡ“. Реко: „Штā мѡремо, не-знāмо ни-мѡ штā ће нās више трѐфит. Јѐз да је млад ѡмрѡ, дѡбар је биѡ покѡјни Тѡшо, штā мѡреш“.

Бѡло, јѡпѐ, дрѡгије лѡдѡ добрије

Кат смо штāлу правѡли, заглѐдāмо јѐдан бѡр. Виш-кућѐ тāj-кршиђ бѡјѡ. И сā[д] тāj-бѡр бегѐнисали, голем је тāj-бѡр, мѡремо, реко, темѐље ѡж-њѐга истѐсат. А кāко ћемо украти сād, мѡре-нам шѡмар... Вāљā плātѡти сѡпу ако шѡмар-нās ѡглобѡ. И мѡ, бѡгами, онѡ-бѡр ѡборѡмо, нѐмā смрѡти бѡровѡни. И направѡмо штāлу, бѡла штāла дѡга ѡса[м] мѐтарā, шѐ[с] ширѡка, а висѡна крѡва било пе[t] тāбљѡ. И, сазнаднѐ некѡ шѡмар Ибраѡим ѡс-Кладња Сѡљѡи да смо-мѡ-штāлу правѡли. Дѡћѐ и дѡведѐ јѡш некѡје ш-њѡм било, кāжѐ: „Јѐ л, кѡт цѡклѡм ѡднѐсе онāj-бѡр с крша, кѡд ли га цѡклѡм дѡјжѐ?“ А мѡ, бѡме, знāмо ћѐ. Ано га у-нашѡј штāли угрāђѐн. Дѡћѐ Ибраѡим, вѡдѡ-ѡн тѡ-свѐ. Бѡло, јѡпѐ, дрѡгије лѡдѡ добрије... Ма није тѡ бѡрово. Јѐс, није, јѐс, није! „Ајте“ — реко — „у-кућу, да пѡпијемо кāву“. ѡн-је-вѡлиѡ пѡпѡт рāкију. „Ајте“ — реко — „у-кућу, да-мѡ-пѡпијемо кāву и рāкију.“ ѡни, бѡгами, јѐдва и дѡчекашѐ, сврāтише се. Јā-нāрежѐм сѡвѡг мѐса и рāкију и кāву, и кāјмака, и сѡра дѡнесѐм. ѡни, бѡгами, јѐдошѐ и никад не-бијашѐ глобѐ. Реко: добро ѡ-јѐс. Мѡ смо тākѡ крчѡли ѡкѡ-њѡвѐ дѡље, свѐ сѐкли да би мало пригрāдѡли шѡмѐ...

Сѐвāп је, кāжѐ, брāvче зāклат за Бѡжѡнā

Зāпѡстѡ се пѐт нећѐљā пѡстā. И тѡ жѐне ѡткѡујѡ у лѡгу сѡје да не-би мрсно било, да се правѡ пѡстѡ. Нѐко-је ѡмѡ ѡља, а нѐко ѡ-није [тѡ се прије зѡао зайтин]. Кāжѐ да се-тѡ-ѡпѡстѡ сѡје, ѡткѡат лѡкшију, цѡјеђ да не-би било мрсно. И зāпѡстѡ и свѐ се пѡсти пѡстѡли: пѐт нећѐљā није било ни тѡг-зайтѡна него-кѡя грā накѡ и крѡмпир јѐдѐ, кѡя у вѡди и јѐдѐ с-љѐбом и сā-соли. И тākѡ грā сѡја, мало сām кāнѐ

зайт^{на} на по-ономē-у-бакрачу. Ако имā: ако нѐмā: скуā се нāкō без ишта. И лӯка се имало и тākō се лӯк јѐо ус-тӯ-чорбу. Ка[д] ти-пости вѐћ изиђу... Тӯциндан се звао ка[д]-се-кōљѐ за Бож^{на} брав или свињче, на Тӯциндан тада се кōљѐ и нāбијā се на рāжањ. Бадњй дан: изјутра идӯ прије сунца, идӯ у-бадњаке. Пōнесе у рукав^{ци} жита да пōспѐ бадњак тамо же-ће-га-оѐећи. И извади из рукав^{це} трипут оног-жита и пōљуби бадњак и пōспѐ га трипут житом и колко-йкад мōре — замāнѐ да што бољу тр^јјеску од-бадњака ос^јјече и тӯри у-цеп. Ка[д]-дођѐ кући, даднѐ домаћ^{ци} да стāви ђѐ мл^јјѐко. Ђе-мл^јјѐко изљѐва, да стōји код мл^јјѐка та тр^јјеска, да такй кајмак бӯдѐ. Очи-Бож^{на} обичā[ј]-је да донесѐ увечѐ мајка слāме у-кућу, унесѐ и тӯри у један нōшак [Прије није било стōловā него су биле синије]. И она стāви онӯ-слāму и баџи ора, куп^{ла}, или лѐљākā је нāбрала, и кōцки шећера. Куп^{ла} је бомбōнā и баџи тӯ-слāму да ми ђѐца и бучѐмо и да провoдимо тō. Што гōд имāмо стōкѐ и живинѐ да нāкō провoдимо да се даднѐ: кōкоши — какођемо, вoлови — бучѐмо, оѐвце — блѐчимо. И тākо свѐ тō да имаднѐ домаћин оваџа, гoведи, крмāди — рōкћемо. Какођемо: кōкоши нōсѐ јāја и купимо тō пō-слами, тражимо, обичā[ј]-је такй да тō тākō провoдимо док тражимо тō у-слами, купимо и[з]-сламѐ, вāдимо. И она-слāма стōји очи-Бож^{на}, оѐванѐ и ујутру на Божий мајка прōстрѐ пōњаву по-оној-слāми и стāви да јѐдѐмо нā-слами. Донесѐ — чѐсн^{ци} се нāправ^{ла} и од бадњака се... чѐсн^{ци} би мајка прāвила, рāно тāзе водѐ донесѐ с бунāра, да зам^јјесий чѐсн^{ци}, закуā [ми-смо-казали: да закуā чѐсн^{ци}]. У чѐсн^{ци} би стāвљала: од бадњака ос^јјече дрво отац па о[д]-тогā она прāви клин кōњски да се кōњи дају, рукатку да крāве мӯзе, прāви да оѐвце, гoведа, срѐћу и штā-ти-јā знам, пāре. Свѐ-тō зам^јјесий у-г^јјесто и онда кат-чѐсн^{ци} нāпрāви [прије-се стāвљō-би пōкōјни отац жийшке на чѐсн^{ци}, кажѐ: „Да видим кōјѐ ђѐ жито бољѐ рōд^{ти}“. Стāви на-онӯ-чѐсн^{ци}, нā-т^јјесто жийшке, забиљѐжи кōјѐ-му-је штā. Оѐвo-ми-је зoб, оѐвo јѐчам, оѐвo-кoкyруз, оѐвo крyпник. Кат-се-испечѐ чѐсн^{ца}, извади-се и ондāр-ђѐ се пѐпела вишѐ уват^{ло} на-[o]нōј-жийшки, тō ђѐ му бољѐ рōд^{ти}. Он-тō вардуѐ, и гāтā тākō да тō сийѐ, штā ђѐ сийат у-год^{ни}. Кад ујутру истō мајка на онӯ-слāму, рѐкла сам, стāви пōњаву или врѐћу кōстретнӯ па се нā-отō стāви пита и штā је она припрем^{ла} да-се-јѐдѐ: мѐсо и уштипци и штā-јā знам. Штā је прије-тō било: сир и кајмак и рāжањ се пѐкō, и оногā-рāжња, прије се звāла зāовл^{ца}. Кажѐ: дајдѐ да нас^јјечем зāовл^{це}. Тō-је-рāжањ испекō за Бож^{на}, крме. Није вāвало црно крме, трѐбā оѐвцу клāти. Нѐ-вāлā црно клāт за Бож^{на} него сѐвāп је оѐвцу зāклат за Божий. Кāжѐ: свѐ се тākмичѐ кōјā-ђе за-Божий да-се-зāкoљѐ, свѐ једна мймо-другу прōл^јјѐћу: „јā-ћу, јā-ћу“. Сѐвāп је, кажѐ, бравче зāклат за Бож^{на}, а кō није имō, он је клāо прāсе и тākō би тō се испѐци. Рāкијѐ се донесѐ и ондāј изјутра се мирбожй кат-прије него-се-јѐдѐ. Узмѐ св^јјѐћу, зāпāли тāмо, устанӯ, Бoгу се мoлѐ па ондā-св^јјѐћу зāпāле и окадѐ и ондā узмѐ мајка и нāпрāви двйје св^јјѐћу сав^јје-й[x] кō-у-питу. И-сāмо-[o]нō гōри имā што-ђе-зāпāл^{ти} и тākō пō-дѐоѐ се мирбожѐ. Првō узмѐ отац и мајка, мирбожѐ се, ондā се мйѐњā: свāко узимā св^јјѐћу у-рӯку и м^јјѐњāју се тākō. И измирбожѐ се свā чѐљад да би мал лӯбио тākō: оѐвце јāњад, крāве тѐлад и да се чѐљад вoлѐ. Тō-је-тākō мир Божй се вршиo да-се-тō вoли свѐ. И зoвѐш ондā пōлазникā кoгā вoљйш, обично-би ђѐца млāдā, момчйи: није мoгло жѐнско бит нѐго мӯшки. Нѐкомѐ брāт, нѐкомѐ пријатѐљ, нѐком кoмшијā, кō кoгā

оће. Зовѣ пѡлазникѡ да му ујутру рѡно дође. Он донесѣ, пѡлазник, у рукавѡци жѡта бѡло кѡка: или кокуруза или зѡби или шѣнѡцѣ или штѡ-је имѡ, донесѣ у рукавѡци. Глѣдѡ да домаћѡна прѣварѡ, да пѡспѣ тиѣм-житѡм. А домаћѡнин је рѡно, и домаћѡнца стѡвѡли тѣ-бадѡњаке, ѡсјекли и стѡвѡли у-шпорет да гѡрѣ, а прије бѡло на ѡгњѡшту. Мајка, знѡм, кад-би-наложѡла бадѡњаке и дође пѡлазник да крѣшѣ глѡвѡе, ондѡ-ударѡ глѡвѡу ѡд-главѡу. Кѡлко, кѡжѣ, бѡло вѡрницѡ, у-брата домаћѡна бѡло нѡвѡца, кѡлко вѡрницѡ, нѡлѡкѡ у-брата домаћѡна бѡло ѡвѡца, јѡњаца, тѣлѡдѡ, вѡлѡвѡ, крѡвѡ, крѡмѡдѡ, кокѡшијѡ. Свѣ добрѣ срѣѣ бѡло у-ѡвомѣ дому. И стѡвѡ пѡрѡ на-бадѡнѡк и пѡслиѣ се измирбѡжи са свѣмѡ чѣлѡдѡма тѡј-пѡлазник. И ѡгрнѡ га пѡњавѡм, ѡн-сѣдѣ на-тѡ-сламу, и скѡѡјајѡ му кѡву и рѡкију и нѡдѣ га бѡ л штѡ јѣо. О[н] нѣѣ, ѡдѣ кућѡ па ѣе доћѡ касниѣ. ѡдѣ он да бѡжићкуѣ са-својѡм чѣлѡди. Пѡслиѣ би се пѡлазник прѣводѡиѡ. Прѣводѡи се наком-сѣдам данѡ. Дѡводѡи он ѡстѡ ѡѣгову пѡродѡци. Пѡлазнику се ѡспечѣ кѡлѡч кѡй-је шѡпѡлѣ. Напѡрави се кѡлѡч шѡпѡлѣ и кућѣла тѣжѡнѣ, кѡнопљѣ или ѣѣтена, стѡвѡи у-тѡј-кѡлѡч јѡш чѡрапе или пѣшкѡир, или мѡрамѡца, кѡтија цѡгѡра, јѡбука. Накиѣте кѡлѡч, тѡ-је зѡ-пѡлазникѡ. Припрѣмѣ се ѡстѡ кѡ-зѡ-славу, гѡсте зѡвѣ: прѣводѡим пѡлазникѡ, кѡжѣ. И тѡј се чѡстѣ, пѡјѡ, вѣчѡрајѡ, кѡжѣ: прѣвеѡ сам пѡлазникѡ. И тѡ: ѡд-Великѡг Бѡжѡѡна до-Мѡлѡг цѡјѣлѡ сѣло се ѡбрѣдѡ, свѡкѡ вѣчѣ нѣкѡ прѣводѡи пѡлазникѡ и свѣ ѡдѡ кѡмшије кѡ кѡмѣ оће. Прѣведѣ пѡлазникѡ, свѡкѡ вѣчѣ пѡјѡнка и сѡјѣло. Сѡд знѡ се и ѡставѡт нѣкѡ и дѡлѣ ѡд-Мѡлѡг Бѡжѡѡна. Отприликѣ би до Крѡстовдѡна и тѡкѡ би да се прѣведѣ пѡлазникѡци, кад-је-кѡ стѡјѡ.

*

ібичѡ[ј]-је да се бѡи у црѡвенѡј бѡи нѡјвишѣ. індѡ-се бѡиѡла у наѡкѡј рѡјѡки. Рѡјѡвина се зѡвѡло дрѡво па се тѡ насѡјѣче рѡјѡка тѡ па се скѡѡи и бѡи се. Јѡја бѡидѡ као-рѡјѡна бѡја; тѡ-је кѡ-нѣрѡнцаста бѡја, тѡ-је рѡјѡка.

Јѣфа Крунић (1935), рођѣна у Доњѣм Дрѣцѣљу, полупѡисмена, снимљѣно у Горњѣм Шѣпку 1996. годинѣ

Тѡкѡ-ти Брѡки помѡгошѣ брѡкови

Ми-смо ѡца зѡвали Тѡѡна, а пѡтљѣн и — Брѡко, имѡ-је ѡд-мѡлена добрѣ брѡкове. Рѡно ѡстѡ брѣз-ѡца, шѣстерѡ-ѡг бѡло ѣѣѣ. Мајкѡ се пѡшлѣ уѡа за Данѡла Алексѡѡна, ѡ-там бѡло шѣстерѡ, а рѡдѣ јѡш трѡје, ма-бѡкадар ѣѣѣ, пѡрѡви ѡлѡмет. Дѡ-л се нѣкѡ вѣѣ ѡ-бѡло уѡдѡло јѡл-ѡжѣнѡло, не умѡјѣм-ти кѡзѡт, ѡл пѡна кућѡ, бѡлан! Брѡко бѡјѡ нѡјстѡри ѡд-бѡрѡѣ, вѡдијѡ ѡ-њѡма рѡчуна кѡ-пѡрѡви старѣшѡна кућѣ. Нѣѡ-кљѣн-се нѡучѡи, нѣкѡ га нѡучѡијѡ чѡтѡт и пѡсѡт, добрѡ бѡјѡ пѡсѡмен за-тѡј вѡкат... У-шкѡлу је-л-ѡшѡ, пѡитѡш. Кака шкѡла, ма-бѡјѣжи, бѡлан! И, сѡколе мѡј, дошлѡ-му дѡ-јдѣ у-вѡјску. Јѡ бѡјѡ рѡђѣн, бѡлан. Тѡѡна се скрѡз мѡлад ѡжѣнијѡ. Пѡкѡјѡнѡ мајка бѡла ѡд-нѣга стѡријѡ дѣвед гѡдинѡ. Тѡд је у вѡјсѡци бѡла тѣшкѡ дисциплина, мѡрѡ-ле се слѡшат старѣшѡне, ма-бѡло и батѡнѡ, ѡшѡмарѡи те кѡплѡр, јѡл-нѡредни[к] кѡ-нишѡта. И Брѡко ѡдѣ у-вѡјску, бѡиѣ у гѡрду, а забѡравѡик-ти рѣѡн да-[ј]-ѣ-бѡјѡ пѡ-штијѡ брѡкове и нѣ-стигѡ-ѡг, јѡл-забѡравѡијѡ — нѣ-сѣѡм се добрѡ — ѡбријѡт. Ёлем,

стигнѣ-ти-ѡн ѱ-вѡјску, тѡм прѣми свѣ што-ти-слѣдуе, ал-чѣзѡмѡ нѣмаднѡ зѡ-његѡ брѡја, вѣлкѡ-му нѡга. Не-нашло-му ни-накѡ штрѣкљастѡм, а Брѣко-је у младѡсти бѣјѡ жинѣли, ни правѡк шињѣла, вам-нѣкѣ краткиѣ рукавѡ, нѣ-стижѡ рукави ма-ло дѡљѣ од-лакѡтѡ. Ни-капа му нѣ-буди пѡ-мјери, сѡм што-му-нѣ-спанѣ. Ы-те-би-су, причѡ-си-нам, јѣдва кѡпу нашли, ка[д]-си-слѡжиѡ вѡјску. А-чѣм-је дѡшла тѡ-новѡ, младѡ вѡјска, ѡдмѡ-ѣ[х] пѡчнѡ стрѡшт: „Виѣћете-ви свѡиѣ јѡдѡ кад-вам-дѡћѣ Стѡјан.“ „Лѡко-вам-је док-је-Стѡја[н] на ѡдмору“ и свѣ тѡкѡ говор-ли. А Стѡјан-ѣм бѣјѡ старјѣш[на], наѡав мѡго стрѡг, ѡпасѡн дѡ-зла Бѡга. Мешѡи-ни да-е-бѣјѡ капѣтан, јѡл-мѡјѡр, ма-капѣтан, бѡме. „Видѣмо-ми“ — вѣли Брѣко — „да ѡд-његѡ зѡрта ѣмајѡ и-ѡнѣ-каплѡри и наредниѡи, ма-сви, бѡлан!“ И тѡкѡ тѡ, сѡколе мој, вѡјска кѡ вѡјска, свѡкѣ дѡн ѣсто: зѡром на-ноге, трѡи ѡко-касѡриѣ, дѡ-ручѡк на-на-вјежбѡѣ. На пѡчѣтку, ѡдмѡ спрѡва — пѡшка, те-кѡлко мѡре дѡбѡшт, те-кѡлко-[ј] је тѣшка, те-ѡвѡ, те-ѡнѡ, ѡчијѡ-си ѣ-сѡм, зѡнаж дѡбро. Ывѣчѣ га ѡдрѣдѣ за стражѡра, ѡнѡ-ѡ-ѡднѣку да бѣднѣ крај-ѡбућѣ и ѡрѡжја, бѣвѡ-си ѣ-ти, вѡљди. Зѡ-мѡли наредниѡка, каплѡра, нѣкѡг ѡд-њѣјѡ, и дѡднѣ-му кѡѣж[цу] ѣс-кѡѣ-ѣ[х] је ѡч[н]-ло о пѡшки. Ышѡитѡ дѡбро и свѣ наѡчѣ, бѣо-је плѡо пѡнтљив од-мѡлена. Дѡн пѡ-дѡн, кѡд јѣдно јѡтѡро, јѡнѡче, фртѡтѡма! Свѣ се разлѣћело пѡ-ѡднѣц[ма], тѡтѡѣ-тѡ ко-да-си-пѡштѣѡ арѣјѣлу кѡнѡ, а ниѡко ништа нѣ-приѡа. Дѡшѡ Стѡјан! Пострѡѣи-шѣ вѡјску, ѡн дѡћѣ, наредниѡ му рапѡртиѡра, ал-ѣ-ѡн-се стѡриѡ и нѣћѣ пѡгр[ј]ѣши ѣшта! Цѣкну Стѡјан и рѣче-му да-му-нѣшта јѡш фѡли, да ниѣ кѡ-трѣбѡ капа-ли, ѡпасѡч-ли, забѡравѣѡ-сам штѡ-е тѡчно бѣло. Стѡде Стѡјан прѣд-вѡјску да-ѣм-ка-жѣ штѡ су тѡј дѡшли, штѡ свѣ трѣбѡ да наѡчѣ и зѡнајѡ и свѣ тѡкѡ. ѡнда ѡзѣ пѡшку и пѣтѡ вѡјниѡке: те-штѡ-ћѣ-вам тѡ у рѡкама, те-дѡклѣ дѡстижѣ, кѡко се ш ѡме рѡку-је, кѡко се склѡпѡ, рѡсклѡпѡ, подмѡзуѣ, ма-свѣ жѣвѡ ѡ-Бога! Пѣта дѡвѡ-три вѡјниѡка, ѡни се, бѡлан, вѡљди прѣпали кад-ѡн-пѡдвѣкнѡ накѡ наредниѡку, а бѣлѣим, и не-наѡч[н]ло јѡш. Еле-тѡц-мѡц, гѡре, дѡље, слѡбо, ниѡкѡко. „Нарѣднѣче, слѡ-бо-сте-ѣг наѡч[н]ли, нѣ-вѡлѡ“ — завѣка Стѡјан. „ѣмѡ-л кѡ да зѡна?“ Брѣко-ти-се ѡкѡ-рѡжи и рѣкнѣ: „Да-јѡ кажѣм.“ „Кѡ-тѡ прѣѡа“ — вѣкну Стѡјан. Брѣко свѣ, ко-ѡш-ча-шу, кѡ-ѣ-трѣбѡ ка[д]-те-прѡзѡвѣ старјѣш[на]: вѡјниѡк тѡј ѣ-тѡј, ѡтлѣн ѣ-ѡтлѣн, кѡѣ срѣз и свѣ што-трѣбѡ. „ѣзѡѣи и ѡзми пѡшку, да-вдѣмо штѡ-си наѡчијѡ.“ Ыстѡ-пѣ-ѡн и ѣздѣкламуѣ ко-што-је-ѡ-кѡнѣзи записѡто. „Дѡбро-је, Мѡксѣме, а штѡ-ти ѡвѡ-вѡјниѡк, нареднѣче, ниѣ кѡ-трѣбѡ ни ѡбѡчѣ[н] ни-ѡбѡвен?“ „Гѡспѡн-капѣтѡ-не, нѣм брѡја зѡ-његѡ.“ „ѣмѡ нѡво ѡко-се-нѣ-мерѣ стѡро наѣ. Тѣ, Мѡксѣме, пѡтљѣ дѡћѣ кѡд-менѣ.“ „ѡја, бѡме, нѣ-вѡлѡ, не-зѡвѣ ѡба ниѡкогѡ Стѡјан, штѡ ѡћѣ?“ — прѣпѡ се Брѣко. Ыљегнѣ пѡтљѣ о кѡнѡуѡријѡу ѣѣ-Стѡјан бѣли сѣдиѡ и рѡдиѡ, кад-ѡн-сѣди за-стѡлом, нѣшта пѣшѣ. Брѣко ѡдмѡ с вѡрѡтѡ: „Гѡспѡд[н]е капѣтѡне!“ , а Стѡјан-ћѣ-ти ѣѡму: „Нѣ-трѣбѡ, Мѡксѣме, ништа, сѣди крај-менѣ.“ Те-ѡклѣн-си тѡчно, те-кѡгѡ ѣмѡш кѡт-кућѣ, свѣ га ѣспѣтѡ. Најпѡтљ[н]је-ћѣ рѣн[н]: „ѣмѡш, Мѡксѣ-ме, дѡбре брѡкове, а ѡ-менѣ нѣћѣ. Штѡ н[н]јѣсам чѣнијѡ, ал — ѡха! Нѣћѣ па нѣћѣ! Кѡлѡ-фѣѡ, мѡзѡ, ал свѣ ѡба. Уво тѣби свѣ што-сам-јѡ уздѡрисѡ зѡ-се. да-ѣ[х]-глѣдѡш свѣ кѡ-трѣбѡ. Пѡмѡло, ка[д]-трѣбѡ, штѡцѡј, мѡжи, кѡлѡфи ѡвѣчѣ прѣје кѡнаѡа. Бѣ-ћѣш ѡбѡчен, ѡћѣвен, ѡбѡвен и бѡљѣ ѡ[д]-дѡругѣѣ, не бѣри брѣгѣ, дѡбар си вѡјниѡк, ал-ѡко-брѡкове ѡпуштѣш, не-ѣди-ми на-ѡчи, Мѡксѣме!“ „ѡтвори ѡрман ѣзѡ-своѣ-је лѣјѡ, ѡтѡдиѣ ѣзѡди свѣ-ѡнѡ зѡ-брѡкѡвѡ што-ми-је-приѡо и — дѡде ми.“ Мѡксѣм

забѣлио, на̀кō стӯрен изи́ћѣ на̀поље, мешчѣни́и да-се-и-прекрѣстијо: „Шт̄а икса̀на нѣ́не сна́һ? О́ћѣ-ми бр̄кови ва́љат, а за̀мал-ѿг н̄јѣсам ђбри́ѡ.“

Дѡби́ѣ-ти Бр̄ко свѣ га́нц нѡво, свѣ ка̀ко-је на̀редѣио Стѡ́јан. Жү́те-се, бѡлан, онѣ-чи́зме кѡ-ду́кат, Ма̀ксим-ѿг, брезбѣли, чи́стѣи, до́ћеру́је, гла́нцѣ. Во́јска кѡ во́јска, на́рот кѡ на́род, је́би-га! Пѡ́чѣло се шу́шкѡд због-нѡвѣ́не чи́зѡма́ у-Ма̀ксма, и та̀кѡ тѡ. Јѡпѣ́д-га зѡвнѣ́ Стѡ́јан: „Ма̀ксиме, ма-штѡ-ѿ[х] гла́нцѡш, ма̀ло-ѿг и за̀пр-ља́ј, да дру́гиѣм смѣ́та ма́нѣ, ѿ-мени го̀ворѣ.“ Нѣ́како-се ѿ-тѡ сау́лшѣ́ и свѣ ишло по та̀бијату и за̀кону.

Бр̄ко се во́диѡ прѡвѡ го́диште, а мо̀ре-би[т] да-је-би́јо и стѡ́тѡ. Мла́д у-во́јску ѡ́дѣ. И, со̀колак мо́ј, сла́ви се двѡ́дес и дру́гѣ го́днѣ́, сла́ви др̀жава та́ј-ту́рскѣ рѡт, сла́ви се, ва́лди, тиѣ-дѣсед го́дина откѡ-су-Ср̀би ослобѡ́дли Ко̀сово. И ѿ гла́вна прѡсла́ва, у Ку́манову! И[з]-сви́је јѣ́дѣни́ца, би́ва, да у́змү на́јбоље во́јни́ке, да ѿни́ја пѡша́љу нѣ-зна́м ти прѡво ка́зат на-ко̀лко при́је то́га-да́на у Ку́маново, да-ѡни та́м увѣ́жбају ка̀ко-је ишла та́-борба с Ту́рцима и свѣ-тѡ по́кажу та́ј да́н, а до́ће си́ла главѣ́шинѣ́, и кра́љ Алекса́ндар! Стѡ́јан у-сво́м дру́штву уве́рѡ да ѿде́ Бр̄ко. Да́днү́ му свѣ а́лес нѡво, нѡву пу́шку, стѡ́ мунѣ́верскиѣ ме́така́ за-вѣ́жбѣ. Да́днү́, мо́ј бра́те, и фи́ниѣ па́ра. Испра́те-ѿг на-ста́нцу, на-во́з, билѣ́си и офи́цири. Стѣ́гну у Ку́маново, ка[д]-та́мо, при́чѡ-нам-је Бр̄ко, си́лна во́јска ду́го, бѡлан, вѣ́жбѡ. Ва́лди ѿ-там би́ла нѣ́ка јѣ́дѣни́ца, шт̄а-ли, гр̄мѣ́ и то́пови с онѣ́-бр̄дѡ, пу́шке пра́штѣ́, увати́јо се дү́ман, кѡ-ба́јаги нѣ́шта го́ри. О́виѣм што-су-до́шли нѣ-да́ју при́ћ: се́дте и гле́дајте. О́на-во́јска по́падала од у́мора, пра́шња́во, ѡ́јаѣно, по́дерѡно, ма пу́шти кра́ју. Вү́кү онѣ́-пушчү́рне, је́два ѿдү́, ка́ка пјѣ́сма, ка́ки белѡ́и! Нѣ́ко́л-ке ѣ́вте, при́ча Бр̄ко, са́м се́ди, ле́зи, је́ди, пи́, до́дија ѿ-тѡ, ни́је на́викѡ икса́[н] ѿ-тѡ. До́ђе ѿ-та́ј да́н! Сле́гѡ се на́род, во́јска, до́шли на́јви́ши́ бу́цовѡни др̀жавни́, офи́цири, по́пови, вла́дѣ́ке, нѣ́ма ко́га нѣ́ма, кѡ ни́је до́шѡ. Ма си́ла Бо́жија́! Стѣ́гѡ и Алекса́ндар, мо́ј бра́те. Пѡ́чѣ битка. На јѣ́диѡј стра́ни Ту́рци, а на-дру́гѡј ср̀пскѡ во́јска. Пу́цају пу́шке: ха́-ха́, ха́-ха́, то́пови, бѡлан, гру́-гру́-гру́, зе́мља го́ри. Во́дудѣ́ нава́лшѣ́ наши, Ту́рци се по́влачѣ́, та̀кѡ-је, ва́лди, ѿ-би́ло кад-је би́ла та́-пра́ва би́тка. Смр̄дѣ́, бѡлан, ба́рут са сви́је стра́на. О́ни ѡко-Алекса́ндра, а-ѿ-ѡн, по́ва-дѣ́ли онѣ́-дурби́не, двѡ́гле́де, ви́јају, гле́дају шт̄а се ѿ́ радѣ́. На́јпотѣ́ свѣ́ се за́вр-ши́, стѣ́гоше́ наши кѡ-с-фрѡ́нта, салу́тираше́, по́здравише́ се, ижлү́бише́ се и сви́ за-со́фру по́седаше́. Нѣ́-мереш-ти́ с кра́ја у-кра́ј со́фру прѣ́гледат. На́правло́ аста́ле, ма-зна́ш ко̀лко-се-тѡ прѡ́стрѣ́ло, прѡте́гло низ-онѡ́-по́ље. п-мѣ́-смо ва́мо се́ли за-аста́ле, пи́је се, је́де се, до́-нека́ до́ба. Јѡпѣ́ на-во́з и — на́зад! Јѡ́, зби́лам, забѡ́ра-вик-ти ка́зат. п́ма су та́м у Ку́манову, белѣ́ним у-неко́ј ка́сарни, ти́ѣм-во́јни́цама што-су-до́шли, кѡ-Бр̄ко што-[ј]-е-сти́гѡ неоклен са стра́нѣ, др̀жали на́ставу, пре-да́вали ѡ битки. Кажѣ́ Бр̄ко: на зи́ду вел́ка́ карта, на-њѡ́ј свѣ́ ѿсчр̀тѡно и на́слика́но, ма-свѣ́ у-Бога. Те нѡ́нди је ту́рскѣ́ гла́вни́ та́бор, во́вди на́ш, ѿ́ во́јвода Пу́тѣ́ик и дру́гѣ на́ше во́јсково́ђе. Те-ко̀лко на́ше, ко̀лко ту́рскѣ́ во́јскѣ́, ко̀лко то́пѡва́, свѣ́ у бо́бу! О́нда́ свѣ́ редѡм, ѡ́тудиѣ́ су на́пали ѡ́ви, во́дудѣ́ дру́ги, ѡ́нда́: кѡ стѣ́жѣ́ у по́мо́н, кѡ се по́влачѣ́ и та̀кѡ — до́-кра́ја!

Е́ле, свѣ́ се за́вршло́, крѣ́ни на-во́з, а пра́тѣ́-ѿг му́зѣ́ка. Јѡпѣ́ у-сво́ј ва́гүн и во́јска и старјѣ́шне што-су-би́ле ш ѿ́ма. По́пла во́јска, по́пле и старјѣ́шне, ѡ́ри се пјѣ́сма. Фе́-го́ћ ста́нѣ́ца, ста́је во́з, ста́је свү́куд, на́род во́јсци до́даѣ́ пи́ће,

ра̀ну, туче му̀з^нка, по̀ћа̀гди се и шѐнлу̀чї. Не-сѐћа се Бр̀ко кò-је од њего̀вије пр̀ви ѝс-пу̀шкѣ опа̀лијо, а он̀да су свї, ју̀на̀че мо̀ј, кò-пот-ко̀манду — сло̀ж^нли. Пра̀шти, бо̀лан, кò-на-Ку̀манову. Испу̀цају̀ сву̀ му̀ницију, све-о̀не му̀неверскѣ мѐтке. „Отр^нјезнисмо-се“, вѐли Бр̀ко, „и он̀да-ме штрѣ̀цну: у̀биће-ме Сто̀јан. Испу̀цò све мѐтке, пу̀ну то̀рбу, на шѐнлук. Зна̀ће о̀ни да су дру̀ги изво̀д^нли вјѣ̀жбу. Шта-ћу са̀д?“ Н^нјесам-ти па̀метан ка̀[д]-су о̀ни стигли, јесу-л спа̀вали, н^нјесу-ли? Ма-јесу ђаво̀ла л^нјегали, и-там-ѝг с му̀з^нком до̀чекало. Еле-ра̀но, ра̀но ѝзутра вѝчу Бр̀ку: „Ма̀ксиме, зо̀ву те у ко̀манду.“ „Го̀тово-[ј]-е, пѝтаће ме Сто̀јан за-мѐтке, а њѝја нѐма. Ја-у̀лгегок у ко̀нцула̀рију ђе-ѝм-ко̀манда, о̀на — пу̀на! Ско̀ром-сви о̀ни-о̀фицѝри! До̀ћерали се, мо̀ј бра̀те, све-се на-њима са̀ји, са̀кти се о̀рдѣ̀ње на-некѝшем. А вѐлкї а̀стал преко-чѝтаве о̀не-со̀бѣт^нне, на-њему нѐма шта нѐма! То-је-пѐчење, пѝћа како̀к-ти-ду̀ша о̀ће.“ Бр̀ко ста̀не мѝрно, во̀јничкї, да-се-кò-прѣ̀стави, а Сто̀јан-ће-ти: „Ма̀ксиме, свї зна̀ју кò-си, ђе си бѝјо и што-те зо̀вемо. Дѐде да чу̀емо, како̀-је бѝло, шта си та̀м чу̀о и вѝдио.“ А-на-зи́ду ѝста о̀на-ка̀рта по ко̀јо̀ј-су слу̀шали о бѝтки на Ку̀манову, а̀лес ѝста, билеси и на̀кò голѣма. Има и-о̀на̀ј-шта̀п да се по̀ка̀зује на ка̀рти. Ма-би-ти рѐкò да-си-у-Ку̀манову. И у̀змѣ-ти Бр̀ко о̀ни-шта̀п ста̀не испрѣт-ка̀ртѣ и развѣ̀зе. „Осло̀бодик се, ма̀јку-му, о̀дједно̀м, не-пѝта-ме Сто̀јан за му̀ниџ^нју, нѐће ме, ва̀лди, ни-потље пѝтат. Весѣ̀ље пра̀во, нѐки, бо̀ме, и у̀ћѣнф^нли. И ја̀ све рѐдом што-су-нам-прѝчали у Ку̀манову, све от-по̀чѐтка до-кра̀ја, ду̀га прѝча, ју̀на̀че! О̀ни, ма̀јку-му, зна̀ш како̀ слу̀шају, ма-нѝко да-се-по̀макнѐ с мјѣ̀ста, ни́ко да рѐкне ни *а̀! По̀гледа̀м прѐко-о̀ка: Сто̀јан ра̀сте, ква̀са! А, помòзи Бо̀же, о̀стак-ја̀ о̀пѣ жѝв. Јòш вѝше се осло̀бодик, оку̀ра̀жик-се-ја̀, прѝча̀м сло̀бодно, ко-да-сам-са-сво̀ѝем на̀родом на ко̀шев^нни ја̀л-нѐђељòм на-на-шòј По̀брња̀чи. Ка̀д-завр̀шик прѝчу, о̀ни свї кò-један за̀плѣ̀скашѐ, скòчи Сто̀јан, прѝђе, за̀грли-ме и трѝпу̀т се по̀лу̀бисмо. Пу̀не-му о̀чи с̀уза̀.“ „Јесам-ли-вам рѐкò та̀чно све? То-је та̀ј-мо̀ј Ма̀ксим, ја̀, ја̀.“ О̀сто Бр̀ко са-њима та̀ј ва̀кат, не-да̀ли-му да ѝде. На̀ђу гу̀сле, а Бр̀ко је до̀бро у̀мијо у̀з-гу̀сле, и-то̀-му ба̀стало. Пјѣ̀во ш њѝма и на̀кò, брѣ̀з-гу̀сала̀, с нѐкѝшем за̀пјевò и романѝски, бѐли нѐко бѝјо во̀дуд с на̀шѐга кра̀ја, ил-је-та̀м слу̀жбовò, ја̀ди-ће-га зна̀т, ма-весѣ̀ље пра̀во. О̀сто-ти мо̀ј ха̀ћа ду̀го ш-њѝма. Ни́т-је њѐга Сто̀јан ни́т-и́ко жѝви пѝто за му̀ниџ^нју, јòк, јòк. Та̀ко-ти Бр̀ки помòгошѐ бр̀кови. Ма-н^нјесу са̀мо бр̀кови, спрѣман је ха̀ћа о̀д-ма̀лије но̀гу бѝјо, на̀учиò га жѝвот. Да-прòстиж, дѝјете, мло̀гѝем-би бѝло бо̀ље да-су-за̀-рана о̀стали брѣ̀з-òца. Што-би-òтпрѝје ста̀ри рѐци: прѝсто̀ бѝјо!

На визити

Чѣ̀терестѣ имò-ја̀ виз^нту. Зна̀м, до̀бро зна̀м: у̀вечѐ о̀но̀ у-дну Ё̀ндека, он̀да-ѝстом Ё̀ндег за̀град^нли кро̀з-нѐколко. И оку̀по̀ се у̀вечѐ и у̀тру крѣ̀нем на виз^н-ту. По-ј̀едно, ј̀едно два̀јѣ̀стак на̀с у̀лгегнѐ, скї̀нѐмо-се и-у̀-однѝку о̀нди и ја̀-не-о̀браћа̀м па̀жњу, н^нјесам-га ни-вѝдијо ни́ка̀ко. Ја̀-сам-у̀лишò и он̀да-се јòпѣ̀ по-нѐколко издво̀и та̀мо. Ја̀-у̀лишò, скї̀нуо се го̀, скї̀нуо и га̀ће о̀нди у-о̀ном-òд-нѝку и о̀н-вѝче — о̀на̀ј: „Дѝгни но̀гу ј̀едну, дру̀гу̀. Ру̀ке пр̀ужи, дѝгни, зї̀ни.“ Не-шта глѣ̀да: „До̀бар!“ Има̀ Са̀ва кнѣ̀з, њѐга-ме стїд. „До̀бар, бр̀ска̀ артиљѣ̀рија, осам̀нѐс мјѣ̀сеци.“ О̀[н]-нѝје ни изговòриò, а ха̀ћа про̀говорѝ. Он-кат-про̀говорѝ,

ко-да-ме-грѠм љдарѝ: „ГоспѠд“не, њѠга слѠдује краткѝ рѠк.“ — пошто-није рѠспѝсано имање, а двоѝца. Он је слѠужиѠ краткѝ, а двоѝца њѠгова браћѠ — трѠћѝ свѠ ис-кућѠ ишѠ на краткѝ рѠк. Двоѝца: ЈѠво и Филип слѠуж“ли дѠги рѠк, сѠд мѠне слѠдује краткѝ. „ЊѠга слѠдује краткѝ рѠк.“ — велѝ ѡаѡа. И дѠниѠ-Ѡн књиж“це-онѠ, букв“це се звѠле. „Како, дѠ?“ И Ѡн-показа. ОндѠ-јѠда[н] нѠ-ме чѝсто дрѠк-ну. РѠније рѠкли: брскѠ, краљѠва гѠрда, Ѡ, мѠни мѝло. СѠд Ѡн дрѠкну: „БрскѠ артиљѠрија, дѠвет мјесѠци.“ ЈѠ-кат-сам-шчѠлѠ, кат-сам-се-окрѠнуо, јѠ-н“јесам смѝјо њѠму за Ѡвту нѠ-очи. А ѡвѠчѠ јѠ-лѠгѠ да спѠвѠм рѠниѠ а Ѡн-пѠкѠјнѠј мѠјци виѠѠ: „И, што-се-застѝдиѠ, а иѠтѝ јѠ, кат-се-скинуо. У тѠјѠлу иѠтѝ јѠ, иѠтѠ тѝјѠло, иѠтѠ.“ А јѠ-чѠѠем, бѠлан! ОндѠ бѝло, бѠлан, знаѡ, како-је!

И-тѝ си, бѝвѠ-дѝјѠте, слѠужиѠ брскѠ, гѠђѠ си, велѝш, из-брскѠје тѠпѠвѠ. Тѝ-кѠ-шкѠлац иѠтѠ краткѝ рѠк. КѠлко-нѠ бѝ, гѠдину пѠнѠ? Мѝ-тѠ-кѠ-иѠтѠ!?

О Марку Чичи

МѠрко Ѡлексић, МѠрко Чѝча, имѠ сѝна ВѠлемѝра, јѠ! И ѡ-задрѠги мѝ-бѝли, сѠљѠчкѠ рѠднѠ задрѠга. ОндѠ-дѠднѠ-се Ѡкућн“ца па-се-пѠкосѝ за-кравѠ. А Ѡн штѠ-лу имѠ, гѠр нѠ-штали нѠграда зѠвѠ-се ѡе-сѝјѠно стѠјѝ, ал-Ѡ[н]-нѠсѝ; Ѡн-Ѡс“јѠца сѝ-кирѠм и чѠпѠ. НѠправѝ кљѠч, зѠвѠ-се кљѠч, дрѠво дрѠново, па чѠпѠ и нѠсѝ. КѠжѠм: „Чѝча, бѠлан, штѠ-се-тѠ мѠчиш? ЈѠ-ћу с ВѠлемѝром, мѝ-ћемо-тѠ прѠвѠћѠ за-пола дѠна.“ „ХѠ, ви мѠни да прѠсѝпѠте сѝјѠно! Каки ви и-гѠвна!?“ И нѠ-дѠ и Ѡн-такѠ-се мѠчиѠ. Ѡн-кѠжѠ да мѝ прѠсѝпѠмо, ал-Ѡн испрѠсѝпа, и прѠсѝпѠ и мѠчи се, ал-Ѡн-тѠ-нѠвикѠ и мѝсли да-је-тѠ дѠбро. ТѠл“кѠ тѠј-назадлук, тѠ-заостѠвшт“ња, примитивѝзам влѠдало, бѠлан, у нѠроду...

ЗадрѠга се рѠсѠла, а-јѠ-кѠпиѠ пѠла штѠлѠ Ѡ[д]-задрѠгѠ и сѠ[д] трѠбѠм, а пѝ-лана дѠљ бѝла пот-сѠлом, и сѠд јѠ се договѠриѠ: ЗѠро бѝјѠ ѡправнѝ[к], ГѠљѠ[Ѡ] пѠсловоѡа, а јѠ-сѠ-њѝма ѡриктѠ: „ЧѠјте, бѠлан, јѠ-мѠрам, да-би-отплатѝ тѠ, мѠ-рам довѠћѠ граћу, ѡкрасћу ѠзгѠ Ѡт-фѝрме јѠш мало и ѡзрезат.“ И так-је пѠчѠло. Ё, кљѝнац! ѠзгѠ низѠ-сѠло иѠдѠм, ал-дѠљ Чѝчина зѠмљѠ нѠ-дну и Ѡ[н]-нѠ-дѠ да-се-вѠ-чѠ. ЈѠ-се-зѠгѠворѝм с ВѠлемѝром и ВѠлемѝр мѠнѠ извѠјѠстѝ кад-Ѡн-ѠдѠ ѡ-Кладањ понѠдѠљком. Кад ѡ-Кладањ Ѡн-ѠдѠ, ѠндѠ-јѠ навѠлим. НавѠчем гѠр, изнад-њѠ-говѠ ѡѝвѠ, мѠло пѠдалеко, дѠсти и ѠндѠ такѠ прѠвѠчем...

КѠс“ли ѡ-БѝјѠлѠј вѠди, ЗадрѠга бѝла. А дѠпало је ЗадрѠжнѠ, дѠо ПѠро ЗѠран свѠје исе, Ѡнамо СтѠнишѝћѠ пѠла БѝјѠлѠ водѠ. И сѠд-мѝ кѠсѝмо, далѠко је ѡз-БѝјѠ-лѠ вѠду, бѠан. И-сѠд нѠ-знамо ѡѠ тѠчно гѠн“ца и виѠћѠ нѠкѝ, кѠжѠ: „ДѠклѠ-ли-је гѠн“ца?“ КѠжѠ ЛѠзѠр: „Ѡјде, бѠлан, кака гѠн“ца?! Чѝча-је ѡвѝјѠк прѠкашѠ у тѠ-ћѠ.“ „ЛѠжѠш.“ „НѠ-лажѠм, јѠдан кѠмѠн што-је-бѝо, Ѡн-је-свѠ у зѠрку виѠиѠ. По-нѠни МѠрко прѠноси тѠм, а ѡ-дѠн МѠтѝја вѠрѠћѠ.“ А МѠтѝја-брѠт-му бѝјѠ, знаѡ. „ЛѠжѠш.“ „НѠ-лажѠм.“ А мѠне-Ѡн дѝрѠ: „ХѠ, Ѡлексић јѠдан те вѠдѝ, а дрѠги те гѠнѝ, Ѡни-ћѠ тѠбе слѠм“т.“ А МѠрко ишѠ прѠвѝ, јѠ за-њѝм, а за-млѠм ЗѠро. КѠб“-лич“цу јѠдну имѠ Чѝча, припѠо-је тѠм. ДѠк-Ѡн завѝка, ЛѠзѠр га, бѠли, ражљѠтиѠ: „Ѡа, цѠ, цѠ“. Ѡде Чѝча! РѠко-јѠ ѠдмѠ ЛѠзѠру: „ЛѠзѠре, Ѡд-менѠ имѠш чѠс ѡ-Кладањ кат-сѝћѠмо, ѠћѠра га с лѠћѠ мѠнѠе, скинѠ га.“...

Коферѐнција код-Зоринѐ кућѐ, па-онѐ-било педесѐт четвѐртѐ, мислим, криза била, издало сѐјено и трѐба-да-се лисници крѐшѹ, да-тѐ смѐје се, штѐ-ја знам, за стѐкѐ. Нѐ-би-л се некако љздеверѐло и живо ђстало у кризи, знаш. И Кѐмо дошѐ, Кѐмо Алилов"и. Он је бијо секретѐр комитѐта, ђн-је-ђздѐ и[з]-Спрѐчѐ, од Грача-н"цѐ неоклѐ, нѐ-знам од-Градачца, и гѐвори на тврѐѐ чѐ, док муслимѐни код-нас на ћѐ, свѐ гѐворѐ ћѐ. И ђ[н]-нѐшта причѐ, а Чѐича „Такѐ-је, дијете, нѐгди прије до-шло, спрѐм"ли нѐкѐ Балѐнче, матѐр-му њѐгову, свѐ лѐжѐ. Тѐ-што-ти кѐжѐш, свѐ је такѐ.“ Еле-Кѐмо тѐмо нѐгди ђде, одвѐдошѐ-га, ђстѐдосмо ми сѐми и ја рѐко: „Чѐича, ти-ђде у зѐтвор, ђн-је-муслимѐн.“ „Лѐжѐш.“ „Нѐ-лажѐм, бѐлан, ђн-је-Кѐмо.“ „Ј...[м]-му матѐр, нѐка-са[м]-му рѐкѐ, штѐ српски гѐвори, штѐ-је српскѐ чѐрапе ђбуѐ?“ А нѐко-му даѐ чѐрапе са рѐнфѐм, јѐсѐн вѐћ, вѐћ зѐма. И ђн-касниѐ, ђн-се-нѐ-каје: „Нѐка- са[м]-му рѐкѐ, мѐне зѐко[н] нѐ-качи, ја-сам стѐр.“

Приказивање

Трѐвкова кућѹрна онѐ-нѐнди, ћѐ-нѐ-Душаново, онѐ-Дѐс"но, па ђнди су Милет"ни. Они су страш"ви, свѐ би причали да-се-приказѹје. Чѐм сѹнце прѐсенѐ, нѐ-смије нико најћѐ нѹдије — ѐа! А Сѐва јѐднѐм најшѐ, бијо мѐлад, вр"јѐдан бијо Сѐва, ал-ѐба, страшив! И како ѐшѐ, ђ-то[м] мислиѐ, знаш, и полѐко прѐко-ока погледа: прѐмѐн косѐ вѐмо. Он-мислиѐ: ѐво га! И ђ[н]-није мѐгѐ досет"т се, не-го-стѹштиѐ, ђн-је, колко-је-гѐћ жив мѐгѐ, трѐчѐ и кад-је-на-праг улѐгиѐ, сѐм ѐбу-шим"цѐ и пѐѐ ѹ-кућу тѐм. Паѐ ѐбушим"цѐ, пѐтрбѹшке пѐѐ. Вѐѐм га разѐтирѐли, дозѐвали га. Шта-ти-је стѐра?!

Вожња балвана

Мѐѐ бијо тракторѐста, бијо Рѐдуља, бијо Ёсед Рѹстем, а ѹ-њѐг онѐј-вѐл"ки трактор, спѐсобѐн-ђн, Мѐѐ. И ми вѐзѐмо одѐздѐ, а мѐни долазиѐ Пашић, Сѐфо, налаз"ли ме у срѐд јѐрка, у врѐ јѐрка гѐр, приѹга да-се-вѐзи, нѐ-идѐ добро, а трѐба-јѹ-ѐм балвани. И сѐд гѐре ми-смо тѐшко с вѐлов"ма, ѹзак јѐрак, а Мѐѐ мѐни се жалѐиѐ. Трѐба ѐћѐ да полѐжѐ вѐзѐчкѐ, а нѐма пѐра. „Ако-не-частиѐм, нећу моћи полѐ-ж"т.“ А-ја-њѐга питаѐм: „Добро, Мѐѐ, смѐјѐш-ли-ти ђстѐт ова-ѐва-ѐна“ — субѐта и нѐдеља — „па-ћѐш-ти-ѐмѐт, ја-ћу-тѐби даѐ.“ „Ј...-те Бѐг“ — ђн-је-крѐз-нѐз гѐворѐ-риѐ — „како нѐ-смијѐм. Смѐјѐм, бѐлан.“ Ё, ѐјде, Мѐрко и ја зѐјѐдно, у кумпѐни-ѐ-ми радѐмо. Дѐва пѐра вѐловѐ и крѐнѐмо-ми гѐр и — ђн. Ё, Рѐдуља није ѐмѐ трак-тор, вѐћ-ђн бијо помѐћни[к] код-њѐга. И Рѐдуља дошѐ и: оплѐти, ђшини, ђшини, извѹкли доѐти. Друѓи дан дошѐ Ёсед, стѐновѐли кот-Стѐјѐ покѐјнѐ. Онѐѐ-ѹ-њѐк трактор мањѐ, мѐли и Ёсет крѐнуѐ, ѐ-ђн. ђ[н]-нѐ-знѐ ѐ-чѐму-се радѐи. Мѐни Мѐѐ пријѐти да-нѐ-би Ёсѐду кѐзѐ и-да-му-нѐ-би штѐ даѐ. Кад-извѹкли, знаш колко! Ё, ја-скѐнтѐ: ѐма тѐлкѐ кућѐка, пѐла њѐму, пѐла наѐма и тамѐн и било, тѐ-нѐдеља бѐ-ла, заврш"ли. Ракију нѐсѐмо, сѹвѐг мѐса, ѐс! „Мѐѐ, ѹјѹтру ти ћѐш на пѐсѐ, ја ћу нѐћ с вѐлов"ма, ти нѐмѐј ништа. йјѹтру доњиѐ-ја јѐпѐ литрѐњачу, доњиѐ мѐса и доњиѐ пѐре и њѐму даѐнѐм. Љѹди бѐжѐи, мешѐинѐ тридесѐт ѐљѐда, свѐ-ми-се чи-ни, нѐ-знам. Он-сѐм што-није пѐѐ ѹ-несвиѐс кад-је-видѐиѐ пѐре. И касниѐ-ми кѐ-

жѣ: „Ја-сам сѹмљѣ, а штѣ-ћу-йи? Нѣ-смиѣм кáзат, нѣ-смиѣм-те тѹжѣт, нѣ-смиѣм-ти ништа.“ Реко-ја њѣму: „Магарчѣно, нѣјеси-ти мене познавѣ.“ „Јесам-те познавѣ, ал рáди-се о већѣј свѣти.“ Ја-и-Еседу дам пѣт башка ђд-њѣга, пѣт иљáдá. Ёх, Ёсет срѣтан! „Тѣ-ти-је на чás, ал-нѣмѣј казиват Мѣи.“ И кáсниѣ тај-Мѣо, ѹвиѣк је тѣ спѣмињѣ и ѹвиѣк-ми нѹдијо да-ми-довѹче кокѹруза ђклѣ с камијѣни, ѹвиѣк-ми-је признáвѣ тѣ. Ми вѣзимо и нѣгди бáлван зáпнѣ, тѣжак, нѣ-меремо с воловѣ-ма. Ја-ѹвѣчѣ прѣд-мрáк њѣму, тáкѣ й-тáкѣ: „Чѹеш, мѣреш-ли?“ „Ђѣ?“ „Тѹј й-тѹ, јá-ћу с тѣбѣм.“ „Ајдѣ.“ Ш љѹдѣ-ма се ѹвиѣк мѣгло, а Мѣо йрѣи је бѣјо љѹдѣ-на!

йзак пѣток, вѣлови нѣ-могѹ с кѣњѣ-ма

Нарѣдѣли нѣ-знáм кѣји ђдјел, тѣ-је-гѣре Áмзић, Áмзић се зѣве, пѣток пѣт-Кѹлу, и нарѣдѣли дѣбро. Вдјел је гѣр далѣко, ал-й-мá бáлвáнá ђдмá на ѹстѣ-ма. И јá и Мáрко и њѣ јѣдно дѣсет пáри је кѣњá бѣло, И договорѣли се да-дѣлазѣмо ѹјтѹру тáдáј и тáдáј, да-нѣ-би нѣко забрѣљѣ, да-нѣ-би кѣ прѣје кѣмáд ѹзѣ, свѣ би бѣло бѣш. И дѣђѣмо, сáстанѣмо се фѣно, нѣко је прѣви дѣшѣ, нáложѣиѣ вáтѹру. Зи́ма, снѣјѣк пѣмáли, вáлдá прѣљеће већ. Й рáзормáјѹ ђни онѣ-кѣње и дѣдѣ, мáјчѣин сѣне, крѣни. Ошини, ђшини, нѣкá стрáна, ђн-зáкује, бáлван се зáвáлá, а ђн — јѣха, йскује. И-кад-бѣло да пѣднѣмо, иза-пѣднѣ прѣшло, и сá[д]-тѣи — знá се штá је кѣ дѣвѹкѣ, бѣљежѣ се. Ондá-ђни нѣшта мѣђѹ-се: кѣ је вишѣ. Кáжѣ Вѣтлић: „Пѹј, хáс вѣлујáрѣ-ма, вѣлујáрѣ-ма хáс, а нѣједнѣк се вáс нѣ-бѣйѣм.“ И нѣколко дáнá вѣзѣли док-је-бѣло ђнудá, а гѣр кáсниѣ дѣђе у пѣток, ѹзак пѣток, вѣлови нѣ-могѹ с кѣњѣ-ма. Ми по-ђнѣ-стрáни кѹпѣмо. Реко-јá Мáркѹ: „Ми капитулѣрасмо.“ Јá-бѣјо скѣнтѣ да-се-сá-њѣма спорáзумѣмо па-да-нáвлáчѣмо на пѣток, с нѣкѣм се ѹдѹрѹжѣм, а да ђн вѣзи пѣтоком; тáко, дрѹкчѣиѣ нѣ-мере, кад изби Есед! „Ајде вáм.“ „Штá-је-?“ „Знá[ш] штá-је. Ймајѹ тáм ѹ-Буковѣ-ци бáлвани, ђстáло је дѣста, вѣзѣли су Вѹчинѣ-нáни, капитулѣрали, вѣзѣли трáктори, рáзбѣли се и ђни, штá-јá знáм, нѣ-јѣсу мѣгли нѣшта. Бѣ-л-вѣ мѣгли?“ Кáжѣ Мáрко, знá-ђн бѣлѣ: „Бѣ.“ И, бѣгамн, дѣбро, дѣбро прѣђѣсмо тáмо, јѣз бѣло ђпáсно, ал-тамáн дѣшли тáм ѣје нáјбѣлѣе, ѣе-й-мá цјѣлинѣ, йшѣрáшѣ-нас. Дѣлазѣ њѣови кѣњи, трáктори, штá-ли, али-спáсио-нас-је ђнди.

*

Сѣкло се свѣ: и дрѹвa и бáлвани, већинѣм дрѹвa. Јá-ђндá кѹпијо зѣмљѹ, нѣмáм дѣнáра. Ввѣ ђдѹ, а јá-ђстанѣм дѣ-пѣ нѣни, ђдѣм јѣш јѣдан пѹт, мѣсечѣ-на. И двáпѹт ђдѣм дѣ-пѣ нѣни гѣрѣ на вѣр, пѣд-Мáлѹ Кѹлу. Вáлá зарáдѣт, нѣмá нѣоклѣ дѣђе с лáкѣ стрáнѣ, сáмо лѣђѣ-ма. Вáја, ѹдá, рáни вѣлове, јá-дѣђѣм, пáо, ѹтѹру у рáсвѣтá[к] крѣнѣш.

Тѣшко је бѣт Срѣбин

Кѣт-кѹнѣ-јá бѣјо. Нáшá кѹђá бѣла на-ђнѣ-стáрѣ тѣсти тáм нá-Ендеку сáмá. И ђрѣ-сам тáј-дáн с вѣловѣ-ма, слѣмијо сам плѹг. Крѣчевѣ-на, ђнѣ-пáњѣви, кат-пѣчѣ-шѣ камиѣни, нѣколко камиѣнá. И йзиђѣм гѣр кѹђи, кад-ђни трáжѣ вѣдѣ. Ймá л вѣ-

дѣ, застав^{ли} ко̀ла. Пíтају мѣнѣ: „Јеси-л слúжијо во́јску?“ „Н^ијесам.“ „Јеси ли ўзѣт, јеси-л Ср̀бин?“ „Јесам.“ Офи́цир, а-ја-сам-офи́цира̀ сла̀бо ви́ђо. Ка̀жѣ: „Те́шко је би́т Ср̀бин.“ И онд́а они́ осту́пају и мѣне пíтају, ка̀рту ўзѣли — по̀-карти: „Ђе́ Олово, ко̀лко има́?“ Ка̀жѣм-ја: ту́ј и ту́ј. „А да́љѣ, до-Са̀ра̀јева?“ Реко: „Го̀р не-зна́м. „А пу́т је-л-ова̀кав и-гор?“ „Го̀р не́ма пу́та.“ „Ка̀ко не́ма, ѣво у̀-карти.“ „Не́ма.“ „Шта́ је то̀ сад?“ „Пра̀вљен је пу́т, и́с-Кладња́ је по̀шбó један километар у Кр̀шеве и ту́ј се ста̀ло.“ А о́[н]-на̀црт́ан у ка̀рти, да-је-на̀прављен до Са̀ра̀јева, љу́ди по̀јели. Ка̀жѣ ми један од-они́ѣ-војни́ка: „Бра̀цо, ај-ти́ с на́ма, пра̀во и́дѣмо на-Ра̀вну го̀ру и о̀тлѣ̀ по̀чи́немо на̀ново.“ Шта́-му-је Ра̀вна́ го̀ра? И Ре́ља и́шбó, до̀нијо во̀де о̀здбó, да́леко во̀да. И онд́а ви́дим-ја шта́-је. Не-велѣ̀ они́ да бѣ́жѣ, ви́дим, ни́сам лу́д, да-је-то̀-осту́пање. Ре́ља о̀т^ишó с ко̀бли́цом у̀-млин да до̀гна бра̀шна и до́љ и́шбó, ка[д]-до́љ у̀-Вратн^ицама са ђипом лу́ксузна́ ко̀ла. Не́ки во̀зијо офи́цир и он-га-зау́ставља: „Ђе́ и́дѣш?“ Ре́ља му ка̀зо. „Ђе́-ти-је ку́ћа?“ „Ево-је го̀р.“ „Ре́ци-ти́ мѣни ко̀лко има́ о̀влѣ̀ на Кара̀улу?“ С ка̀ртом глѣ́да, има́ ка̀рту. Ре́ља му ка̀зо и-то̀. „Да-ми-и́знесѣш ства̀ри с ко̀њем до̀-на-брдо́ и ти́ се вра́ти. Има́ш ли ко̀ње, во̀лове, за́кач^ите и ова́-ко̀ла, одвѣ́з^ите не́гди, о̀став^ите. Ако-до́ђѣм, наград^ићу вас, а ако-не-до́ђѣм — ца̀ба-вам, ва́ша су.“ И Ре́ља и́знио не́га го̀р на Кара̀улу и вра́тио се низа-Сто̀борје́ и до́љ ко̀л^има, кад-ве́ђ до̀шли не́ки и́с-Кладња́ млади́ћи, дво́ица, да опери́шү́, и не́кѣ ко̀шуље ўзѣли. Он-са́-њима ту́ј се по̀гү́ко̀ Ре́ља, и не́шта-и́м о̀тео, не́шта они́ и о̀дн^ијели. И о̀тишó, до̀гно бра̀шно о̀здбó и до̀шбó ку́ћи и ка̀жѣ: та́-ко̀ и та́ко̀. Во̀лове ўвати́ прѣд-мра́к са́ми, мра́к ве́и и — до́љ! Скү́п^и-се, бо̀лан, скү́п^и-се, де́сетеро има́-нас и до́љ. Она́-ко̀ла сто́је. Во̀лове о́крѣне́м, ла̀нац прү́жѣм, во̀лове за̀прѣгне́м да во̀зѣ. Во̀зѣ они́, али-ни́како, да-си-Бо́г, не́ће пра̀во да и́дѣ: ђа-де́сно, ђа-ли́јево. Во̀лови во̀зѣ пра̀во, ал-оно́ скрѣ́нѣ. А Мило́ван, Мило́ван а́лчак, Мило́ван ка̀жѣ: „Ја́ ћу.“ Не́шта на П^ијеску́ ра́дио́ и го̀р ками́они́ то̀вар^{ли} ба́лване па-он-ва́лда глѣ́до́ ка̀ко-се-то̀ ра́ди, ја́ди-му-га зна́ли! Ка̀жѣ: да́вали-му, ал-о́[н]-не-зна́. Он-у́ишбó да ўправља́, једи́но је свјѣтло на́шбó, упáлио-је, ал-не-у́мије да ўправља́. И-так-и́шли-смо кроз-онбó-гра́ње, не́шта пу́че. Реко, бо́-гами, испло́дира не́шта. Кад-јо́ж два́ три пу́та, оно́ пу́шка о̀здбó, бо̀лан, и́сплоди́рка. Бѣ́ште, бѣ́ште, го̀ни у̀-Бога́ и ками́он! Во̀лови, свѣ́ оста. И бѣ́жи го̀р, и́стрча́ли ко̀-лу́ди на́-Ендек. Кад-не́м Ра́је́ по̀ко́јно́г. А и́мбó-он једно́ четрне́з го́дѣна́. Кад-он у̀-Мрки́ ка̀ме́н управи́о и онда́р-и́зби и-он. До́ђѣмо ку́ћи, ку́ћа би́ла на́-брду́ на-Ендеку, и по̀ко́јно́ј ма́јци ка̀жѣмо. „Па-ђѣ́-су-вам во̀лови, ја́дна-ва[м] ма́јка?“ „Оста́ли, бо́на.“ О́ће она́ да и́дѣ, о́ћу и-ја́. „Не́ш-ти́. — ка̀жѣ она́. Ка̀ко-ћу-ја́ њу́ пу́штит са́му? Она́ крѣ́нѣ и-ја́-свѣ́ за-њом. Она́ мѣне не-ви́ди, а-ја́-пола́ко и кат-смо-би́ли бли́зу, ја́-јо́ј-се-у́кажѣ́м. Она́ на́-ме иша́ретом — да-се-вра́тим. „Не́-ћу, бо́на.“ При́ђѣмо по́лако, во̀лови сто́је, пре́живају́, свјѣтло го̀ри, ни́шта! При́ђѣм во̀лов^има, ла̀нац о́ткачѣ́м, за́мота́м га, бѣ́жи ку́ћи. У́јтру ўрани́м у̀-зору, јо́ш ни́је свáнуло. До́љ, ка[д]-до́љ, кад-не́ма ками́онч^ића. Ка̀сније́ кат-смо-до́љ про́лаз^или, до́љ у̀-дну Му́стафе́ Аби́ба њи́вѣ́ у-оно́м-по̀току, о́нде скрѣ́нү́т у по̀ток и за́-трпа́н гра́њем. Ка̀сније́ шта́-је ш-њѣ́га би́ло, ни́ко не-зна́. Угла́вном, ја́-сам прв́и на срѣзу́ и́мбó ко̀ла, са́мо ўкратко́.

Свѣ ђсвета

Тије-Авдибеговића било дѡсти браће и уз-рат у партизан^{ма}: јѡдни ѡт^{шли} у партизане, јѡдни ѡстали у легији. Фѡим јѡдан бијо у полицији и ѡтишѡ у партизане и имѡ у полицији рѡвацкѡј, имѡ онѡј-пикавац, шмајсер онѡј-рѡваскѡј, и ѡдниѡ-га у партизане. Прѡшѡ у партизане и ѡдниѡ га. И напали, ѡдред бијо у-Кладњу, и напали, нападнѡ-и[x] Кладањаѡци и пѡгинѡ ѡн, убијѡ га. Убијо га јѡдан Бѡшевац Исмет, а, такѡ-су причали пѡсле мѡђу-се, Ахмет Мујић из-Братѡљевића тај-шмајсер ѡзме и касниѡ прѡсиѡ. Свѡ ѡзгѡ кад-идѡ — пуца, кад-идѡ из-Братѡљевића испот-Плаовић ѡнудѡ. Браћа се здогѡворѡ. И ожѡниѡ-се-ѡн, дѡшѡ, ѡне да-се-вјѡнча тај-Ахмет Мујић и ѡнди на чаршији сѡјо у кафану Мујѡ Мешковића, ѡнѡ-каснѡј је бѡла Зѡма, ѡнди. И онѡј-шмајсер ставѡјо на-стѡ, на-њѡга-се наслонѡиѡ и зѡспѡ, пѡн. А ѡви — Сѡјфо и Ибро (онѡј-Ибро што-је-ѡиѡ налицу Јѡву, тѡ-је-ѡтац од-ѡнога-Шѡмсѡ што-радиѡ у-општ^{ни}) и здогѡворѡ-се и с ѡжев^{ма}, онѡ[j]-јѡдан ѡзгѡ у-врат, другѡ не-знам ѡне и убијѡ га и ѡзму шмајсер и изѡиђѡ и на-тѡгнѡ и рѡкнѡ: „Нек-нама не прилази нико, ми-убијѡмо свѡ кѡ пѡђе на-нас.“ И из-вѡку се, сѡѡели у партизане, ал-не-могѡ да прѡђѡ ѡтуда с ѡнѡ странѡ. Из^{шли} гѡр на-Плаов^{не} и ѡнда ѡдѡ гѡр у Пауч и гѡр некѡ дѡносиѡ-им рану и некѡг натурѡ младѡића. ѡн-им дѡносиѡ и рѡкнѡ-му „Кад-бѡдѡж даѡ да јѡдѡ, ѡнда ѡзми шмајсер, прѡвари, кажи: „Како-[ѡ]вѡ-пуца?“ И ѡн так урадиѡ. ѡни јѡли, ѡн-кѡ-ђѡја мирѡтѡ и ѡбадѡј^{цу} убиѡ. И пѡсле убијѡ ѡнега, на-знам кѡ. Касниѡ изгинуло јѡдно дѡсѡтеро свѡ с тиѡм-шмајсером, свѡ ѡсвета.

Струну намјѡсћа

Увиѡ[к] кат-се-пострѡјѡва и некѡд идѡ, ѡниѡ-кукавица имѡ па-кажѡ да-је-нѡшто болесан, да-не-мере. А мѡне стѡмак рѡжѡ, ма-нѡћу, бѡан, не-пѡдно-сѡ-ми тѡ да-ја-кажѡм да-ме-ѡставѡ, аха! Крѡнѡмо, тама кат-смо-дѡшли, мѡнѡ забѡлѡло, струниѡ се. И тама кат-смо-били кот-Пѡн^{жеркѡ}, нем, ѡћу да ѡмрѡм. Јѡј, бѡлови! Кот-кѡморѡ ѡстанѡм ѡнди и Шабан Чѡмѡић кот-кѡморѡ. Помислим: ако-Турци избијѡ, и-ѡн-ѡе-ме са-њима. И не избишѡ, срѡћѡм. Некѡѡ ѡљѡнчинѡ и дѡка и нѡшта, завиѡ се. И дѡћѡм, и касниѡ дѡћѡм у јѡдну кућу, јѡдан старѡ да-ми-намјѡстѡ струњу. И нѡшта је гњаѡвиѡ за-плећкѡм. „Лѡзи!“ Јѡ-лѡгѡ, онѡ-врѡћа сѡба некѡ-помѡла. Јѡј, ја-сам-зѡспѡ, ма-како! Ка[д]-сам-се пробѡдиѡ, није-ми ништа. Нѡшта-ми пѡмогѡ, гњаѡвиѡ за-плећкѡм, струњу намјѡсћа, кажѡ.

ѡперѡ двѡје, а ви имѡте сѡм јѡдну

Ми-пожур^{ли} и — у Ђѡтоѡв^{не}. Јѡ-знам да ѡ-менѡ тѡтак негди, ѡ-некѡј муслиманскѡј кући. Јѡ-бијо некѡ вѡдниѡ и ја-пожурѡ, пожурѡ и питѡм ѡне-су. Тѡ-је, нађѡк! Јѡ-у-кућу, а Дѡса, наѡ цѡр^{ца} бѡла, имѡла ѡсамнѡ[с] сѡгѡрно, ѡно се забун-далѡ, гѡспѡде Бѡже. „Добрѡ-јутро.“ ѡна: „Добрѡ-јутро.“ „Дѡсо, бѡна, јес-тѡ-ти?“ ѡна кад-виѡје мѡнѡ, ѡкрѡну-се. „Рѡци-ми ѡне тѡтка?“ „ѡт^{шла} у Сараѡево.“ „А тѡта ѡне?“ „ѡперѡ на Вѡчијѡ Лѡку, ѡт^{шѡ} с краѡвама.“ Е добрѡ-је, драгѡ мѡни: нек-идѡ. Пѡтар и Нѡћѡ ѡ-шумѡ — „Чѡљѡж, бѡна“ — не-могу-ја јѡнѡ на-се преѡзимѡт

млого, ја-кажем: „Требају доћ, ја гарантујем, неће-им ништа бит.“ И-так-ја са-њом, кад-вичу неки: „Брже, брже водник првог вода.“ Гор се неко показо на-брду, четници били, ја-шта-су. Ја-вод у стр^ујелце и гор, там-вам, нем никога нијди. И озго на^е у стр^ујелцу низ-једну шуму и доље ка[д]-дољ у једној њиви ко-вашер, нарот се збијо, побјегло от-партизан^а по ноћи с малом. У: један стар^и заврло шал, исти т^етак! Јес, није, јез богами! „Добро-јутро.“ „Добро-јутро.“ „Здраво, т^етак.“ „Здраво.“ „Шта-је, окле т^уј?“ „Ет^е, с кравама.“ „Па, ће-су-ти?“ „Ето-ик там.“ Одем-ја вам ов^ијем-сво^ијем и кажем: „Чујте, има^м тетку води, оче-ву сестру, ево-јој чока овди, има краве.“ „Има-л сина у-шуми?“ „Има, јеби га, доће. Има двије краве, дај да-му-једну пу^стим.“ „Добро, реци му нек-издовој па-нек-и^сшера, нег-б^јежи ш-њом.“ И-ја-њему: „Т^ета[к], која-ти-је боља?“ „Оба-д^вије.“ Загула онај-Мулалучан^ин затандрчени! Кажем-ја њему: „Изабери ко-ја-ти-је боља па-полако и^сшерај, тамо и^сшерај, па-кас^није бори^немо се за-друг^у.“ Њему драго. Еле, он-њу и^сшера кад-једна жена зац^икта, ко жентур^{на}, од Ајдановића, од Лазаревића: „Па-ја, у-нега два сина у-чет^ница, а краву му дали. У-мене д^ијете, одвели га.“ Пропало-ми све, не-мере ни тетку крава. Охераше и његове, све цаба би. И после нашли су једну негди у Сарајевском пољу, једну нашли, и врат^или-су-је пу^тем вла^сти, врат^или-је. Добре краве имо т^етак, нема шта! И на основу тога Деса се пошље шал^нла. Долаз^нла, а и чула да-ми-имамо сам једну краву. Куповала се, болан, земља, није се имало окле плат^нт. И на основу тога Деса викала Ваи: „Неђо од-нас охеро двије, а ти-једну имаш.“

Ха, Милане, пиле от-сокола

Ови-Алекс^ићи из-доњек села нијесу велка својад з-Дан^илов^ићима, с тијем Алекси^ића. Нија, ов^е-Данилов^иће зову и Шабанов^ићи, тако пише и-у-некијем књигама у-општини. Тако-је, напоме, у катастеру, и-ти-си-то, Слобо, причо. Видио си кат-си-[о]н^о-од^о по-сел^нма и записиво те-ријечи старе. Оклен-им сад и Шабанов^ићи? Дан^иловог оца, тога-Милана звали су и Шабан, Шаб^нца. Он је, ју-наче мој, трчо по[д]-турск^ијем именом, трчо ко-Шабан. Е, они-су, ти-Дан^илови Алекс^ићи, а Милан-му-је, тај-Шабан што-се-прозво тако, живљели на Грацу, на-Дрецељу. И, знало се да-е-Милан бијо брз, да-му-нико жив тадај није бијо раван. А неки јачи Турчин, муслиман у-неком селу, мешчин^и у Лиш^нма, женио сина и — биће трка, ова-пјешачка трка. Е неокле, из далека, боме, ко-да-од-Рогат^нце било, закажу трку, поруче-им да-се-добро спрем^е и они, јал-да-им-преду, ваља, ко-бајаги, гаће и кошуљу. Ови вам немају брса м^еђу-собом, нем ко да трчи. Шта-ће, ку[д]-ће, нака н^ена-им реци: „Има, ал-није наш.“ „Ђе има, кои-је, оклен је, забога?“ „Има на-Дрецељу, на Грацу Милан, он би мого, да-нико не-мере, он море.“ Добро, по ноћи сеиза с коњем и- правас Дреца^л! По-ноћи да-се-не-види. „Милане, так-и-так, море-л?“ „Море, могу.“ „Охеш ли, брате рођени, помоћ?“ „Оћу.“ Таман, ево саламета. Милана по ноћи довед^у и дадну-га не-кој нени, ваљи тој-ист^ој, да-га-она спрем^и, соколе мој, за-трке. Причали-су да-је-он лежо на некој зиданој земљеној п^ећи, да-му-[ј]е-дава^то највише да јед^е слатку погачу, погачу с медом и да пије кисело мл^јеко. Јади га знали, тако се

прича̄. Ја̄, ма̄л да-забoравим! По но̄ћи, по мр̄аку он-је о̄дo по авлии, на̄ке му бука̄-гије да̄ло и, ба̄р та̄кo се прича̄ло, билеси и ка̄мења на-то̄ притандар̄е да та̄кo о̄да̄, да-му-[j]е-бива̄, што̄ те̄же, шта-ли? Рачӯна кад-му-св̄е то̄ скин̄е, да ће он̄да бит̄ још ла̄кши и бр̄жи, бел̄ним је та̄кo конта̄ло, јеби-га! Дан̄ по-дан̄, до̄ђе и-та̄-свадба, вес̄еље и — тр̄ка! Нарот-се начетӣо, једва ч̄ека да-вдӣ шта-ће бит̄, ко-ће уте̄х. О̄тудӣе ид̄у, стӣжу ти што-пријет̄е да има̄ју брсца, Се̄јфо се зва̄о и бӣо, боан, ви-сок, не̄ђе о̄ко-два̄ м̄етра. А Милан ра̄ста ниска, ал-онӣ-шира̄ц! Он̄и о̄тудӣе ка-ко-прилазе̄ блӣже, ве̄ћ и пӯшке изба̄цӯју, шенлуч̄е, ко-вел̄е, зна̄ју ве̄ћ: тр̄ка је на-ша! Еле, тр̄ка са̄м да по̄чн̄е. Ста̄ло-йг не̄колко на хӣзу, о̄кл̄ен-ће пол̄етет̄, гл̄еда̄ју, гл̄еда̄ју, гл̄еда̄ наро̄д, нӣко не-зна̄ о̄кл̄е се о̄ва̄ј ма̄лӣ т̄ӯј створ̄и, не по̄зна̄ју он̄и-м̄јес̄чанӣ Милана. Ја̄, а пита̄ју ов̄и-што-чӣка̄ју, што-су-здогов̄ор̄лӣ тр̄ку и св̄е-то̄: „Ф̄е-вам-је та̄ј-Ша̄бан?“ „Ево га, то̄-[j]е.“ „Мо̄га-ми дӣна, ја-ћу та̄ко̄г јед-но̄г у зӯб̄ма нос̄т, а с јед̄н̄јем се та̄к̄јем ле̄ћет̄“, ка̄ж̄е Се̄јфо. „Са̄м-тӣ, Се̄јфо, св̄о̄е, не-мрз̄н̄е сп̄рва но̄ћи“, један-ће-ти о̄д-овӣе, зна̄ш. Ко-вел̄и, пр̄во-ти ск̄очи па он̄да ка̄ко̄ћи! И пол̄ет̄е онӣ о̄туд̄ӣје, дале̄ко, боан, има̄, и-бр̄да, ӯзбр̄до, а има̄ и-њӣја у поч̄етку по̄дости. Ал-ӯбрзо-се-то̄ о̄сӯло, о̄стали са̄мо Се̄јфо и Ша̄бан. „Ха̄ Се̄јфо, ха̄ Ша̄бане, ха̄ Се̄јфо, ха̄ Ша̄бане“, Се̄јфини сп̄рва припӯцаше̄ па-и-пр̄еста̄ше̄. Брзо Се̄јфо вӣдӣо да-не̄ма̄ ша̄л̄е са Ша̄баном. Он-прит̄ӯљи, при-до̄да̄, ал-Ша̄бан ӯж-не̄га̄ ко-к̄ерче, са̄м стрӣже. Ко̄лко го̄ћ Се̄јфо до̄да̄, Ша̄бан ӯза-ња̄га. Не̄ма̄ још м̄ло̄го, Се̄јфи, а бели и Ша̄бану, дӯша у носу. Видӣ о̄ва̄ј на̄ку рӯпу на пӯту, наведӣ Ша̄бана тӯда̄ и ла̄ктом га — у-рупу! Ша̄бан по̄срн̄е, а Се̄јфо ст̄ӯштӣ колко-го̄ћ м̄оре. Вӣћели о̄вӣ из-на̄рода шта-[j]е бӣло, блӣзу су онӣ, боан, и криво̄ до̄ма̄ћӣем. „Ха̄ Се̄јфо, ха̄ Ша̄бане, ха̄ Се̄јфо“, Ша̄бан се брзо довр̄анис̄о, пол̄ет̄и, ко-мӯња син̄е пор̄ет-Се̄јф̄е, о̄ста Се̄јфо. А док-се-Ша̄бан искоб̄ељо̄ из-ру-п̄е и пол̄ет̄ӣо, јед̄но̄м се о̄макн̄е па вӣкн̄е: „Ха̄, Милане, пӣле о̄т-сокола.“ „Шта̄, з̄ар-Милан, з̄ар-Вла̄?“, пита̄ју не̄ки. „Вла̄ па шта̄, на̄ш је, и не̄к-је Вла̄.“ Нӣма Се̄ј-фо до̄дӣо, поручивали, ф̄ал̄ли се, чӣкали. И о̄стаде Ша̄бан, а тӣ-о̄д-не̄га̄ Алек̄с̄и-ћи се проз̄ва̄ли Ша̄банов̄ӣћи. Не-љӯт̄е-се̄ онӣ, а што-да-се̄ љӯт̄е? Та̄ко̄-им̄ пӣше̄ и у ката̄стеру, гл̄ед̄о сӣ и-са̄м. А спр̄емни су, не̄ма̄ шта̄, бӣли ӯвӣјек. Миланов̄ је Дан̄ло, што-се-р̄во̄ з-Гӣцoм̄ у-Клад̄њу. Дан̄ло се нӣје бо̄јо̄ ме̄ђеда, шта-тӣ мӣслӣш, ка̄ка-је то̄ сна̄га бӣла?! Дан̄ловӣ синови, боан, ма-не̄-пита̄ј. Ла̄зар се тӯрӣо на ђе̄да Милана. Меш̄чинӣ да-је-че̄терес̄ тр̄ка̄ о̄днӣо, са̄мо-мӯ уте̄ко̄ Циган̄ Ше̄љо. А ка̄ж̄у да-му-је-о̄тац, та̄ј-Дан̄ло, гов̄орӣо да-се-не-тр̄чӣ с Фир̄ауном. Спр̄еман је бӣо и Мӣлош, пол̄убрат̄ Ла̄зарев, а и Бр̄кин. Вр̄један̄ је по̄себно̄ бӣо Милан Дан̄лов, о̄тац ово̄га̄-Мил̄енка, што-је-живӣо на-Ст̄ар̄чу.

Не-п̄ух̄ња̄ј, Дан̄ло!

Овӣ-Алек̄с̄ӣћи о̄вдаш̄нӣ, овӣ-Дан̄лов̄ӣћи на ре̄меско̄ј су з̄емљи. Т̄ӯј-ти-је бӣо Лука̄ Ре̄мета, зван̄ӣ Тӣко, и не̄мо̄ друг̄е̄ ђе̄це̄ вам-с̄ћ̄ер̄ Б̄јело. Бӣла, на̄пом̄е̄, пла̄о̄ вр̄ӣједна, ко-мӯшко̄ ја̄ка. Не̄ма̄јӯћ мӯшке̄ ђе̄це̄ и вӣше̄ ч̄еља̄ди, а има̄ње̄ вел̄-ко, добро, до̄вед̄е̄ з̄ Го̄р̄не̄г Дре̄цеља, са Гра̄ца, у на̄јам Дан̄ла, сина̄ тог-Милана, то̄га̄-Ша̄бана, што-сам-ти-и-ја̄ прич̄о̄, а ч̄уо сӣ и-прӣе̄, брез̄б̄ели, з̄а-њӣја. Видӣ

Ћико да има правог, доброг најамлика, заволи-га ко-сина. А Данло, болан, међа о[д]-чока! Потље-хе-се и ожен[т] туј, дао му Ћико сћер, знаш.

Кад-оно оће белај, бане-ти љ-Кладањ накав Гицо, шокац оздоль од-Живиница, ако-нијесам посефијо, а, боме, нијесам. Гицо бијо голем, болан, висок и рво се добро, и он-ти, како се тог вақта говорло — затвори чаршију. Натурио намет на дуњалук, рекли би стари људи. Идѣ Гицо чаршијом и бучѣ, изазива на мејдан: има л ко да-би-се-смйјо порват. Неки се и нагонли, свѣ-он-то побацо ко-торбе. И ода он од-меанѣ до-меанѣ, пије цабе на-контѣ њиов, на рачун чаршије. Они-стари људи, виђениј Кладњаѣци, међу-се: „Море-л се овомѣ-таксирату како докат? Има-л, аман јараби, вудан инсана да-нам-скине балту с врата?“ Док-један, бел-боље познавѣ Ковачићане, заучини: „Има на Ковачићма у-Ћикѣ Реметѣ један вриједан младић хоек, ал-му-Ћико не-да маћ“ никуд, хува га, боји-се да-га-шта хрђаво ђе не-стрѣфи. Нејма силѣ да-га-пухи да-се-хрве, јок вала.“ „Ћујте, ба, да-напишѣмо да-га-бавѣ љ-општну рај-државниѣ ствари, хѣ-да-би дошо у харшију.“ Так и учинѣ, добију гор наку цедуљу, шта-л, и Дођѣ Данло. Кажу му што-га бавѣ љ-Кладањ и упитаѣ-га: „Моремо-л-се хажу надат, би-л-се огледѣ з-Гицом? Ми-међу-Турцма у харшии нејмамо њѣму, брте-равна. Кијамет нанишо, нејма му краја.“ „А ђе-вам-је тај-важ Гицо?“ „Са[д]-ѣ нанић, ѣно-га у биртии, пије.“ „Ако-нанићѣ брзо, порваѣмо се.“ Избије Гицо и кажу-му да-и-они имају рвача. Рвачѣ на хуприи, сѣћаш-се онѣ-каменѣ хуприѣ на-срѣт чаршије! Прѣстрѣ се, по том-старѣм адету, слама по хуприи ђе-ѣ-се-они огледат. Е, јѣз-ѣвола, Данло низак, а Гицо млого, млого виши, никако да се љуцки, правилно уфатѣ. Најпотље кажу: како ко кога спѣдбиѣ, друкчиѣ не-мере. И, јуначѣ мој, спрва Гицо незгодно подувати Данла, ал-га-не-могнѣ оборѣт. Данло се некако извучѣ туј, изамельѣ се, станѣ на-своје нѣге ко-трѣба, искобѣља-се из-Гицинѣје шака. Укопѣ-се Данло, болан, љ-мјесту, виђи Гицо на-шта-е налѣтиѣо. Ма-не-мере га с мјѣста помаћ, ма-ни-макац! Шта-ѣ, ку[д]-ѣ, том-се јаду шокац није надѣо. Брже-боље дѣснѣм палцом за Данлов свитњак, прѣкинѣ га, не-би-л-га како за бавиѣо око-гаћа, да-га-помѣте, такѣ прѣвари и оборѣи. Данло да згули гаѣе низ-ноге, а они-људи ѣколо виђели шта учини Гицо па — из-гласа: „Не-пухај, Данло, брѣте рѣдени, што-љ-тебе то-и-љ-нас.“ И мој-ти Данло сћѣра некако гаѣе низ-ноге и Гицу издигнѣ ѣ-хуприѣ у Дрињачу. Шокац се мало, белћим, и ошамути, ал-дођѣ себи и оће јѣш једном. Порвѣ се јѣпѣт, ал-га-Данло сад за-чаѣ посла ити подѣ-се. Еле, они Данла на-руке и у дућан, те-купи свѣ гањц ново. Онда у биртију да пију и мѣзѣ, чаѣстѣ-га, напоме, добро. Међу-се Кладњаѣци причају: „Шућур Алаху и нашѣм Данлу, па-ћѣк јѣпѣ море дѣшѣом дахнут.“

Неѣе после, морѣш мислит, полѣти тај-исти-Гицо, ваљда у Живиницама, љ-Тузли, ђѣ-ли, причали су људи, с ножом на Данла. Овај-му шѣпа руку, уврнѣ је и нож испаднѣ. Ништа-му није Данло. Они-су-се, пошље свѣга, на конту тога, чаѣк и побратимли, били добри јарани. И ај-ти, болан, бѣди кадија народу. Ко-је мѣго биѣлом свиѣту уредоват? Шта-ти-је народ, ј...-ти народ!

*

Рѣкѡ-сам-ти, а ѡ-сѡм знѡж, да је Дан^нло бѡо јѡ[к] кѡ-зѣмља. Бѡјо са синѡв^нма гор нѣје на рѡду и врѡћали се преко-Караулѣ кѡћи. З Дан^нлом бѡили Лѡзѡр и Мѡлош. Сѣли у кафѡни, пѡп^нли пиће, кад-нанѣси ѡвѡ нѣкога што-вѡли да-се-вѡче кѡкѣ. Закучѣ вѣлкѣ прѣсте дѣснѣ рукѣ па-кѡ-е јѡчи. Ѐ-Лазѡр, ѡ-Милош ѡћерѣзни, болан, ѡба-се нагѡн^нли, ал-слаби зѡ-оногѡ. Њѡма крѡво, Дан^нло сѣдѡи и шѡтѡи. Ка[д]-ћѣ-ѡни пѡћ, заупѡтаће Дан^нло: „Који-[ѡ]нѡ-ѡће кѡкѣ?“ Оногѡ ѡвѡ заѡглавѡи и ѡн-устанѣ. Дан^нло га ѡватѡи и пѡведѣ зѡ-собѡм кѡ-јѡне зѡ-призу. Онѡј-се ѡватѡи за ѡстал, ѡстал превр^нни, на-врѡч^нма за онѡ-бѡскију, ѡдвѡли је па-за-Дан^нлом тѣ-стѡм. Вѡдију га далѣко дѡљ, до-испот-Кусинѣ бѡквѣ и тѡј-га пѡшти. Дѡго му прѣст мѡдар бѡјо. Њѡје шѡл^ни пѡсѡ Дан^нлу ѡ-рѡке

О Ѐбри Мѣханѡвићу

Мѡлѡи-си-тѡи бѡјо да пѡнтѡш Ѐбру Мѣѡнов^нћа, а ѡ-њѣму су ѡстале прѡче и прѡче, кѡ-нѡ-о-комѣ. Ѐбро, бѡа, свѣскѡи чѡек, свѡшта рѡдију у живѡту, а свѡшта-га, бѡме, и стѡзало и сналѡз^нло. Штѡ-сам свѣ јѡ за-тѡ вѡкта, док-је-пѡлију крѣчанѣ под-Рѡсуљама и нѡ-Ендеку, ѡд-њѣгѡ чѡо! Он-ти-је-ѡздѡ ис-Кривѡѣ, нѡже-Олова, прѡје рѡта ѡмѡ пилѡну свѡју. Ѣклѣн, кѡко, нѡсам пѡметан, ал-знѡм дѡ-су од-нѣкѡ трѡи чѣшкѡ гѡтера за рѣзѡње бѡлвѡнѡ Ѐбри дѡпала двѡ. Ѐшѡ-му пѡсѡ, ѡмију ш-љѡд^нма, ма-загѣмѡ Ѐбро, кѡ-је кѡ-ѡн? А пѡсебно дѡбро живѡју сѡ-Срби-ма тѡмош^нјѣм. И штѡ ће се дѣс^нт? На ѡборима за прѡјесѡд^ника срѣза Ѐбро дѡ бије, пѡб^нјѣди чѡвенѡг Јѡмака, оногѡ-Јѡмаков^нћа ѡз-Олова, из Олѡвск^нје Лукѡ, ѡклѣн-ли-ѡн бѡи? За Ѐбру, бѣлѡим, глѡсали Срби, ѡж-њѡјѡ јѡш пѡнеко од ѡгѡв^нје и — пѡбѡда! И тамѡн кад-је-Ѐбри бѡло свѣ кѡ-трѣбѡ, свѣ по табѡјѡту — ѡзбије рѡт. Вѡдѡи Мѣѡновић да-се-кѡпа окрѣнула нѡѡпѡко, да нѡкѡко нѣће бѡт по ѡгѡвѡм. Рѡвскѡ дрѡжава ѡ-није нѡкака дрѡжава, а партизѡни прѡвѣ нѣшта нѡвѡ, ѡе-ћѣ-свѡи ѡмати јѣднѡко, ѡе-ћѣ-сви бѡт ѡсти. Изгѡрѡи и пилѡна, свѣ ѣлѡћ бѡднѣ, ал-Ѐбро сѡ-чѡвѡ глаѡу. Јѡ, мѡл не-забѡравик! Ѐбро је симпатѡсѡ чѣт^нике, гѡд^нло-му да бѡднѣ кѡ-ѡ-прѡје, кѡ-прѡје рѡта, да-му-рѡдѡи пилѡна, да живѡи кѡ-је-бѡјо нѡвикѡ. Бѡло-је како-је-бѡло, ни стѡрѣ Југослѡвѡиѣ ни Ѐбринѣ пилѡнѣ, ал-мѡрѡ се живѡѣт. И Ѐбро-ти-је и живѡју нѡзѡр што-се-кѡжѣ. Нѡвѡ, нѡвѡ влаѣст нѡкако нѡје мирѡсѡ, а и кѡко би, јѡда[н] нѣ-бѡјо!? Вѡлију да пѡпије, у ракији лѡне кѡјѡ, ѡсује нѣког од-главѣш^ннѡ па мѡло и у зѡтвор ѡдѣ. Срѣћа ѡгѡва тѣ-јѣдини у крају знѡо да пѡлѡи крѣчанѣ, да прѡвѡи крѣч. Ѐза-оногѡ рѡта нѡје кѡ-сѡд, ѡмѡш цѡменат, ѡмѡш ѡвѡ, ѡмѡш ѡнѡ, ѡко-ѡмѡш пѡрѡ, лѡко је кѡћу прѡвит. Ѣндѡ нѡје нѡшта, свѣ рѡт пѡију, а нѣ-мѣре се ни-ѡ-д^нруг^нјѣм дрѡжавама нѡбавѡлат, ѡ-там свѣ спрѡж^нло. Нѣмѡ мѡлива, јѣди зѣље, ал-брес-крѣча — нѡшта! Рѡт нѡјѣсу, бѣли, прѣживѣѣли ни-свѡи што-су-знѡли око-крѣчанѣ. Ѐле, знѡи и Ѐбро да-је-пѡтрѣб^нт, а и влѡз-га трѡпѡи што-млѡгѣ нѣ-би. Нѣмѡ вѡшѣ пилѡнѣ ни оногѡ-стѡрѡга рѡтлука, ал-живѡ се, живѡ глаѡа нѡ-рамену, ш-љѡд^нма си па-дѣвѣрѡј нѣкако.

Зѡд^нруга се ѡ-нѡс у сѣлу, нѡ-наш^нјѣм Кѡвѡчић^нма, формѡрала. Јѡ ѡ-зѡд^нрузи, а Ѐбро, нѡ-вѡтри изгѡрѡѡ, бѡш тѡгѡ вѡкта пѡлѡи крѣчанѣ испѡд-Рѡсулѡи и пот-крѡшом нѡ-Ендеку, свѣ изнѡд-нашѣ кѡћѣ, скрѡз бѡлизу, бѡлан. Вѡћѡмо се скѡром свѡког дѡна, дѡбет кад-је-ѡ-Ендеку рѡдију. Пѡтѡмо се, пѡпушѡмо по цѡгару, пѡпиѣмо пѡ

некад и ракију кат-стигнемо, ка[д]-доколимо. Пије Ибро пол'јепо, немај-ти бриге. Да-вдиш-ти моје великије јада с Ибром. Свашта-он мене ў-Бога пита око-задруге: те-ко-вам је там главни, те-колко дана радите, колко-си трудодана зарадио досле, те-колко имате оваца, те-колко имате говеди, ко-й[х] чува, нем шта не-пита. Он-пита њ-онџо што-зна, подјебае Ибро, прави се да-не-зна. Прошџо Ибро живот, види шта-га чека до-краја живота, а ко-у-вјечитом календару види доклен-ће њ-наша задруга. Са-млџм је скрџ[з] слџбодан, зна да-сам-у-партии, ал-комџтно прича што-свагда не-би смџо. Биле онџ-цигаре с петџкраком на крају што-џде у-уста. Ја-неџтице, ко жури-се, џкрџнем цигару наџпако, а џн-виђе „Тџ, тџ, такџ њ-треба пушит, нек-онџ-говно прџво изџори.“ „Немџ, Ибро“, мџлим-га, није ни зџџдно, чуђе јџш неко па бџлај. „Нџш-ти мене пријавид, знам-ја. Знају џни мене ко-џ-ја њџха, ал-треба-џм. Да-Ибро не-зна џ крећу, давно-би џни Ибро халакнули. Отишџо би Ибро на хайрет.“ У праву-је и Ибро. Креч потребни и прџчи џд-љеба.

Ибро нијак није трџшијо зайтин, са[м] маџло. „Да зайтин има кџвета, не-би власи на-њему свој џасни пџст пџст'ли. Нек-њџга трџши сјерџт'ња, Ибро неће, а-јџк!“ Пџтџм-га-ја ўтру, ил-ў-дан ка[д]-се-срџтџмо, како-је, шта-ради? „Нијак, не-радим, муђим се, муђи се Ибро.“ Научио Ибро јџш-џтприје па мало-мало, сва-ке дрџге ил-трџће џвте, коље јање. Ђеџфа Ибро, јџначе! Обријан, измџвен, прџд-њџм флаша, ту-е и цигара, џн-гули јање. Ја-нанићџм, а Ибро-ће-ти: „џди, комшија, сад Ибро ради, џво је пџсџ.“

Јџднога дана зџве мене Ибро да-ми-нешта џсприча. Миџи Бџже, шта-л-је-тџ било, шта-ћу сџт чуџ? И пџче да прича. Слушџо и слушџо на-више мџста како-сџту-ју народ: „Чувајте се реакције“. „Најџпаснија-е реакција“ и све такџ. Не-зна џн шта-је реакција, а не-мере, неће, да-се-пџнижаје и да пита те-што-говџре, те-факџне што-је-џспливало па-сад влада и сџди, а џн-џм за Бајрам, за-срџтнога ваќта, рај-севапа, давџ пџнеки дџнар. Не-да-му пџнос, а не-зна шта-је реакција. Чџсто сумљам да-не-зна, вам-изводи, циркџза. Ёле, имџ пџсла у Сарајеџу, а и добар ја-ран, шкџловџн, мешчџни адвокат јал-такџ нешта, тамо живџи и ради. И мџ-ти Ибро запуца максџс томџ-јарану на каву и да-му-џбјасни шта-је реакција. Тај-чџек-му, тџ што-џн, дал-бајаги, дал-стварно није знаџ, фџно растабири и џ реакцији и класном непријатељу, џ-тџџм стварима. „Како-ћу-се, болан, ћуват џт-самога себе? Па-ја-сам та реакција и тај-кџрћевџ класни непријатељ.“

Причџ-сам-ти: мало-мало, Ибро се напије, сџле данашњ'цу и главне буџва-не, па-га-зџтворџ по-неколка дана. Зна-џн шта треба пџниџет ўза-се: џџбе, порцију, каш'ку. И јџдном ус-каву џглен-бџглен, прича Ибро: „Уздџришџм тџ-што-ми-треба и пџрано — у бајбок. Унићџм там, а џно — све наќа балаџурдија, ћакијаши, не-би-рџко њџ-вџјску да-је-слџж'ло. Туќло се јал-је-лоповијало, не-знам. Ја-на-врата, а џни: „џклен ти, стџри, у зџтвору? Шта-си-тџ ућџнијо?“ „Јџбџ-сам, дџџцо, онога госпџд'на на зџду.“ „Док-се-ја-џкрџну, нијџнџ ниђе неј-ма, све пџбјеже мџни с џнију. Тџтова слиќа, јаране, виџи на зџду!“

„Шта-сте јџће рад'ли?“ — пита-ме Ибро. „Кџс'ли.“ „Ђџју-сте њџву кџс'ли?“ „Зџдружџу, нашу, Ибро.“ „А ћџја-ј]је прије бџла?“ Кажем ја чија-ј]је бџла, ал-да-више нџма грџница и не-мере-се ни-прекџс'т у кошев'ни ко-некад. Пита за међџиќе, за камџње са бџвш'је грџница, ко-бајаги не-зна да-су-склџњени.

Кад-му-рёко[x] да-су ба́чени, он-се, алчак, на́смija па-ће-ти мени: „Не-бацај-те-хи́на, тре́баће-вам јопѣт кат-се-ра́хћера́те.“ Зна-он шта-ће бит, ј...м-га ста́ра.

Пра́вимо-ми вѣл^нкӯ за́дружнӯ шталу на По́брњачи. „На-хи́јој зе́мљи-је пра́-вите?“ „На-нашо́ј, на за́дружнoј зе́мљи, Ёбро.“ „Ма-зна́м да-[j]е за́дружнā, ал-хи́-ја-[j]е би́ла при́је?“ „Мо́га оца Ма́ксима.“ „Е, ста́ри Вла́ пра́ви си́ну шталу.“ И до-слу́ти Ёбро. Ра́спала се за́друга и-ја-ку́пио по́ла шта́лѣ, се́ћаш се онѣ-ка́менѣ шта-ле^нне на По́брњачи, др́жали-смо у-њо́ј и-овце и го́веда док-н^нјесмо до́љ на-Зма-јевцу но́вӯ шталу на́прав^нли.

Спа́лио Ёбро на́јвећу́ креча́ну до́тлѣ, би́ла а́нам под-Ро́сулама и́дӯн од-на-ше́ шта́лѣ прена-Фу́прици. Го́лема креча́на, бо́а, си́ла! И за́звѣ ис-Кладња́ главѣ-ш^нне, пра́ви ба́нкѣт. Зо́внуо и-менѣ. А менѣ не́што жи́жи, што-л-он пра́ви то́лки дӯ́нун? Не́шта-ће-он за́куат, сму́тљат, не́м дру́гѣ. Испекѣ о́вна, мешчи́ни плѣтенка рӯ́ма, бу́ре пи́ва, ма-слу́шај, спре́ма се прѣлом! Из-општинѣ ку́ћиле до́шли. Пр^нјѣ-седник, секрѣ́тар ко́митѣта, ту́-је у́дба, о́ни за-прио́де, ма-ко́ ни́је. Сви́ на́ши ви́ђе-ний су ту́ј. За́сели, распри́чали се, че́ститају Ёбри, по́челе ша́ле, ка́д он, изго́рио на-ватри, за́учини: „Зна́те-л-ви́ што-сам ја́ ва́с по́звѣ, што-ја́ све́ о́во да́нас пра́вим о́вди?“ О́ви се згле́даше́ па-не́ки ни́ја да-о́бјасни́, ви́ше ни́и[x] ш њи́м у-при́чу: „Дру́же Ёбро, да се прѣслави́ још је́дна ра́днā по́бједа.“ „О́во-је пра́ви примјер ка-ко-се ра́ди за сво́ју пору́шену зе́мљу, за сво́ј сирѣмашни ал по́штені народ.“ И све́ о́ни та́ко, ал-се-по́мало и згле́дују, ни́је ни-њима све́дно, знају́ сви́ о́ни до́бро ко́-[j]е Ёбро Ме́анови́ћ. „Ма́нте се, бо́ни, прдња́вѣ! Ка́ке ра́днѣ по́бједе, ка́ки ба-кра́ћи, ка́ки тру́додани, је́бли-вас о́ни! Ја́ о́во др́жим со́фру по́којно́м Са́ви Зе́кићу. То́ег би́јо, хо́ек о́сто!“ А Са́во Зе́кић, ју́наче, би́јо че́тнички́ комада́нт. О́здѣ-је-он от-Солу́на, бли́зу Ёбре́, бе́л-су и при́је ра́та ужи́вали је́дан дру́гог. Ёбро, ре́-ко́-сам-ти, займѣ лу́цки за-ста́рѣ Југосла́вије, и́мӯћан, а Са́во, бе́лћим и-он, би́јо што́ван у-сво́м кра́ју и наро́ду чи́м-ће-ти бит че́тнички во́ђа. Ёбри го́д^нло да оста-не́ онѣ-ста́ро, а за-то-се и бо́рио њего́в ко́мшија Са́во, ал — хо́р зу́кѣ, дру́га-је за́се-ла на-вла́ст и за́јала наро́д. И шта-ће-ти бит? Ёбро и́звѣли́ кру́пну, ко́-из-ба́дња, што-се-ка́же. Ликвиди́ранога комада́нта сла́вит с на́јви́шим бу́цован^нма, а њего́-ви́је бо́раца́, че́тника, јо́ш има́ по-шуми! О́ни га́њају оста́тке ба́нде, а да́нас око-ра́-жња пи́ју и сла́вѣ-и́м њи́овѣг во́ђу, па-ће-то́ има́? Да́-је то́ Ср́бин пра́ви би́јо и да-та́ко при́ча, ма-не́-би ша́лѣ гла́ву са́-рамена сачу́вѣ. Ва́ко о́ни-то́ окрѣнуше́ на-шалу. Ка́ка кли́нчева́ ша́ла, Ёбро-је-то́! Знају́ о́ни за́-кога́-је о́[н] нави́јо за-вр^н-јеме ра́та и за́-кога́-[j]е и-сад. Ал-шта-ће-дѣ до́б^нт ако-га ма́кнӯ от-по́сла и за́творѣ? Не́ће крѣ́ча има́т, а ва́ко — ша́ла ко́-и-свака́ дру́га ша́ла! На-томѣ-се и-завр́ши, то́-се-сле́же и — ни́ком ни́шта! Оста Ёбро да па́ли креча́не и да-за-сво́ј ће́иф по́ма-ло и-даље́ подје́бае но́вӯ вла́ст, а шта-ш-му? Ни́шта! Што-би-ре́ко́ по́којни́ Бр́ко: наро́д ко́ наро́д! У́дри ки́ша, у́дри наро́д, ки́ша ста́де, наро́д оста да-и-даље́ и́грā. Та́ко и Ёбро и но́ва вла́ст, је́би-га! Ва́здан је́ било и би́ће Ёбра́!

Симовић би́јо га́зда

Симовић би́јо га́зда, пи́лану ту́ј и́мѣ у Обре́новцу, а ра́дио-је у-Олову, у́зимѣ гра́ђу и та́мо би́јо по́знаник с Ми́ланом Гру́бешѣм, с Љу́бом, онда́-с-Ни́колѣм на

Караули. И онда кат-су-побјегли, све-то туј се склѣптало и рад^нли на пилани, а тај-Симовић помаг^о и партизани и четнике у току рата. Даво рану, даво одјећу и обућу, све. Ђе, касније, истина, засметаће партизан^нма, јер он ће четника ако шта могне. И Љубо је тај бијо там исто. И некакав јадѓв, нека сирот^нња, и касније о[н]-нос^и да потписују, гласове дају против-Аце да је у току рата бијо што-не-ва-ља, да је помаг^о окупатора, да је ѓво, да је онѓ, шта-ја све знам. А дошѓ је Неђи Васиљевићу, да му и-он потпише. „Ма-ј...м-ти маѓтер твоју, ѓе си ѓсто жив, леба се наијо, да-ти-ја потписујем, маѓш!“ Он-ѓде у Удбу и јави. А Неђо бијо зафрк^н, његова је мајка с Коњевића од Зорана, а жена му с Коњевића от-Станишића. Имѓ је пет синов^а Неђо. Саѓ су чет^нри жива, саѓ најстари погинуо, Раде било му име, мој врѓник, ѓжењен бијо. И там га ѓцикали шта је реко и там ѓт^ншѓ, кад-неки капетан пита га: „ѓдакле си?“ „Из-Босне, Босанац.“ „ѓдакле?“ „ѓд-Олова.“ „Како се зовеш?“ „Васиљевић Неђо.“ „Имаш-ли-ти ѓце?“ „Имаѓ.“ „Кога имаш?“ „Имаѓ синове, саѓ један дошѓ са-млѓм ваѓ, а чет^нри су ми ѓстали у-Босни. ѓ-њи-ма не-знаѓ. Чѓо сам да је неки погинуо, да је неки у партизан^нма, не-знаѓ-ја, бра-те, ништа.“ „А је л твој син Милош?“ „Моји су синови Раде, Љубо, Милосав, Никола и Јово.“ (Јово, дјечак туј с Неђѓм, и Никола је бијо са-њим). „Дѓбро, а Милош?“ „Милосаво смо звали Милошом.“ „Зна[ш] шта за-његѓ?“ „Не-знаѓ.“ А он бијо у Пожаревцу са-њим у току рата. И ѓ[н] његѓ у-слики покѓже, он-са-њим сликан. Он, Милош Неђин, балавас бијо у гуњу, а саѓ официр, не-мере да га по-зна. И Неђо каже томѓ-капетану: „Не-зна[м], моѓо би бит, ал н^нјесам-ја сигуран. Кат-смо-ѓт^ншли четерес прѓе, кат-смо-се-растали, он-је-дјечаг бијо.“ „Слушај, ѓћеш са-млѓм да кренѓш сѓтра, ја ћу тамо у Пожаревац.“ „ѓћу ако моѓе.“ Там до-ћу, кад — син га ѓпази и пред-његѓ трчи. Он-јѓпѓ не-позна га, а ѓвај висок, болан, а Неђо бијо понизак, ал бијо зајѓбан, једар, бијо намјешен, међа! „Ђе си, ћаћа, болан?“ И онда-он видијо — син му! И то га снас^нло, а да није тога било, ѓт^н-шѓ-би-ѓн, умлат^нли би га, такѓ иступијо.

Неђо Реметић, 1920, 4 разреда основне школе.
Снимљено у Малој Моштаници код Обреновца 1995. године.

Одведошѓ и коб^нлу, одведошѓ, бѓме, и коб^нлу

И он ѓде једне неђелеѓ да ѓбићѓ кума, бѓлеса[н]-нам кум бијо у-Сливњима, и-ѓн-ѓде да-га-ѓбићѓ. А Маѓрко ѓтишѓ ваѓ у-ѓнѓ-њѓове ѓѓве, ѓако-је поѓрело, краѓе ѓгерѓ: ѓ-нашу, ѓ-своју. Кад: нака војска наѓали, сила, сила, Бѓже не-дај! Ђе, у-куће улазе, носѓ, четници, знаш! А ѓ-менѓ свѓкар купиѓо сто кило граа па дѓнѓо, ко-вѓли: ако-пригѓсти, трѓба да-се-самѓлѓ. Саѓуо у један вѓл^нки сандук и ѓни-то све полак^нце ѓдн^нјешѓ, све. Кад: одведошѓ и коб^нлу, одведошѓ, бѓме, и коб^нлу. Ка-жѓ: има у једној кући плаћајѓ, официри там имајѓ. ѓдем ја тамо и стварно у-соби официри све и ѓни мѓни плаѓте. Даднѓ-ми пара он^нје-рѓвац^нје, ѓни-бунтова, дѓсти-ми даднѓ. Шта-ја са[д] дошла кући, не-могу-ѓг носит у-њедрима. А ѓна-жена ѓе-смо-ми — бѓлесна, лежи на срѓт сѓбѓ на-сламар^нци, није било крѓѓѓта. А-ја-по-дигнѓм сламар^нцу и потурѓм ѓнѓ-своје парѓ. Ђе, ѓни долазе, све партија по партија,

нѡсѣ шт̄а̄ йм̄а̄, кӯпѣ. Пѡсле вїдѣ: нѣм̄а̄ шт̄а̄, ѡдн̄"јешѣ, нѣм̄а̄ вїш! Јѣдан ӯзѣ за сл̄ама-р̄"цу, он̄у-жѣну йстрѣсе н̄а-под, кат-под-њѡм онѣ-п̄аре и њѣнѡга чѡека пїштѡль. И ѡни-тѡ пѡкуп̄"шѣ и ѡдн̄"јешѣ. А шт̄аб̄ је у-кући. Јѣдан бїјѡ чѣтнїчкї руковѡдїѡц, ѡн-је-т̄ак и пѡгинуѡ, и у њѣговѡг ѡца кӯћи је шт̄аб̄. Зн̄амо-мї да-је-й-ѡн т̄ам, й-ѡн-је с тїѣм-чѣтнїц̄"ма. Ё, жѣне ѡнд̄а: „Ајмо, ѡдн̄"јешѣ свѣ.“ Нѡсѣ ѡни ѡдрѣда, а жѣне ј̄аднѣ ајде да-се-ж̄алѣ, зн̄аш, т̄ам у-шт̄аб̄. Ајд̄ й-ј̄а ш-њїма, ј̄а погѡтову, у-менѣ кѡб̄"лу одвѣли. К̄ад: мї дѡђѣмо т̄амо, с̄ад ѡ[н] н̄ас препоруч̄је, кѡ-је чї, зн̄аш! К̄ажѣ: „ѡвѡ-је жѣна тог̄а й-тог̄а“ и т̄ак̄. „ѡвѡ-је“ — к̄ажѣ — „жѣна Нѣђѣ Рѣмет̄"ћа. Дв̄а-јѡј ѣвѣра у партизан̄"ма и чѡек, а свѣкар н̄ајвѣшї комуниста у-Кладњу.“ Бѡме, ѡн мѣни свѣ рѣче, ј̄а-вїђѡк, а ј̄а-се-извѣукок и — ѡтле б̄јѣжи, зн̄аш! Й-ј̄а и Милѡјка, М̄аркова жѣна, и мї прѣко-сѣла пѡбјегнѣмо и н̄ађѣмо мѡга свѣкра и М̄арка у-шуми с кр̄авама. Увѣчѣ нѡћїмо код-јѣднѡг мѡг рѡђ̄ака у-шуми прїје в̄амо. Ѳ[н]-нам к̄азѡ ѣ су мѡј свѣкар и М̄арко и ѡдѣмо код-њї. А ѡн̄ај послѡ увѣчѣ па-ме-траж̄ли да-ме-убїј̄у и дѡшли и пїтали он̄у-жѣну: ѣ-т̄а жѣна, т̄ак̄а и т̄ак̄а? Ёто-ти к̄акав-ми-је св̄аг бїјѡ, т̄ај-Вѡјко Гѡлијан, Д̄ушков ѣд. К̄аснїѣ ѡн пѡгинуѡ пѡт-Пустїѣм пѡљѡм. Бїли б̄а-зу н̄аправ̄ли нѣђи у зѣмљи, бїло-йг дѡсти. Свѣ-су-нїк пѡб̄"ли к̄аснїѣ, й-њѣга т̄уди уб̄"ли. Јѣдан чѡек и жѣна из-М̄алѡк Пѡља ймали сїна с̄ам јѣднѡг. Ѳн-кѡ-лутка лїјѣп и бїјѡ чѣтнїк и ѡни з̄а-њїм у-т̄ај-бункер и ѡни пѡгинӯ.

Тї мѡр̄аш с Н"јѣмц̄"ма фїно

Јѣдно јутро бїло-нас у јѣднѡј кӯћи (у-шуми н̄аправљѣна јѣдна кѡл̄ба, јѣдна кѡл̄ба н̄аправљѣна, зн̄аш) и бїло-нас т̄амо п̄уна он̄а-кѡл̄ба. К̄ад врата се ѡтвѡри-шѣ, кад-Н"јѣмац̄ на врата! К̄ажѣ: „Ѳхѣте-л-нам јѣдна к̄азати ѣ је дѡље сѣло, а гѡре стѣне, зн̄ате л?“ К̄аж̄у жѣне: „Нѣ-зн̄амо.“ А н̄ама-је к̄азѡ Рѣља комад̄ант: „Тї мѡр̄аш с Н"јѣмц̄"ма фїно. Ако-нѣшта рѣкнѣж да-нѣћеш ил-да-нѣ-зн̄аш, ѡни с̄ам по-стр̄"јѣлај̄у“, зн̄аш. Реко: „Зн̄амо.“ И ј̄а-пѡђѣм и понесѣм јѣдно д"јѣте и ј̄а-прѣд-њїма. Свѣ-тѡ т̄уж, ал-б̄ашкѡ от-Чѣд̄нѣ каф̄анѣ па-крѡза-стиѣне је п̄ут. Д"јѣте пѡ-чѣ др̄кат, зїма-му, а-ј̄а-ймала т̄ри с̄укне н̄а-себи. Кѡ б̄јѣжїш па-нѣ-зн̄аш, мѡр̄аш ймат̄ ӯз̄а-се. И ст̄анѣм прѣт-колѡнѡм, скїнѣм јѣдну с̄укну. И ѡни ст̄адошѣ. И д"јѣте з̄агр̄нѣм. Ё, кат-смо-бїли како-се-ѡће у-Пустѡ пѡље и у Жѣрав̄це — јѣдан йм̄а кѡ-лї-зн̄а да гѡворї, ѡн пїт̄а: „Кѡи-је п̄ут ѣ-су-гѡре стѣне, а дѡље кӯће?“ А-ј̄а-к̄азак и ѡни мїмѡ-ме. Ј̄а-се-мѡр̄ам крѡж-њї врат̄"т, нїк̄ако не мѡгу нїкуд̄а. Ѳни су бїјѣд-ни, ѡни су г̄арави, ѡни су црнї, нѣ-гледа мѣнѣ нїко: к̄ако жѣнско м̄ладо, нїшта, бѡан, тѡ-је-мртво, тѡ-јѣдва йдѣ. Па, дѡшло у Југѡславију и мучї се и гл̄адно и св̄а-шта. Мисл̄"ли у-менѣ да-су-менѣ уб̄"ли, а ј̄а-се-вратїм кӯћи жїва и здрав̄а

Прѣдѡ се Кр̄сто

А Кр̄сто у-шуми, мї-у-Кладњу, ѡн-у-шуми. А бїѡ-је полубрат мѡга свѣкра и Л̄аз̄арев, штѡ-је-м̄ајка-йг јѣдна рѡд̄"ла — Мїлош. Ѳн је, к̄аж̄у, св̄ашта р̄адијѡ. И дѡшѡ-је ѡ[н] нѣђи, ѡн и Г̄авр̄"ца с Вучинїћ, онѣ-Јѣлѣ бр̄ат, йстѡ нѡлїнї бїјѡ, бїјѡ с н̄ама ӯз-рат. К̄ад-је-ѡн с Мїлошом се спартїјѡ, нѣ-зн̄ам-ти к̄азат. Мешчїнї њѣга

убишѣ уз-Милоша. И рѣкли мѡм свѣкру да изйїѣ прѣд-њиг и ѡн-ѡтишѡ. И дѡђошѣ у-нашу кѹћу. Шутї Мйлож, бѡгами се мйѣнѣ, Гаврѣца прйча, прйча...

Кад — нѣ-знѣм дѡ-колко, бї кад (пѡкѡјнї бѡбо дѡшѡ и јѣдѣ), кад-Лѣзо на врата! Йдѣ с Ковачйїнѣ: „Ајде“ — кѡжѣ — „Йдѣ Крсто, сѡмо да изйїѣж прѣд-његѣ. Нйшта-тї, сѡм-тї изађи, сѡм да-нѣ-рекнѣ нѣко: уфатйѡ-га-је.“ И пѡкѡјнї бѡбо изађе. Кат-Крѣћанин дѡђе — Крѣћанѣна (такѡ су звѣли Крсту) нйко нйје трѣбѡ ни осуђиват — док-си-рѣкѡ слѡво кѣкс — пѹна нѣша кѹћа! Крсто прйча, прйча. Кѡжѣ нѣму Рѣно Палангета: „Јѣди, јѣди, па-ѡндѣ прйчај.“ А јѣ-крѣнѣм на-воду јѣдну тѣм, знѣш, у ѡвлиї. Јѣ-у-ѡвлиї, а Никѡлија, мајка-му, и Трипун, син-јѡј, Крстин мѣлѣј брѣт, крај-ѡвлиїѣ йдѹ... И таг бйјѡ тѹј код-нас и ѡтѣшѡ, свѣкар га ѡдвѡ. Кад-ујутру, јѣ-пѡгледам — Крсто йдѣ у вѣцѣ, нѣпољу, знѣш! Жив-је, фѣла Бѡгу! Й-јѣ-сам давала Никѡлиї пѣра па-му-кѹповѣла цигѣре. И — у-Тузлу! Ишѡ-је Рѣља у-Тузлу. Јѣ! Нѣгѣ мѡј свѣкар ѡдвѡ тѣмо и сѣд — рѣзби се ѡнѣј-нѣрод, кад-изби чѡек на-врата. „Јѣ-л ѡвди Крсто Мйлетйї бйјѡ?“ Реко: „Јѣсте. ѡдаклѣ-си тй?“ „Ис-Пѣтровйїнѣ.“ „Па-штѡ пйтѣш?“ „Ѣто, рѣкѡ-би кѡјѹ зѣ-њег, дѡбар-нам-је бйѡ.“ „Знѣте сѣд ѣѣ дѡшѡ и-штѡ-мѡреш помѡзѣте-му ако-вам-је-вѣљѡ.“ Стѡтѣну пѡтпй-сѣ дѡнѣјели, драгй мѡј зѣ-његѣ, муслѣмѣнскѣје пѡтпйсѣ свѣ! И ѡндѣ ишѡ је Рѣља и Мѡмйр па седѡчѣли нѣшта зѣ-његѣ... Дѡшла Шевѣла Амида Мѣзала жѣна, Амида, нѣшѣк прйјѣседнйка, бѡлан, у Пѣтровѣнѣ, у-тѡ-муслѣмѣнскѡ сѣло. Афѣжѣ куфѣ-рѣнѣцѹ жѣнама да држй и ѡндѣ ѡна нйма: трѣбѣте ѡвѡ, трѣбѣте ѡнѡ. „Трѣбѣте се чѹвад бѣндѣ ко-штѡ-је-Крсто Мйлетѣнѣ.“ Јѣ-кад-жѣне скѡчѣ: „Какав Крсто Мйлетѣнѣ, Крсто је нѣж брѣт. На Крсту нѣмѡј вйшѣ да-си-уѣта ѡтвѡрѣла, да рѣкнѣш рй-јеч.“ Свѣ-нам-тѡ, Слѡбо, Шевѣла испрйчала у-нашѡј кѹћи. И нйје-тѡ ѡна сѣм јѣд-нѡм испрйчала. Мй нйкад нйјѣсѣмо сѣми бйли у-кући, и Шевѣла прйча й-другѣјем да чѹјѹ. Мйло й-нѡј, ѡчйјѹ-ми, штѡ-Крсто нйје цвѣјѣљѡ нѣјѣч.

Ударѣле уѣсташе на Жѣравѣце

Тѡ-је бйло чѣтерес трѣѣ нл-дрѹгѣ гѡдѣнѣ, чѣтерес трѣѣ. Ѣни су ѣнйг, ударѣ-ле уѣсташе на Жѣравѣце, знѣш, и ѡна пѡбјегла, ймала дѣјѣте ѡт-пола гѡдѣнѣ и Мйјѡ-драга мѣлѡга. И пѡкѡјнѣ Вйнка ш-нѡме Мѣксймова, ймала цѹрѣцу ѡд-јѣдно трй-чѣтѣри, пѣд гѡдѣнѣ, лѹтка бѡжйјѣ на свѣјѣту, сѣм јѣдно ймала. И ѡна јѣдна се вратй кѹћи да нѣшта узмѣ, ѡстави й-његѣ ко[д]-Душѣнкѣ и ѡно пѡгйнѣ. Ъ, ѡни су дѡшли, уѣсташе су ударѣле, а ѡни су пѡбјегли у ѡмарѣнѣ. А гѡр ймѣ Мйлан Мйровйї, прѣвйшѡ нѣкѹ бараку, нйје барака, нѣк сѣсѣчено фйно кѡ-сѡба, сѣм голѣмо, лѣ-ти, вѣлѣда, ѡни гѡр йшли. И ѡндѣ ѡни нй нѣшѹ и уѣгнајѹ-йг у-тѹ-барѣку, у-тѹ-сѡбу, и уѣгнајѹ-йг и ѡпѣ кѡжѹ: „Ајте изађте.“ Мѣјку му мйлѹ ѣгѡву, што-ѡно волй да-се-йжйвѣѣвѣ. И ѣд изађи, и ѡни изађѹ, и ѡни ѡпѣ уђѹ, и пѡстрѣјѣлѣ пйкѣвѡм с вратѣ. Бйла тѹ и Бѡжѣна жѣна, бйла Мѣтина жѣна, бйла јѣдна мѡја стрйна, бйла снѣа, ма-пѹна кѹћа кѡ-шйбѣца. Бйѡ-је и Вѣсѣ Вѣсковѣнѣ јѣдан брѣт. Е сѣт кѡжѣ — Мйјѡдрѣг рѣнѣн. Кѡжѣ — Мйјѡдрѣг рѣнѣн у-рѹку сѣм. Цѣмпѣрчйї-му плѣвй, Слѡ-бо, зѡковѣнѣ-ѡн, сѣв йзрѣшетѣн, а нйшта-му нйје дѡватѣло, сѣм у-рѹку рѣнѣн. Ъ, сѣд ѡн, како-су-ѡни нй стрѣјѣлѣли, ѡни й-крѣнѹ, и ѡни не зѣпѣлѣ ѡнѹ-кѹћу нѣг-ѣнам пѣлѣ. И вйдй-се с вратѣ Пѣрѣна кѹћа, Мйјѡдрѣ[г] глѣдѡ кѡко гѡрй. А

пoчнe Бoжнa шeр (a-и-Бoжнa шeр била и жeна пa њу рaннo, сaв-јoј бyтић изн-јeлo — исплoдиркa), oнa плaчe, кo бoли, бoлaн. A д'јeтe имaлo јeднo двијe гoднe, нијe-гa мaјкa oдблa. Имaлa oнa јoш трoјe ћeцe, oдвeлa-п[х] свeкрвa у Србију, a oнo нијe смeлa дa oдб'јe oт-сисe, кaжe: „Кaд-oдeм y-шуму нeђи, зaплaчe, нeмa[ш] штa дaти дa јeдe.“ Дaднe му дa-дoй.“ Пpичa Мијoдрaг: „A-јa-мислим: шyти, Бoк-тe смeo, вpатићe сe пa-ћe-и-нaс пoстр'јeлaт.“ Кaжe oн: „C пикавцoм стao нa вpат'мa и пyцa, стр'иeлa-нaс.“ Oнo и-билe свe чaурe oт-пикавцa. E, дoђy yвeчe нaши, и Нeђo мoј бијo, и Мијoдрaгa oднесy, a-oнy-цyр'цу oстaвe дa-yмрe. A Мијoтpак пpoшo пa-зa-њeнo[м] мaјкoм спaвo. Кaжe: „He-мoгу кoд-мoјe мaјкe, крв млoгa“, пa-je-пpoшo зa-Брaнoјкy пa-спaвo. Кaт-су-дoшли сyтpи дaн yвeчe, oнo дoй мртвy мaјкy. Рaз-дрљ'лo-јoј свe aљнe, рyкaмa пoбyцaлo и дoй-je. Живa je oнa и њy yзмy и oднесy. Кaт-су-je-дoн'јeли кyћи, нeкo дa-јoј-дa мaндрe, oнa-би-сe удaв'лa, вeћ-oни свe пo-мaлкo, пoмaлкo. Свe жeнe-су-je глeдaлe, и мoјa Дpаг'цa, глeдaлa je нeкoлкo. Oнa-je сaд yдaтa, нeгди у Срби-je oнa нeђи yдaтa, имa и ћeцe. E-сaд, jа-сaм била у Рeч'цa-мa oндa, Слoбo. И-гo oндa-мe нaлaз'лe yстaшe кaт-су-изгинyли oв'и.

Ми сaд бjeж'мo. Пaртизaни сy y-кyћaмa свjeмa, и oни сe пaкyјy, oћe дa-сe-пoвyкy, a ми-oћeмo — имaмo-ми-гoр нa Брд'мa вaрoшк'јeм јeднy вeл'кy, кo-бapакa, вeл'кo и тy сe збијaмo ми и Слaвкoвa чeљaд. И jа сe вpат'им oзгo дa-пo-несeм нeштa кaд-идe Јoвaн Гoлијaн, рoђaк мoј, из-млнa нoс'и нeштa, млијo. Кaжe мeни: oн'и-пaртизaни му рeкли: „Вoвo дa нoс'иш њeгoвoј жeни“, a oн дa-им-бидe вoд'ић. Jа-мoрaм и jа-сaд идeм тaмo, a нe дa-сe-вpат'им тaм y-кyћy. Oнo вeћ пyцa! Пyцa oнo у Aшпиљaмa. Тaм дoнесeм Јoвaнoвoј кyћи, Мил'цa изиђe. „Oстaни кoд-мeнe, љyб'им-тe“ — жeнa-мy! He-смeјeм, нa-срeт пyтa-je oнa. A Стjeпaн, мoј Мирoвић имa кyћy пoт-шумoм сaмoм. Идeм-jа у Стjeпaнoвy кyћy, нe мoгу сe вpат'т чeљaд'мa, знaш, пa-рeкo-штa бидe њимa нeг-бидe и-мeни. И дoћeм-jа тaмo, пyнa-je кyћa. И Димитpиe Сoкaн стaр'и, пoбjeгo, дoшo и-oн oндe. Жeнa пyнa кyћa, ћeцe. Oни дoђoшe у сeлo, плaмтe oсвeтлeћи мeци, цвaтy Рeч'цe. Пoшлe сe сти-шијa дoљ рeдoм кoд-oтe-Јoвaнoвe кyћe, oнe-нa-пyтy, вaтpe пaлoж'ли, aрмyн'кa-им св'ирa. Ми: штa-ћeмo? Oћeмo-л бjeжaти?? A билo вeћ, кo-дoшo крaј пa јaд-ни нaрoд ни-сaм нe-знa штa-би. Нeкo кaжe: aкo-тe-нaђy y-кyћи, ништa-ти нeћe. Aкo-тe-нaђy y-шуми, yбићe-тe. Oћeмo-л бjeжaти, нeћeмo, oћeмo-л, нeћeмo, свaнy и-ми-oстaсмo. Дaлa мeни и Сaви Вyкoсaвoвoј нeкиe тpyљa, ми-смo-сe-тaкo нaгр-д'лe кo-Цигaнкe. Пaлe oни, свe-ми глeдaмo, aл-нe-смeјy, и-њимa-je вyнa, нeјдe-сe њимa пoт-шумy. Свe вид'им-jа: кyћa гoр'и, нaшa гoр'и, свe рeдoм гoрe. Истoм сe тpoј'цa пoмoл'шe гoр. Зaв'икa Димитpијa — дoмaћ'цa тyј, Сaвинa мaјкa и стр'инa јeднa: „Aјмo-ми изић, штa бидe — бићe!“ Oндa-сaм глeдaлa смрт. A тaмo кyмп'јeри, кaд-би-пo-лeд'ни бaцo, oни рoдe! Тpaпoвa имa дoсти Стjeпaн, a имa — кyћy пpавиo скoрo — крeчaнa штo-je-зaвapивo. Кaжy-oни: „Кaки-су-[o]вo-бyнкepи?“ „Нијe, jа-пpавиo кyћy пa зaвapивo крeч“, кaзyje-o[н] њимa. Видe oни. Истoм јe-дaн y-кyћy yнићe, oн je стaр'иeш'нa. A Сaрa Стjeпaнoвa, Сaв'нa сeстpa, имa д'јeтe, чoкe-јoј пoгинy, имa д'јeтe и држ'и-гa нaкo. Свe-смo-ми см'исл'ли штa-ћeмo гoвoр'т. Питa њy: „ћe y-тeбe чoкe?“ „Уб'ли гa пaртизaни y-Шeкoвић'мa.“ „Стaр'и, имaш-ли oрyж'јa?“ „E нeмaм, дијeтe, jа-нeмa[м] мyшкe ћeцe. Кaкo-сaм-aустpин-ски вoјниг бијo, виш-никaт пyшкa y-мoјy кyћy нијe yн'шлa.“ A-oн-чeт'ри синa

има. „Зар-си-ти-бијо, старї“ — а ваьда то-њима годї — „у аустријској војсци?“ „Е, мој синко, мој, нѣма никад виш-накѣ војскѣ.“ И они — на-врата! И ми-сад глѣдамо, одошѣ они, са[д]-ћѣ дођ да-нас-побију, так-се радї. Истом-они дољ крѣнуше стрму и одошѣ ана[м] Малом Пољу. Нашли Мијата Миров“ћа жѣну дољ нѣји, рѣко-јо[ј] јѣдан: „Ајде, н“јесмо-ти кѹћѣ запали.“ Кад — Војо Голјиан изби, кад-нам-стаде причат“ чѹда. Мил“цу свашта матретїрала, н“јесу ѹбли ни-њѹ ни-ћѣцу. А Млађенову жѣну и тѹкли мало, кажѹ: „Ти-си-Кладан пљачкала“, жѣну Млађена Кѹрјака матретїрала. А ѹбли: јѣдна жѣна бїла старѹ, њѹ ѹбли и ѹбли-јој ѹнуку, заклали и-њѹ и ѹнуку, и снаѹ-јој ран“ли, и-сад-је она, јада, жива, ѣно-је там у Бар“чу, и јѣдног ѹнука. Кад-у-Жѣрав“цама, нама Војо почѣ причат кашеве, ѹ-колко кѹћа-је опуст“ло, Бѹже-ти сачѹвај. То-је-бїло прѣ[д]-Ђурђевдѹ[н] на-неколко данѹ. Кад-ѣто-ти нѣког да-ми-кажѣ: Марко и Марјан менѣ зовѹ да идѣм да-им-спрѣмам да славѣ, ѹ-шуми имали нѣшта, изниѣли, ћојѹ. Одѣм-јѹ, они су тамо: Шагов“ћи, кут-се-идѣ Ам Пијѣску. Мѣни свѹко завїчѣ: „Валѹ-Вајо, па метно си урад“ла што-с“се-врат“ла Пѣри, не[к]-га-ѹши нѣдѹ, њѣга и то-му-д“јѣте рањѣно. Реко: „Н“јесам-се-јѹ, бѹгами, врат“ла. Јѹ-нѣ-мислїм ѡ-том нїкако.“

Јѹ сам Дана Манѹловїћ

Ми смо ѹ-шуми, ѹ-Гуч“ни, а кѹма-је наша с-тиѣм-ћѣтетом што-је-га-држѹ мој свѣкар, она-је у Туд“ма, мешчинї, ћѣ-л“-је? Она се ѡдво“ла ѡд-нас — ѡдво“шѣ-се баш-кѹ кад-вѹци ѡвце ращерајѹ, знаш. И јѹ бїла и свѣкар-ми и кѹм и шта-јѹ знам, и Нѣјо-нам донѹсио с Коњевїћѹ кокѹрузе. И довео-нам јѣдну партизанку. Там-ѡн дошѹ Милораѹу Станиш“ћу, знаш, ѡ[н] нѣкако добївѹ кокѹруз, кад-жѣн-скѹ јѣдна и они рѣкли: „Ајде, слѹбодно-ти изађи прѣд-овогѹ, смїјемо.“ И сад она од“јѣло има војничкѹ и довео-је Нѣјо код-нас ѹ-шуму. И нѣмамо-ми ћѣ мљѣти нек-тѹцамо кокѹрузе, свѣкар-ми и кѹм, а јѹ кѹвам, знаш, онѣ-кокѹрузе с мл“јѣком. Имали-смо краве, и-ми краву, и кѹм краву. Кажѣ мѣни кѹм, а бїо-је шѹлција: „Да-л-ти ишта знаж другѹ куват? Ако-нѣ-знаж, да-те-смїјѣнїмо.“ А јѹ-свѣ сї-на[м] мало онѹ-партизанки. Она јѣдѣ, јадна, она гладна и причѹ у колико-је она каиш, откѹ-је-с- нама, свѣ испремакла, знаш. И сѹт кад-је-она ѹгледала, избијо Крсто ѡзгѹ, она-је побјегла пѹ[д]-дрво јѣдно дољ — јѣдна вѣл“ка ѡмара — па-сићѣ-ла. А јѹ идѣм, кѹпїм дрва ко-ћојѹ свѣ онуда. Она дрктї. Рѣкнѣм-јѹ њѹ: „Нї-шта-се-ти нѣ-бѹ.“ Е ѡнда-је она обѹкла мѹје од“јѣло и ѡн је ѡдвѣо и прѣдѹ-је дољ ѹ-Шѣков“ћѣ партизан“ма. Кат-свѣкар мој, такѹ-то бїло, јѣдном ѡдѣ на састанак у Сарѹво, ал прїје тога шта-ћѣ бїт? Јѣдна жѣна наша вїдла-је нѣји, она-је ис-Гузлѣ, капѣтан бїла, и пїтала-је имѹмо-ли кѹћу. Ако-нѣмамо, да-нам-она кѹћу прѣ-пїшѣ, да-Максиму прѣпїшѣ кѹћу. Кат-пѹкѹнї-ми свѣкар ѡдѣ, бїјо на нѣком сѣ мињѹу у Сарѹву. Кат-кажѣ, сѣли да пїјѹ кѹву, да-л-су одмарали, да-л дѹручкавали, а за-друг“јѣм столѹм жѣнскїѣ сѣдї, и шѣга, почнѹ зафркат: „Максимо, онѹ-нѹндуд јѣдна свѣ ѹ-те глѣдѹ.“ Истом-ѡндуд жѣна се ѡткїде, и-ѡн-заборавїо њѹ и она њѣга, ко н“јесу дѹго бїли зајѣдно, н“јесу се срѣтали нїћѣ. „Јѣси-л-ти Максим?“ „Јесам.“ „Јѹ-сам-Дана Манѹловїћ.“ Пољѹб“ла-се ш-њїме. „Како-си,

како-ти-је Ваја, како-је кум-Бранко?“ И причала ш-њим, сићела, то̀лкo-јoј мило било, кo-нeкy вeлкy рoдб“ну да-je-видла.

Д“јeтe лyбoмoрнo

Милeнкo нeгoв дoђe мeни свaкo јyтрo и пoнece шeрп“цу мaлy, штo-ћe-јeс, ал-кат-пoђe — пoнece. Кyћa дo-кyћe, Сaјкoвa и Микaиловa, ћe-смo-мi, знaш. A кaкo-јa-тo вoлим кaд-oн-сa-шeрп“цoм дoђe, пa-нeмa ниђи крaјa. Сaм јeднa кo-кoш-ми нoс“лa, јa-имaлa грaа y-пoдруму дoсти y јeднoм сaндyч“ћy и пoрeд и-oнa-јaјa тyрaлa. Кaд-ћeтeтa нeстaдe, јa-сe-нeштa зaбaв“лa. Кaд-y-пoдруму — oн-пoлyпo нђ пoлa y-грa, Милeнкo. E, свe Милeнкo чим yстaнe, нaмa мeни идe и нeмa-тo, a јa-вoлим нeг, и oн мeнe. Ал-кaд-јa тeбe рoд“лa, eтo Милeнкa. И — штa-je д“јeтe! Кaжe нeмy Дaн“цa, пoкoњa бaбa: „E, нe-вoли-тe виш Вaјa, eвo имa бeбy, oди дa-видиш.“ Пpивeдe гa, виђe! Никaд вишe Милeнкa мeни нeмa. Нeмa, pијeткo нeкaд, ал pијeткo, pијeткo. Нeмa ни-шeрп“цe ни-Милeнкa вишe мeни, нe-мa. Дијeтe лyбoмoрнo.

Крст“лa ћeцy крiјyћa

Сaд-јa oћy, знaж, дa-крстим ћeцy крiјyћa, a знa Нeђo. Пoнeдeљaк je, сишли oбoјe y-Клaдaњ дa јa зoвнeм кyмa, a Бoрислaв-ћe нaмa пoпa зoвнyт. И, кaд Нeђo мeни, бијo нa сaстaнкy, дoђe мeни: „Мa-знa[ш] штa-je! Јa штo-сaм-слyшo штo-нe-кe рибaјy сeдeф-крcћaвaњa ћeцe крiјyћ, пa-им-сaзнaли, јa-oнo-нe-би пoдннiо зa живoт. Нeмoј сaд, oстaви кaснић.“ A-јa-вeлим Мил“ци, Бoрислaвoвoј жeни, сe-стри нaшeг Мoмпирa, a oн-je тe, нaпoмe, нaјвишe и рибo, вeлим нoј штa-ми-je Нeђo рeкo. „Мa-бyдaлo јeднa, пa-нeк-и-нe-знa. Нeћe сe сикирaт мaкaр oн.“ Дoбрo, зoв-нeмo-мi свe-тo. A сијy-сe крoмпири y-нaшoј нђви Oрeпкy, y-зaдpyзи, свe и[з]-сe-лa. Упрeнaсe имa шyмa, видe сe и чyјy лyди. Кaд-je-кyм oздo ис-пoтoкa пoшo, мe-шчини дa-je-yж-њивy ишo двa дaнa. Јa oћy сaм штo-пpијe y-кyћy дa дoђe. Би рeкo — никaд! Пoп-je с-тeстe, тeстa билa изнaт-кyћe, yнишo нaмa y-кyћy и — гoр, нa тaвaн, E, пpипрeм“лa јa, бaјaги, дa-сe-јeдe и свe. A oни чyвaјy oвцe, стaријa-ми ћeцa, Слoбo и Вeрa. E, мили Бoжe, сaд ћeцa, кaжy oвo, oнo, мa — нeмa! Eтo: Рaјo oд-гoд“нy бијo, a Слoбo шeс oд-њeк стaри, сeдaм гoдинa имo, a Вeрa пeт, и oни чyвaјy oвцe! „E, ал-дa-видиш, oн je лoпoв, мoј Слoбo, oн-je-видијo oднeклe дa-сaм-јa-нeштa гoр нo-с“лa, знaш. Oд нeкe рaнe, oт-сyдa. E, кaд-eтo-ти нeгa, кaжe: „Мaмa, кo-тo имa гoр?“ „A кo-ћe бид гoр, ћe-ћe бид гoр, кo имa? Oћeж дa-ти-нaмaжe мaмa?“ „Дeлa.“ Јa-пo-мaжeм oнe-кришкe и — oн oдe! Нeмa, пoгoвoрa y-нaс нијe билo. E сaт, крстим-јa ћe-цy, н“јeсу ни-oни, кyм и пoп, јeли пoслe, мaлo нeштa. Штo-кyм дaдe ћeци, јa-плaтик пoпy, јa-ни-нaрa oд-Нeђe нe yзимaк никaкo. И oстaви кyм Нeђи литa[r] рaкијe. Oни мислe — знa Нeђo. Дa-виш мoдe б“јeдe, јa-мoрaм сaд oдннeт нeмy дa-јeдe, рyчaк, тaм-oн рaдi. Милн Бoжe, кaжe-лoпoвa кaкo yфaтe? Мeнe-би oдјeднoм yфaт“ли. Јa-мислим, идeм oздo, yж-њивy, уз-Oрeпaк, Илпiнкa, дa-oни свi знaјy. A јa-сaм — трeмa! Кaд-гoр: ништa! E, кaт-сaм-дoшлa oд-Нeђe, oндa-сaм ишлa y пoтoг дoљ, нeштa дa-oпeрeм, н“јeсмo имaли, бoнa, вoдe, oнa, цyрa јeднa и[з]-сeлa, Јeлeнa Дe-

с^{на}, дошла з говед^{ма}, а с^{убота}-је по-Васкрсу и рекли — у неђељу по-Васкрсу к^{от}-ц^{рквѣ}-је вашир. А-т^а-ц^{ура}, знаш, кажѣ мѣни: „Јеси-т^и, бона, видла, ја-ви^{ђок} попа прек^о-Ендека.“ Ендек-се зовѣ же-смо-м^и нанам. А ја-се насмијак: „Па-ја и не-сн^{ивала} данас попа. Ко-г^{од} нан^иђѣ, теби-ће бити п^{оп}.“ „Ма-није, Бок-те не убијо.“ „Б^огами јес налик.“ „Па-ђѣ-си видла?“ А она а^{нам}, даљѣ, није изнат-ку^{ћѣ} видла. „Ма, шути, бона, т^о-је-један“ — а п^{алли} не^{ки} муслем^{ани} озг^о од-Олова, кречане па-к^{од}-н^а[с] станов^{али} — „Ме^{анови}ћ се један свра^{ћо}, и^сће, п^ита^и им^{ам}-ли сира. Не п^{огани} попа.“ Она-се см^{ије} он^{да} ђе-п^{осеф}ла. Она није п^{осеф}ла, зна она, видла је она да-је-п^{оп}. Ё, д^{обро}, свѣ-т^о пр^ошло и кад-је-се-к^{ос}ло, кат-с^е-к^{ос}ло у-Би^{ел}ој в^{оди}, т^о-је-б^ијо септ^{ем}бар с^иг^{урно}. М^ло^{го} з^{ем}љѣ, к^{асно} се к^{ос}ло. Д^ош^о-је Н^еђо ум^оран, кажѣ: „В^олијо-би п^{опит} ча^{шу} ра^{ки}јѣ нег-и^{шта}.“ „К^ол-ко-ћеш-ми д^{ати} да-ти-л^{итар} д^онес^{ем}?“ „Ај, б^огати, не буд^{ал}ас^{ај}.“ „Ма-л^{итар} да-ти-д^онес^{ем}.“ „Ма-а^{јде}, б^огати.“ А-ја-п^{ред}-њег^а — л^{итар}! „Отк^у[д]-т^о, б^огати?“ „О^во-ти-је о^{стави}о к^{ум} кат-смо-ђ^{ецу} кр^{ст}ли.“ „Ама-јеси-л-т^о-ћ[х] он^{да}, б^огати?“ „Јесам, б^огами.“ Њ^{ему} м^{ило}, н^ишта није з^{нао}, н^ишта, није им^о п^ојма. Ё, с^а[д] да-вид^иш! О^{лга} им^а, она-је дв^{ије} и-п^о г^{од}не од-Р^аѣ стар^{ија}. Б^огами, О^{лга}-је п^{овел}ка и б^ојм-се ја с^{ат} каза^{ће} она ка[д]-д^ођѣ н^еко. Нек-она кажѣ: ч^ојо ме зам^{от}ав^о у ч^{ар}шаф на т^{авану}, н^ама зна^{ју} шт^а-је. Д^о-г^{од}ну у пр^ољеће, до-г^{од}ну, кажѣ она мѣни јед^{ном}: „Мама, знаш-т^и, мама, кад-је-мен^е ч^ојо у ч^{ар}шаф г^{ор} зам^{от}ав^о и зна[ш] шт^а-нам-је д^{ав}о?“ Ш^{то}-је-г^оћ к^{ум} д^онијо оно запан^тло, ал-д^о-г^{од}ну дан^а. Јесам-се-ја он^{да} с апет^{итом} и^смиј^{ала}, м^{ил}и Б^оже. Оно-је м^{ог}ло и-с^{утри} д^{ан} и^ст^о р^ећи. А б^{ран}ло-се-т^о — љ!

У-н^{аз} дв^{ије} ж^{ене} у с^{елу}, и оне да кр^{стѣ} сво^{ју} ђ^{ецу}, п^ослије. Оне п^{ри}чале, п^{ри}чало се, бона: кр^сћена-је О^{лга} у Ж^{ерав}цама, м^оја О^{лга}. Кад-М^{итров}д^{ан}, знаш, п^{ад}а к^иша и обл^{ачно}. Н^е-зн^{ам} к^о д^ође и кажѣ: „И^ма М^{ил}ка и Душ^{ан}ка у-Клад^{њу} к^{от}-ц^{рквѣ}.“ З^{на}м, оне-су-т^о с^ишле, о^{ћѣ} ђ^{ецу} да кр^{стѣ}. На^оп^ако п^о-се, оне з^овн^у попа и свѣ-т^о, с^{азову} и-к^{ума} и д^ођ^у код-јед^{не} ж^{ене} у с^{елу}, иж-њ^иовѣ ф^{амел}јѣ, није код-њ^иг. А т^а-ж^{ена}, Ј^ока, им^а с^{ина} — Р^аде, им^о-је к^о-М^{ак}сим наш нак^о — и она њ^{ег}а наг^{нала} да сп^{ав}а. А оно — п^род^рта п^оњава, б^ила р^{ас}порена, и о^н-свѣ г^лед^о. Ё, кр^{ст}ла се ђ^{еца}, свѣ-т^о, о^н-у^јтру с^иђѣ код-З^{ор}ѣ, код-јед^{но}г, к^о[д]-св^ога стр^{ица}, а о^н-к^ому^{ниста}, руков^{оди}оц. „Ј^е-л-вам к^о н^ођи^{јо}“, сл^{уч}ајно га п^итали ђ^е-М^{итров}д^{ан}, знаш. „Ј^е-л-вам к^о н^ођи^{јо}, Р^аде?“ „Ма-вал^а-није н^{ико} нек-п^{оп}.“ „Отк^{уд}-вам п^{оп}?“ и „Отк^{уд}-вам п^{оп}?“ „Н^ишта, вал^а-с^амо он^о-дв^оје ђ^{ецѣ} кр^{сти}о.“ „К^ојѣ, б^оан?“ „В^ељку и Р^{ај}ка.“ „К^о-и^м-је к^{ум}?“ „Ст^рпаш^ѣ о^бадво-је Б^уди.“ Н^ек^и-је в^иш^ѣ п^лак^о, свѣ-о^н об^јас^{нио} ф^ино. Ш^{то}-је-о^н њ^иг р^иб^о, р^иб^о. . . З^{ат}о-се, бона, и-м^ој Н^еђо б^ојо и р^ек^о да м^{ало} п^{ри}чек^амо са кр^сћ^ењем наш^ѣ ђ^{ецѣ}, ал-кат-ће-Б^ог и-ср^ећа, свѣ исп^{аде} п^{ла}о д^{обро}.

Покривање свињца

Тр^ебало-нам ш^индр^ѣ да п^окр^ијемо св^ињ. З^{ат}р^еб^а м^{ало} ш^индр^ѣ и Б^{ор}слав и Н^еђо од^у и о^{борѣ} јед^{но} в^{ел}к^о др^{во}, п^роб^{еру} и ос^јек^у у чет^вор^{ак}, к^ол^{ко} тр^еб^а и с^{ат} ч^ек^амо м^и с^нијег да у^{дар}и, да до^вучемо, да-з^{ап}ан^ѣ траг. У^{дар}и јед^{ном} с^нијег, о^н д^ов^{уче}, с^нијег п^рестаде. А с^{утри} д^{ан} ш^ум^{ар} наш и к^ом^{исија} и^с-Т^{узлѣ} — дошла

пò-шуми ш-нѝме — и нађу! И њему рѣкнѹ: „Овò да-нађѣш!“ Свѣ тãм ìмã, сãм нѣ-мã четвòрка. Кад-ìзби шумãр са-ђецòм, нѣмã Нѣђѣ. Ìзби, виђѣ-[ò]нò и вѣлѝ: „Ма-нѝје трѣбò-[ò]вò Нѣђò урãт“ — òн-с-нама биђò дòбар пријатelj — „јã-[ò]вò-мòрам пријãв“т.“ И òн-мòрò туж“ти, прѣдò сѹду. И дòбиѣмо пòзиве. Е-сãд овѝ-наши Нѣђу насãвјетовали да кãжѣмо да-сам-јã рѣкла Нѣђи — у-зãдруги били: „Јã-нѣмãм штã Налòж“ти ѣци, пòмрзнушѣ-се.“ „Јã-не-мòгу òстãт ò[д]-зã-другѣ, ùзми вòлове па-ù-шуму, нађи штã-било па довѹци.“ Да-сам-јã тò-òт“шла у нѣзнању и довѹкла, знãш! Дòђѣмо нã-сѹд: и јã и Нѣђò, и шумãр. Питã сѹдија шѹ-мãра знã-л òн да-је-Нѣђò и òсекò-тò. „Тò не-мòгу кãзãт. Сãм штò-сам-нашò, тò знãдем.“ È, осѹдишѣ Нѣђу, ма-плãтиѹ дòбро, ма-гòтов се крãва мòгла кѹпит. Ме-шчинѝ осамдѣсѣ[т] днѝнãрã, òндã, знãш кãд-је-то било, бòлан! А мѣнѣ осѹд“шѣ двã мѝсѣца зãтвора, двѝје гòд“не под-ѹвјетом, ако-штã пòгриѣшѝм да одлѣжѝм. Шѹ-мãр нãма нãмã дòлази. Кãжѣм-јã њѣму: „È, Æвдулãу! Јã-да-знãм ка[д]-тѝ-пòђѣш, ìзишла-би у-крш да-те-òзгò паударãм кãмѣтьом.“ Кãжѣ-он: „Бòна, јã-сам-тѣби вã-льò.“ „Кãко, штã-си-ми-вãльò?“ „Тѝ-се-зã-двѝје гòд“не нѝ-с-кѝм нѣ-смиѣш свãдѣ-ти, тѝ-ђеш пòстã[т] дòбра жѣна.“

Сãд мѣђѣдã нѣмã, мѣђет спãвã

Ïшла-јã ù-свòј рòд у Жѣрав“це зã-Ђурђевдãн. Ï, сѹтрѝ дãн пòђѣм кѹћи и прекò-Сливãњã да-се-уврãти м сѣстри Цвѝи. Уврãти м се код-њѣ, мãло посѣдим, пòпричãмо, кò нѣ-виђãмо се чѣсто. А сњѣшчиѝ је мãло пãдò нã-Ђурђевдãн, ка[д]-сам-јã-пòшла — пãдò. Кãжѣ мѣни Цвѝиã, òна мѣнѣ ìспратѝ пòдалеко, кãжѣ òна мѣни: „Ајде, нѣ-бòј-се, бòна, нѝшта. Сãд мѣђѣдã нѣмã, мѣђет спãвã.“ Јã-се-мѣ-ђѣда нѝ-јесам нѝкад бòјãла и вѣлѝм-јòј: „Јã-се-нѝшта нѣ-бòјѝм, вѣђ-јã-би-вòлѣла с Нѣђѣљком.“ А нãш Нѣђѣљко, бòлан, биђò кот-сѣстрѣ Милòјке ù-Сливѝнãма нã-слави и јã-мишљѣла да се ш њѝм врãти м кѹћи, ал-òн òт“шò, нѣмã-га. Ïдѣм јã òзгò низã-Сливãњскò брòло, ìдѣм, ìмã јѣдно брдѣшце, под-брдѣшцетом ìзвор, знãш. И јã-òзгò ìдѣм, ìдѣм, кãт-ђѣ-срѣђã, òн-је-мѣнѣ виђиѹ и скрѣнуò ãнам пре-ма-Кѹли. Кãд-јã: нѣко бòс ìшò, тãзе трãг, ìшò нѣко бòс! Кѹку мѣни, овò-је-мѣђѣд! Пãдошѣ-ми нã-ум ѣца. Слѣђѣла-сам јã на Лѹке, јѣдно чет“ри-пѣт килòметãрã ìмã òзгò сѝћ, кò-бòжијã звѝјѣзда. А свѣ òнò, а јã! Забòравиг да-ти-кãжѣм. Кãд-ìдѣм òзгò, кãт-сам-ìшла òзгò, а јòш нѝ-јесам трãга вѝдла, ãнам нã-òнòј стрãни цвãкнѹ нѣшта. А нãши лòвци ìмãјѹ, знãш, ìдѹ òни тãкò ù-лòв, реко-лòвци бѣли па пѹнѣ пѹшку. И-јã-пòгледак, ал нѝкогã нѣ-виђòк, нѝ-њѣгã, кãт-ђѣ-срѣђã. И јã-глѣдãм тãм, пòгледак ìмã-л-нѝг, бѝла сѝгѹрна, свѣ мѝслим: нѣкѝ нãшиѣ лòвãцã. Нѝ-јѣсу нѝкаки лòвци вãм-òн зѝ-јѣвò, црнã-ти јã. Òнò-свѣ, док-сам-лѣђѣла дòљ на Лѹке, мѣ-ни је свѣ с òнѣ стрãнѣ звѣчãло, мãло, мãло па цвãкнѣ! Нѝ-је шãлнѝ пòсò ùдар“т на мѣђѣда у срѣт шумѣ! Нѣ-дò-ти дрãги Бòг!

Нѣ-дò Бòг нѝкомѣ твòгã срца

Пòчѣшѣ ìћ“ чѣтерес трѣђѣ. Ïдѹ ì-наши, бòме вѣнѝнòм жѣне, у-тѹ-Рвãцкѹ државу, слòбоднò се мòре вòзом, слòбоднò. Јѣдна жѣна, ì-сãд-је жѝва,

па-кат-се-она ўдāла, ја-мāло пāнтīm, па-Мāрка Алекс^на сестра, па-и-она ишла, купује. Ал-кажy: дођy ўсташе ў-вoз па изведy млађe, одведоше, овo, онo, кo нā-род, нeм штā-се свe нe-причā. Кажe она, тā-Мāркова сестра, мeни: „Никo, бoна, нeће ти рижеч рeћ^н, слoбoдно ајде. Виђeћeж, бoна, сāм лажу и ћaблeсајy, нeм o[д]-тe причe ништа.“ И ја-крeнeм ш-њoмe, и Винка мoја, и у Завидов^нe. Јā-кy-пим дeсeт мeтāрā кокyрузa. И тo-нијe, нијe-тo с кaмарe мeтримa! Нeђи двāлeс, нeђи дeсeт, нeђи пeтнeс килā, нāрот кaкo-дoнoси нā-себи пoмaлo. Свe-тo нā-вoз и довyчeм у Пeтров^нe, ис-Пeтровићā, смјeлo сe, кaжeм-ти, с кoњимa прeнeсeмo и Пeрo, брāт-ми, прoдā. Имaли смo лeбa oндā дa јeдeмo... A били су Тyрци, али чe-терeс трeћe мoглo сe, вāлдe сe нāши здoгoвoр^нли ш њoвиeм глaвeш^ннaмa, штā-мy-гa јā знāм. Eтo, ишло сe с вoзoм и вoз идe измеђy-њиг. И тaкo тo, у Пeтров^нe довyчeм житo и oстaвим тyдe. Пoшлe идeмo с кoњ^нмa пa дoнeсeмo. Ишли-ми, бoмe, нeкoлкa пyтa. Oнa-нaс вoдѝ јeднy вeчe ћe-ћeмo нoћ^нт. Oнa знā, ми-смo ш-њoм и пoшлe. Кa[д]-дoљ дoшлe и тaк, кaжe она: „Ајмo јeднoј гaтaри.“ Oнa, тā-гaтaрa, знā, ишла oнa нeкoлкo пyтā. И oдeмo-ми тāмo. Сāм нe-знāм ў-штa-јe гaтaлa, тo-сaм-зaбoрaв^нлa. E, ајтe, нāјпрe њoјзи, Рoси, дa глeдā. Нe-знā oнa нy, сāм знā Рoсa дa-јe-гaтaрa. „Ај-oвoј удoв^нци дa глeдāш“, a ў-њe чoкe у Ср-бији. Кажe oнā-гaтaрa, гoспoдa-ми Бoгa: „Н^нјeс^н-тѝ удoв^нцa, имaш чoкeа, фин је кo-јāбукa, лyт кo-пāпр^нкa. Језик сāмo мeљe: брл, брл, брл.“ Тaки-јe и-биo, бaш-кo дa-гa-глeдā свoиeм oчимa. Заркo Вyлoвић aмa-бaш тaки бијo и oстo. „E, ајтe, ај-нaм oглeдāј oвoј-цyрин“ — мeни, бoлaн, дa глeдā. „Ви-сāм дoшлe мeни дa лажe-тe. Нијe oнa цyрa, a нијe ни ўдāтa. Удaћeш сe дoбpo, свa-ћe-тe чoкeкoвa фāмeлијa вoљeт.“ И-мeни свe пoгoдѝ и штā-јe били и штā-ћe бит. Јeсу мe, бoг и дyшa, и вo-љeли и вoлe мe свѝ с Нeђинe стрāнe. Сѝнoви ми никaд н^нјeсу били пaжљиви кo-Дрaгo, нāјмлaђи-ми ћeвeр. Сћeри мe н^нјeсу пoслyшaлe кo-мoјa Рaдoјч^нцa, нāј-млaђā зaвoвa, штo-сe-и-ўдāлa oд-нāс. И-дpyги су мe глeдaли бoљe, мeшчинѝ, нeг-и-Нeђy. E, збиљaм, ајдe oнoј-мoјoј снāи Винки Мāксимoвoј дa глeдā. Oнa ни-штa јāднa, ў-њe д^нјeтe пoгинyлo нā-дeсe[т] дāнā пријe. Јeднo имaлa јeдитo, oнa ни-штa нe гoвoри, ни штā-јe ни кo-јe. Њoј нe-знāм ў-штa јe глeдaлa, кaжe: „E, мoјa жe-нo, мoјa, нe-дo Бoг никoмe твoгa срцa.“ Свјeмā oнa свe пoгoди, ни чyлa зa-нāс, ни-видлa, ал — пoгoдѝ!

Имā нāрoдa, имā дa знāж, Бoг мy дāo пa виђѝ штo-ми нe-вдѝмo

Имā нāрoдa, имā дa знāж, Бoг мy дāo пa виђѝ штo-ми нe-вдѝмo. Дa-ти-при-чāм, дијeтe, штā-ми-сe дeс^нлo, мeни и мoјoј Цвији с нāкoм жeнoм Србијaнкoм, штo-e-знāлa с мртвиeм причaт. Знāш јe, дoбpo си yпaнтиo свoјy тeткy, oнa јe нāј-стāријa oт-сeстāрā билa, oндā Јoкa пa јā, нāјмлaђā. Дрaг^нцa Цвијинa и јā, бoлaн, билe врcн^нцe, кo мeнe дoб^нли скрoс кaснo. Имaлa Цвијa трѝ сѝнa, Милaд^ннa, Вy-јад^ннa и Мoмѝрa. Тѝ, бeлћим, ниси ни виђo јаднoг Вyјад^ннa, нeгā-јe згāзијo вoз. Испo из-вoзa, ўпo, нāпoмe, мeђy-вaгyнe нeђи кoт-Пeтровићā. Ишла oмлaд^ннa, врāћaли сe с вāширa нeкoг, a бeл-су и пoп^нли били и, кaт-ћe-нeсрeћa, oн прoпo из-мeђy-вaгyнā и — пoгинe. Eлe, прoчyлo сe дa имā жeнa, мeшчинѝ, мa-зāклe-лa-би-сe, у Кoвиљaчи штo-с-мртвиeм причā. Пoпиeш кавy, oнa ўзмe шoљy и кa-

жѣ ти ко-ти-се от-покојнѣ твоје јавља. Кажѣ мѣни покојна Цвија, Бог да-јој-душу прости, вели мѣни: „Ајмо, Вајо, и-ми да-видмо, свијет прича, сви кажу да погађа. Не-би лагo толки свијет.“ „Богами, ја не могу, немам коме ћеце оставт, а знаш-ти мог Неђу, он у-то не-веруе, и не-би-ми ни-дао да-јдѣм. Ај-ти, бона, брѣз-менѣ.“ А Цвија, онo-рано остала сама з-ћецoм, водла кућу, била домаћин, умјела с народом. Она у кафани сѣди с мушкѣном, злогoварѣ се око-какије послoвѣ. На-славама сѣди за-мушкoм сoфрoм, а она на-слави има народа ко-на-какoм ваширу. Кућа-је-то била, мој брѣте, а Цвија домаћин што-га-није лако наћ. Ако-се-Бoгу морало вјероват, морало је и мoјoј сестри Цвији. И, поћѣ она тој-жѣни. Ја, да-не-забoравим! Није иксан морo там бит ко[д]-тѣ-жѣнѣ, да-му-читѣ ис-финцѣна. Мoре се своја кава и шећер послат, скува се и намѣни, рѣкнѣ се от-кога-је, бивѣ, другѣ је за-те попије и она, та-жѣна, о твојем прича. Такo и-ми урадимo: уздуршѣм, стутољим-јѣ засипљај кавѣ, два-три лoкyмѣна шећера и даднѣм у-себѣ Цвији да-тo-пoнесѣ и свѣ там обавѣ ко-трѣбѣ. Мѣни-тo свѣ зачудо, ал Цвији се мoрѣ, болан, вјероват. Не-би она у-тиѣм гoдѣнама на толки пут да-ту-де нешта нѣма. Ёле oдѣ-ти мoја Цвија, наћѣ там ту-жѣну, свѣ како-су-је напутѣли и — обавѣ рај-шта-је и ишла. Ми смо се пошлѣ асѣле нашлѣ, мешчинѣ да-је-она, Бог да-јoј-душу прости дошла мѣни на-Ендѣк учи-једнoг понѣђѣлка, код-нас нoћла и ујтру у-Кладањ, на пијацу да-јдѣ. Свѣ ми испрѣчала от-краја до-краја како-је било ко[д]-тѣ-жѣнѣ.

Малѣ кућѣна, пoсиромашна, oбична жѣна, не-би иксан, бoме, туј ишта сумлo, да туде штѣ мoре чут што-се-свyгди не-причѣ и не-слушѣ. Скувају каву, првo Цвијину, малo се кавѣ ладнѣ, она је попије и тој-жѣни финцѣн у-руке! Узѣ она финцѣн, oкрѣну-га неколка пута у рyци и рѣѣ-ти она мoјoј Цвији: „Јавља ти се син Вујадин, пoгинуo-је o[д]-тѣшкoга гвoзђѣ. Свѣ-си-му сoфре издавала, свѣ-си ко-трѣба обавѣла и зафѣљуѣ-ти.“ И другѣ-јoј се јавѣли њѣни, побoравѣла сам, болан, ко свѣ. И свѣ она погађа, она, вели Цвија, „причѣ o-њима ко-да-је-са-млoм рѣсла у Жѣравѣцама, а живљѣла пошлѣ са-млoм у-Сливњима.“ Ё, питѣ она ту-жѣну за-једнoг ѣвѣра, нестало га уз-рат и никад гласа o-њѣму више. Сумљало се да-је-прѣбјѣгo ш-чѣтницѣма неђе у-свијет. Узѣ та-жѣна јoпѣт онај-финцѣн, глѣда, oкрѣта га, глѣда, глѣда па-ћѣ-ти-Цвији: „Њѣга нѣма тамo међу-мртвиѣм.“ То није било плаo млoгo изѣ-рата oногѣ, знаш. Штѣ-је ш-њѣга било, јади би га знали.

Свѣ-ти, дијете, овo-причѣм да-вдиш-ти чyда бoжијѣк штѣ-ћу за-се чут, штѣ-ћѣ мѣнѣ снаћ. Завршло се то свѣ са Цвијoм, дошла на-рѣд мoја кавѣ. Скувају ко-и-онy, малo причекају да се ладнѣ, Цвија-ти попи онy-каву и јoпѣ финцѣн онoј-жѣни у-руке. Она јoпѣ свѣ-онo истo, oкрѣћѣ финцѣн у рyци и пoчѣ причат. Сам сам утувѣла за сѣв живот онo-главнo, кат-се-нѣјѣсам oбѣзнѣна док-је-Цвија причала! „Јавља-ти-се, Вајо, ѣвѣ[r] Рајо. Дoбрo-сте-се пѣзѣли, били сте дoбри јѣдни другѣнем. Мило-му-је што-и-сад лијѣпо мѣћy-се живѣте, ти и њѣгови, ѣ-сѣ-се-удѣла. Поручуѣ-ти да се не-љyтиш на Неђу што-кyпуѣ зѣмљу. Нѣмoј, Вајо, на Неђу, трѣбаѣ-вам та-зѣмља.“ А штѣ-је било, болан? Чѣтѣро ѣѣѣ, чѣтѣри црѣва у-кући, јѣдна крѣва, ако-зѣ-Бога знаш, а кyпуѣш ти зѣмљу! Неђо, да прo-стѣж, дијете, јѣдан вѣш има и увѣчѣ ка[д]-дoћѣ и[з]-шумѣ умoран, ја-му-тo oперѣм да-се-oсуши крај-шпoрѣта, а он се yмoтѣ у чѣршаф и такo спѣва. Глѣдај овај-дана

шњи свѣјет, па овѣ-мѡрѡ прѡпаст! И нек-прѡпаднѣ, и нѣ-требѡ да живѣ вѡкѣ нѡ-род. Овѣ-дѡнашнѣ жентѡраче нѣшто глѣдам и мѣслѣм. Свѣ ѣмајѡ, ништа се нѣ-мучѣ, а свѣ-ѣм фѡлѣ, свѣ-ѣм, нѣкѣ јѡде, нѣправо. З гѡза нѡ-гѡз, с кѡвѣ на кѡву, с прѣчѣ нѡ-прѣчу. Свѣјет је и дослѡутиѡ овѡ-прѡпаст. А ѡндѡ, бѡлан, свѣ гѡло, свѣ бѡсо, ма-глѡдно се, билѣси, а мѡрѡ да кѡпује зѣмљу кѡ-је мѡло ѣмѡ, а ѡће да живѣ лѡуцки, да бѣдѣ свѡј домѡћин. Јѣдна крѡва, а чѣтверѡ ђѣце, ал мѡрѡш узѡјмљѣват пѡре, рѣмбат ѣ-дѡн ѣ-нѡћ па врѡћат, па белѡѣисат. И зѡдовѡлно јѡпѣ бѣло, нѣко се нѣ-жалѣ, а глѣдѡј сѡд. Рѡг, али-Црвѣнѣ крѣст и пакѣти, нѣко глѡдан, свѣ обучѣени! А мѣ ѡндѡ, кат-смо-зѣмљу узѣмѡли?! У-зѡдрузи-се бѣло, зѡдруга се рѡспѡла, ѣж-нѣ-се, бѡме, ѣзишло и гѡло, и бѡсо, скрѡс тѡнко. О-мѡло-се свѡѣ зѣмљѣ, јѡш-нѣгови-му свѣ прѣпѣсѡли, у Нѣћ^ну се кѡриѣст ѡдрѣкли, ал јѡпѣ слѡбо! Нѣћѡ нѡврѡ, јѡ се бѡн^нла и јѡднѣ Рѡјѡ тѡкѡ пѡрѡчѣ. Тѣ си нѣгѡ мѡрѡ упѡнт^т. Нѣје га, мѣ-шчѣнѣ, нѣ-Бѡг нѡкѡг ѣмѡ. Бѣјѡ пѡметѡн, а нѡравѡн, ѣстѣ Бѡбо, свѡј ѡтац. Разбѡље се, сѣрѡта, бѡбрезѣ, а ѡндѡ нѣје бѣло кѡ-сѡт што-ѣмѡ и бѡлнѣцѡ, и дѡктѡрѡ, и л^нјѣ-кѡвѡ. Оде на аперѡцију и нѣ-врѡтѣ се. Знѡо штѡ га чѣкѡ и нѡпѣше вѣл^кѡ пѣс^мѡ и кѡ-жѣ ѡ-нѣму свѣ: штѡ ђѣ ѣмѡ нѣгово, јѣ л ѡн кѡмѣ штѡ дѡжан и свѣ тѡкѡ. Нѡпѣше кѡ-мѣ да дѡјѡ нѣгов пѣштѡлѣ и ђѣ да га сѡрѡнѣ. На Побрѣнѡчи је ѡн, Слѡбо, кѡ-што-ѣ-сѡм знѡш, прѡвѣ сѡрѡнѣн. Пѡшлѣ пѡкѡјнѣ Бѡбо, ѡндѡ Мѣра. Сѡрѡнѣмѡ јѡднѡг Рѡју, а јѡ, да прѡстѣш, нѡсѣћѡ. Дѡде Бѡг мѡшко д^нјѣте, дѡднѣмѡ му ѡмѣц^нѡ ѣме, Рѡдислѡв, а ѡд-мѡлѣна ѣ-нѣгѡ зѡвѡли сѡмѡ Рѡјѡ. Ма нѣкад га нѣко нѣје ѡдѡри-јѡ, нѣје га нѣко дѡр^нуѡ. Свѣ кѡжѡ да на свѡга ѡмѣцу, на свѡга стрѣца и лѣчѣ. Уко-ну дѣрѡј, ал Рѡјѣ нѣ-дѣрѡј.

Тѣ си, сѣне, пѡћѡкад прѣбрѣз и брѣдѣз, нѣ-ѣгрѡј се. Умѡ нѣшта што-мѣ и нѣ-в^ндѣмѡ, вѣћѣна нѡс, ал-нѣкомѣ дрѡги Бѡг дѡ ѣ-тѡ. Дѡ-ѡна у Кѡвѣлѡчи, нѣт-мѣ-чѡла, нѣт-мѣ-сѡвѡѣм ѡчѣма вѣћѣла, нѣ-ћѣ-мѣ-вѣћѣт, а да знѡ и за Нѣћѡ, и за Рѡју, и зѡ-зѣмљу. Умѡ нѣшта, ѣмѡ нѣко ѣ-гор, нѣ-требѡ се шѡл^т.

Чѣстѣтам ти ѡнука, ѣмѡ ѡ-нѣму дѣвѣт ѡкѡ

Тѡ-тѣ-је бѣло, Слѡбо, чѣтерѣс пѣтѡ нѡстѡла, тѡ-тѣ-је нѣшта бѣло тѡмѡ у фѣ-бруѡру, крѡѣм. Онѡ-се-мѡло ослобѡд^нло и свѣкра мѡга трѡжѣ да рѡдѣ ѡ-Клад^нју. Ондѡ ѡн мѣне дѡвѣдѣ у Стѡрич, нѣ-мѣре-ѡн гѡр дѡлаз^т. И свѣ сам бѣла и тѡмѡ тѣ-бѣ рѡд^нла. Нѣћѡ бѣјѡ у вѡјсци. Бѣли смо мѣ код-Мѡјстѡровѣћѡ. Јѣдан је бѣјѡ, бѣ-ла-ѣг дѡвѡ брѡта, трѣ, јѣдѡ[н] нѣјѣм, а дѡвѡ бѣли нѡрмѡлни, дѡбѣри лѡуди: Мѣкаѣло и Сѡјко, ѡни свѣ ѣмѡли кѡћѣ, знѡш. И-тѡј-нѣјѣмѣ ѣмѡ. А кат-смо-мѣ дѡшли, нѣјѣмѣ је код-ѡнѡг-јѣднѡг брѡта, ѡн-је-бѡлесѡн, нѣмѡ нѣшта ѡд-нѣгѡ. Мѣ-смо-у-нѣговѡј кѡћѣ бѣли, а ѡн-је-ѣ-умрѡ ѡндѡ кад-мѣ бѣли нѡнди. И бѣли знѡш кѡкѡ! Фѣно нам бѣло, мѣни кѡ-нѣ-мѡгу-тѣ кѡзѡт. Тѡмѡ сам тѣбѣ рѡд^нла. Пѡзили се с ѡнѣм-нѡро-дом кѡ-с-нѡјпрѣчѡм фѡмѣлѣѡм. Дѡшло и лѣто, Вѣл^кѡ Госпѡѣна, код-Лѡвн^нчѣ бѣвѡ нѡјвѣћѣ вѡшѣр ѡ-нѡс, нѣм ѡклѣ нѣм нѡрѡда, ма-прѡлом! Тѡкѡ и прѣје ѡногѡ рѡта, а ѣ-пѡтлѣ, бѡгмѣ. Свѣкар мѣ бѣјѡ, ѣшѡ Лѡвн^нци, цркви, и дѡшѡ пѡкасно. Уј-тру мѣнѣ забѡљѣло, ѡн ћѣ на пѡсѡ и кѡжѣ Дѡн^нци Мѣкаѣловѡј: „Бѡгѡти, Дѡн^нца, ѡко-бѡдѣ слѡба, пѡшѡлѣн д^нјѣте да спрѣмѣм бѡб^нцу.“ Вѣћ бѡб^нца ѣмѡ, Ајшѡ нѣкѡ, тѡ-је-прѡвѡ бѡб^нца ѡ-Клад^нју бѣла, бѡлан. Ал-ѡ[н]-нѣје чѣкѡ нѣг-ѡногѡ-кѡнѡ ѣстѡк

што-је-ѓн-га јаѓ Лѓвн^ици, пошале̄ је с коњом. А ја-се пород^ила, баба Дан^ица све ѓбав^ила, лејим-ја, ти нешто почѓ плакат, а баба се прѓпала. „Да-л-сам“ — кајѓ — „пупак свѓзала?“ , па-те-развила, а ѓна, Ајша баб^ица, на врата! „О, сѓстро мила, како си се ш-њим растала? Ника[д] толко д^ијете вѓдла н^ијесам.“ И кад-је-дошла ѓ-Кладан^ь, рѓкла ми свѓкру, покѓјнѓм Баби (ја сам свѓкра сѓмо такѓ звала, а ѓѓца њѓгова: нѓко Брко, нѓко Ѓађа, како-кѓѓ): „Чѓститѓм ти, Максиме, унука, има ѓ-њему дѓвет ѓка.“ Такѓ се тѓ кајѓ, ѓно се прѓгонѓ, ал бѓјо си — машала, нѓ-било рѓка, што-би-ѓтприѓе рѓци! А она-баба твоја, Слобо, баба Дан^ица јадна, ѓна: „Кѓ-ку мѓни, што-га виђе? Кѓку мѓни, ѓе-га-ѓткрик?! Штѓ се има чѓд^ит, мајкѓ-јѓј жалѓсн^ицу њѓну, ѓ-јѓј ѓ-њѓну главу!“ Она јадна бѓји се: ѓреѓе-јѓј д^ијете. Мало, мало, па-ѓе-ѓна: „Кѓку мѓни, што га виђе, Кѓку мѓни, што-сам-га откривала?“ Она се дѓго, бѓјала, знај, да-се-штѓ тѓби нѓ-десѓ. ѓ-школу си пошѓ, а ѓна се свѓ рас-питивала: „Како ми је мѓј Слобѓдан, како ми је д^ијете?“

Брѓ[з]-шаљѓ, кат-сам-те-нос^ила, бѓла сам, дѓјете, кајѓ, кѓ-бадан^ь. Сви су мѓсл^или и говор^или: најмањѓ двоје! И покѓјни Бабо нарѓчи бѓш^ику за-двоје ѓѓѓѓ. ѓпангиѓ-си-је дѓбро, свѓ-сте-се ѓ-њѓј лѓљали и кат-сте-ѓ-школу ишли. Скѓва-то, бѓлан, о[д]-дѓбелѓ дацкѓ, онѓ-клини кѓ-шињаѓци, нѓ-би-тѓ бѓг мѓгѓ разб^ит. Штѓ-је ѓѓѓѓ крож-њѓ прѓшло, нѓ-питѓј. На крају, ти си пошѓ ѓ-свијет вѓђ бѓјо, Мил^ици Маѓгинѓј дали и Милета је нешта прѓправљѓ, кратиѓ, штѓ-ли? Јѓ-јѓј по-шљѓ нѓ-знам трага...

Да-ти-прича^м кат-смо-ѓ-Кладан^ь досѓлли. Покѓјни Рајѓ дошѓ, ѓн-бѓјо у војсци, па бѓјо, ваљда, демѓбилисан. И дошѓ је, мѓнѓ довео ѓ-Кладан^ь. Ё, сѓд, знаш, пород^ила се у Амида Мазалов^ића жѓна, Шевѓла, учитељ^ица бѓла, а Амид, знаш-ти-тѓ, бѓјо-нам ѓ-Кладњу прѓјѓседник. Покѓјни Бабо, мешчинѓ, бѓјо секретѓр, штѓ-ли, бѓјо тѓј неђѓ ѓдма уз-Амида. Пљаѓ се паз^или њѓѓ двоѓица. Сѓђаш се кад-је-Амид, а јѓдва ишѓ, гѓши га ѓсма, скрѓз ѓслабиѓ, дошѓ на Баб^ину сѓрану на Побрѓачи? Ми-се-ижљѓб^или ш-њиме и ја-му-кајѓм: „Вѓл^икѓ-ти, Амиде, фѓла што си дошѓ Баби на-сарану.“ А ѓн-ѓе-ти мѓни: „Зарадио-је Максим, Вајѓ, зарадио мѓлѓго вишѓ. Дѓсти-сам-ја ѓд-њѓга пѓметниѓ и дѓбриѓе чѓѓ, дѓсти-сам-ја ѓд-њѓга научиѓ.“ Ёле, ѓдѓмо ја и свѓкрва-ми на-баб^ине и понѓсѓм-ја тѓбѓ, а тѓби два мјѓсѓца. Тамо кат-смо-дошле — у Сермаћу нека кућур^ина старѓ, није-тѓ било ништа, бѓлан. Рѓт, нѓм ништа. Посѓле муслѓманке по поду, имајѓ двѓје сѓстѓре наке ис-комшилука. И ѓни извадѓ онѓ-д^ијете свѓје, тѓбѓ тѓри у-онѓ-бѓш^ику свѓју, а бѓш^ика она-на-земљи, старинска-јѓј бѓш^ика нека. Кајѓ ѓна: „Кѓлко има, кѓлко-му има?“ „Два мјѓсѓца.“ Она мало јѓс и бѓла пѓблесава. „Ако Бѓга, зар-му-нѓма макар пѓла гѓд^ине?“ Ми-кајѓмо — нѓма. Е најзад: „Како-му-је име?“ „Слобѓдан.“ „Ви-ди, како ѓна лијѓпо ѓ-тѓ смѓсл^ила.“ И ѓна свѓме нађѓдѓ — Мирсѓд. И свѓ-ми-је по-сле говор^ила: „Она-ми-је слика ѓвиѓк пред-ѓчима. Да-си-ти-сѓѓла да пазѓрѓмо, ја-би тѓ слѓтко урад^ила.“ Она-би, бѓва, радо зам^ијѓн^ила свѓга сѓна за-те. А имаѓе истѓ имѓна. Тѓби име Слобѓдан, ослобѓд^ило се, а Мирсѓд — мир сѓд!

Василија-Ваја Реметић, 1920, течај описмењавања 1945.
Рођена у Жеравицама, а од 1945. до 1992. живела на Ковачићима.
Снимљено у Малој Моштаници код Обреновца 1995. године

ВУЧИНИЋИ

Домаћин òгүлї-тò јáје и једнїм јáетом се òмрси

Фãрбала се јáја нà-Вел^нкї пéтак. На Вèл^нкї пéтак-су-се јáја фãрбала и ниé-су-се јáја прїје за врїеме Југеслáвије шáрала. Она су сáмо у црвенòј-се бòји бòј^н-ла. И ка[д]-дòђè Вáскрс, ўзмè домаћин и свè са-онїм-једнїем јáетом ўјутру на Вáскрс òмрси, једнїем јáетом. Домаћин òгүлї-тò јáје и једнїм јáетом се òмрси јербо пòстї се сèдам нèђèлá. Ў, тò-би-било чўдо кад-би-се-омрсиле... Нїје се нї-куд нòс^нло, сáмо се òмрси^мо... Нїје се нїкуд нòс^нло, сáмо прїје сўнца однèси, нал^нјèпи онè-òгул^ннè нà-врáта да нè-би чїнил^нце дòшле, онòм-òгулїнòм нà-врá-та штáлмá. И тò-бидè док не òпанè сáмо, тò-бидè на врáт^нма.

Кўрјáк је пòстò от-кèра Свèтòк Сáвè

Јá-сам-тèби сїнòђè опрїчала. Стáвїш јèдан грèбèн и свиèђу на јèдно òше врáтá, стáвїш нà-другò òше врáтá другї грèбèн и свиèђу и тудá прòлазè òвце, тудá прòђерáш крáве трїпўт и òндá пòшлè стòку и тè-грèбене нек стòјè дò-Мáлò-га Бòж^на. Нà-Мáлї Бòжић се склòпè грèбени: „Кáко мї склòпїмо овè-грèбене, нáкò душмáну склòп^нла се ўста. Кáко мї склòпїмо овè-грèбене, нáкò се душмáну склòпè ўста“ — да се кўрјáк склòпè ўста, нáкò како-мї склòпїмо онè-грèбене, јербо кўрјáк је пòстò от-кèра Свèтòк Сáвè. Свèтї-је Сáво їмò òвцу разблўдн^нцу, ї-тò да-ти-їспрїчáм. Свèтї је Сáво їмò òвцу разблўдн^нцу. И кèр је ў-нèгá тў-òв-цу пòїю. Òн је нèгá ўдарию штáпом: „Иди“ — кáжè — „нїка[д] дáбòгдá ўстá свò ије не склòпїю. Кат-склòпїю ўста, нїкад-їг вїшè не-отклòпїю“. И òн је ў-Бога ўвиèк, кат-склòпї ўста, ò[н]-нè-мере ўстá отвòр^нти. Вáвиèк су ў-нèгá ўста òгво-рена и кад нèшта пòједè, нè-мере да склòпи ўстá. Нèгá је прòклео Свèтї Сáво.

Свè су свèци прїје ишли по зèмљи

А бїла мáтèр и їмала дòста òшè, їмала дòста òшè. Ї-тò-ђу-ти испрїчат, свè-јá-тò пáнтїм. И штá-ђè јáднá жèна, нèмá òклè òшèци, òклè òшèци лèба скўвати. Отїђи на клèку и нáкупї она бáлегè. И стáвї под-онў-пèку бáлегè да òшèцу зáмáмї: „Сá[д]-ђè-се, òшèцу, лèб їспèхи се, сá[д]-ђè се лèб їспèх“. Ђè òшè се їспèхи лèб, òшè òшè се їспèх лèб òд-бáлегè? И нáлèгнè Свèтї Сáво туд у-тў-кўћу. Ђèца плáчў; їмала, јáднá, дòста òшè; òшèца плáчў. Пїтá она нїг, пїтá Свèтї Сáво жèнè: „Млá-да, штò òшèца плáчў?“ „Плáчў“ — кáжè — „òшèца, плáчў òшèца, нèмáм лèбá“. „Пá, штá-ти-је, бóна, пòт-пекòм?“ „Мá, јá ти нè-смиèм прїчат штá-је пòт-пекòм“. „Кá-жи-тї мèни штá-је пòт-пекòм пá-ђу-јá тèби пòмòћ“. „Јá зáмáм^нла òшèцу, стáв^нла пòт-пеку бáлегè, да-їк-сáмо зáмáмїм док-їм-òклè òтáс донесè да јèдў“. „Пòдиг-ни-тї“ — òн-ўдарї трїпўт онòм-штáкòм, свòїем штáпом трїпўт — „пòдигни пè-ку сáда да-јá-вїдїм тò“. Мїлї Бòже, она пòдиже пèку: онáј-сòмўн се оволїкачкї ствòрїю. Свèтї Сáво је штáкòм претвòрїю онў-бáлегу ў-лèб: „Лòми òшèци, лòми

ђеци лѣба“. Ђеца се давѣ. Свѣти Саво, ђн-је тѡ-крѣстиѡ. Прије су свѣци ишли по зѣмљи. Сви су свѣци: Свѣтѣ Арѡнђел, Свѣтѣ Пѣтар, Свѣтѣ Пѡвле, свѣ-су-тѡ ишли, Свѣтѣ Илија, свѣ су свѣци прије ишли по зѣмљи.

Нѣјесу ми дали пѣмзиѣ, имала сам дѡста зѣмљѣ

Нѣјесам ишла нѣкад под Острог. Нѣје-ми ни-сиѡа ишла нѣкад, нѣјесам ни-јѡ, Нѣјеса[м] мѡгла, јѣдѣнѡ-сам била и нѣјеса[м] мѡгла. Чѣтерес прѣвѣ ѡстала сѣротна са свѡје трѡје љѣцѣ, знѡш кѡко је бѡр"ти се по св"јѣту.

Па, ѣто да-ти-јѡ, прѡво кѡжѣм. Ў-ѡнѡј младѡсти кѡко-[ѡ]нѡ рѣкнѣ: бѣла мѡла-да, ѡстала ѡ[д]-дѡдѡесѣт ѣ-седам гѡдѣнѡ удѡв"ца. Нѣјесам се бѡр"ла ни-ѡ-чем, сѡм се бѡр"ла да ѡдгѡлѣм свѡје трѡје љѣцѣ. Дѡдѡесѣт ѣ-пѣд гѡдѣнѡ ми свѣкрѡва бѣла сѡ-мѣѡм жѣва: ѡна свѣскѡг рѡта изгѣб"ла чѡека. И сѣна изгѣб"ла ѡвог рѡта, ѣпан-т"ла сам: дѡѡ-јѡј сѣна ѡтишла. Чѣтерес прѣвѣ ѡћерали ѣсташѣ, нѣкад-пѣг није вѣдла и сѡ-мѣѡм бѣла дѡдѡесѣт ѣ-пѣд гѡдѣнѡ... Нѣјесмо мѡгли, бѡгме... ишла прѡс"ла па допѡс"ла рѡну мѡја пѡкѡјнѡ свѣкрѡва. Отиђи ѣ-Јасѣн, дѡнеси — прѡс"ла, љѣцу рѡ-н"ла на Рѡвањскѡм. Прѡво да ти кѡжѣм: прѡс"ла ѡна, јѡ се бѡр"ла са свѡје трѡје љѣ-цѣ, свѣ-трѡје јѣдно дрѣгѡм дѡ-ѡа, бѡгами-ми-је тѣшаг бѣјѡ жѣвѡт. Ѣндѡ — нѣјесу ми дали пѣмзиѣ, имала сам дѡста зѣмљѣ, кѣповѡла за вр"јѣме ѡнѣ Југѡслѡвѣнѣ, кѣповѡла ш-чѡеском, кѣповѡла сѡ-сѣном, нијесу ми дали пѣмзиѣ. Дѡј зѣмљу у државу па-ћѣж-дѡбит пѣмзију. Јѡ нѣјесам дѡла зѣмљѣ у државу, јѡ сам се бѡр"ла ѡ зѣмљѣн и ѡ-ћѣци, рѡд"ла пѣд гѡдѣнѡ па пѣлѡни. Нѣјесу ми дали пѣмзиѣ, а на пѣлѡни рѡдила ѣ-Кладњу. Пѣд гѡдѣнѡ рѡд"ла ѡко-дѡбро знѡж љѣ ѡнѡј-тѣњер код Гѡјсалѣнѡ, јѡ-сам-дѡплѣ прѣгу рѡд"ла, али нѣјесу ми дали пѣмзиѣ. Дѡј зѣмљу у државу па љу дѡбит пѣмзију. Јѡ-нѣјесам дѡла зѣмљѣ у државу и ѣто ѡде дѡнасѣке, ѡде дѡна[с] зѣмљѡ. Ёто-ти, тѡко-ми-је жѣвод бѣјѡ. Тѣжак-ми-је жѣвѡт.

Тѣжак ми је жѣвод бѣјѡ кат-сам-бѣла мѡлада

Ѣко дѡж зѣмљу дрѣгѡм да рѡдѣ, нѣ-мерѣш је вѣше дѡбит. Нѣ-мерѣш рѡд"ти, нѣ-мерѣш рѡд"т зѣмљу, нѣ-трѣбѡ ти. Јѡ сам се бѡр"ла. Јѡ-мѡсло, мѡсло прикѣпи — дѡвѣје крѡве дѡбре имала — мѡсло прикѣпи, ѡднеси ѣ-Кладањ и прѡдѡј, и кѡсѣи дѡ-ђи ѣ-Јасѣн. Бѣѡ-је Мѡксѣм Мѣнѣнѣ и Мѡрко, ѣ-менѣ су ѣ-Бога ѣвѣје[к] кѡс"ли. Нѣ-мѡш, нѣмѡж бѡгзнѡ кѡко: лѣба, нѡкѡпѡј крѡмпѣра, сѣра и кѡјмака. Ѣднеси ѣж"ну, ѡднеси рѣчак. Ѣни су ми нѡјвише кѡс"ли. И Тѣрѣи ѣс-Церскѣ су ми кѡс"ли зѣмљу, јѡ-нѣјесам дѡвала зѣмљѣ нѣкомѣ да ми кѡсѣи. Свѣ сам чѣвала свѡју зѣмљу. Ѣндѡ-пѡшље-ми-је ѣ-сѣн кѣпѣи дѡдѡесѣт ѣ-седам дѣлѣмѡ ѡд Мѡтиѣ — мѡре бѣ[г] да-знѡш Марјѡнов"ѡа — дѡдѡес ѣ-седам дѣлѣмѡ зѣмљѣ, свѡје ѡчевѣнѣ... Нѡсѣл"ла га пѡкѡјнѡ мѡја свѣкрѡва за вр"јѣме Ѣустрије и ш-њѡм бѣјѡ и нѡслѣдѣѡ тѣ-зѣмљѣ и ѡндѡ тѡј — мѡј сѣн пѡшље кѣпѣи ѡд-Лѡзѡра Мѡрѡковиѡа, мѡре бѣ[д] да-знѡш Лѡзѡра Мѡрѡковиѡа. Тѣжак ми је жѣвод бѣјѡ кат-сам-бѣла мѡлада.

Никад н'јесам да н'јесам Свѣтѡг Аранђела сл'в'ла, никад

Јесам, бѡгами, јесам Свѣтѡг Аранђела ѱ-Бога ѱвијек сл'в'ла. Не мѡгу да прѡславим бѡгзн'а к'ако, мѡгу пѡ киле ракије узѣти, и килу, св'јѣћу и кол'ач. И два чѡека зѡвни и тѡ — јесам. Никад н'јесам да н'јесам Свѣтѡг Аранђела сл'в'ла, никад. На Раванскѡм сам била, у Ст'аричу сам била, све-сам сл'в'ла Свѣтѡг Аранђела... Да ти кажѣм: К'ако-сѣ мѡгло! Прије скувај лѣб ражовни и јечмени: јечам и раж најљевши кат-се-самелѣ. Онда ш'аре и пите о[д]-ш'ен'цѣ и кол'ач. Тѡ је било о[д]-ш'ен'цѣ кол'ач и пите и онѡ је свѣ — лѣ[б] бијо ѡд-ражи и од јечма[... кѡ-и-сад овѣ-ш'аре што се ш'ара кол'ач]. И кад-ѡдѣш на-пиво, дѡђѣ ти нѣко вако, жѣне, није било кол'ача. Јѣдва-ти чѣкаш, мѡј с'инко, да-ти-се-ѡдломѡ, да-ти-се-ѡдломѡ он'а-кѡра лѣба, да-ти-дѡнесѣш онѣ-ш'арѣ ћѣци. И онда кат-пѡђѣ сад, на прим'ер, к'ум ил-дѡђѣ-ти к'ума ил к'ум, ѡдломѡш онога-кр'снога лѣба, што-ти-дѡпанѣ. Рас-пѡловѡ се пѡла и ст'авѡ се онѡ-пѡла домаћ'ци ѱ-сито. Онда ти-од-онога-свѡга овѡ-вамо изломѡш полѡв'цу гѡст'ма а онѡ изд'јелиш, спрѣмиш ако-ти-дѡђѣ к'ума или-рѡђ'ак, или-ѡдломѡш он'у-полѡв'цу, спрѣмаш. Тѡ-јѣдва чѣка да-ти-дѡнесѣ, тѡ-су-ти били кол'ачи... Р'ијетко се прав'ло шт'а др'угѡ: к'упус, пас'ул на-г'усто, па-пола, на-г'усто, пас'ул, паполу направѡ, онда-к'упусрепу испѣци, огули, нарежи у тањир, онда-блитву, онда-питу и ѱштипке нѣко. И ја-сам-ѡбавѣзно уочи-Аранђеловаднѣ пѡст'ла, никад н'јесам се омрс'ла, никад н'јесам; сѣдам дан'а пѡст'ла Аранђелов'цѣ. Свѣ-се-тѡ, прије се пѡст'ло, мешчинѡ ише се прије пѡст'ло већ мрс'ло [Иди ми, Миле, дај мало водѣ, бѡга ти; ожедњела, насмијак се]... Није се прекидала сл'ва, није се прекидала. Прије су свѣци ишли по зѣмљи, прије су ишли виле, ѣ-овѡ-редуше биле прије су виле ишли [Јесмо гљиве брали, ѡ гљиве, онѣ-пѣчурке, онда-редуше, онда-онѣ-љутѣ гљиве, онда-рујњаче, свѣ-тѡ смо брали. Јѡј, мѡј Милан браѡ-би-тѡ свѣ па у замрзив'ач. Јѣднѣ зимѣ ц'јелу зиму смо имали у замрзив'ачу што-је-ѡн браѡ сирѡма].

Он'у-пѡврш'ну скинѣш с к'ацѣ и бац'иш, п'азѡж да-се-не-прѡвалѡ

Пѣчѣш ракију, прије су били казани пѡточ'ари, пѡточ'ари се зв'али. Прије сам ја пѣкла на-Бранка Вулов'ћа казан. По дѣсе[т] дан'а сам-ја-ракију пѣкла с он'у-јем-пѡточ'аром, с пѡкѡјнијем бабѡм Николѡм, Ст'анковѡм ѡцом, по дѣсе[т] дан'а. (Пѡкисѣли по педѣсѣт мѣтар'а, пѡкисѣли дѡбру, пѡкѡјни Славко Пѣјан ми к'аце двѡје направѡ). И пѣци ш' ѡиме, ѡн-се-напѡ, ја-са-свекрвѡм раскидај казан... Е, па скинѣ се ѡзгѡ пѡврш'на кѡма и бац'иш. Бѡгами, не-знам к'ако-се-тѡ зѡвѣ. Он'у-пѡврш'ну скинѣш с к'ацѣ и бац'иш, п'азѡж да-се-не-прѡвалѡ. Ако се прѡвалѡ к'аца и п'анѣ он'ај-кѡм ѡзгѡ с вра, ч'итава се к'аца баталѡ... К'ако се зѡвѣ? Прва к'ап. Кад испечѣш пр'ви казан тѣ-ракије, ѡставѡш, нађѣж др'угѡ суд и колко-гѡђ' казан'а имаш, т'у-п'атоку извадиш. Гѡниш испод-л'улѣ докле-гѡри пот-казаном ракија, онда онѡ-прѣкинѣш и пѡтурѡж др'угѡ лѡнац и по јѣдно двѡје три киле п'атѡке извадиш — тѣ-ракије и с'апѣш ѱ-другѡ буре. И онда колко-гѡђ' казан'а испечѣш, с'а-спѣш т'у-п'атоку. Онда-најпѡшљѣна к'аца, кѡја бидѣ најпѡшљѣни казан, та-се-п'ато-

ка саспѣ и остави се по једна канта, по једна канта кома и саспѣш у-то и онда она најбоља ракија биде, послена от-патоке.

Вѣл"ки-је влаз бијо за основѣ

Нос"ли у бојач"ну, нос"ли у бојач"ну. Онда биле жене којѣ-су-имале кова-ч"ну, ковач"ну же су прије ковали, овѣ-ковач"на некака и ту смо нос"ли женама којѣ-су тѣ билие сукно. А овѣ-смо вако за-поњава и за-јастукѣ билие собѣм. Купимо боју у-Кладњу и билимо собѣм, а сукно смо нос"ли бојацини... Црни боја највише за сукно... Вуну смо, ишчешљај прво, ишчешљај ручно па грѣбене, на грѣбене изгрѣбенај, па извади вѣл"ки влас, па извади повласак. Извадиш најпре вѣл"ки влас и онда разгрѣбенаш јопѣ да ти биде онај-мали повласак. Вѣл"ки-је влаз бијо за основѣ, мали је повласак бијо за-чарапа. Онѣ су кучине што-се-звале, то-је-за-поткѣ било, за сукна... Макасе биле пособно што-се-шишају овце, макасама шисали. Све се било прије ручном радило. Све-сам-ти испричала да није. Кос"ло се ручно, куп"ло се ручно... Имају грабље, имају виле и ѣт: виле и грабље, нѣма више ништа.

Она је постала од икса́на, она-крт"ца

Она је постала од икса́на, она-крт"ца, и-то ћу ти испричат. Имале три сестре, биле три сестре и имале брата Лазара и тај-им-је-браћ Лазар умро. И онѣ су све стално ишле на-гробље и кукале. Онда-је он усто на светог Лазара, на светог Лазара усто: „Одбите ми се моје сестре“. Једна постану у земљи крт"ца, па ров"ла, никат се не смир"ла. Друга била, ником не-рекући, змија, трећа била ластав"ца. И она што-је-била ластав"ца, што-је-крт"ца, што-је-гуја — то-су-биле три сестре. И проклео-и[x] Свети Лазар, браћ. Оне су све ишле на-гробље, сваки дан ишле и кукале и он се подиго на светог Лазара. Једна да постане крт"ца, друга да постане ластав"ца, трећа да постане гуја.

Нећу-ја бјѣжати, нег-бидѣ шта-ѡће

Кажѣ-моја мајка: побјегли на Брда. Вићем-ја покѡјној мајци, реко: „Епо, бѡгами, мамо, војскѣ са скијама, бѡгами није наша војска, вамо, бѡгами је не мачка“. Кажѣ-моја покѡјна мама, мајка: „Нећу-ја, валѣ-Стојо, бјѣжати па нег-бидѣ шта-ѡће. Нећу-ја бјѣжати, нег-бидѣ шта-ѡће“. Реко: „Мамо, ја-сам-са-чекала три војске и з-ђеѡм својѡм и з братѡвскѡм [браћ је онда одвео своју ѡцу у Жеравце], ја више нећу сачекат војскѣ, не могу, не претрпѣет стра“. И, такѡ-ми-се крава отѣлла, понесѣм — била ми је Анђелија мала и Миља, није Миља била старија од Анђелије само дванѣс мјесѣци — и носи Миљу, носи Анђелију. Анђелију свежи вако кан"ѡм на прс"ма, Миљу — торбу направ"ла. И Милѡсав бијо мали, ѡѡк ѡтерес прве ѡхеран, на саму Вѣлику Госпојину. И, мој сѣнко, такѡ-ја спремим ѡцу, ѡѡм у-шталу, свежем краву и свежем на-њу мало ствари. Кад-ја-погледа[m]: моја мама покѡјна, она се спрем"ла, неће ни она да сачекѣ

војскѣ. И дођемо на Брда, Јанку Гѳлијану — јелде, и-тѳ слимаш —. Јанко Гѳлијан кажѣ: „Кѳ[д]-сте пошли“ — ником не-рекући, не могу да-се-изразујем — „ку[д]-сте пошли на-мој ку...?“ Евако, богами, данашњег ми Преображенија, реко: „Јанко, шути, побјегли смо, нечија војска дошла на Мрков, ја-нијеса[М] могла сачекат. Милѳ Бѳже, тѳ-је-киша, тѳ-је-малокавнца, ђѣца мѳкра. Пѣма јад-на, њѣгова жѣна, кажѣ: „Шути, бѳлан Јанко, не-зна-се ѳнемо-л и-ми“. ѳне покѳј-на мајка — ѳстало стварѳ на Равањскѳм — ѳне покѳјна моја мама да-јдѣ на Равањскѳ. Реко: „Нѣш ти, мамо, ја-ћу“. И ја се спрѣмим: преко-Станѳва и дођѣм ѳ-шуму вако, не-знам — Станѳнови се звали. Дођѣм ѳ-шуму, срѣтим трѳицу војни-ка, трѳицу војника. На-њима петѳкраке на чѣлу, митрољѣзи — претвѳрли се да су партизани. Пропушташѣ ме онѳ-трѳјца. „Тѳ-је-тамо наша војска“ — велѳ онај-први. Кажѣ: „Тѳ-је-тамо наша војска, не-бѳ-се-ти, млада“. Млада сам бѳ-ла, нијесам бѳла старѳ. И пропушташѣ ме онѳ трѳјца, јѳпѣ-ја срѣтим двојцу, двојцу; богами видѣм да они нијесу наша војска. Пропуштајѳ и они мѣне. И ја-вако измакнѣм се једно двајес метѳра ѳд-њиг, ѳни окренушѣ, ја-низ-један до и побјегнѣм. ѳни за-мног пуцајѳ, нијесу ме могли ѳбѳти. ѳни пуцајѳ, ја-и-панѣм кад видѣм да пуцајѳ... Чекајѳ ме мајка и ђѣца: Милѳсав и Миља, и Анђѣлија, и покѳјна мајка, Јѳ-дођѣм ѳ-Јанкову кућу, Талијан јадан, рањен, рањен; моја Анђѣлија ѳзѣла па га чѣшља по глави. Јѳ-спѳдбиѣм Анђѣлију своју, спѳдбиѣм и побјегнѣм, кат-покѳјну маму срѣтим. ѳна јадна пѳла, разбѳла кѳљено, моју Миљу ѳбѳла. Побјегнѣмо такѳ на Рѳбѳниће, ѳ-шуму. Туди смо бѳли пѣшѣз дана, на Рѳбѳнићима, ѳ-Сливѳницама, ѳ-шуми... Спавали смо под ѳмарѳм. Кад ѳдари киша, наслѳни се, скини се, ђѣцу сакри, тебе ѳ-лѣђа, тебе ѳ-лѣђа бѳје. Није било да се покрије. И ѳтале побјегнѣм, ѳдѣм у Жѣравѳце и нијесам се вишѣ на Равањскѳ ни-враћала, ѳтѳле сам ѳтѳшла у Старич, у Старичу бѳла једно двѳје гѳдине. Он-да-дошѳ Вѳсо Миловић, кажѣ: „Стѳјо, ѳћу-ја да дођѣм са-својѳм ђѣцѳм ѳ-кућу, немаш ти ђѣ“. Он-да-покѳјни Мѳрко, њѣгов брат: „Ај-ти, Стѳјо, са-мног“. ѳ-њѣ-га пѣтеро: два сѳна и, мешчинѳ, пѣт цѳра, сѣдмерѳ ђѣцѣ, сѣдмерѳ. Три, бѳгме, сѳна: Томислав и Пѣтар и Мѳксим, три сѳна, пѣ[т] сѳѣри: ѳсмерѳ! Ај-ти там, туди сам ѳ-Марковѳј кући, лѣжала крај ѳгњѳсѳа ѳ-ђѣцѳм. Он-да сам, пошто-се-смирѳло, ѳтѳшла ѳ-Кладањ и бѳла у турскѳј кући док је база кућу направѳла. Кад је ба-за кућу направѳла, он-да сам се сѣлла ѳ-своју кућу.

Отвѳришѣ се раѳови, дѳзалѳце дођѳшѣ, дођѳшѣ тракторѳ

Пѳ-дѳва пѳра-смо-ми вѳлѳва имали, бѳлан, кѳда-смо-ми вѳзѳли... Јѣсам вѳ-зѳла, јашта сам, з братѳм вѳзѳла: ѳн јѣдан пѳр вѳлѳва, ја јѣдан, јѳј, на-Станѳве кѳ-лѳкѳ-је, на-Станѳве балване! Не-морѣш само јѣднѳм ѳтићи да довѳчѣш влаку... Плѳнка се звѳла, плѳнке, није било, бѳгами, машинѳ, није било тракторѳа. Сѳт, по-шље, пошто-се-смирѳло, отвѳришѣ се раѳови, дѳзалѳце дођѳшѣ, дођѳшѣ тракто-ри, свѣ се ствѳри машинѳрије.

Наше је блага за врјеме док је Тито бйјо, свѣ је отишло у-другѣ државе

Па, ко-је стијо ради[т] та[ј]-је имо, ко није стијо, он је ко и-сад. Дијете, има-ћеш, ако неш радти — и-неш! Ми смо радли, ми смо радли, само о земљорадњи радли и вако нека[д] те-некад: ријетко се за врјеме Југославијѣ рушло. Никат се није рушло, никат се није Братло рушло, никат се Братло наше, није се никад рушло. Саџ је, пошто је Тито посто, и Братло изрушијо. Педесѣд година, педесѣд година-је јасен бйјо на-Братлу, педесѣд година стар. Саџ и ако би имали о-чем радти немају о-чем, шума-је исечена. Исечено је наше благо, наше је благо за врјеме док је Тито бйјо, свѣ је отишло у-другѣ државе. Саџ и ако-би-постало да ови-наши неки нови живот — нема о[д]-шта. Нема, дијете, исечено је... Мало се прије рушло... Па, ето ја-ти кажем: на-Братлу јасен стар педесѣд година, стар педесѣд година, он-је-осечен саџ за врјеме...

Кад оћемо да направимо слатки цијећ, завѣжемо у-крпу

Како-смо у-парјенцу? Покиселйш у студеној води и онда однесѣш на-чесму и покиселйш у студеној води аљне те, и донесѣш у парјонцу увече, донесѣш и стрпаш у парјонцу. Наспѣш луга, онда-прѣвриш кољко имаш, бива, вѣша, прѣвриш тамо воду и саспѣш у-ото-увече кољко трѣба водѣ у-ту-парјонцу. Ако-је-ли-јѣпо врјеме, нећемо изјутра, ако ли-јѣпо врјеме, нећемо подгријават. Ако је ладно врјеме, морамо изјутра угријати, прѣврти бакрач водѣ и сасу[т] да-се-те-аљне одмрзну и однесѣш на-чесму, на-парјенцу... Кат-покупйш, закупйш-йг у ко-стретну врећу ис-парјонце и однесѣш на-воду и оперѣш, убјѣлѣ се ко-и-не-знам што!

Цијећ правли, правли цијећ да се измијемо. Завѣжемо, завѣжемо обавѣзно, за вѣша мора бѣков луг. Кад оћемо да направимо слатки цијећ, завѣжемо у-крпу, прѣсијемо луга бѣкова и завѣжемо у-крпу и туримо у-воду ту-крпу и прѣври тамо вода и направл се слатки цијећ. Тијем-смо се купали, тијем-смо-се измијавали.

Прије смо имали сач, сач и саџак

Могла-сам-ти и-то испричати како-смо ражљѣвуше. Прије смо имали сач, сач и саџак. Онда разлијеш ражљѣвушу тамо, турйш на-ватру сач. Угријеш се онај-сач, обрѣч има дрвени, овај-гвѣздени, и наспѣш озго жара и луга, угријеш сач, онда-вамо јандал ватре, турйш саџак и пот-саџак подгрнѣ[ш] жара и ражљѣвушу пѣчѣш. Љѣп кат-смо-пѣкли, пѣку смо имали — и-то-сам-ја теби забѣравла синѣћ причат. Пѣку пособно за-љѣба имали, воликѣ дубѣка пѣка, воликѣ љѣб нарасте. Пособно сат што се ражљѣвуше и пите пѣчу и пособно за-љѣба-е било. То су нам донѣсли из Варѣша, Шѣкци: пѣке и саџакове, маше, то-су-нам-свѣ из Варѣша донѣсли ови-Шѣкци. Љѣб љѣ се поткуваѣ то-се-зѣву наѣве, наѣве дрвене... Са-сирутѣм, сирутѣм и мало намјѣшаш, мало намјѣшаш курузна брашна и мало шеншна и то оставйш да се надѣје. И онда љѣ[б] поткуваш, онда пошље три љѣба морѣш поткуват, четврти јѣпѣ тазѣ остављај герму. Мораш јѣпе м-

јес^нти кѹрузна брашна и сѣрукѣ ма^ло, и шен^ншна брашна, и тамо пособно да ти надо^лје квас и онда пошље...

Колко-је-го^лђ изгин^ло сад љз-ово ра^то, толико је пошље Тито поб^ијо

А уочи-Бож^ића на^легла Ми^јаилова Дра^же во^јска, и-то-^лу-ти испр^ичат, на^легла Ми^јаилова во^јска, поб^егли из Београда, не-зна^м ко^је године. И уочи-Бож^ића љ-мен^е теле заклаш^е, уочи-Бож^ића. Да они дадош^е мо^јо^ј ^лјци ево^лики за^ло-га^ј ме^са, ама-не-дадош^е ни-во^лики. И данас-ми-је то-нешто а^тар. И др^жи Ми^јаило Дра^жови^ћ го^вор, ка^же: „Мо^је сестре, мо^ја бра^ћо, на^ша је Југосла^вија изгину^ла, изгину^ла је кра^љева во^јска у Београду, Н^јемци су удар^ли и поб^ли св^е. Ми смо једва изб^егли“. И они су не^ђе до на Кар^аулу, они су до на Кар^аулу и они су не^ђе топове за^копали. „Ври^еме ће до^ћи, ми-одосмо, ми-одосмо, да-л^н-немо до^ћи до-кл^е, да-ли не^ћемо“ — то-је-Ми^јаило Дра^жови^ћ пр^ич^о на^ма у Стар^чу. И, мо^ј с^ин-ко, он оде, ка^же: „Б^иће, до^ће — бра^д бра^та б^иће. Један ће бра^д бит љ-чет^ниц^ма, један ће бра^д бит у партизан^ма, бра^та [т] ће бра^та ту^ћи“. То-је-и-било: један љ-чет^ниц^ма, друг^и у партизан^ма, бра^д бра^та ту^кли. На^шије три^десет и-п^ет љ-Гуч^ни по^гнуло чет^ни^ка. Било пош^лје ра^та, партизан^и-и^г на^шли, три^десет и-п^ет. Било је њ^иг, М^умови^ћ ро^ђак и сна^а мо^ја, и она је по^гину^ла у Соко^лни. Три^десет и-п^ет, не-б^иг ни на^шли партизан^и, они су ту^ди били. Пошто се пош^лје см^ир^ло јербо Тито пош^лје пошто, пош^лје-је-он ви^ше поб^ијо Ср^ба, меш^чини, ве^ћ што је сад^е изгину^ло љз-ово ра^то. Ко-је-би^јо го^лђ љ-чет^ниц^ма и ни^је се ст^ијо чет^ерес тре^ће пр^е-дат, он-је пошто-се-ра^то см^ир^ло, св^е-је, он-је-пош^опо пош^лје: ко^ј-је би^јо во^ђа чет^ни^ки, ко^ј-је би^јо, ма св^е њ^и ко^ји су били, св^е-је-то пош^опано. Не^ки је см^и-јо-се, не^ки-се см^ијо и пр^едати, не-см^ијеш ни пр^ичат. Св^е-ја-то пр^ичам, ето то, не-ка-се-зна^ћ. Колко-је-го^лђ изгину^ло сад љз-ово ра^то, толико је пош^лје Тито поб^ијо.

А^јде, ра^ди^јо, и-Б^ок-ти по^мо^го

Св^ет^и Са^во иш^о и на^шо ж^ену да тка^ћ, и њ^ткида ч^унком и св^е на једну стра^ну. Не^ћ, вел^и, Б^ок-ти по^мо^го, не^мо^ј так^о, пр^екла^па^ј, па-с-њб^ле стра^не ба^ца^ј. И њ^ој ка^зо и он-њтиш^о. Јо^пе на^шо ора^ча, с једну стра^ну њ^ре и љ^де наоко^ло, а пр^ије били су ра^ла, он^о-ра^ло, н^јесу пл^угови ва^мо-ра^ло и њ^ре^ћеш и њ^реш бра^зд^ом. Не^мо^ј, вел^и, Б^ок-ти по^мо^го, так^о ва^мо-вра^ти во^лове па њ^ри с њ^бл^е стра^не, с њ^бл^е стра^не. Так^о св^е иш^о по св^ијету, так^о иш^о по св^ијету и св^е на^роду ка^зив^о Св^ет^и Са^во. И, мо^ј с^ин-ко, он-је-так^о он^да се њ^тиш^о, св^е њ^биш^о и он^да се јо^пе вра^ти^јо. Вел^и-њ^бгати, ј^уна^че, ка^ко-си-то так^о на^учи^јо: „Б^ог му по^мо^го, на^љеже један ч^оек и ка^за-ми и ви^ди ш^та-сам на^ор^о“. „А^јде, ра^ди^јо, и-Б^ок-ти по^мо^го“, ре^ко Св^ет^и Са^во то^ме-ч^о еку. Он-ка[д]-дош^о он^ој-ж^ени што-ј^ој-ка^зо ка^ко тка^ћ. Она тка^ћ с њ^бл^е стра^не, она тка^ћ, а њ^ткала до^ста. „К^о-ти-је“ — вел^и — „ка^зо да то так^о ра^диш“? „Ја сам, њ^оме, са^ма так^о на^уч^ла.“ А Св^ет^и Са^во на^љег^о да п^ита: „А^јде, да^бог^да што-го^лђ за-го^дн^у ра^дила св^е по^т-пазуом но^сла.“ Пр^окл^е је

*

На Јеремиевдан нe-смију се вoлови ф̑атати. Ч̑е̑к је у̑фатијо вoлове и п̑чео да о̑ре. И Гoспoд Бoг наредѝио: јeдну брaзду у̑зорo, кат-се-врaтијо дрyгѝ пy[т] да о̑рe, свe, Бoже нe-дaј, змије по-ономe-oрaњу. O, Бoже ти помoзи, oндa свeтѝ Ерeмиевдан рeкo тa[j]-je дан свeтaц вoлyјскѝ, тaј се дa[n] нe-смије ф̑атати — ни вoлови ни кoњ да-се-oрe... Нe-смије се рaдѝи нa-тaј дa[n] ништa: ни плeсти, ни вeсти на Ерeмиевдан.

На Бoжић нaјбoљe кат п̑чнe[ш] штa рaдѝти

Мaјкa нaс у̑члa, пoкoјнa мaмa, мaјкa нaс у̑члa док-смо-се-мѝ нaу̑члѝ. На Бoжић нaјбoљe кат п̑чнe[ш] штa рaдѝти, нaјбoљe уoчи-Бoжѝнa стaвѝш пoд-глaву oнo-штo-нeш-рaдѝти и ујутру сaмo двa-пy[т], трѝ на Бoжић, прoвyчeш иглoм и тo ти Бoг дa, п̑чнeш. И-ћeци кoјe нe умије да у̑чи дoбрo, стaви му књѝгу уoчи-Бoжѝнa. И oндa, бoгмe, уoчи-Бoжѝнa дoнeсeш слaмe, слaмe на Бoжић, нeмa сaд. Oвaј дoнeсe слaмe уoчи-Бoжѝнa и oндa-гoспeш oрaa, бoмбoнa, свaштa. Ђeцa уoчи-Бoжѝнa oдaјy по-oнoј-слaми, игрaјy сe, игрaјy. Ујутру дoђe пoлaзник, пoлaзи и eтa... Стaкнe бaдњaкoвe, бaдњaкoви бѝли. Прије су ишли, с вoловѝмa дoвлaчѝли сe бaдњaци. Вѝтo и-oвe гoднe сeкo бaдњaк.

Мѝ смо и нa-Мaркoвдaн и на Зaдушнѝцe ишли нa-грoбљe

Прије су прикaзe бѝлe. И знaш чѝм су прикaзe, чѝм-су-и[x] спaсaвaлe? Глoгoвиeм кoљeм! И кат-се-прикaжe, Бoже нe-дaј, oдe и oсѝјeчe глoгoв трѝ, глoгoв кoлaц и oдe у-грoбљe и прoбoдe гa oниeм-кoцeм, тo је oтприe бѝлo. Сaд нeмa прикaзa. И oндa кoјѝ ч̑ȇк бѝдe пaмeтaн пa мушкaрцa кyпa, трeбa трѝ глoгoв зaђeсти пoт-пaзyo, пoт-пaзyo у-oнo-њeгoвo aљинчe. Истo и жeнскѝнe. Јa-сам-сeдaм жeнa oкyпaлa у-нaшeм сeлу, свaкoј сaм трѝ у кoшуљу зaђeлa пoт-пaзyo... Сeчeнe су тaктe прије. Кo је знaо oдe, oсѝјeчe тaктe истo кo-и-oндa вaкo усѝјeчe истo кo-и-сaндyк. Бoљe су прије бѝлe дaцкe штo сe сeклe бoрoвe вeгo сaдa сaндyци. Сaндyци су слaби, oнo дoђe и укoпa вaкo нaслoн, нaслoн и oдyд нaслoн укoпa, истo кo-сaндyк и нaпрaви oнo-вaкo и нe-мeрe зeмљa-мy ништa. И-двѝје, и-трѝ гoдинe мoрe дa бѝдe, дa бѝдy дaцкe... Жeнe, жeнe кyпaјy жeнe, a мушкaрци кyпaјy мушкaрцe. Дa сe кo имa чaрaпe, кo имa кoшуљу, жeнaмa узмy пo-дeсeт, пo-двaјeз дeкa кaвe, нeкa пaпe, нeкa нeштa. Прије сe није, сaмo кo је кyпo и кo је дaцкy сeкo дaрѝвaлo-сe, a сaт сe свe укoпнѝци дaрујy... Стoпaнѝцe, oнe су стoпaнѝцe кoјe-спрeмaјy рaну. Нe спрeмaјy у-кyђѝ вaмo-дoђy... Oблaчѝ сe, бoмe, свe тaзe, свe тaзe oбyчe... Идe-сe пo-сeлу и зoвe сe, истo и нa чeтeрeснѝцy идe-сe, зoвe. Тo сe зoвe свe кат-се-дeсѝ. Идe свo сeлo, свѝ мушкaрци идy, тo сe нe-глeдa дa-лѝ-ћe јeднo иђѝ, дa-лѝ-ћe двoјe вaмo-идe цѝлeлo сeлo. Мушкaрци идy дa кoпaјy. Тo сe није глeдaлo прије кo ћe сaрaнѝти, сaмo зaђeш пo сeлу и зoвнeш и свe мушкaрци идy и кoпaјy. Нe-глeдa сe прије, није сe глeдaлo прије дa-гa-дaруeш. Пoшљe-[o]вo нeкoлкo пoчeшe дaрѝвaти... Мјeрe дрвeтoм, мeтрoм, дрвeтoм, чѝм лѝ. Oцѝјeкy прyт и oмјeрe и oдoшe, кoпaјy. Мeшчѝнѝ

да се дубље копа за женскиње веђ за мушкиње. Јел-такō? Јѐс! Мешчинѝ такō, кōлко се сѐћам да се дубље копа већ мушкиње. Зовѐ се пōп да опоје грōб, зовѐ се пōп и пōп идѐ напријед и три пута се до-грōбља пōтури и пōп читā. Три пута до-грōбља се пōтури мѐит и пōп читā, напријед идѐ... Било ѝ-женско ѝ-мушко по грумчић зѐмљѐ-ћѐ бацит на-онај-грōб. Свакō брѐз разл^нкѐ. Онда тāмо чѐка кат-се-идѐ, идѐ се з грōбља и стављā се, чѐкā ил мушкāрац ил^н жѐна, чѐкā с вāтрōм, с вāтрōм чѐкā прѐт-кућōм и пōсипā и свāкō кōјѐ било на-грōбљу узимā ону-жишч^нцу и прѐбац^нт прѐко-себѐ вāтру. Нѐ-знам јѐ л сад обичāј. Нѐће уљѐћ у-кућу што нѐће умити рѐке и прѐбац^нт прѐко-себѐ, узѐд жишку вāтрѐ. Нѐ-знам јѐ л сад обичāј. Свѐ-тō идѐ з грōбља и за синију сѐдā. Сад јѐду виљушкама, сāt-се тō нѐ-гледā, нѐ-гледā се сāде, сāt-се нѐ-гледā. Прије није се јѐло виљушкама. Нѐ-знам кōлко чѐљадѝ да бидѐ, дијѐте, синија-е била и ћāса бакренā, бакренā ћāса калāисанā. Сѐду око синиѐ чѐљад, сѐду и јѐду исто-гā-јѐднок сѐда...

Прѐкадња се зовѐ за-славѐ, а за онō зовѐ се панāија. Идѐ се, нōси се у-цркву да-се-прѐкадѝ, да-се-панāија очитā. И кōлко-гōт чѐљадѝ бидѐ у свāкōга св^нјѐћа. У свāкōга, кōлко-гōт чѐљадѝ бидѐ, у свāкōга св^нјѐћа у рѐкама... Чет^нри се чāше пōпију, пѐтā се спōмѐнѐ за домаћ^нна и вишѐ не спōмињу мртвōга. Пѐтā се узмѐ чāша, тō се домаћин спōмињѐ... Јā-сам-глѐдала вōди кāко жѐна дāјѐ чѐтересн^нцу чōеку. Кāко је обичāј, мōј синко, прије бѝјо! Пōшљѐ рāта свѐ-е нōвō пōдало, није ко-што-је-прије било за вр^нјѐме Југослāвијѐ... О, бōгме, што идѐ да копајѐ ако-је-поснѝ дāн — пōгача, обавѐзно се пōгачѐ кѐвајѐ и нōсѐ се ѝма на-грōбљѐ. Ако-је-поснѝ дāн — рѝба! И на-грōбљѐ нōси онѝем што-копајѐ рāку, јербо-нѐ-могѐ они глāдни кōпати, а овѝ вāмо што сѐдѐ, они јѐду и пију, а они нѐмајѐ штā. Нōсѐ, бōгме, овѝ рāну што-копајѐ от-кућѐ... Обавѐзно з грōбља ћѐ доћи домаћин, обавѐзно ћѐ доћи кѐћи. Нѐће з грōбља отићи да нѐће јѐсти. Прије се за вр^нјѐме Југослāвијѐ спрѐмало кат-се-идѐ за чѐтересн^нцу. Прије се кō дођѐ на чѐтересн^нцу донесѐ пѝту и пōгачу и кō имā рāкиѐ вишѐ, донесѐ пō-килу рāкиѐ. Онда пōшљѐ-сѐ-тō пōбац^нло, сāмо домаћин спрѐмā. А прије, за вр^нјѐме Југослāвијѐ, било свѐ се пōгача нōс^нла и пѝта... Пōкōјнā прија кад је дошла мѐни кат сам дāвала чѐтересн^нцу чōеку и ћѐверу, дōн^нјѐла пѝту и пōгачу и кѝлу рāкиѐ и-тō-обавѐзно. И онда пōшљѐ, сād је твōја тѐвсија, ти-врāтиш из-овѐ-дрѐгѐ тѐвсијѐ, врāтиш пѝтѐ и пōгачѐ. Сāмо рāкија, се нѐ-врāћā. Онда-свѐ како-кōјѐ нōси онѐ-тѐвсијѐ, турāш пѝтѐ и пōгачѐ тāмо ћѐца да јѐду. То је такō обичāј прије било... Тō-обавѐзно! Нѐко по цијелу ону-пѝту кō је мāло могѐћпѝ, по цијелу пѝту ставѝ ако кō вишѐ имā ћѐцѐ да јѐду тāмо. Јербо-кат-сѐ-слāv^нло, кат-сѐ-прије слāv^нло, ма јѐдва чѐкāш-ти, дијѐте, да дођѐ онā-кōјā шāра тѐби да понесѐж ћѐци. Оногā-крснōга љѐба, сād нѐће да га јѐде... Идѐш свāкō јѐтро, три јѐтра и нōсиш на-грōбљѐ и онда кад бидѐ сѐд-м^нца, сѐдам дāнā, одѐш на-грōбљѐ, јōпѐ нōсиш. Кō-ти-је дошō, јōпѐ нōсиш рāну ѝ-сад. Јѐш, чѐтересн^нца ако је поснѝ дāн — пōсно, ако-је-мрснѝ дāн, зāкoљѐж брāvчѐ. Ако-је-жѐнско, зāкoљѐ[ш] жѐнскō, ако-је-мушко, зāкoљѐш мушкāрцу ов-на — дѐшнѝ брāv. Кад-је-мрснѝ дāн, зāкoљѐ се дѐшнѝ брāv. Ако-је-поснѝ дāн, цāба је дѐшнѝ брāv, зāкoљѐж га чѐтересн^нци, јербо тō се дѐшнѝ брāv зовѐ, мōрā. И кат-се-купѐле тāј-дѐшнѝ брāv, нѐ-смѝје цијѐн^нти, нѐ-смѝје цијѐн^нти. Кōлко-ти-гōђ зāцијѐнѝ, ти-њѐгā мōрāш плāти. Имā нѐко па зāцијѐнѝ бōгзнā кōлко. А тō дѐшнѝ

бра̄в кат-се-кѹпује, нѣ-треба̄ да-се-це̄њка̄. Док-се-че̄тересница̄ нѣ-да̄, дӯша се нѣ-смѣрӣ... Ми смо и на-Марковдан̄ и на Задушнице̄ ишли на-гробље.

Нѣјесу нам се кра̄ве да̄ле

Било-је-то̄ слѹчајѣва̄, било-је-то̄. Па-било-је-ѹ-нашѣм сѣлу, била је ѹ-нашѣм сѣлу једна, нѣћу је казѣвати. И данас је данѣле жива. Није бо̄ље[г] ка̄рмака̄ било, није бо̄ље[г] ка̄рмака̄ долазило на пӣјацу до њѣна. И данас је жива, са̄мо је нѣћу причат. Она је вра̄чара била... Тѣсовна̄ се врѣла онда̄. Онда̄-ѹ-нас нѣјесу се да̄ле, ѹ-нас кра̄ве се нѣјесу да̄ле, онда̄-дошѣ мо̄ј бра̄т и ка̄зо — из Баната ка̄зо и онда-смо-ѹкопали гриф до̄љи у врата, по̄т-праг и го̄р виж-врата̄ приковали и онда̄ нам кра̄ве мо̄гле бити. Нѣјесу нам се кра̄ве да̄ле. Тек пред-рат на једно двѣје го̄дне, онда̄ су нам кра̄ве биле пошле ѹ-руку. А прије нѣјесу нам да̄ле се. Оболѣ, прѣ то̄лѣ кр̄ви и крѣпајѹ. Прѣда̄мо, прѣда̄мо. На једно три го̄дине нам је по̄стајало пред-овѣ-ра̄то су нам се да̄ле кра̄ве.

Прије жѣнама те̄жаг бӣјо живѣт. Са̄д жѣне ѹживајѹ

Прије жѣне нѣјесу ишли у болницу да се порађајѹ. Прије су жѣне се порађале кот-кућѣ. Моја-е снаа пѣтеро родила, није отишла у болницу. Најпре Соколку па Милана, па Милѣнка, па Борку, па Здѣнку. Све ове-мо̄је руке биле баба. Исто̄ и у Миљѣ, ѹ-сѣри ми двѣје родила, све-сам ја баба њѣма била. Није било прије болнице... Како се на-бабине ишло? Ишло се, пита се скӯва̄, онда̄-ракија, онда̄-ђѣци, ѣтету пелѣнице, онда̄-кошулице ко-и-сад. Нијесу, бо̄гами се куповале пѣлене, прије-су-се ткале пѣлене. Опреди од-власа, од-власа од-вуне и откај пѣлене. Уведи ѹ-ните вако близнове (?) и пѣлене ткала. Ја-сам-трѣје своје откала, све ткале се прије пѣлене и струке. Није било ни-овије-дека̄, није било ни јѣргана̄, а то-је-све било, све се рѹчно радило. Пошље рата по̄стадоше дѣке, по̄стадоше јѣргани, по̄ стадоше ѣилми. А прије рата све рѹчно: и по̄навѣ, и ѣбѣта, и све се прије рѹчно радило. Тѣшко било, тѣшко радит. Ваља ти ѣтен почѹпат па га онда̄ прѣстрѣјети, па ѣступати па ѣмаати. Најпре почѹпат па прѣстрѣјет двапѹт, па га по̄дигни — трипѹт, па ѣступати — че̄три пӯта ѣтен па попарти па смѣтати, па тѣг да до̄ђе ко шуља да се отка̄... Кад-би-ѹ-некога̄ видијо, кад-би-ѹ-некога̄ на̄ко онѹ-аљинку видијо, то-нӣкад није по̄стојало да се ѣбл̄ачи ѣво-шарѣно̄. Све кошуље, све блѹзе тка̄не, све рѹчно, све рѹчно, бо̄гами. Те̄жак је жѣнама бӣјо живѣт, ради, ради, лакше било мушкарцима̄ прије ве̄ћ жѣнама. Све мо̄раш от-пѣте па-до-главе̄ све на своје десѣт ноката̄ створити да обѹче. Ко̄лко-то̄ ваља док-се-опреде па док се смѣта̄ па док се... Најпре ишчѣшља̄ш вѹну па онда̄ изгребѣна̄ш па опредѣш, па смѣта̄ш, па поквасиш, па дока-до̄ђе до рѹке̄, па ѣднесѣш ѹ-ступу па сваља̄ш. Прије жѣнама те̄жаг бӣјо живѣт. Са̄д жѣне ѹживајѹ...

Стѹпа била, нѣкад ѣна на-ступи, нѣкад ја̄

У сѣпету носила тѣле у Сарајво. Натѣвари на ко̄ња у сѣпет, с једну страну у сѣпѣ[т] тѣле, а з дрӯгѹ страну шта̄ је тѣшко: ил ка̄мѣн и у Сарајво пјѣшнице̄ ишла.

По чет^{ри}, пò-пèт пúта сам ја з брãтом своијем ишла у Сàрãјво, свè пјèш^ицè. Нòћи ù-Крушевц^има, нòћи јèдну нòћ ù-Крушевц^има, òе су Рáдовићи, ондã-дрúгú нòћ нòћи на Зéчијòј Глãви, четврт^и дãn кúћи дòћи! Натòвари мòј брãт с^ир и кãјмак и мãсло, у Сàрãјво! Прије није било да се прòдãје вòди. Оòерала з брãтом вòлове пред Никòлдãn у Сàрãјво и нòћ^ила, нòћ^или ù-Крушевц^има јèдну нòћ, ондã-нòћ^или на Зéчијòј Глãви б^лиже тãмо Сàрãјева да ùјутру мòре. Јã-окрèнула дрúгом тèстòм и свè òвце прòдãла, брãт није вòлòвã прòдò. И-јã-сам-на-Вúчијòј Лúци била пèт-нèз дãnã, вòлове рãн^ила. Брãт прòслав^ио Никòлдãn и ондã дòшò и вòлове прòдò. И ондã мèни ùзò дèсет òãгèтã пãмука, òсновè и пòткè, и тãдã сам òткãлã тò-рúо и ùдãлã се... Ткãли, ткãли, бòгãми, кòшуле, мèлез ùзвòд, òерèòе, свè-сè-тò прије ткãло, свè-сè-тò прије ткãло и шило. Свè, свè ствãрãло жèнск^инè. Кò није ùм^ијо, кòìе су биле жèне н^ијесу дòбро рãдне, бòгмè б^ијèдно су и ж^ив^лелè. Мòјã-е пòкòј-нã мãјкã, по двãдесèт снòпòвã òèртèнã òмãã. Јã и мòје дв^ије сèстрè, јã и мòјã сèстрã Лúб^ицã свè òступãј. Стúпã била, нèкãд òнã нã-ступи, нèкãд јã. Свè се прије, д^ијè-те, рúчно рãд^ило, тèжãк је ж^ивòт жèнãмã прије б^ијò... Пã мòјã-е мãјкã рòд^илã двã-нèстерò. Двãнèс пúтã се порòд^илã, двã пúтã се об^лизн^илã. И јòпè нãком сèбè сãмо мèнè и брãтã òстав^илã, òнò свè пòмр^ло и пòкòпãлã. Прије су, Бòже нè-дãј, вòди се дòбро кãзãло, òèцã мр^лã. Није òвòгã било прије, није òвò било, ткãло се, прèло се.

Стоја Гавриловић (1902), рођена у Ровањском,
неписмена, снимљено 1996. године

Мèчкã је дòшла и сãм што-није шãпу нãслон^илã на онãј-пãñ

И-јã-крèнèм бòгãми пòранò. Дòñем у јèдан пòток, б^лизу је сãд и барãкã, нè-мã јòш, мòре б^ит јèдан килòметар до барãкè. Кãд òзгòр се чúје низ јèдну стрãну, мãјку му ј...м, пúцã грãнè, тò-је-стрãòбã, лòми. Реко-д^ив^льã крмãд. Јã-зã-јèдан пãñ, реко дã-й[х]-сè-нãглèдãм. Дòбро, нèмãм ништа кò[д]-сèбè од òрúж^јã, сãмо рãдијò стãн^ицã. Јã-јãдн^и[к] глèдãм кã[д]-òе прèкò-плãнкè прèñ. Плãнкã је, трãктор^и вòз^или, бã. Глèдãј, глèдãј, нèмã — Истòм-ти-нèшта изã-буквè — èèè! Кãд-јã-пò-глèдã[м], мèчкã је дòшла и сãм што-није шãпу нãслон^илã на онãј-пãñ. Јã-ò, ò, ò, ò, нèмã ж^ивè дúшè, изм^ичи се, изм^ичи, а òмã, кãкò-је-òбãрãно стãблò, знãш, јèд-нã је, òнò-ж^ил^иш^те, зòвè се èговãñе, пã-òнã-је-ж^илã мòтòркòм òсèченã, òнã-[j] је јèдно осãмдèсèт цèнт^и. Реко-àкò-òнã мèни пòñе, јã-кãд-нú дúнèм òвиèм у чèло, јã нú мòрãм òбòрит, нèмã тúј дрúгòг Бòгã. Јã се изм^ичи, изм^ичи, изм^ичи, òнã се при-м^ичи и свè вãкò, ал з^инулã је вòлкò. Слòбòдно, дã сам òмò пиштòл, мòгò-сãм-јòј тúрит у úстã и пúцãт, ал нèмãм. Дòòерãсмò се до јèднè òстругè. Òмã јèдан бúкв^иñ, грãне су, мòрем-јã скòч^ит нã онãј-бúкв^иñ, ал пúстã мúкã — зãпèе ми òстругã. Ми-л^и-Бòже, нú крив^нãвã стòй. Јã-глèдãм: кãд-јèдно мèче òде стр^му нис-пòток. Мãј-ку-јòј, мèчкã, бòгãми гòни се, гòни тú[j]-јèдно дèсèт-пèтнèс минúтã, нèшò-јòј дò-ñе, врãти се у пòток. È, реко, фãлã те, Бòже! Нèмã кòсè, бã, нèмã ни-кãпè, нèмã ни-шта ù-мèни, òшлò-је-тò свè. Јã-кãд-òде, истòм-стр^му пòтоком кò-дã-нúш^и трãг. Јòј, јã-кãт-сè-тãм прòкр^ив^и, изã-лèñã сãд! Сã[д]-òе мèнè у пòток, јã-нèмãм кúд. Àкò пòñем тãм — у пòток, àкò пòñем стр^му, дòл барãкãмã, пòток је, сãмо нãзãд

нѐм пòтока, ал нàзàд — ўзбрдо! Врàти се и дòћера га на йстò мјѐсто. Ќњуши га и јòпе нà-ме, ама-нѐмà: пòјести и — гòтово! Јà-òнò др̀жим, бà, ђòјà, чòек нѐ-знà, òн-кат-се-пр̀епанѐ, нѐмà тѐби т̀уј Бòга. Не-знàм-јà-сàд, ни́есу л̀уди свѝ ј̀еднàци, али пр̀иближно-је тò. Ј̀урѝш нà-ме, па ј̀урѝш, нѐмà — сàм здрòбит. Йстом òкрѐну б̀рду, òде, нѐмà је. Јà-мòј л̀ијепѝ б̀рàте, јà-кат-се-пòмòли уз ј̀едну стрàнч̀ицу испод-ј̀еднò[г]-кр̀ша, онò-мѐче, шàпòм кад га ф̀иснѐ, òно се пр̀етури д̀есет п̀утà, мѝшчинѝ. Òћера й-нѐгà у пòток. Др̀жим-јà-нò, стòјим и др̀жим. Нѐмà, р̀уке су пр̀ѐ-мр̀ле, јà-нѐ-знàм да др̀жим. Кат-кàжѐ чòек нѐшта, п̀усти, бà. Добро, кад имà др̀у-штво па м̀ало ви́шѐ, мòре нѐшта, а кад је сàм чòек! Вр̀ати се и йстијѐм правцѐм òде. Кàко-òде, јà-онò-пòтурим, онò-жилѝште пòтурим, испр̀лò-сам-јà р̀уке. Рà-дио-је стàн̀ица òстала гòр пòвисоко. На пòток, реко, ј̀ебем га, да òперѐм р̀уке. Кàке р̀уке, бòлан!? Јà-зàватим, Гòспода ми Бòга, вòде нимало не òстанѐ у р̀уци. Òпѐд зàватим, ма нѐмà! Ма вид̀им — пòток тѐче. Пòгледàм: а Бòже-ти помòзи, реко, помòзи, штà-је-вò, штà-ми-је-вò? Па обадв̀јема вàк р̀укама да се ўмијѐм — јòк, нѐ-мѐ-ре. Ò, имàм ј̀едну плòщ̀ицу р̀àкијѐ, мòре бит пòла ф̀ртàља. Извàдим цигàру, п̀у-шѝм јà, ал јà-сам-н̀у, кàко-сам-припàлијò, ви́јок: вàкò р̀уке, бà, др̀ктѐ. Не-мòгу-јà упàл̀ача да вàкò пр̀инесѐм. Реко: òтишò сам, гòтово је, сà[д]-ћу побудàљѐт, сà[м] м̀исл̀им ў-себи. Йспушѝм цигàру, нѐ-знàм-јà да-сам-јà-н̀у йспушијò. Стòјѝ на пà-н̀у, бà, и к̀утија и упàл̀ач, свѐ, ал-јà-нѐ-знàм да п̀ушѝм. Онò-сам-р̀àкијѐ пòпијò пò-ла и м̀ало пòви́шѐ òт-пола. Нѐ-знàм ни-тò да сам пòпијò. Òпѐт у-онàј-пòток р̀уке, м̀ало мòре б̀и[т]-да-сам, да òстанѐ, ал док-јà-дòнесѐм, нѐмà, р̀ука је сà[м] мòкра, сàмо мòкра, нѐм вòдѐ. Вр̀атим се, с̀едѐ[м] м̀ало, с̀еди, с̀еди, нѐкà дòбà, м̀àјку му. Бòгами, òкаснѝ[к] гòр. Изби́ће пòжар па вàлà белàје ви́јѐт. С̀едѐм òпѐ нà-пàн̀, да-јà-йспушѝм јòш ј̀едну. Јòш ј̀едну йспушѝм и онò-р̀àкијѐ пр̀екрѐнѐм, дòћок-јà с̀еби. Знàм-јà, знàм свѐ, знàчѝ ўм је ч̀ист, д̀обар. При́ђѐм пòтоку, бòгами òпрак р̀у-ке. ўмијѐм се, зàгладѝм се ф̀ино и ўзмѐм р̀àдијò стàн̀ицу и — дòл, барàкàми. Й-сат-слàзѝм озгò, имà мòст, пр̀екò-мòста пр̀елазѝм кат-ч̀увàр изѝђѐ. Имà ковàчи-ја и пòкòјнѝ ј̀аднѝ Тàнàско је б̀ијò. „Дòбрòјутро, Влàјко“. „Дòбрòјутро“. „Кàко си?“ „Дòбрò је, кàко си тѝ?“ „К̀ут си пòшò?“ „Мòрам у Сокол̀ну. Вàл̀да барàјте-ри лòж̀ли вàтру па òстала, па мòрàм да йдѐм да вид̀им“. „Ј̀еси л̀ дòбрò сà-здр̀à-вљòм?“ „Ма, ѐто, ипàг дòбрò је“. „Тѝ-си-нѐшто слàб“. „Ни́есам, б̀рàте“. „Ама ј̀е-си“. „Ама ни́есам, јà-сам-д̀обар. Ж̀урѝм да се вр̀атим шò-пр̀ијѐ, да йдѐм нà-сарà-ну“ (Тѐ гòд̀нѐ ўмр̀ла пòкòјнà Обр̀енија М̀илорàда Стàнишѝа, па тр̀еба нà-сарàну дà-ј̀дѐм, з̀вào ме). „Бòлан, тѝ-си-уж̀утијò кò-вòсак“. „Б̀јѐжи, бòлан, штà пѐтл̀аш, нѐмòј зàѐбàват“. „Ј̀еси, бòгами“. Сàд м̀й-йдѐмо, òн-йдѐ сà-мнòм до ковàчијѐ, нѐ-мà ј̀едно петнѐстаг-двàѐс мѐтàрà, и òн-йдѐ м̀ало пòпријѐ. У ковàчијѝ н̀йма испр̀и-чò, кад-òни мѐнѐ зòв̀у и ѐто-й[х] òтуда, имà-й[х] пѐшѐс, бà. „Àј вàм, àј вàм“. „Ма, штà-ћу-вàм, йдѐм“. „Àј вàм, бòгати, имàм те нѐшто п̀итат“. Ј̀аднѝ Тàнàско, òн-је-дòбрò сà-млòм стàјò. Кад-јà-унѝћок, òни гл̀ѐдај̀ ў-ме. „Ш̀тà гл̀ѐдàте?“ „Бòк те ј̀... , штà-ти-је?“ „Ш̀тà-ми-је, ни́је-ми ни́шта“. „Тѝ си бòлѐстан, бà“. И јà-йм свѐ йспр̀ичàм. Кàжу: „Влàдимѝре, дòбрò-си-тѝ прòшò, Бòк те ј̀...“. Причàм-јà н̀йма: „Др̀жò сам др̀во, а кат-сам-дòшò да òперѐм р̀уке, ј̀...-тѝ др̀во, нѐ-би-јà нѐгà мòгò ни ўдар̀т“. Кàжѐ: „Нѐ-дàј, Бòже, да-си-је-ўдаријò м̀ало сàм (Сàм да је òборѝш, тò је др̀гò), òна-би тѐбѐ сàтр̀ла. Ал ср̀ѐна-ти-е па-ј̀е-ни́ѐси ўдаријò“. „Ни́есам, ј̀еби

га, она-је мени прилазила, ал-ја-гледѓ кад-бидѓ да ме обуфати вакѓ, онда ђу је у чѓло гађат.“

Није шала мѓјед!

Бијо сам ја дѓвед гѓдинā нā-Братлу, дѓвед гѓдинā. Ја сам бијо као-чувар шумā, ја, пошто-сам-ѓстѓ пѓрано инвалѓд. И ѓдрѓдѓ ме нā-Братло, кāѓ — прѓко-љета имāж да бѓдѓш от-сѓдам до сѓдам, преко-зимѓ имāж да лѓжиш у-кући. Плātu имāм, тѓпли ѓброк, свѓ-тѓ било. И ја-сам-тѓ и рāдијо. Е сāt ка[д]-дѓђѓ кѓ шевна, нѓзгодно ми, знāш. Ал ја јѓтру ѓдѓм рāно, разгледāм доклѓ-мѓгѓ очи виђет, нѓмā ништа. Бѓдѓм до јѓдно ѓсам сати, дѓвет, дѓђѓм кѓћи, приватѓм кѓсу, кѓ-сѓм-ли — кѓсѓм до јѓдно шѓс ѓвечѓ. Ў-шѓ[с] сати Братло, прāвац! Пѓпнѓм се на Старчкѓ стѓјѓну и на нѓкѓ бандѓжерку, тѓ је рѓлѓј, тāј-лепетѓтор, кāко се зѓвѓ. Разгледāм, нѓмā нигди ништа, нѓмā да се пѓши, и ја слѓбодно спāвāм кѓт-кућѓ, нико мѓнѓ ништа нѓ-дѓрā. И-ако-дѓђѓ, мѓнѓ су обилазили, али, срѓђѓм, никад ме нѓјѓсу нāшли кѓт-кућѓ. Јā-ако-прѓнѓјѓтѓм штā, ја-врѓднѓм ѓ-шуму сām, имāм рā дијѓ-станѓцу, јāвљāм се ѓѓ имā пѓжар, мѓре л се лѓкалѓзоват, нѓ-мере. Ако нѓ-мере, јāвљāм. И, ѓдарѓ јѓднѓм кѓшиѓца, ајт сā-[д]-ѓе прѓстат, прѓстаѓе, мāло се облāка нāведе, ал бѓгами она ѓтпочѓ, почѓшѓ и мāгле. И ја полāко ѓзгѓр низ-Братло, ал имāјѓ кршеви, имā јѓдно стѓ-метāрā прѓђ ѓвāкѓ-ти-је: сām с ѓвогā кāмена нā-овāј. Ако прѓђѓш вѓвде, слѓмнѓш нѓгу, нѓ-мереш је ишчѓпат ниkāко. Свѓ с кāмена нā-камѓн! Полāко-ти ѓдѓш, тѓбѓ нико нѓ-гонѓ. Под јѓдну јѓлѓку, виђѓм бѓгами кѓшиѓца ѓдарѓ пѓлѓјѓпо, она сѓва. А ја-и-вāкѓ и-сѓдѓм под јѓлѓку, прѓсло-нѓм се, ѓзвāдѓм цѓгарѓ, зāпāлим. Гѓр је крш, ал чѓста-је-тѓ, бā: јавѓрнѓ, бѓкѓвић, јасѓннѓ, грāбнѓ, имā и јѓловнѓ, смрѓка, тѓј-ти нѓ-мереш зāћ. Дѓг зāпуцā ѓзгѓр ѓ-менѓ иза-лѓђā. Реко — дѓвљѓ крмāк, ѓђу да га мāло ѓсѓјѓрим. И ја-сам-се-прѓтā-ијѓ, шѓтѓм. И ја-гледāм ѓзгѓр, виђѓк-јā, сād-ѓн мѓни сѓђѓ нā-пѓт. Имā пѓтић пѓ-шāчкѓ, стāза. Кад-ѓн-сām зāучинѓ: еѓ-ѓ-ѓ! Ј... мāјку, вāк-ѓн дѓже нā-зāднѓ се нѓ-ге, ма-нѓмāм-јā чѓтѓри мѓтра дѓ-њѓга. Ништа-јā.. нѓмāм, сām имāм рāдијѓ-станѓ-цу. Прѓпѓ-сам-јā ѓѓга, ал прѓпѓ је и-ѓн мѓнѓ. „Кѓ[д]-ѓеш“, реко, „ѓ-ѓ“. Али-прѓ-ста, нѓмā, ѓвде нѓшто мѓне стѓгну, нѓ-мѓгу-јā да прогѓворѓм. Кāко-јā дрѓкнѓк, јѓ-[ј]-ја-кад-ѓн-рāзложѓ стрѓму низ-ѓнѓ-јѓлнѓ! Јѓлнѓ су ѓстѓ вāкѓ кѓ-кѓноплā, знāш-ти штā-је кѓноплā, хā! Није шала мѓјед!

Пѓгледāм — мѓјед!

ѓдбијѓ сам вѓлове према-Сокѓлнѓ, нѓмā вѓжњѓ, нѓмā ништа, ја-и-ѓдбијѓм. И тāкѓ-јā кāко-обилазиѓм, знāш, рāјѓне, пѓнекад-ѓг виђѓм, ал ѓвту дāнā нѓ мѓгу да-ѓ[x]-ѓтрефѓм нигди, нѓмā-ѓ. Нѓмā и нѓмā, и нѓм и Бѓг! Ёле, кѓшиѓца ѓдарнѓла, мāгле су. ѓдарнѓле, реко: „Знā[ш] штā-је. Спрѓми-ми лѓба“. И вāкѓ мāло рāкијѓ нā-спѓм пѓмāњѓ, вāк-вѓлнѓкѓ, мѓре бит јѓдно пѓ фртāљā, јѓдну плѓшѓци и — ѓ-цѓп! Имѓ сам пѓшку двѓцѓјѓкѓ, ѓрѓзушу. Реко: „Јā-ѓдо трāжѓт вѓлове. Ако-ти-дѓђѓг, дѓђѓк, ако-нѓ-дѓђѓк, нѓмѓј ме ни трāжѓт“. Ајде ѓ-шуму, ѓвде, ѓнде, ѓвде, ѓнде — нѓмā, нѓмā-ѓ[x]. Ё, ѓпаднѓм у јѓдан штрāјбѓк, нѓдā се вѓзѓли балвани, тѓ-је-дубѓ-

на, Бо́же сачу́ва! Некако-је-он млого̀ отишо̀ у-дубну, а двѝје су стране, деведесѝт ѝ-пѝт посто̀ су онѐ о́сечене. Ту̀ је о́струга, има̀ врѝло добро, ал ту̀ј слабо̀ ѝко прѝ лазѝ. Про̀ђе с ову̀ страну и с ону̀ страну, а ту̀да не-мерѐ изѝћ. Два̀ дана тра́жию, нѝма-ѝ[х]. Трећѝ дан реко̀: „Зна̀[ш] шта̀-је. Ја̀ не могу̀ вишѐ пушку̀ носѝт, она̀ је мѝни додијала, не́ћу је носѝт“. Ви́че покѝјна̀ ба́ба: „Понеси, ба̀н, мо̀реш у́дарѝт на-јаде, бо́ла[н] нѐ-бию, па-те-ме́чка, са̀трће те“. Са̀д-ја̀ идѝм, пото́к је до́љ, ја̀-идѝм с ли́јеву̀ страну. О́струга-је-то̀, ба̀, а добро̀ врѝло има̀, ал ни́ко му не-мерѐ да при́ђе, то̀-је-зара̀сло. Ја̀-се-на́дносим, реко̀: ако-бу́ду̀ оздо́љ за̀шли уз-ота́ј-пото́к, да пи́ју во́де го̀р на-врелу, не-могу̀ изѝћ, мо́рају се вра́тѝт на́зад, ал нѝма̀ оздо̀ да-су-уни́шли. Не-мерѐ низ-ону̀-страну̀ сић. Ја̀-се-ва́ко на́днию, шта̀-је онѝ, Бо́к те тво́ј?! Слобо, како̀ о́во, о́во-је-у́ско, ко̀-кауч кат-се-развучѝ, ти-мо̀реш на-њему̀ ле́жат! Јѝ-л-но̀ ме́жд, јѝсте! Ни́шта, он-пи́је во́ду. По́гледа̀м — ме́жд! Ал не-ме-ре-он̀ мѝни изѝћ ла́ко. Док-он-мѝни изѝћѝ, ја̀-мо̀рем сто̀ ме́тара̀ побје́ћ и на́ћу не́гди др̀во, бје́жѝ у́з-дрво̀! Исто́м-он-по́диже гла́ву, како-ва́ко по́диже гла́ву, не-ме-ре гла́ву да о́крѝнѐ ва́ко него̀ се цело́купан ва́к за́крѝну — ко́лка-је дебљѝна. Реко̀: „Бо́лан, шта̀-то̀ ра́диш, ѝѝ су ми во́лови, ја́да[н] нѐ-бию!?“ Исто́м-се-он̀ о́крѝну̀ према-мѝни. Реко̀, е́во га, са̀[д]-ѝе го̀р. Исто́м-уз-она́ј-штра́јбок ма́ло, не-пла-ши́-се, ј.о̀ ма́јку, ко-да-зна̀ да-му-не-могу̀ при́ћ. Пола́ко идѝ́ једно̀ десѝт ме́тара̀ уз-она́ј-штра́јбок јо́ш уз-ону̀-о́стругу и не-мерѐ да́ље, не-мерѐ од-о́струге. Исто́м с ону̀ страну̀ уз-брдо, ал пола́ко идѝ́. Реко̀: „На́ћу-те ако-ми-бу́дѝш во́лове на́шо̀ и по́ио-ѝ[х], по́јешу̀ ѝ-ја̀ тебѝ́, да зна́ш“. Ни́шта-он̀, пола́ко идѝ́, по́пѝ се на-ме́ђ, ѝзи́ѝе. Како-се-по́пѝ на-ме́ђ, фи́но се ва́ко о́крѝну, ко-да-се-по́здравља̀ са-млѝм. Јо̀[ј]-ја-кад-а́нам разложѝ́, то̀-нѝма̀ — ту́тањ сто́јѝ! Реко̀-го́тови су они, ту̀ је до́шо̀, пи́ю во́ду, оже́днию, наро́љо се ме́са и оже́днию. Реко̀-види-ти́ ја́да! Ја̀-трѝ дана̀ носѝк пу́шку, а че́врти дан̀ је оста́ви[х]! Уби́ю-би-га, ба̀, ма нѝма̀-то̀ два̀с ме́та-ра̀, а не-мере-мѝ при́ћ. Он-мо̀ре мѝни при́ћ, ал тре́ба-он̀ да оста́ви вре́мена. Да-сам-ја̀-с-ону̀ страну̀ пото́ка, мо́го би ма́ло при́је при́ћ, а с ову̀ страну̀ не-мерѐ ми при́ћ ни́како. Има́ју кла́де, има́ју ја́ди онѝ-ба̀! Ка̀д, е са̀д-ја̀ мо́рам ѝћѝ́ једно̀ трѝ че́тѝри сто́тне ме́тара̀ го̀р да о́бићѝм та́ј-пото́к. Пре́ђѝм го̀р, а, на јѝдан по́точѝћ у́дарѝг — ба̀рѝца. Ј... ма́јку, па-о́нуда̀ прѝшо̀ и отѝшо̀ низ-ону̀-ко́су и кад-је-ви́дию да нѝм во́де ни́гди, онда́к је си́шо̀ у штра́јбок и штра́јбоком: зна̀ за-врело, зна̀ ѝѝ врѝло. Крѝне́м, о́бићѝм-онѝ́ и — на ѝего̀в тра́г. Ма́ло идѝ́ш, не́ѝе нѝма̀, не-зна̀-се, ко̀ шу́ма! Ни́ѝсам-ја̀ ма́ко̀ јо́ш јѝдан километар — во́лови су под-једно́м јѝлѝко́м. Ле́же о́бадва̀ на једно́м брежу́лку, а он̀ је прѝшо̀, па ни́је било̀ ни́како̀ једно̀ педе́сѝт-ше́сет ме́тара̀ изнад-њѝ[х]. Ја̀ га пла́нуо, ни́је сми́ю од-менѝ́. Да-је-он̀, он̀ би ѝѝ по но́ћи нашо̀, он-би-њѝ́ по́бию.

Покѝјно́к Пе́ре зна́ш ко́лки је бѝю не́ки Ја́блан и Ру́доња! С ону̀ страну̀, око-педе́сѝтѐ ја-мисли́м, то̀-су-били́ сила. И он̀ је једно́г уби́ю. Ал онда̀ је ѝге́га̀ по-ко́јни Пе́ро уби́ю, са́м не-сми́је-то̀-се ја́вид, ба̀! Не-сми́је ни́ко зна́т. И ја̀ јѝно́м: „Јѝбе́м га, Пе́ро, зна̀[ш] шта̀-је [они су мѝнѐ во́љели, покѝјни Ма́ксим, покѝјна̀ Ва́ја, покѝјни Пе́ро], у-менѝ́ ма́јка има̀ а́сму, ту̀-си́пњу, па-је-чу́ла, ја́дѝца, да-јѝ-тре́ба̀ тога̀-ме́са, кад-би-га-је́ла, да-би-о́здравѝла. Јо́ј, ба̀, до́неси, нѝмо́ј се бо́јати мѝнѐ“. „Не-бо́јѝм-се-ја̀ тебѝ́, ја̀-би прѝ[д]-то́бом че́ка уби́ю. Су́тра-ћу̀ у-Кла́дањ и по́нѝ-је́ћу ти“. Ја̀-отѝшо̀ на по́со̀, кад у́вечѐ до́шо̀, ка́же: „До́нию ми Пе́-

ро мѣса“ . „Јѣ-л, бѣгати“? „Јѣз, бѣгами. Скувала га и пијем воду и једѣм“ . Јаднѣца појѣде, попи и-тју-воду, што-се-кувало у води, ма-каки, нѣм помоћи.

Синѣ ми мѣјед нѣдрије крѣву

Био један звѣни мѣјет шѣпо. По прилѣци, нѣјесам-јѣ тју бѣјо, да је нѣму Ми-јодраг ђдбијо пола шапѣ у Сокѣлѣни. И ђн је ѡрѣ кѣд-нѣс и шѣпо се показѣ у Срѣ-брѣнѣци. И нѣга-су тѣм нѣзвѣли шѣпѣм. И јѣ сам јѣднѣм — ѡ-менѣ јѣднѣ покѣјнѣ Угљѣша имѣ-е јѣдну крѣву прѣвѣтельку — и јѣ-кѣсијо, снаѣ, прѣдѣли тѣле кѣ-данѣс и ѡјѣтру је помузе, от-прѣвѣтелькѣ намѣзе пѣт ѡ-по литѣра млѣјѣка, от-прѣвѣтелькѣ, ѡ-шуми-је бѣла, нѣје се полагѣло ни ѡјѣтру ни ѡвѣчѣ. Кѣд, ђдбијо јѣ, имѣ два вола и три крѣве, јѣдну ѡставијо, музѣ је, да се не догонѣ кући. Тѣ кад-ѡдѣж да ѡбѣјѣш па-ако-наѣје — наѣје, не наѣје, ниѣком ништа. Кѣд: јѣ раскѣсијо, ѡстѣ рѣно, раскѣси-јо, а покѣјнѣ Душѣн Мировѣи помоли се: „Добрѣјутро, кѣмшија“ . „Здрѣво, добрѣ сам“ . Интересѣје менѣ што-је-ѡн тѣкѣ рѣно дошѣ, а имѣ ѡткѣсѣ пѣт кѣсѣ. Кѣжѣ: „Кѣмшија, знѣ[ш] шта имѣ нѣво?!“ „Штѣ?“ „Синѣ ми мѣјед нѣдрије крѣву“ . „Кѣјѣ, бѣлан?“ „Ма-онѣ-нѣјбољу, ѣно је ѡ-штали. Ајѣе, бѣлан, дѣ-вѣдимѣ штѣ-ѣмо ш-нѣ и кѣко ѣмо? Море л ѡстад жѣва ил нѣ-мерѣ“ . Јѣ-онѣ-кѣсу и потуруѣм и дољ нѣму, близу-је-тѣ. Крѣва стѣји, нѣ-смије да лѣгне, ѡн-је-нѣу свѣ здрѣбијо. Ре-ко: „Душѣне, знѣ[ш] штѣ! ѡво нѣ-мерѣ ѡстѣт.“ „Знѣм“ . „Нѣго, имѣш кѣла, ѡ-кѣла, волове упрѣгни и у кѣсапнѣцу. Аѣо-је прѣмишѣ — прѣмишѣ, не прѣмишѣ, тѣ-је-дѣни у Дриѣачу и гѣтово“ . „Знѣш-тѣ, штѣ-је, кѣмшија, јѣ-сам-дрѣкчијѣ смѣ-слијо“ . „Штѣ си смѣслијо, бѣлан?“ „Аѣо-тѣ ѡѣш, тѣ-гѣни, рѣди ш-нѣ штѣ-ѡѣш, кѣ своју, а јѣ имѣм пѣт кѣсѣ сувѣг ѡткѣса, јѣ-тѣ не мѣгу пусти[т] да-ми-покѣснѣ, нѣго-јѣ-сам скѣнтѣ нѣу, јѣ и тѣ и Миловѣн ѡзмѣмо сѣкиру, ѡдвѣдѣмо ѣнам за Аѣин-скѣ рѣван у онѣј-дѣбокѣ потѣк, дѣнѣмо је и свѣлимо је у потѣк“ . „Нѣје-тѣ-тѣ до-бар излѣз“ . „Штѣ?“ „Ѣѣца тѣ је ѡтѣла ѡд мѣјѣда, тѣ-је-сѣд гѣниш мѣјѣду гѣтову.“ „Ј...-тѣ нѣј мѣтѣр, нѣм ѡд-нѣ ништѣ.“ И, мѣј Мѣса, нѣс трѣнѣца тју-крѣву полако: хѣ-хѣ, хѣ-хѣ и за Аѣинскѣ. Јѣдан дѣбок потѣчѣна, сѣла бѣжијѣ. „Кѣјѣ ѣ?“ „Јѣ ѣу“ . Дѣнѣ је сѣкирѣм у чѣло, ѡна пѣде, онѣм-сѣкирѣм глѣву фѣснѣу, вѣтѣј, прѣвѣљуј. Дѣнѣ у потѣчѣну, у јѣдан јѣрдун и ѡстаде. Ми на-Аѣинскѣ, кад-јѣ-јѣднѣг ѡ-себѣ Угљѣшу срѣтик. „Ку[д]-ѣш?“ „Нѣмѣ-ми, бѣлан, Лѣзѣркѣ (Лѣзѣрка-јѣј бѣло ѣмѣ), ѣјмо трѣжит“ . Бѣјо-ми Мѣмир, бурѣзер-тѣј. Тѣдѣ сам нѣсијо гѣрабѣн. Трѣжи ѡв-де-ѡнде, ѡвде-ѡнде, ѡвде-ѡнде, нѣмѣ. Кѣжѣ: „Кѣ наѣје“ — Мѣмир имѣ ништѣлѣ, јѣ гѣрабѣн — „нѣк-јѣдан мѣтѣк ѡпѣли“ . Кад-јѣ-наѣјок у јѣднѣј долинѣци, кра[ј]-јѣд-нѣ[г] потѣка, равнѣчѣца фѣно, раскѣпусиѣ-је мѣјед. Ис-пушкѣ ѡпѣлим, кѣт-се-ѡни мѣни јѣвѣшѣ изнѣт-сѣмије Рѣвнѣ. „Ајѣе вѣмо у Рѣвнѣне“ . „Чѣкѣј-нѣс“ . Јѣби га сѣд. ѡ-менѣ три крѣве и два вола ѡ-шуми, и тју су ѡни бѣли зѣјѣдно. Нѣмѣ нѣг нигѣди. Ку[д]-ѣу, далѣко-је-тѣ. ѡндѣ ѡпѣ ѡбѣјѣм, ѡбѣји, ѡбѣји, ѡпнѣм, кад-ѡни стѣгошѣ. „Ѣѣ је?“ „Ѣѣ-је тју пот-путом“ . Доѣшѣ, јѣднѣ снаѣ поѣч плѣ-кат, бѣгами ѡ-Угљѣша, вѣдим тѣшко му. Реко: „Ајѣмо сѣ[д] трѣжит мѣја гѣвѣда“ . „Тѣвѣја-су гѣвѣда“ , кѣжѣ Мѣлѣрад — нашли-сѣмо Мѣлѣрада на Скиљѣву ѡ-Гучѣни — „тѣвѣја су гѣвѣда ѡсѣвѣнула на Лѣгеру кѣњѣвскѣм, кѣт-Кѣњѣвѣиѣ“ . „Кѣкије Кѣ ѣвѣиѣ, Бѣк-тѣ тѣвѣј, ѣвѣде бѣла, ѣво трѣг ѡд-волѣвѣ. Пѣткѣвѣни мѣји волови, нѣ-

шб̄-сам-йм̄ тра̄г̄“. Кажу: „Кот-Кòњевѣӣа̄“. „Ј...-тӣ њӣг. Ако она биду кот-Кòњевѣӣа̄, њӣг и-нѣма̄, ја-ца̄ба то̄ тра̄жѣм, òни су побјенӣ“. „Иди-тӣ там̄“. Ја-там̄ — нѣма̄. Ај овди, онди, кад-вӣђог, бòгами, тра̄г, òт̄шли вам. Дòшли Вошту, низ-Вошт у једну чѣсту. Угријало је, ба̄, кò кòшев̄на. Пѣтеро гòвѣди, зајмим, нѣ-видим-ја-тò, иду гòвѣда свà, свѣ-петеро. Кад-ја̄-једно двѣста, триста мѣтара òдмакò же-сам-ӣг-нашò, а — кад-на-онò-кравѣ рòј читав мӯа. Како-на̄нӣје ипод-гранѣ, она-грана-ӣг пòремети. У, штà-је то̄? Òклѣн òвò? Ја-рèко: чѣле, па рàзгледак ва̄к. Јòк, тò-је-кравѣ. Мѣса, òндà-сам-се дòбро свàдио с онӣем-Хàсином. Прелетим-ја̄ пред-гòвѣда, уватим-је. Између-ребàра òзгòр дò-кичмѣ, òклѣн рѣбра пòчињу, кò-да-је уска-[о]на̄ мајстòрска̀ сикир̄ица̀ удар̄ила и између-ребàра̀ она̀ је рàсечена. Туж̄ има̀ чет̄нӣе, ӯпљуале м̀е, јад и белàј! Њу̀ су спàс̄ли вòлови, нӣјесу је д̀али. И òн-је-њик̀ прѣхèрò скòро от-Стàр̄ича̀ до-на-Кòњев̄ӣе. Штà-ћу, к̀у[д]-ћу, к̀ако, сàм дòктору! Треба̀ крòз-дваез̀ данà да-се-т̀елӣ. Ма к̀ако т̀еле, нѣма̀ т̀уж̄ ни гòвора. И ја-дòл̄! „Штà-је нòво“? Рек̀ такò и такò. Гл̀едà-òн, гл̀едà, гл̀едà. Каж̀е: „Вл̀адимире, вòлий-л се òна пòбос?“ „Вòлий“. Дòбра је бòдара била. „Зна̄[ш] штà! Òвò-је њу̀ некò чòбанчàди, надбòла-му краву̀ ил̄-вòла, и удар̄ио-е сикирòм“. „Нӣје“. „Ј̀ес“. „Нӣје, м̀еђед, бòлан“. Оде-òн, у̀зѣ к̀њигу̀ па гл̀едà, гл̀едà, гл̀едà. „Нѣ, сàмо сикир̄ица̀“. „Ама-нӣје“. „Ама-ј̀ес“, нѣ-гл̀едà ништа̀ вӣшѣ. Сàм-ја̄ м̀ислим, сàм ш̀утӣм, ал нѣ-смӣем-ја̄ њ̀ему да к̀аж̀ем. Кàзаће: „Штà-тӣ зна̄ш?“ Ш̀ути. Ок̀рени ш̀ њ̀им, па об̀рни, па свàђа, па др̀ш там̄, па др̀жи вам. Реко̀: „Дàј-тӣ њу̀, ба̄, пр̀егл̀едàј, вӣди. Треба̀ крòз-дваез̀ данà да-се-т̀елӣ“. Пр̀егл̀едà-òн, к̀аж̀е: „Ж̀иво т̀еле“. „Штà, ба̄, о̀ће-л-се-мòћ̀ рàстат, штà-ћу, ба̄, за л̀екове ако-мòре òстад̄ ж̀ива, да л̀ӣјечим̄“. „Мòре, нӣје оп̀рж̀њен дрòб, нӣје р̀ебро̀ нӣједно̀ слòмљено̀, мòре òстат“. Дàј. Јòј кад-òн-пòчѣ да ч̀исти, кат-се-пòчѣ кравѣ в̀ршет. Нàсу̀ нек̀у̀ т̀ечнòс, òна сàмо в̀ри и изгон̄и ону̀-чет̄ну̀. Пòмаза, удар̄и ф̀ластер, к̀аж̀е: „Нà-кратко̀-је в̀ежи да-òвò-нѣ-зг̀улӣ“. Т̀е-ћеш-тӣ в̀езат, к̀ако-ће л̀ећ̀, ба̄? П̀усти-тӣ, ја-ћу-ткàн̄цу̀ пр̀еко-њ̀е, òна нѣ-мере т̀кàн̄цѝ ништа̀. Дòхерàм к̀ући, дан̀ пò-дан̀, дан̀ пò-дан̀, к̀аж̀е: накòм-ш̀ес̄ ил̀ с̀едам̀ данà да-је-с̀вѣдем. Накòм-ш̀е[с]-с̀едам̀ данà пòчѣ д̀лака̀ сп̀а̀ дати òколо̀ òногà и — ц̀рно. Ц̀рни се òно кò-кàтран. Ја-краву̀ за̀-пријузу̀ и дòл̄ њ̀ему. „Ј̀еси-л ст̀игò?“ „Ј̀есам“. „Бòгами дòбро — к̀аж̀е. „Дòбро, сàм сл̀або замл̀ађу-је. Мàж̀еш ли р̀едòвно?“ „Мàж̀ем и потрòшио̀-сам-онò“. „Дàј да òдмотàмо. Штò-је-[о]вò̀ д̀лака̀ сп̀ала?“ „Од-м̀еђѣда, ба̄“. „Нӣје“. „Вӣди, бòлан, тò-ти-је-ч̀ист̄и дòкàз“. „Па, ò̀е су нòкти òстàли?“ „Нѣ-зна̄м-ја̄“. Сàм-ја̄ м̀ислим: ш̀епò је њу̀ дòватијò, òн-је-сàм двà нòкта̀ имò ил̀-трӣ, ал трӣ нӣје имò, сàм двà. Òн! Она̀-двà-нòкта̀ òн је р̀аширио̀ и р̀асекò̀ је. Изл̀ӣјечио̀-је. Удар̄ио̀ једну̀ нек̀ицу̀, д̀аде ми др̀угу̀ м̀аст. Ёле, била̀ је пòзадугò, òтелӣ се, т̀еле òдгòѝ дòбро, ја-ӣ-краву̀ и т̀еле прòдàм.

Огу̀ли-се ону̀-кòжу̀ нòсѣӣ из-Гучинѣ̀ ч̀ак

Ё̀, једнòм̄ једнòк̀ шòписмо̀, ал гол̀емòг, òн-је-м̀ек̀ на̀-рани, тò-је-ч̀удò једно̀. Д̀воцѣвка̀ га òбори, и-тò̀ д̀уплà̀ н̀ула. Да-је-д̀евѣтка̀, имà шòрòта̀ свàкорàзнòг, д̀уплà̀ га н̀ула̀ у̀би, ал-тò̀-дал̀еко. И òд̀емо, а̀ј-да-га̀ о̀гу̀лимо̀. Кат-смо̀-òс̀еклѝ г̀лаву̀: м̀ало̀ штò-нӣјѐ вòликà̀ кòст, тà̀ња̀ ò̀вак̀ вòл̀кà̀ кòст̀ је у̀-њ̀егà̀ сàмо̀ у̀ г̀лаву̀ши. Òнò̀

свѣ мѣсо. Милй Бѣже, оно-је измѣшано и кртина и бјелина, свѣ самā кртина ў-Бога, ама-нѣма накѡг ни гѡвечета, ни крмета, нѣма ништа ў-Бога. Штā-ћемо ш њим, опасност вѣлѣка. Огүлимo онү-кѡжу, штā-ћемо с кѡжѡм, ѡћемо да-је-прѡдāмо. Оно свучемо у једну дѡлѣну, наложимо ватру, гѡри, мајку-му његову, тѡ-ми ршѣ да прсте своје јѣдѣж, блан. Огүлли-се онү-кѡжу носѣћ из-Гучинѣ чак. Ё, штā-ћемо сād? Оде, бā, кила, кила й-пѡ соли, стѡчнога. Вāљā је осѡлт. Ђѣ-ћемо-је разāпѣт? Ђѣ гѡ[д]-ти њү разāпнѣш, нѣ-мере! Нѣ-мере, мāлā простѡрија. Сād, йма у Душана штāла, ал-на-срѣт пүта. Нагна чѡека кйша, оде гѡр на-награду. Ајд ў-мене, па зāковāне баце кут-се-пењемо. Разāпнѣмо, сүши се добро, ал-нѣ-мереш-тй-тѡ разāпѣт да бѡгуѣж док-тй-не-удариж десет-пѣтнѣс клинā, нѣ-мере да држй, бā. Пѣ[т]-шес клинā нѣ-мере држат. Разāпѣли је, затѣгли је, урѣдѣли је, ал сила бѡжијā! Свāкй нѡкат, нијѣда[н] није ѡштећен. Ё, ѡсүшена, прѡшло једно двā мјѣсѣца, вāљā сāt кѡсит, ѡћу сйјено ў-шталу, затрāпу је, кү[д]-ћу-је ў-п... мāтерн-ну?! Вāљā је скидат.

Ноћ на букви

Ми-смо ўвечѣ обѡрѣли три стабла, дѡбра шүма. И ўјутру кāжѣ пѡкѡјнй Мāрко: „Понѣси рāнѣ, ноћћемо“. Понѣсѣмо рāнѣ зā-двā дāна и ѡд-мрāка дѡ-мрāка, мāло-нам, лѣтнй је дāн, сүнце упѣкло, пѡла је лѣта, ал гѡнй нүжда. Ўвечѣ нѣ-вдй-се ни-рāt. Ё, а прије, мѡре бит на једно десѣтаг дāнā, пѣтнѣс, сāмо ми-тѡ-нјѣсмо знали да-је-тѡ-түде, сѣчена је шйндра за барāкā и знāж: онāј-ѡтпāд ѡ[д]-шиндрѣ, тѡ-се-осүшѣло, тѡ-је-танко, ймā свāкакиѣ. Ми смо мāло, једну клāду наћосмо повисѡко и сāмо једно двйје три гране набацѣли ѡзгѡ чѣтнѣ да-нас-не-түче ведрина и мāло спйрѣли вāтрѣ. И према-вāтри јѣли, бā, и лѣгли, он с једну стрāну, ја з другү. Он лѣже а нам до једнѣ странчѣце, а јā-лѣгок до пѡтока. Да јā лѣго до странчѣце, бѡлѣ-би мѣни бйло, а јā-лѣго до пѡтока. Он-заспа, а јā, вāљда сам бйјѡ страшйвй. Кāд — зāпуца-[ѡ]нѡ грање! Реко-мѣћед, бѡгами. Јā, а прије пѡкѡјнй Нйкола Зѡран чүвѡ је зāдружнѣ вѡлове кѡй-су-вѡзѣли, фйрмине, зāправо фйрмине, и мѣћед је ўбијѡ једнѡг. И тѡ се пѡтрефѣло түди ѣ-смо-ми дѡшли да рāдимо. „Ёво мѣћѣда“ — реко — „Мāрко“. Јā, зѡвѣм-јā њѣгā. „Мāрко, Мāрко“. „Штā-је“. „Ёво мѣћѣда, ј.ѡ-те бѡжй Бѡг, ўстāј“. „Бјѣжи, бā, какав мѣћед, шүти, спāвāј“. Ј...и-га, јā-шүтйм и ѡно ѡдмā ућүтй. Ја-кād-ѡно стāнѣ на-онāј-ѡтпāд, ја-ка[д]-тѡ-зāпуцā, ма-ѣто-га на-пѡ колѣбѣ нашѣ. Вāтра-сѣ вѣћ пѡтшѣјāла, мāло се свйјѣтлй. Јā-дѡћѣм, онү-вāтру старнѣм, ма-јѡк, ј...ѡ-тй њѣгā што-вāтра гѡри, ништа-ѡн. Реко: „Мāрко, ўстāј[ј], јā-нѣ-смиѣм вишѣ бит“. Скѡчи-ѡн. „Ма-ћѣ је, бā?“ „Сā-ш вићѣ[т] ћѣ“. Кāд: „Ѧ, бѡжијѣк-ти Бѡга, па кү[д]-ћемо сād, штā-је-[ѡ]вѡ?“ „Мѣћед. Зна[ш] штā-сам-јā смйслијѡ?“ „Штā? Нјѣси мѡгѡ да спāвāш па си смйслијѡ?“ „Вѡвде је мѣћед ўбијѡ вѡла, Нйкола чүвѡ“. „Штā, бѡлан?“ „Јѣз, бѡгами, њѣго да лѡжимо вāтру“. Налѡжисмо вāтру, јѡ[ј], ја-кād-ѡно зāпрāшта ѡпѣт! Ёво га: ѡ-хѡ, ѡ-хѡ, ѡ-хѡ, ма јѡк, кāко! Штā-ћемо? Кāжѣ: „Ајмо у Нйколѣну штāлу“. Далѣко-је-тѡ, бā, нѡћ је, нѣ-вдй-се. Реко: „Бѡла[н], нѣ-вдймо прѣћ, ми-нѣ-вдймо прѣћ, не-ўмиѣмо сād ѡтйћ ѡвудā по нѡћи. Зна[ш] штā. „Штā?“ „Ајмо на-ову-бүквѣцу“. Ймā бүквѣца прѣд-нама, гране-та-је, ајмо на-овү-бүквѣцу. „Ај, бѡжй чѡе-

че“, а њему-је бијо обичај рећи: „божи чџече“. „Ај, божи-чџече“. И ајде! И сикире и на бџкв^нцу, и-џн-се пџпџ прџви. Остак ја, Бџк те бџговџи, штџ-ти мџслиш!? Ма, нџма-га, бџ, ушт^нло се, нџ-пуца грање. Ё, сџд имџм и-ја мџџста пџкрај-њега, ал мџни близу зџмљџ, мџрам-ја гџр мџло висџч^нјџ, ј...-ти-тџ. И ја — вижџ-ња! Јџ-ка[д]-тџ запрашта, што-слџми онџј-џтпџд џ[д]-шиндрџ и онџ-грање, ма-нџма сџм пџд-букву дџшџ и — ј...и-га, ал-нџ-в^ндџмо га. ѐ-хџ, з бџквџ: џ-хџ, џ-хџ, џ-хџ! Ушт^нти се, о-ј...џ свџ свџџе, па-штџ-нџмо? Нџћ је, бџ. Мџни зџма, вџлда мџло и џ[д]-стрџ, а лџџто је, бџ. Лџџто је, ал дџба, мџ у кџшуљама. Ѐ такџ до зџрџ! Оно лџми-ли, лџми! Нџма ни-да-се-џдаљџ. Ёно га сџт, кџжџ, крџш кџсти, пџнекат се, знџш, пџмало се чџџе. Кџжџ: крџш кџсти. Па јџст, тџчно је тџј пџток, знџмо: Бџгар џуприја, у Сли-ванџскџ планини, бџла[н] нџ-бијо — пџст^нња! Фџкат зџрџ, смџјемо-ли сџд, бџлан, сџћ? „А, бџжи чџече, ја нџ-слазим док-нџ-сванџ“. „Ма-и-ја-сам тџј, ма-дај-ме ти мџкар ослобџди колко-било“. Ё, вџћ се пџчџ расџвитат, нџм ништа, нџ-чуџе-се ни-да-пуца вишџ. ѐде, џт^ншџ је, дџбро је, џјмо сџћ, џјмо. Сџћџемо, нџложџмо вџтру, ни-мало, ни џка нџ-џко ја-н^нјџсам. Вџздџн сџкирџм дџџ, бџлан, ма бџџџи, бџ! Реко. „Ајмо се џм^нт на пџтоку“. Кад-на-пџток, а — кџњ се пџсрџ. „Мџрко, бџговџ-те бџговџи, џвџ-су-кџњи нџчи“. „Ма, бџжи чџече, кџки кџњи?“ „Ма, кџњи, бџгами, џво, бџ, тџзе, бџлан, бџлега.“ Ё, џмиџемо се, реко: „ѐдок-ја на-онџј-брежџ-љак, сџм с-џнџ-стрџну пџтока, на-џно-брдџшце.“ Кад-ја: шџџџџ кџња пот-самџ-р^нма, пасџ л, пасџ. Они! „ѐнџмо-л јџш кџј-пџт нџћ^нт?“ „Јџ вишџ нџћу кад-нџ-би зарџдијџ дџнџра.“ Дџшџ кџћи, реко „Сџмо дај да јџдџм и да лџгнџм.“ „Кџко, бџ, јџси-л-се-тџлџк џмџријџ“. Ништа-ја нџ-прџчџм. Ё, пџшлџ џн-дџшџ, нџкџ свџџас бџи, дџшџ са жџнџ[м] мџни. Кат-сџмо-ми тџ зџтур^нли прџчат, џне су се џпишџле, Бџг да-прџстџи џ-менџ бџбу, џ[д]-сџија.

Милан и плашџе

Мџл^нца Лџзин^нца нџгди нџкџ џџву покџс^нла пџголему. Пџкџјнџ Лџзо, и-џн-је, кџжџ, бијџ вр^нјџдан, ја-га-нџ-знџм. Ѐ — стрџпали џ-плџшџе. Гџвџда џдб^нли и нџм гџвџдџ. Траж^нли, н^нјџсу мџгли да нџћџ, трџбџ сџјџно да стрџпајџ. Нџнићџ-ти пџкџјнџ Мџлан, пџкџјнџг Дџн^нла Алексџћа сџн, и видијџ: стџж^нна џдарена, пџд-лога џдарена, џно се џблачџ, н^нјџсу привџкли, нџ-мџгџ стрџпат. И џн-ти-је, кџжџ, плџст пџ-плџст и сџм привџкџ тџј-стџж^нни. Кат-су-џни џјутру џстали: џ, вџлџ ић тражџт вџлове да-се-привџче, а јџдан рџкнџ: „Ёно ми плџшџе привџчџно“. Ма, кџко пивџчџно, јџси-мџгарац“. „Ма, јџс“. „Није. „Иди, види. Ёно, види се џдавдџ“. Кџ-је, штџ-је? Кџжџ: Мџлан Дџн^нловић, ниџко дрџги. Такџ-је-тџ јџчџна бџла и снџга.

Кошевина

Прџчџ је мџни пџкџјнџ џџд Мџлан, кџ онџ-џни џмали рџћџке гџре. Кџжџ: пџшџлџ џџга — сџуп^нло се џзгџр Тџрака, бџлан! Мџре бџт, мџш^нло је и пџта, дџбри кџсџи, бџ! „Сџмо-нам тражџи кџга кџ ће бџт кџзбџша, нџда-ме га нџма“ — нџкакав Тџрчин, сџла бџјџ, бџ. Куд-је-гџд ишџ — с кџњџм. И штџ-ћџ, кџга-ћџ, нџма кџга. Кџжџ мџни џтац пџкџјнџ, кџжџ: „Иди-ти мџни на Кџњев^нће, зџви Зџране, Зџране,

покојно̄к То̄му“. И — ја-запӯтим се о̄зд̄о, о̄н-је-ле̄го прет-кућ̄ом, ко̄-во̄, и о̄ткѣ̄ва једну ша̄ру, ко̄су. Каж̄е: дӯља о̄д-метр̄е, сила, бо̄лан! „По̄моз Бо̄г“. „Бо̄к ти по̄мо-го̄! Чи-си-тӣ, ма̄ли?“ Ја сам то̄г и-то̄га. „Шта̄ је но̄во?“ „Ме̄не су по̄слали, има̄ је-дан Тӯрчин, ре̄ко-је да-му-на̄ђемо̄ ко̄збашу, ал на̄да-ња̄га не̄ма, па су ме по̄слали: мо̄реш-ли ти до̄ћ?“ Он-ка̄ж̄е: шӯће, шӯће и по̄че-[о]н̄у ко̄су откѣ̄ват о̄п̄е. Откѣ̄ва, откѣ̄ва, ка̄ж̄е: „Ре̄ц[и]-им да-ћу-до̄ћи на̄сигур̄но ако Бо̄г да̄ па бид̄ем здра̄в и жив̄. А-нек-се-и-о̄н припре̄ми“. Дан̄ по-дан̄, до̄ђе, ка̄ж̄е, до̄сти Тӯра̄ка, бо̄лан. Он-је-на-ко̄њу, ко̄њ нӣкако̄ на-земљу не-ста̄е. Дрӯги му ко̄су но̄си. И, не̄ма, ка̄ж̄е, То̄ме; ка̄ж̄у: не-смӣје. Ка̄ж̄е љ̄-мен̄е о̄тац: „Ако-је-ре̄ко, до̄ђе, не̄ће Зо̄ран сла̄гати“. Ето га, ка̄ж̄е, по̄моли се. Они-су, ка̄ж̄е, ве̄ђ зако̄сли. Не-зна̄м, ре̄че-о̄н, бо̄гами, мно̄го-ӣг-је било. Сӣђош̄е, изӣђош̄е, о̄н-че̄ка док-се-о̄ни врат̄е. Врат̄ш̄е се, ш-њӣма се испӣта. „Бе-ћу ја, љ̄уди?“ Каж̄е она̄ј-ко̄збаша: „Бе-го̄д о̄ћеш“. „Ма-ето, ва-ла“ — а он је ма̄ло те̄по̄ — „Ја-мо̄зем и-задњӣ, ме̄ни је све̄дно“. „Ако-мо̄реж за̄д-њӣ, ӯдри.“ „Ма-мо̄рем — ка̄ж̄е. Нӣје-о̄н ма̄ко ни де̄сет ме̄та̄ра, о̄н-њӣ де̄сет-пе̄т-не̄с ӣсера! Ал, ка̄ж̄е, сте̄ре-ли, сте̄ре! Го̄ни, го̄ни, до-пола до̄ђош̄е пред-њӣ. Ис-ко̄чиш̄е и о̄ни. „Не, не, са̄мо-тӣ а̄јде, са̄мо-тӣ а̄јде“, а ма̄ло је те̄по̄. Ма, ка̄ко а̄јде! Иш̄о-би-тӣ да мо̄жеш. До̄ђе до-оно̄га. Истом-зама̄не̄ оно̄м-ко̄со̄м, о̄но-клӯвко па-њ̄ему на-косу, па-о̄но-клӯвко па — на-косу! Не̄колко пӯта, о̄на̄ј-се о̄кр̄ен̄у: „Мо̄реш-тӣ бо̄ље?“ „Јо̄к, јо̄к, са̄мо-тӣ а̄јде.“ О̄ће-о̄н не̄га да̄ издр̄бл̄а до̄бро, за̄е-ба̄н бӣјо. О̄пет наоштр̄е ко̄се за̄једно. Чӣм о̄н зама̄не̄, и-о̄н стан̄е. Ко̄лка̄-је го̄т сто-па о̄н-то̄лко с̄ӣјече. И о̄но-клӯвко и о̄пет па-му-не̄кад ме̄ђу-ноге дун̄е. А ша̄ра, о̄на-се пр̄есӣјева, ти-би-ре̄ко — огле̄дало. Сӣђош̄е на-дно, ка̄ж̄е Тӯрчин: „До̄бро ко̄сиш̄.“ „До̄бро и-тӣ ко̄сиш̄, пра̄во до̄бро.“ „Ј...[м]-му све̄ца, че̄ка̄ј док-по̄ђемо̄ брду.“ Значи — брду је ма̄ло по̄теж̄е. „Че̄ка̄ј-тӣ док-мӣ по̄ђемо̄ брду. Сӣшли до̄љ, зако̄сли, не̄ма о̄није, о̄стало-је-то̄ све̄. По̄ђош̄е! До-по̄ ма̄а, не-мере она̄ј, не-мере. Изӣђе, ка̄ж̄е, ја — забр̄авӣјо-сам: „Ја-чӣја-л̄-ће о̄стат удо̄вца?“ — ре̄ко̄ поко̄јни То̄ма. „Ил̄-мо̄ја ил̄-тво̄ја?“ Каж̄е: „Чӣја-го̄д о̄стан̄е, во̄дӣћемо-је, је̄дан нек-је-во̄ди.“ „До̄бро, онда̄-ја-ћу тво̄ју“. „Не-зна̄-се ко̄-ће.“ „До̄бро, нек-не-зна̄.“ Изӣђош̄е до-на-вр, истом-Тӯрчин ка̄ж̄е: „А̄јде, про̄ђи.“ Нӣђе нӣко̄га, у-дрӯго̄[м] ма̄у стӣж̄е све̄, али то̄ је шӣроко и чӣсто, о̄н са̄м рав̄ња! На по̄дн̄е ма̄ло Тӯрчин ӣ-једе, за ве̄чер̄ом нӣмало. От̄ш̄о и тре̄ћи дан̄ — о̄де! То̄ ми је поко̄јнӣ ђет̄ прич̄о. Ето-тӣ шта̄-је ко̄са!

Млин

Тра̄жи-се р̄ӣјека ко̄ја-мо̄ре го̄н̄ит млин̄, не-мере сва̄ка̄. И са̄д мо̄раш̄ на̄прав̄ит̄ кӯћу пра̄ву за-млӣна, са̄[м] ма̄њ̄у. Диг̄неш̄ на-со̄е, со̄е удар̄иш̄ у по̄ток, у-воду, мо̄ра̄ у во̄дама бити. Онда̄ удар̄иш̄ тем̄еље, са̄зид̄аш̄, са̄с̄ӣјечеш̄ о̄[д]-др̄вета, др̄в-том-се ӣ-покрӣје. На̄прав̄ӣж ба̄дањ, ба̄дањ мо̄ра̄ бит̄ — завӣсӣ са̄д. Мо̄ре-бит̄ ш̄е̄с ме̄та̄ра, море-бит̄ о̄сам, море-бит̄ и дв̄ан̄ес. Тра̄жӣж б̄укву ко̄ја-је-шӯпља. Кат-си-наш̄о̄ б̄укву ко̄ја-је-шӯпља, мо̄раш̄ је ма̄ло сте̄гнут̄и, на̄бит̄ кар̄ке го̄р и-до̄ле. Скӯјеш̄ обруч̄ ко-на-ка̄цу, удар̄иш̄ сла̄в̄ну. А сла̄в̄на до̄лази, мо̄ре бит̄ пет̄не̄[с] са̄ пет̄не̄с или дв̄а̄е[с] са̄ два̄ес, завӣсӣ и-то̄ од во̄де. Ако-је-ма̄ња̄ во̄да, мо̄ра̄ бит̄ де̄сет сла̄в̄на, ӯжа, ел-о̄на има̄ вӣшӣ зор̄ да по̄гонӣ млин̄. Е, онда̄,

кат-си-тò урадијо свè, направијо си бра́ну, бра́на се мòра скрèнут б̄ар десèтак, пèтнèс мèt̄ар̄а. Она мòра б̄ит о[д]-даскè, и прèтежно је б̄уков̄а даска била, ал-цијè-пан̄а, знаш, ал-се-òна дòбро скр̄ајчи па-да-òна приљуби да нè-мере вода гакò прòлаз"т. А-ако-мòре прòлаз"т, онд̄а-се òна òпкује м̄ало дрвèтом, òна разбрèкнè у вòди и зèмљи и нè-мере вòду да прòпұшт̄а, вода мòра ић-у бра́ну. Онд̄а гòр направиш јèдан евакò стуб, дòлам је лептир"ца же-вòда удара... Како се пр̄ави лептир"ца? Е знаш како. Ос"јèкy се дрвèта евакò па се òна ижл"јèбè: òвò мòра б̄ит ниже, òвò мòра б̄ит висòчиè и вода ево̀вди удара и овò-гòни. Мòра-иґ б̄ит, за̀виси с̄ад òт-кола. Мòре-иґ б̄ит пèтнèс, дв̄адес, шèснèс и шт̄а-ја знам... Укопаш овò-дрво, овде га укопаш свè и òвò дрво за̀жèлаш ево̀вде. О̀вде пробушиш, ва̀кò чивију, и чивија-[j]è дрвен̄а. О̀згòр има же-камèн стòји и òно је ударено жѐлез ва̀кò јèдан, òно је ижл"јèблèно и жѐлез је ударен. А камèн, мòра камèн б̄и" усјечен вòл"кò на јèдној страни, вòл"кò на-другòј. Удари[ш] жѐлез овде, ево̀вде удариш и за̀-овò дрво, дòл што-вòда òкрећè он̄ај-гòрњи камèн, дòјњи нè-мичè. Он-је становник и ò[н]-нè-мичè. О̀вај камèн се òкрећè. È, с̄ад направиш кòш. Удариж дв̄а стуба ӣстò ва̀кò и на правиш јèдан кòш. Кòш мòра б̄ит узак, гòр ш̄ирок и дòл узак. Пòставиш лептир"цу, лептир"ца мòра б̄ити евакò, евакò је лептир"ца. О̀вò-је камèн, а òвò-је лептир"ца и ов̄а-лептир"ца ӣдè у-он̄ај-кòш, же-си-на̀суо ж̄ито. А ов̄а-лептир"ца, ов̄а, òна òд̄а по камèну и òна èв-шта ч̄ини и òзгòр ж̄ито п̄ад̄а. [Тò је чекèтало, а ми зòвемо лептир"ца. И òно èв-шта ч̄ини ва̀кò. È, па̀пр"це су тè дòл у вòди, а ево̀вò је чекèтало]... Има-ју на̀вè, званè на̀вè, тò-се зòву на̀вè. Ск̄ује се с̄андук, ако-је-јèдан камè[н], нè-треба̀ прèграђиват. Ако-су-дв̄а камèна [òвде и бра̀шно п̄ад̄а, ево̀вде у-овè-на̀вè]. Ако-су-дв̄а камèна, онд̄ак-òвуд̄а прèграђиш, да-се-нè-смиè м"јèшат.

Рат, избеглиштво у Србију, повратак кући

Сèһам се, бра̀те, како нè-сèһам. Сèһам се: чèтерес пр̄вè гòд"нè пòчèшè жèне пла̀кат, пòчèшè чèтници дòлаз"т, мајку му. Нèки Пèро Па̀иновац, òн-је са Иґришта, а нè-знам с̄амо како-је-се зваò. Мòт"ка òд-Олова. Дòшошè: пòкòјни Пèро Мѝровић нòси митрòлèс тешки, ша̀рац пр̄ави, и ка̀жy: ѝдèмо на-Кладањ. И зап̄ал"шè пòкòјнòг Ра̀дована Гòлубов"на сијено, јављају Турцима да-ћè-и[х]-на̀паст! Пұшти-ти тò! И òтвори се бòрба м̄ало увечè, òн-пұца òдандè òд-нашиè кућа, б̀жèжи-мо-ми, бòлан. Кад-y-менè òтац кòсијо код нèкòг А̀сана Гòнцè и òн је на̀рèдијо (би-јо, ва̀лда, команд̄ир вòда чètè усташ̄а) и у̀тру на̀рèди, ја, увечè ка̀жè: „Мѝрко, чèтници су на̀пали на-Кладањ“. „Шт̄а, бòлан, А̀сане?“: „Јèсу, и Мѝрко, знаш-ти за̀-њи?“: „Нè-знам, òклèн-ћу знаò кò-је. Òклèн, ка̀ки чèтници, шт̄а-је-тò?“: „Јèсу, бòгме, ч̀ујеш-ти бòрбу? Више живòта нèма. Нèго, кат-се-смра̀чи, да̀ху-ти-ја патрòлу нек-те-òдведè до-нèкòг Др"јèњака и о[д]-Др"јèњака б̀жèжи свè ус-пòтоке нè-би-л дòшò жѐци.“ (Шèстèро-је жѐцè, а сèдмò на пұту). Ка̀жè: „И вишè нè-слази дòлам, гòтово-је-тò.“ Јòј, пòкòјна ма̀јка-се ускукала, нèма, гòтово! О̀стак з-̀жè-цòм, чòека нèм, y-Кладњу, òтишò усташама, кòсијо. Кад-у̀тру, прèд-зору òн-дò-же. Има чèтника, украдошè чèлу от-пòкòјнòг нèкòг Јòвè Ст̄аниш"на, Гòлубовòг òца, украдошè и пòједошè по-ноћи мèд. Ка̀жè y-менè пòкòјни а̀мица Пèро: „А̄а, нèма, кра̀де вòјска, тyј нèма бòрбè никакè, нèго-ми б̀жèж"мо!“ Прòђе јèдно дв̄а да̀-

на, осту̀пшѣ чѣтници, ја кад-навáлшѣ усташе. Ал-п̀рвѣ-су Рвáти дошли о Вáскр-су. И тáчно, дá л п̀рви дáн Вáскрса, дá л др̀уги, нѣ-сѣ́ћáм-се, и вичѣ: „Кристѣс Вáскрѣс, Кристѣс Вáскрѣс“ — чѣститá. И пítају жѣне ѣ́с-су-й[м] м̀ужеви, а нѣ-знá ни-једна штá-је м̀уж. Јѣз, г̀спода-ми Б̀ога, ниједна нѣ-знá штá-је м̀уж. Док-један: „Ђе-су-вам л̀уди, домаћни к̀ућѣ.“ О́нај, кáжѣ, у-Ц̀рнѡ Г̀ори, о́нај на п̀слу, о́нај на Кра́му, о́нај на П̀ијѣску. Свѣ у-шумама, вáлда-је свѣ б́ило у-четницма, штá-јá знáм. Нíшта о́ни нíкомѣ нíјесу дáрнули и свѣ вичу: „Нѣ-б̀ојте-се“. Ал-др̀уги дáн, кад-навáлшѣ Т̀урци Кладња́ци! Објешена икона Свѣти П̀етар и Пáвле и кандл̀о. Јá-кад-[о]нѡ у́зѣ, ја-кад-зд̀рѡби п̀од-ноге, кáжѣ: „Штá-ћѣ-ти овá-г̀овна?“ Мí смо п̀објегли, нíкомѣ нíјесу с̀ћели нíшта, а нѣкогá когá су уват̀ли испреби́јали су ил-уб̀или. А нáс нѣ-с̀ће, вáлда Áсан-је б́ијо тáј што-је-ѡтац ко́д-његá ко́сијо. Вáлда-је он т̀уј б́ијо па-нíје дáо нáс него-кáжѣ: „Б́јѣште, б́јѣж у-шуму“. Почѣшѣ пáлт к̀уће, м̀ој брáте. П̀окѡјнi Јован и п̀окѡјнá Јовáнка: „Јѡј“ — кáжѣ — „Јоване б̀олан. Заб̀орави[х] к̀ућу затв̀орит, да-је-закл̀учáм.“ „Штѡ-ћеш-је закл̀учáват, будáло једна?“ „М̀орáм у́нићѣ к̀ерови па-ћѣ-п̀ојест онѡ-што-имáм,„ „Сá[д]-ћѣ к̀ерови, сá[д]-ћѣ она п̀ланут, нѣ-враћáј се, будáло, б́јѣжи“, Сáмо-смо-мí преко-једнѡк п̀очнá прѣшли, д̀ок почѣшѣ к̀уће г̀орет.

О́ндáк-је тѡ-п̀објегло на Коњевíће, с Коњевíћá у-Сливíѣ, и[з]-Сливáњá у Речн́це, из-Речн́ца у Влáсанн́це. У-менѣ једна сѣстра б́ила мáлá, Рáдѡјка, сáд-је у-Озрену. Нѣ-мереш вíшѣ да н̀осиш, нѣ-мере, и ф́ино је п̀окѡјнá мáјка, Мíса, Г̀спода ми Б̀ога и Свѣтѣ нѣдѣлѣ данашњѣ, ф́ино је у́зѣ и п̀осáдй-је уз-једну к̀ућу ево́вде у Влáсанн́цама. Кáжѣ: „Штá-ти мíли Б̀ог дá, ја ти вíшѣ не могу нíшта п̀омовѣ.“ Рѡ́женѡ дíјѣте! И мí крѣнѣмо под-Брáтунац у Б́јѣловац нѣкí, имá Б́јѣловац. И тáкѡ т̀уј б́или у једнѡј к̀ући. Зѡвѣ се, свѣ-ми-се чини К̀естенáстá р́јѣка. Имá јед-на речн́ца. А п̀окѡјнá Јовáнка, нѣког Мáтијѣ Марјáновн́а, нíје имáла ћѣцѣ. Дáн п̀од-дáн, дáн п̀од-дáн, мí-смо-б̀огами једно пѣтнѣз дáнá, м́јѣсѣц т̀уј. Кáжѣ она: „Дѣ-сáнка, Б̀ога-ти, знá[ш] штá-је! Јá-би-тѣбѣ нѣшто пítала.“ „Пítáј-ме, Јовáнка“. „О́ћеш-ми дáт Рáдѡјку да-је-јá идѣм трáжит“, „О́ћу“. И тѡ-ми-је áтар сáд ради-мѡѣ ћѣцѣ. Кáжѣ: „О́ћу, Јовáнка.“ „О́ћеш-је дáт мѣни п̀осве?“ „О́ћу.“ Имáла је добру к̀обл̀у Врáнушу. Зáкорáчй ону-к̀обл̀у: „Јá-ѡдок у Влáсанн́це трáжит“ — а усташе у Влáсанн́цама — „Јá-ѡдок трáжит Рáдѡјку.“ Зáкорáчй ону-к̀обл̀у, кáжѣ-јѡј чѡек, Мáтија п̀окѡјнi, б́ио-је добро ѡд-њѣ стáри: „Е, ј...ла-те мáјка л̀удá, па-к̀у[д]-ћеш, ѡћѣ-те зáклат, јáдо мѡја, не иди.“ „ѡдок-јá, јá-добиг дíјѣте.“ Из Б́јѣловца крѣнѣ и у — Влáсанн́це ево́вди! И нáћѣ-је код-једнѣ муслимáнкѣ. Њу́ је нáшѡ усташа прíсло-њену ус-к̀ућу. Кáд-је-Фрáнцетн́ћ навáлијо на Влáсанн́це ево́вди, Јуре Фрáнцетн́ћ, ѡн-је-кáжу б́ијо брез-ногѣ, ал-ѡн-је вѡдијо усташе. Ё, чíјѣ-ти-је овѡ-дíјѣте? Т̀ур-кињá рѣкла: м̀оје. „Нíје твѡје, овѡ-је-нáше дíјѣте.“ „Знá[ш] штá-је, један-је вѡј-нíк њу́ нáшѡ нáпољу и у́нијо-е и мѣни је запрíјѣтио да-нѣ-смíјем дíјѣте дáт нíко-мѣ брѣж-његá.“ „Јá-сам б́ила ш њíм и ѡн-ми-је рѣкѡ да-је-ѡно вѡвде“, а нíје испрíчѡ, лáжѣ, лáгала, „Кáжѣ дáдѣм да дíјѣте у́змѣм, тѡ-је м̀оје дíјѣте.“ Један дá[н] нѣмá Јовáнкѣ, др̀уги дáн, трѣћи дáн — нѣмá. „Ето, ј...ла-је мáјка, па-к̀у[д]-ћу сáд јá сáм?“ Он ћѣцѣ нíје имѡ, а стáри чѡег б́ијо, имѡ је око-шѣсѣд г̀ѡдíнá сíгурно, пѣдѣ-сѣт и-пѣт нíје м̀огло мáшит. „К̀у[д]-ћу сáт сá[м] мѡја Дѣсáнка? Штá урáдй будá-ла!“ „Мáтија, јá-је-нíјесам г̀онлá.“ „Нíјѣси.“ Чѣтв́ртй дáн прѣд-вѣчѣ п̀омолí-се

Јованка и носѝ д"јете на коб"ли. Покѝјнā мājка, ето штā знāчи мājка (Велѝ Јованка: „Ето, мѝе-је д"јете“). „Нѝмѝ, бā, Јованка, цв"јѝлат-ме, бѝгати, јā-сам-тѝ рѝд"ла.“ И нѝ-даде-јѝ, слāга! Йако-ми-је мājка, слāга! Нѝ-даде-јѝ д"јете, а шѝстеро ймā и нѝ-даде сѝдмѝ. А мѝгла га ѝстав"т на цѝсти да-га-ўсташа кољѝ. Срби-смо-мѝ лўкави. Тā-мѝја сѝстра, прѝшли-смо ѝндāк, тўј бѝсмо, навāл"шѝ ўсташе, нѝмā, грмѝ л, грмѝ. Пред-задњѝем чāмцом, а Дрѝна-је ѝд-брда дѝ-брда. Тѝ је йстѝ ѝрање, прољѝе чеѝтерез дрўгѝ. Пред-задњѝем чāмцом-смо мѝ ујāгм"ли да прѝђѝмо. Тāдā су Н"јѝмци, вѝдијѝ-сам ѝчима свѝијем: Јѝдан-је мāгачѝн бѝјѝ покрај-Дрѝнѝ мѝре бѝт и стѝ педѝсѝ[т] двѝста мѝтāрā дўг. Дѝђѝшѝ Нѝдићевци и Н"јѝмци, пѝстав"ше митрољѝе, свѝ тѝшкѝ, пѝчѝшѝ кос"т, брāте, с ѝнў страну Дрѝнѝ, нѝ-дā Дрѝни да прѝђѝ. А ймā јѝш прāтежа да прѝђѝ преко-Дрѝнѝ. Чѝт"ри-су-се ѝе-вѝјке ўват"ле, Мѝса, кѝ-чѝт"ри брда, Бѝк-те твѝј, дāл-су-се ѝне нāдуле од-вѝдѝ, дāл-су ѝне нāкѝ вр"јѝдне, ал вр"јѝдне су, вѝдѝ-се да-су-вр"јѝдне. Чāмац је ўдаријѝ, дāл-су пѝвѝзане, нѝ-знāм, ал лўди кāжѝ да-су-се-ўват"ле зā-рўке и скѝч"ле ў-воду да-йг-ўсташе не пѝватајѝ. И чāмац-й[х] гѝнѝ, нѝ-мере да прѝкинѝ, да рā ставѝ рўке, нѝ-мере. Дрѝна носѝ стрму, ѝн-трѝбā вāг да-прѝђѝ, а сād ѝне омѝтајѝ. И двѝлица ўзѝшѝ и пѝчѝшѝ тргат ѝнѝ-рўке, ал нѝ-мерез да рāскинѝш рўке. И тāм прѝђѝмо и у Љубѝвију, иж-Љубѝвиѝ нā-некѝ ѝмāйћ, тўј цѝнтар. Мāло нас тўј смѝјѝстишѝ, пѝчѝшѝ кў"ат скрѝб. Нāспѝ кāзан вѝдѝ, мѝре бѝт од јѝдно педѝсѝт кѝлā, десѝтак, пѝтнѝс кѝлā брāшна грўнѝ прѝина и тѝ-зāм"јѝшā йстѝ сўпу и тѝ-нам дā. Дѝбро! И ѝдатлѝн, мāло бѝли, крѝнѝмо и ў-Бању Ковѝљачу! Јā сам ў-Бањи бѝјѝ Ковѝљачи трѝ мѝсѝца. ѝндāк-нāз дѝгошѝ ѝдатлѝн пѝ-сел"ма. Кѝ-ћѝ узѝт слўгу да-га-пѝслушā, нѝко ради-сѝвāпа, нѝко ради-пѝтрѝбѝ. Нѝко је, кѝ је ѝт"шѝ дѝбрѝм чѝѝку, ѝн-се-ишкѝлѝ. Ал јā ѝдок јѝднѝм, ј... свѝ свѝѝе, и мѝрадѝк чўват-му шѝснѝс ѝвāцā. Тў-сам бѝјѝ и ѝндāк док-чўвāк ѝвѝце, дѝбро бѝ, ал-кād-ме-дāде да чўвāм крмāд, трѝдѝс й-шѝстеро крмāдѝ! И прѝћѝрāш-й[х] Дрѝни, вѝдѝш тāм Н"јѝмци ѝдāјѝ ил-ўсташе, ил-кāt-кѝјā вѝјска нāлѝтѝ. Евѝвѝ-Пѝпови евѝвѝди, штѝ-су-кѝд-Б"јѝ-л"нѝ, јā-сам-дѝлазијѝ ў-њѝг, Бѝк-те твѝј, чѝтерес трѝћѝ. Бѝјѝ-сам тāдā кѝд-гāздѝ док-пѝчѝткѝм — дāл-је чѝтерес пѝтā нāстала, дāл чѝтерес чѝтвѝртā нā-свршāјѝ-је бѝла, тў-је — и прѝћѝрāмо-мѝ крмāд преко-Дрѝнѝ, лāкшѝ тāм чўват, нѝмā кў[д] тāм. Ймā ѝсредāк јѝдан и сāстанѝмо се сā-партѝзāн"ма, нāс шѝз бѝло, свѝ дѝчāци, нѝкѝ стārѝ, нѝкѝ млāђѝ. И ш ѝймā-мѝ бѝсмо, нāс шѝс. Сѝлнā вѝјска, бѝлан! Бѝ-со-је-тѝ, глāдно-је-тѝ, јāдā[н] нѝ-бѝјѝ. И ўвѝчѝ прѝћѝрāмо крмāд ѝпѝт преко-Дрѝнѝ и свāк свѝѝјѝ кўћѝ āјд. Прѝђѝ јѝдно чѝт"ри пѝ[т] дāнā кād-мѝни, а јā сам бѝјѝ на стāнари (стāнара се зѝвѝ ў-мене ў-гāздѝ), кād-ѝво-ти ў-менѝ гāздѝ: „Мѝћука, Бѝг-вас ј..., штā-сте урāд"ли, ћѝ-сте бѝлѝ нѝкѝ дāн“? „ћѝ-смо бѝли? Бѝли кѝт-крмāдѝ.“ „Кāкѝ крмāдѝ, ѝно Бўду ў-менѝ ѝћѝрāшѝ Н"јѝмци, ѝћѝрāшѝ Бўду, ѝћѝрāшѝ Шѝмсу“ — Шѝмсу нѝкѝг, ймѝ нāдимāк Шѝмсо — „Њѝг је чѝтвѝр"цу, јѝш тѝ и Дрāгāн-сте ѝстали. Бѝјѝки куд-знāш!“ Кў[д]-ћу у п... у мāтер"ну, нѝмāм-јā кўд, нѝт-јā-знāм. Мѝса, нѝш се вѝјѝроват, цѝп"ле су дрѝвенѝ бѝле, ѝздѝ-је дрво двā ил трѝ прѝста, а ѝзгѝр-је фѝна крмѝћā кѝжа и ўштāвлѝна и — прāвѝ цѝп"ле, сāм-се ѝне не прѝсѝјāјѝ. Дāде ми нѝштѝ пāрā и дāде ми јѝдан лѝб и дѝбар кѝмāд" слāн"нѝ и јѝдну чāкѝцу. Кāжѝ: „Бѝјѝки куд-знāш, Н"јѝмци пѝбѝшѝ ко-се-гѝт с партѝзāн"ма сāстѝ у ѝсрѝтку.“ И јā-тѝ крѝнѝм прѝмā-Шāпцу. Дѝћѝм у јѝдно сѝло, дѝбро сѝло,

богато, ноћим и ујутру питам ку[д]-ћу за Београд (Знам ја, у Београду су у-менѐ мајка и сви). Ајде на-лађу и у-Шабац. И-ја-сам-дошѐ до-лађѐ (звала-се лађа, а оно — брод). Нема какѐг нема рањеника, бан. Напунѝ се, ма-сам да погинѐм тџ, да-те-баѝи у-онѹ-Саву. Бјѐжи! И одатлѐн крѐнѐм за Обрѐновац, кажѐ: има воз. Ка-ка[в] воз, некѐ сад жѐне нос^цле гас некѝ и тај-се-га[с] запали у возу. Три су она-ва-гуна изгорела, изгорела локомотива, нема воза, пјѐшкѐ ајде. Обрѐновац па Мала Моштан^ца, па Вѐл^ка Моштан^ца. Прѐћѐм на некѹ Ўнку код — Београда и тџ но-ћим (ноћијо-сам у Малај Моштанци) и доћѐм на-Липов^цу, са-Липов^цѐ у Багр-дан (Багрдан-је близу Београда). Ку[д]-ћу сад, не-знам ја-сад, распитуѐм ђѐ има избјеглицѐ. Кажѐ: има на тунѐлу. Какав је тунѐл? Кажѐ: ајде вовуда вовиѐм путом свѐ до тунѐла. Тунѐл се почо правид за-вр^нјѐме Југославиѐ свѐ-ми-се чинѝ тринѐс километѐра, кољко се сѐћам, свѐ кроза-земљу. Наћѐм тџ мајку. Да-ли једанѐс, да-ли тринѐз дана ја-н^јѐса[м] моѐо на-ноге. Цип^л-е-су-се подерале, нема, оно-је дошло сам да прогледају озѐо, онѐ-дрво. Како-се не-расц^нјепи, чѹдо-ми-је сѐт, ка-ко-се оно не-прснѐ, подеране су, а ноге су подустале, каке вѐкне, бољан, ко-двѝје вѐкне кат-ставиш. Не-мереш-ти нѝкут, само лавѐр-ти донесѐ и мокри у лавѐр ил-врши нѹжду. Не-мереж да изићѐш. И доћошѐ Србијанци: „Куруз, брѐ, поѐ-но-ге.“ И ваљај вако, и ваљај, и ваљај и почѐ ѓток онај-спаѐат. Спаѐе ѓток, јѐдан мјѐ-сѐс би[к] код-мајкѐ, дође јѐдан: „Оћеш-ти коѐ-менѐ чѹват ѓвце?“ „Оћу.“ Не-маш-ти штѐ, ваља го, боѐ, ваља јѐс, ваља. „Ај коѐ-менѐ, чѹвај ѓвце.“ Коѐ-ње-га-сам чѹво ѓвце јѐдну гоѐ^ну и тџ-сам погр^нјѐшио. Ал-сѐт-са[м] млад бијо, штѐ-ја знам. Добро-ми-је платијо и добро-ми-је било. Даѐе ми двѝје ѓвце и двоѐе јањаѐди. Ал-кат-сам-чѹво ѓвце, четѐрес-је пѐта вѐћ, Београд је ослобођѐн, нанѝје јѐдна грѹпа Нијемѐаѝа у-тај-поѐок, нис-тај-поѐок. Они су били заробљени у Београду, а у-менѐ гѐзда бијо ѓѐборник, имѐ-је гѐрабин југословѐнски, коњички, не овѹ-маузѐрку него-гѐрабин (Љѹди млоѝи сад, некомѐ моѐреж доказѐт, некомѐ не-мереш. Има разлика вѐл^ка између-гѐрабина и маузѐркѐ. Гѐрабин-је бијо кра-ћѝ море-бид за-вол^кѐ, ал-он-је-бољѐ пробијѐо дрво него овѐ-маузѐрке). Ја-се-пре-паѐок, ѓставѝм-ја ѓвце и гоѐ — кућѝ. „Штѐ-је, Мићука?“ „Проћоше Н^нјѐмци, има-ѝг доѐта.“ „Бѐ су, боѐ?“ „Ено-ѝг у поѐоку, ѓдошѐ стрѹ.“ Он-шчепа онај-гѐрабин и за-њима, поватѐ-ѝг и сћѐра у Багрдан и преѐѐ ѓпѐт влаѐстима. Е-не-знам да-н^нјѐсам тџ погр^нјѐшио ради-својѐ дјѐцѐ сам. И то би врло зѐдно моѐло бит. Они-су побјѐни у Багрдану, ѝи шѐснѐс. Не-знам да није, да чѐк тџ није погр^нјѐшио, штѐ-ја знам.

Дође четѐре[с] шѐста, дође-ми ѓтац, кажѐ мѐни јѐдан Србијанац, бра[т] то-га-мо[г] гѐздѐ. „Зна[ш] штѐ-је, дијете, ѓћеш-ти нешто Љѹбу поѐслушат?“ „Оћу, ђѐ-де Љѹбо, шта-гоѐ ѓћеш.“ (Он-је имѐ кућу под-Авалѐм, а имѐ тџ земљу, јѐданѐз дѹлѹма јѐдна ѝва, али-сѹпер ѝва!). „Ево теѐи ова-њѝва, нек-ти-Мијѐило узорѐ наѐола и поѐѝ кокуруз.“ — наѐола ш-њѝме. Кажѐ: „Ето имѐш тиѐ-сѐстѐра, имѐш ѓца“ — и ѓтас дође из-Боснѐ четѐрес пѐтѐ — „и не-бој-се рада.“ Добро. ѓѐм-ја ѓцу и такѐ ѝспричаѐм. Кажѐ: „ѓћемо. ѓће-л Мијѐило узѐрат?“ „ѓће, он-ѐе узѐрат.“ Плѹг-је сѹ-дѹва тоѐка, није су-јѐдан ко-ѹ-нас, трѐба дѝв да-га-држи. Узѐрѐмо и поѐѝѐмо курузе, ѓкопаѹмо, ѝшпѐртаѹмо, ба, с волов^ма се шпѐрта. Кад-је-ѹ-прѹвѹ рѹку, шпѐртају волови, с копаѝ^цѐм. Само разрѐди кокурузе и онѐ-мѐло травѐ из-

међу-кокуруза, копаџица све скине. Кад-је-пр'јегрт, ударѝ даске, ѝстѝ у-плуга, ѝн-његѝ там-ѝ-вѝм заспѝ, сѝмо између-његѝ разредиѝ. Посијасмо, дође вр'јеме да берѝмо. Каже: „Миђука.“ „Шта-је.“ „Ка[д]-ћемо полов'т кокурузе.“ „Кад-год-ѝћете. Сѝмо мѝраш нађ више кѝла, кѝ-ће-ѝг вуђ у Беѝград.“ Има кѝруза дости, бѝлан. „Немѝј срања прѝвит, Миђука, бѝлан. Ти-мѝслиж да-ће-ћѝд Љубѝ узѝ[т] твоѝе кокурузе. Воѝи га у-Босну. Ћѝд Љубѝ-ће с коњѝм дођ. Што-мѝре стѝт у-кола, што-не-мере, алѝл тѝби све бѝло.“ Шта-ће стѝт у-кола?! Пѝт шеж цаќѝва, не-мере више. Коњска кѝла, јѝдан коњ вуће! Еле[м] мѝре бѝт јѝдно пѝ-ше[с] седам цаќѝва стѝде у-кола, Каже: „Миђука, ѝто-ти, алѝл тѝби бѝло, ти-вуѝци себи.“ Четерес пѝта-је бѝла, ја. Каже-ѝн мѝни: „Зна[ш] шта-је, Миђука. Питѝј у-себѝ оца, ти-ѝде мѝни. Ёно-ти куђа, знаѝ ѝе-ми-је.“ Знам, вуќли мѝ-му дрѝва с волов'ма. „Јѝ-имѝм пѝре да сѝрѝниш мѝнѝ и бабу, сѝм-да-се ти пѝташ. Ёно-ти, куђа-ће-ти ѝстѝт, ѝво-ти' оѝвѝ-земљѝ. Ако-коњ не-ливше, ѝстаће-ти ѝ-коњ, сам ја жив“ — см'јѝшан чѝек, сила! — „Сѝм да-се-ти брѝнеш ѝ-нама, а пѝре ѝмајѝ у-на[с] за-сѝрѝану.“ Каже-м-ја пѝкојнѝм оцу: „Зна[ш] шта-је! Еѝвѝди-ћемо напѝрав'т куђу. Јѝ ѝдок у Беѝград у-оноу куђу, а ти ѝстѝни еѝвѝди. Ёво ти земља, чѝег даѝе све, сѝм-да-га ја-сѝрѝаним.“ Што-је старѝ коѝв! Каже-ѝн мѝни, а ѝмѝ-је узречѝцу: „... Мѝни не ѝди нѝкад ако-ѝстанѝш.“ И не-даде-ми. И виђиш сѝд до-шта-ја дођѝк! Да ѝстаѝок там, бѝгѝдѝм, каѝм пуѝта срѝћа, али-ѝће-се наѝебѝ, ѝће да-се-наѝебѝ.

Дођѝмо на чѝстѝну, на-јад, на белѝј. Потѝгни, повѝци, напѝрави свѝњ, па-у-сѝвињу бѝди, па напѝрави куђу јѝдну. Не-мере ѝвѝди, неѝма воде, прѝви далѝко од наѝрода, уѝдба пѝчѝ гањат: „Долазе тѝби чѝтѝници, бѝнда, еѝвѝде при-шуми си.“ „Ма, не долазе.“ „Ама-долазе.“ — Њѝ[х]-је уѝдба гањала. Ѓѝбишѝ-сам-ја и Старѝич и Рѝвне и Гѝјсѝли'ће, све по нођи ш-њѝма, уѝб'ше. Дваѝеш чѝт'ри сѝта бѝјѝ у-Кладњу у заѝтвору и неће да-ме-заќључѝ, кољко-је лоѝпов! Вѝли: нек-пѝбѝегне, бѝће крѝвљѝ. Зна да-сам-прѝв, ј... мајку своју! И ѝто: пѝправиѝо све, напѝравиѝо, земљѝ кѝпиѝо четерес ѝ-шез дуљѝма сѝм на сѝк'ри, сѝмо на сѝк'ри. Дођѝ прѝви и заќљѝчи, Мѝса, мѝга ми Бѝга, заќљѝчи. Вољко-сам прѝдѝ, ѝдѝма тѝ-се-рачѝна кољко. Дрѝги мѝсѝс дошѝ, ѝ ѝвај мѝсѝсѝ мѝрам-ја да заѝрађѝм вољко! Јѝ-сам знаѝ с пѝкојнѝ'је[м] Мѝрком Стѝниш'ћѝм, ѝв'јем што-је-ѝмрѝ, кѝма-Мѝтра ѝтаѝ и Вуќѝшинов, нађат у-шуми, нађат. Мало-нам ѝѝтѝни дѝн, нађдуљѝ дѝн, ѝ[д]-сѝнца до-сѝнца нег-ѝћемо да нођѝмо. Гѝни пѝгреба, а гѝни будѝлашт'ња више. Лаќѝмно, лаќѝмно да заѝрађѝ! Узег земљѝ у-Кладњу, двѝнѝз дуљѝма и дође вр'јеме да прѝведѝм од Муслиманѝ. Сѝћѝм да прѝведѝм. Јѝси-л-ти уѝпѝнтиѝо Там'ла, оногѝ-брицу? И ѝ[н] на-сѝд, јѝрѝбо-ѝн је сѝвласнѝк тѝга. Јѝ-сам там наѝвео што-сам-купиѝо за чѝт'рѝсто пѝдѝсѝт ѝљѝда да мањѝ платѝм прѝјѝеѝвѝда, сѝкуп је прѝјѝеѝвѝд. Кад-на-сѝд — сѝудиѝа за-менѝ бѝјѝо ѝудѝсѝкара! Да-сам-ја-урађѝо не-знам шта и каќѝ, ѝн-би-менѝ ослобѝдиѝо. Каже: „Е, Там'ле, ти си прѝдѝ, прѝдѝ-је твој брѝт и сѝстра Владимѝру ѝѝву, та ѝ-га, тѝлќѝ ѝ-толќѝ заѝремнѝнѝ-тѝ, дуљѝмаже. Иѝмѝш ти шта прѝтѝв?“ „Неј-мам“ — каже. „Е, ѝн-је тѝ кѝпиѝо за чѝт'рѝсто пѝдѝсѝт ѝљѝда дѝнѝра“, наѝвѝди ѝн, кѝца она-жѝнска. „Слѝвнѝ сѝде, нѝје, лажѝ.“ Иѝма тѝј, бѝлан, онај-старѝ грѝнтѝвнѝк, Сѝли, Сѝли. Каже: „Каќѝ, Там'ле?“ „Лажѝ. Ѓн-је уѝзѝ за седамѝсто пѝдѝсѝт. За триѝста пѝдѝсѝт уѝзѝ од Ѓѝмѝлѝ, а за ѝѝтирѝсто уѝзѝ-је од-Аѝмида.“ „Нѝје.“ „Јѝс.“ „Сѝли, шта-ти рађѝш, каќѝ-те таќѝ ѝѝди ѝѝрају?“ — пѝта га Мѝстафа. Каже: „Там'ле,

јеси-л-тї сїгѹран за-тѵ?“ „Сїгѹран.“ „Срамѵга, Ђам“ле, овѵ-свѵ-се мѵрѵ пѵништ“т.“ Нїшта-ѵн, јѵби га, заврѵ, кѵ ѵсташа! Кажѵ сѵдија: „Иди там, прѵправљѵј-те-тѵ.“ Врѵтїмо се там: ја, Ђемїла и Амид у грѹнтѵвнїцу. Кажѵ: „Па, бѵлан, штѵ-ме зајѵбасте?“ Кажѵ нѵму Амид: „Па, бѵлан Сѵлихага, нїјесмо те мї зајѵбѵли, Ђамил те зајѵбѵ.“ „Јѵдабѵгдѵ-се у зѵмљи не распѵ, не распѵ-се у зѵмљи не-го-на-зѵмљи!“ И — на сѵдамстѵ пѵдѵсѵт! Врѵтїмо се, ѵво сѵд. Е јѵ-л сѵд? Е, јѵс! „Дѵбро, нѵси, Владимїре, у Ѕправу прїѵдѵ, јѵ-там, кад — Дѹшко!“ Глѵдѵ: „Штѵ-је ѵвѵ, Владимире?“ „Штѵ-јѵ знам, штѵ-је, нѵкѵ грѵшке.“ „Какѵ грѵшке?“ „Нѵмѵј-ме, бѵгати, пїтат, сѵмо прѵви штѵ трѵбѵ, кѵлко трѵбѵ да ѵплѵтїм и — гѵтово!“ „Ма, штѵ-је-[ѵ]вѵ: ѵвдѵ сѵдамстѵ пѵдѵсѵт, ѵвдѵ чѵт“рстѵ пѵдѵсѵт?“ Реко: „Зна[ш] штѵ-је.“ — чѵјѵ ѵни, бѵлан, свї — „Јѵби-га, мѵни је догѵрело, ѵде ми плѵта мјѵсечнѵ јѵш. Крїво лѹд“ма што-сам-се-усѵлијѵ мѵђу-њїг и заїнат ме чѵег зајѵбѵ да-што-вїшѵ плѵтїм.“ Сѵт-се ѵн ѵкрѵнѵ, а бїѵ-је јѵдан Абїб, енѵнде радїѵ, плѵв, фїн млѵдїћ, плѵв, мѵре бї[г] да-је-дваѵстак трїдѵз гѵдїна тадѵ имѵ, глѵда, глѵда ѵ-ме. Кажѵ: „Јѵси-нѵ-тї с Вѹчинїћѵ?“ „Јесам.“ Кажѵ: „Дѹшко, срѵђѹј како-знаш, їскрено гѵворї овѵј-домѵћин.“ Бѵгами, онѵј-Дѹшко ѵде ѵнам ѵ-сѵбу, ѵде ѵ-ѵн за-њїм. Сѵ[д]-ћѵ, реко, и ѵни прїѵѵт. Кѵт кажѵ Дѹшко: „Владимїре, ѵво-ти-ѵвѵ, нѵси ѵ-пошту, ѵплѵти на-ѵвѵ-чѵт“рстѵ пѵдѵсѵт. Тѵ-смѵ-ти нѵз двѵ срѵд“ли.“ Бѵгами плѵтїм за чѵт“рстѵ пѵдѵсѵт. Штѵ-је ѵсташа! А знаш како-је жї-вїѵјѵ ѵ-менѵ з-ђѵдом, пѵкѵјнїје[м] Мїланом! Па-мѵни дѵнѵсїѵјѵ с-Ђабѵ тїмљѵн, онѵј-Ђамил. Али, нѵ-мере, стѵла јѵбука-је вѵвдї, кад-је-ѵчѵв“на прѵдѵта.

О жагама

А биле су прѵвѵ бѵсанскѵ жаге, бѵсанскѵ, и биле су шїрокѵ сїк“ре. Шїрокѵ сїк“ра нѵ-мере цїјѵпат, ѵна је добра за гуљѵвнѵ и за кресѵња, а за цїјѵпања нѵ-мере шїрокѵ сїк“ра. Ѕ-њѵ-су разѵвѵљѵне ѵши гѵр, нѵго-су-се зѵале ѵскѵ сїк“ре. Ѕска-је сїк“ра, ѵна-је нанїѵећѵна тѵчно за-сѵчу. А бѵсанка жага, ѵна нїје їмала изгрѵчѵ, свѵ зѵб дѵ-зѵба, јѵдан ѵштрїш на јѵдну стрѵну, дрѹгї нѵ-дрѹгѹ стрѵну. Мѵрајѹ зѵби бїт рѵвнї. Е, каснїјѵ дошлѵ жаге амерїканке, ѵне су їмале изгрѵчѵ: пѵ-дѵа зѵба, двѵ с ѵнѹ стрѵну ѵштрїш, двѵ с ѵнѹ, изгрѵчѵ ѵштрїш, мѵрѵ нѵ-кї прѵфїл изгрѵчѵ бїти нїжї, да изгрћѵ онѹ-пїлѵту што-зѵби осїјѵкѹ їз-дрѵета, пѹно лѵкшѵ. Кад-је-ї-тѵ вѵћ їскѹс“ло, ѵндѵ су дошлѵ жаге канѵћѵнке. Нат-канѵћѵнку жагѹ нїје бїло жагѵ. Она-је са чѵт“ри зѵба и ѵни-су пѵвѵзѵни. Она је гѵр ѵштра, мѵреш се расѵћ нѵ-њѹ, а дѵл су зѵби дѵбљї. Њѹ лѵко дрѵо нѵ-мере ѵват“т, зѵтѵ што-је-гѵр ѵштра. Тѵ је бїло, нѵ-знам тѵчно рѵћ, око-шѵсѵтѵ, шѵсѵт пѵтѵ, да-су-до-тадѵ свѵ с ѵт“јем-рѹчнїјем жагама... Јѵ-сам обѵрїѵ јѵдну јѵл“ку, двѵдѵсѵт и чѵт“ри кѵб“ка ѵ-њѵј бїло. И жага канѵћѵнка, двѵ мѵтра и двѵдѵсѵт — нѵ-мере да рѵжѵ, нѵ-мере — кратка! Дѵа с ѵнѹ стрѵну, двѵ с ѵнѹ. Нѵ-мереж, зѵкала ѵнѹтру, ѵна је їсекла дрѵо и нѵ-мере да-га-їзбѵцї, кратка. Па-нѵбї кѵїше, па трї нѵ-онѹ стрѵну, трї нѵ-онѹ док-је-прѵрежѵш. Па чѵт“ри кѵб“ка и осѵдѵсѵт цѵнтї јѵдан чѵтѵѵрак. Нѵ-мере-га закѵват ѵзгѵ него-га-ѵдарѵ ѵ-фронт, нѵ-мере ѵзгѵ ѵдар“т клїн.

Куна и четници

Пошō ја и по̀ко̀јни Милова̀н и по̀ко̀јни Ду̀шан у У̀ичу да ра̀димо и изѝђемо на Добрѝра̀ј. Ка̀д — прѣшла ку̀на а̀ма та̀м та̀зе по снѝјегу. До̀бро се пла̀хала. Реко: „Зна[ш] шта̀-је. Одо̀к-ја̀ по-Живка (а Жѝвко имō пу̀шку), й̀демо гонѝт ку̀ну, а ви-а̀јте, ра̀те, ја̀ нѐма̀м нѐвнѝцѣ̀ данас.“ Ја̀-се вра̀тим и — Жѝвку: „Жѝвко, ѣ̀во ку̀нѣ.“ Са Добрѝра̀ја крѣнѐмо преко-Па̀ла̀ па-у-Вр̀ћевце па-низ-Вр̀ћевце, па-ис-под-Нѐђѣлѣ̀ковѣ̀ ку̀ћѣ̀ прѣшла, о̀тѝшла пра̀во Ледѐњачи. Тама̀н-ми под-Ледѐњачу исто̀м-пу̀шка пу̀че — та̀! „Ѐ, јѐби-га, Жѝвко, ца̀ба й̀демо, го̀тово је, нѐма̀мо ни й̀се-та, нѐма̀ ништа.“ „Мо̀ре би[т] да-је-нѐко ср̀ну у̀бијо.“ „Јѐби-га, нѐћемо му прила̀зѝт сад.“ „Ј.о-ти њѐга, што̀ нѐћемо, а̀јмо!“ Кат — по̀ко̀јни Бо̀жо и по̀ко̀јни Са̀во у̀бѝли зѐца. Жѝвко на̀-њѝг а̀мпу: „Зна̀те да-је-то̀-забра̀њено!“ Го̀р, до̀љ, за̀јеба̀е се, го̀р, до̀љ, стр̀му, бр̀ду: „Да̀јте-ми по-јѐдан мѐтак, нѐћу-вас ту̀жит.“ Ја̀дни Са̀во да̀де, Бо̀жо нѝје ни имō му̀ниѝцѣ̀. И ту̀ј на̀ложимо ва̀тру, по̀чнѣ̀ прѝча, пот-са̀мом Ледѐњачо̀м. Ка̀же: „Вѝдите ѐво̀ву Ледѐњачу, го̀ра̀м-сам, же-се-зо̀вѣ Цр̀венā̀ ја̀бу-ка, во̀вди-сам за̀пео гво̀зђа̀ чѐтерез дѐвѣ̀тѣ̀ и до̀шо̀ по̀рано да̀ обѝћѣ̀м. Ка̀ко-сам-ја̀, й̀дѐм о̀туда, прила̀зим гво̀зђѝма, тама̀м-сам-се-ја̀ са̀гео да̀-вѝм да-нѝсу о̀борена ца̀ба, а мѐнѣ̀ чо̀ек ва̀кō шчѐпа, ка̀же: „Шта̀-ћеш о̀вди, ј. . . м-ти свѣ̀?“ Ка̀д-ја̀-по̀гле-да̀м — чѐтник. Прѝђе јо̀ш јѐдан, у̀зѐ но̀ш, ка̀же „Ко̀љи-га, о̀даће-нас, жѝв не-смије о̀тић.“ Избишѐ јо̀ш трѝ чѐтника: „Ок̀лѣ̀ ти о̀вде, шта̀-ћеш ти о̀вде?“ „Ма-нѐћу ка̀зат.“ Ка̀жу: „Кла̀т, са̀м за̀клат, не-смије пу̀шка да̀ пу̀кнѣ̀. Са̀м за̀клат па̀ ба̀цит у̀ пѐћичу.“ „Ма-нѐмо̀јте, љу̀ди, мѐнѣ̀-ће тра̀жѝт па̀ онда̀-ћѣ̀-се до̀сетѝт, па-о̀во, па-о̀но.“ Ка̀же: „Слу̀шај, пу̀штићемо те. Ако̀ ко̀ до̀ћѣ̀ ва̀мо, ти-ћеш изго̀рет и чѐља̀т-ћѣ̀-ти изго̀рет у̀-ку̀ћи.“ „Пу̀стишѐ-ме. О̀ћера̀н по̀ко̀јни Мѝлора̀д, па̀ по̀ко̀јни Јелѝсија̀, па̀ по̀ко̀јни Нѝкола, па̀ по̀ко̀јни Јелѝсија̀ Мр̀ки, Мѝлова̀н Зо̀ран. Свѣ̀-то̀ по̀ годѝну двѝјѐ бѝло у̀ за̀вору. Ја̀-сам-се о̀ледѝјо, а̀л ка[д]-ће-Бо̀г ѝ-срѐћа, чѐтници та̀ј су да̀н по̀бје́гли и о̀тѝшли у̀ Рома̀нију.“ Бѝо-је она̀ј-зна̀о-сам-ѝ. Бѝо-је Бра̀нко нѐкѝ. Бра̀нко-је из-Ма̀ло̀к По̀ља, и[з]-Со̀ко̀лѝнѣ̀ по̀бје́го.

За̀јмишѐ на̀с чѐтере[с] шѣ̀стѣ̀ годѝнѣ̀ (ја̀-сам-ра̀дијо на̀ прѝги), за̀јмишѐ-нас, за̀јмисмо од-Ра̀нѝнѣ̀ ку̀ћѣ̀ па-преко-По̀повѝћа̀ го̀р па̀ Бѝшини (?) и сѝћѣ̀мо у̀ Ма̀ј-дан. Бѝо-је по̀ко̀јни Нѐђо, бѝо-је јѐдан офицѝр, го̀лем. На̀ђе по̀ко̀јни Рѐља Станѝ-шић бу̀ренце с ра̀кијо̀м о̀[д]-шѣ̀с кѝла̀, са̀м пра̀зно, а ко̀ фла̀ша. Ја̀ га на̀шо̀ и он: „Да̀ј мѐни, да̀ј мѐни.“ И кат-смо-бѝли у̀ Ма̀јдану, мо̀ј Сло̀бо, сњѐшчић, ѝстом на̀ јѐдној ко̀си пу̀шка: та̀н, га̀рабин цѝкнѝ! Ѐно га, и мѝ са̀т прила̀зимо, о̀ни су на̀пра-вѝли за̀седу, а о̀вдуда̀ су а̀јкачи, ко̀ сила̀ бо̀жија̀ на̀рода... Й̀мајѝ ва̀кō два̀ кр̀ша, од-ота̀-два̀ кр̀ша нѐма̀ ра̀спона дѐсет мѐта̀ра̀ воздо̀ гледа̀јућѝ с ко̀сѣ̀ у̀-косу. Далѣ̀-ко-је-то̀, бо̀лан. Јѐдан Црно̀горѝна, ј.о̀ свог о̀ца, по̀тегṑ, јѐдно̀м о̀маши, дру̀ги пут та̀чно у̀-гла̀ву. И о̀де Дервиш О̀ѝѝ и њего̀в бра̀т го̀р, имā̀-то̀ трѝста мѐта̀ра̀ изић. То̀ је у̀збрдо̀ ко̀-у̀за-зѝд. Оде и вѝди: гла̀ва му̀ кр̀ва̀ва, завра̀тѝла-се ко̀шуља. Й̀ма̀ јѐдна шка̀рпа, прѝга про̀шла, с онѣ̀-шка̀рпѣ̀ о̀згṑ-га й̀тѝшѐ. Й̀ма̀ то̀рбу на̀-себи, ру̀-скѝ пѝкавац са̀ до̀бошом. Са̀т изва̀дѝшѐ из-онѣ̀-то̀рбѣ̀, па̀рче про̀ѣ̀ по̀велѝко̀ и ко̀-ма̀т сла̀нѝнѣ̀. Ал-о̀н-је о̀брија̀н та̀м та̀зе. Ко̀-га по̀зна̀је, ко̀-га по̀зна̀је? Не-смије нѝко да̀ ка̀же, до̀к-јѐдан: „О̀во-је, по̀ прилѝци, Дѐсимѝр Мѝлић.“

Чварање кад се „нè-дā мр̄с“

Био-је нèки Јовāн Жу́јо и[з]-Слива̄ња. Он је би́јо очу, ва́лда, по̀кѡјнѡ[j] Је-фи, Никол̄нѡј жèни, Рад̄инкинѡј ма́јки. Ѐ, он је знао, ка̀жè: по̀квāријо се мр̄с и до-шѡ-је по̀кѡјнѡм у-менè амици Пèри. Ка̀жè: по̀квāријо се мр̄с, а нà-дну сѹда, кад-жèна ижлєвā да-усир̄и, нà-дну кр̄в. Ка̀жè: „Пèро, јā-нè-знāм штā-[j]е-[о]вѡ, јā-морāм овѡ-сāм кр̄мāд“ма ба̀ц“т, овѡ-се-нè-смије јèсти, бѡлесне нам кр̄вè.“ „Ма, кākо бѡлесне кр̄вè?“ „Ј...м-га, зна[ш] штā-[j]е, јā сам чу́ла да Јовāн Жу́јо зна̄ загāс“т да-тѡ-ѡднесè.“ „Дѡбро, ако-бѹдè у-Кладњу дāнас, да зна̄ж да-ће-се-сврāt“т. “ И ѡ[н] на̀ћè тогā-по̀кѡјнѡг Јовāна, нєгā су кѹрјāци у Ашпиљама пѡјели, ал кāжу да-га-нèко убијо па-га-кѹрјāци пѡјели. Кāд понèдèлѡк, èво чѡек и́дè: „Јè л ѡвѡ Пèр“на кѹћа, ѡн-мèни рèче да-се-сврātим, èто, нєвкā — ѡн-је-имѡ ѡбичāј свāкѹ жèну нєвкѡм звāt — „Нèшто-ти-се мр̄с нè-дā.“ „Ма, јā, мѡј домаћ“не, нè-знāм сāма штā-ћу.“ „Јā, имā свāшта, мѡја нєвкā, имā свāшта, имā.“ „Јā, да-нам-приставим кāву.“ Пристав“ла кāву, пѡпијо кāву, ка̀жè: „Дāј-ми тā[j]-јèдан сѹд.“ Пѡгледа па чвāра, чвāра, мāло-[j]нè водè и сц“јед̄и па-узè мāло пèпела и[з]-шпорета па глèда, глèда, глèда, па рèче: „Зāмотāј-тѡ па-пѡдāј кр̄вама у мєки-њама, мєтни у мєкиње. У-Бога-се уздāм би́ће дѡбро. А зна̄м-јā-тѡ кѡјā-тѡ рāд̄и.“ Ка̀жè: кѡ-да-т̄и тѡ рѹкѡм ѡднесè, нè-мере бѡљ̄и нā-свиèт мр̄з бит.

Како „ѡца ѡглèдā“

Јā-сам јèднѡм, педèсè[t] шèстè гѡд“нè, зна̄м дѡбро: по̀кѡјни Мāтија Марјā нов“и и по̀кѡјни Милѡсав Гāвилев“и, ѡни зāјмè вѡлове на Сокѡлац, а јā зāјмим кр̄аву. Купијо зèмљу, мѡрāм кр̄аву прѡдат, ал-нè-прѡдāмо, прѡдаде Милѡсав чѡе-ку вāмо у Кнèж“ни кат-смо-врāt“ли, а ми врātисмо. И сād и́дèмо дѡљ нà-Биèлè водè преко-Дрāпнићā, преко-Тисова бр̄да и — у Пèтров“и. È, кат-смо-били у-Ти-сову бр̄ду, ка̀жè-ѡн мèни: „Зна[ш] штā-[j]е, пријателѹ“ — Мѡја сèстра била за нє-гов“јем пѡлубрат“ином па се звāли пријателèм. „Имā ѡвде ѡца у-Гурдић“ма чу̀вè-ни, ми се пѡзна̄јèмо ако-ме-мѡгнè пѡзнат, да-нам-ѡглèдā.“ „Ајд.“ „Покрāј-ку-ћè-ми најлазимѡ, гѡнимо: јā-гѡним кр̄аву и тèле, ѡн гѡни вѡлове. И вѡлове у-онāј-сѡкāk, пѡвèжèмо, кѡ ѡграде, бā, свè прѹће плетèнѡ, кѡлє ударено, врљ“ке цѝјепāнè, бèдèн! И тām: „Пѡмоз Бѡг.“ „Бѡг-вам пѡмѡгѡ.“ Сāм сèди, стāр бѡлан. „Ама, Мāтија, јèси-тѡ-т̄и, бѡгати?“ „Ма, јèсам.“ Скѡчи, руковашè се и пољубишè се. „È, мѡј Мāтија, па-зār-си-ми-жив? Баш-ми-је мило. Ѳклен-ти-је ѡвāј?“ „Ѳвѡ-ми јèдан кѡмшија, ваљāно д“јèте. Ништа, с̄иèди, слѡбѡдно-т̄и нèму свè причāј.“ Па-кākо-си, па-ѡвѡ, па-ѡнѡ, па-кѡгā имāш, па-имāш-ли ћèцу? „Нèмāм, имāм бāбу. Бѡлан, с̄иèди, зна[ш] штā-[j]е, сврātисмо-се да-нам-ѡглèдāш, нèкākо нè-идè за-рѹкѡм.“ „И, мѡј Мāтија, ѡћу, ѡћу, ѡћу, ѡћу.“ Ѳпра-се нāјприèе, имā бāња, она-цѝв пѹштāна. Мāло зèмљè, узѡ три дāске вāкѡ у ѡшку ѡтуд и-овдуд, јèдну вѡзгѡр, зèмљè нāсуо, а онѹ-цѝв промѡлијо и ѡнде се пèрè. Узè књ̄игу, књ̄ига је, ѡна је била на тāвану, кākо-ѡн вид̄и тā-слѡва и штā зна̄, јā нè-знāм. „Èј, мѡј Мāтија, мѡј Мāтија, јā, јèс, вāлā, вид̄иш, имāш и-штетè, имāш свèгā, нè-дā-ти-се, Мāтија, изв̄ини ме сād, ал кāзāћу-ти-јā искрèно штā-ти-је.“ „Ама-т̄и мèни слѡбѡдно рèци

па-шта-је гѡд, да-се-макар чўвѡм.“ „Јѡ, мѡреш се чўват ѡвогѡ, мѡреш, Мѡтија, ти-имѡж грѡбље и-с-онў и-с-онў стрѡну кўћѡ, Мѡтија, нѡ-ваљѡ-ти штѡ рѡдиш. Пў-сташ гѡведа пѡ-грѡбљу, пўсташ ѡвце пѡ-грѡбљу, ѡне гѡзѡ, пѡсў, ал“, Мѡтија, нѡмѡј тѡ рѡд“т, чўвѡј се, а ўзми кѡсу па покѡси, па донѡси, па положи. Слободно тѡ рѡди.“ А ѡн имѡ тѡчно двѡ грѡбља: с онў стрѡну нѡше, и с ѡвў стрѡну грѡбље. Кѡжў: судар“ли се нѡкад нѡки свѡтови, а тўј-ти-је бїјѡ у-т“јем-сватѡв“ма, забрѡви-јѡ-са[м]-му имѡ, из Банѡта-је ѡдўк, из Банѡта. Сријѡ-се с турск“јем сватѡв“ма, тўј се пѡбијў, свѡ-и[x] пѡбијѡ и пѡбјегѡ преко-Карѡулѡ, и-тѡ-сам чўѡ. И имѡ грѡбље, нѡко-тѡ зѡвѡ Цѡревић, е тў-је. И њѡгов је Цѡревић, а нѡше-је грѡбље тѡм, бїло је ѡдгрѡђено. Бїли-смо-ми тѡ-загрѡд“ли сў-пѡд жицѡ и по јѡдну жицу у кѡс о[д]-дї-река до-дїрека. Е, дѡчїм, кат-сам-сад ишѡ тѡм, ѡт“ишѡ ѡтету нѡ-грѡбље па-нек-пѡгинѡм. Нѡмѡ[ш] штѡ вићѡт, нѡмѡ спѡменика ўспрѡв, свѡ полўпѡно. Ў-менѡ, вѡлѡ, у ѡтетѡ сѡмо-је прѡтурен и мѡло вѡкѡ ко-да-си-нѡктом ўзѡ на јѡд-нѡм ѡшкѡ. Слика-је бїла ўклесѡна, ѡна-је испѡрѡна свѡ.

Виле и девојке

Јѡ сам бїјѡ у Мѡчви, у Бѡдѡвїнц“ма, у сѡлу трї гѡд“не. А нѡки Цветўљци-су бїли, јѡдан је бїјѡ дѡбар гѡзда, имѡ двѡ кѡња на грѡшове, двѡ зѡкана. А двїје сћѡри имѡ, знѡо-сам-им имѡна, кѡ-да-је јѡднѡј Злѡта имѡ. И, пѡчѡшѡ жѡне прїчат, кѡ-жѡ — ѡ, Лацман-му бїло имѡ — кѡжѡ: нѡше-му-се дѡбро ѡдїгат. Кѡжѡ: пѡчѡ-ле-су-му-се сћѡри бѡр“т с вїлама. Кѡкијем вїлама? Дѡлазѡ-му вїле кѡња и плѡтў грївне, вїла сплѡтѡ, а ѡне рѡсплѡтў, пѡрў и чѡшљѡјў, кѡжѡ: нѡше дѡбро бїт. Ал-гѡзда, бѡ, домаћин! Мї-накупи шѡн“цѡ, нѡмѡ шѡћѡра нїгди, кѡд-њѡгѡ имѡ. Накупи шѡн“цѡ, свѡ-ми-се чинї: пѡт кїлѡ шѡн“цѡ — кїла шѡћѡра. Пѡци ѡлву на станари. Ўвати фијѡкер, сѡди нѡпријѡд, ѡн и жѡна, а њїг двїје — кѡ-двїје вїле! Ама-нѡмѡш-ти штѡ да кѡжѡш да њѡј нѡ-ваљѡ. Кѡд јѡднѡг дѡна (бѡгами, прѡђе јѡд-на гѡд“на) кѡжѡ: разбѡљѡла се Злѡта, мѡлѡћѡ! Одрўкли је дѡктору у Бѡгатић, вў-кли-је ў-Шѡбац, вўкли-је у Бѡград, нѡ-знѡ-се, нѡ-знѡм свѡ кўд, бѡгад бїјѡ, нѡ-ме-ре-му ѡстат. Нѡ-мерѡ, кѡжѡ, цѡба-је. Не прѡђе нѡкѡ иљеснѡ вр“јѡме, кат-чўје-се лѡлѡк (ѡни кѡжў: лѡлѡјчѡ, нѡ-кѡжў: кўкѡ). Кѡжѡ: ўмрѡла Злѡта. У нѡјбѡлѡ дѡбѡ, мѡ-ре бїт ѡсѡмнѡз до двѡјѡс и-двїје гѡд“не. Ўмрѡла! Јѡ[j] јѡда и спрѡвода! Нїје гѡд“на бїла, ўмрије и-ѡнѡ-дрўгѡ. Кѡжў: сѡмо вїле прѡкинулѡ-иљ. И кѡњи-су-му, нѡпамѡт, пѡцркали.

Владимир Зорановић, 1930, самоук,
снимљено у Власеници од 1996. до 2005. године

Крѡч мѡрѡж завѡрит

Двїје сам крѡчѡне сапѡлијѡ. Сѡмо сам прїбалѡ што је мѡјсто[r] рѡкѡ. Дрўво се мѡрѡ ѡбѡвѡзно и кѡље-са[м]-му прївўкѡ. Кад-је-ўдаријѡ ѡкѡ-краја и кад је вѡл“к“јем грѡбић“ма иљѡо ѡко зїданѡ крѡчѡнѡ, ѡ ѡндѡ смо зѡмљу зѡсипѡли. Зѡмљу зѡсипѡли, зѡсипѡли и мѡлїћ: збїјѡј, збїјѡј, ѡкѡ-краја збїјѡј. Кад је вѡћ нѡсўто, кад је мѡјстор потпѡлијѡ, Бѡже-ти сѡчўвѡј! Мѡсечинї да кврѡѡ вѡда из дрўвѡта. Сѡмо јѡ

л га љ-пѣћ баџијо, тѡ-ждѣје кѡ-бѣнзѣн. Кѡ загријѡ се камѣн ... Им̄а га кѡ-крѣмѣн, ѡн-се-ѣжљев̄а башкѡ ст̄акло, нѣ-мере ѡд-њег̄а крѣц бит, нѣ-мере. А љ-менѣ бѣјо кр̄ш љ-њиви, крамп̄а са шпицом, в̄ади. И свѣ бјѣљѣ крѣч што-в̄аџим и[з]-зѣмљѣ камѣн, бјѣљѣ крѣч. И двѣје сам ти крѣчане ѣспекѡ. Јѣс нѡсијо и н̄арод, нѣко тѡвар, нѣко дв̄а ... Крѣч мѡраж заварит. Крѣчану ѣскоп̄аш кѡлко ти трѣба да заварѣш крѣча: да-ли мѣтар, да-ли дв̄а.

С̄амо сам дв̄а комада у живѡту ок̄алемијо

Двап̄ут се нак̄анијо. Један трѣшњић дѡбар, тѣљиг ѡд-њег̄а дѡбар мѡре бит и једна јабука. Ђзмѣм жаг̄ицу и подрежем̄, н̄јѣсам нѣско, пѡвисоко сам. И ѡзмѣм о[д]-трѣшњѣ, им̄а кољенце гѡр ѡстанѣ, кољенце. Дѡљ чакијѡм зађѣљаш да се кѡре састан̄у. Кад р̄азбијеш, тѣ-ѣзвадѣж дѡбар нѡж и пѡмало ѡнда завучеш и ѡтуда кѡра, ѡвдуда кѡра и саставѣш с ѡнѡм. Заљѣ-тѡ брзо, с̄амо сам дв̄а комада у живѡту ок̄алемијо. Једнѡм сам ѡзѡ као-ѣловачѣ зѣмљѣ и ѡбамотѡ и ѡзѡ-сам као-вљакна, бѣло ѡт-кѡноплѣ, и замѡтам̄, замѡтам̄ и прил̄јепим̄ и ѡстанѣ. И ѡбје се прѣмишѣ, пѡ-двѣје струке љ-онѣ, пѡ-двѣје љ-онѣ. Јабука о Петровуднѣ стигнѣ, жӯта, кѡ-ѣ-не-знам̄ нѣшто.

С̄амо нек је рајскѣ пр̄амѣн, свѣ ће ми плѣћка казат

Док-сам-пра̄тијо бѡжићн̄у плѣћку, нѣко ми је ѣ-вјеровѡ, нѣко ѣ-није, а што сам гѡд нашѡ у бѡжићнѡј плѣћки, ѡно је бѣло. И што ми је н̄а-очи ѣз̄шло, тѡ-је-бѣло. С̄амо плѣћка ако је прав̄а. А свињу? Њѣзина плѣћка нѣће казат кѡ-бра-вља: ѡван, ѡвца или и јање. С̄амо нек је рајскѣ пр̄амѣн, свѣ ће ми плѣћка казат. Бѡ-жићн̄а плѣћка ти свѣ кажѣ, кѡ је пр̄атѣ! Ако је чѣста, печѣна, свѣ кажѣ, св̄у прѣлику кажѣ. Да-ли-ћеш на с̄у[д] дѡћ, да ли ће полиција дѡћ пѡ-те, да ли ћеш на с̄уду бит, свѣ-тѡ им̄а. Свѣ-сам-тѡ налазијо. И грѡб им̄а, зна се ће грѡб, свѣ им̄а, свѣ, свѣ. А нѣ-јѣсам грѡбѡв̄а налазијо, н̄јѣсам. Кат-се-с̄ћело сада да заратѣ, баш ѡнѣ зимѣ, бѣла је свињск̄а печѣн̄ца, није бѣла бравља, а ја-свињск̄у и нѣ-глед̄ам, слабо. Нѣ-кажѣ ми ништа.

Није пар̄нѣ мљин, вода!

Није пар̄нѣ мљин, вода! На води је мљин. На кѡња натѡвари, дѡђи љ-млин. Ако је у кошу за̄с̄уто, чѣкај док ѣзамељѣ. Кад ѣзамељѣ, за̄спѣ твоје, самемељеш, ѣз-ваг̄аш. Кѡлко је љјам, ѡћѣж брашно, ѡћеш парѣ, кѡјѣ ѡћеш? Ђзмѣриш, сѡа је т̄уј, врѣћу на кѡња, сѡу пѡтурѣш, др̄уг̄у врѣћу прѣслонѣш, натѡвариш, сѡу ѣзмакнѣш, кѡња ѡкрѣнѣш, прѣ[д]-тобѡм к̄ући нѡси брашно. Ка[д]-дѡћѣш к̄ући, ѡтѡвариж брашно, у сандук истрѣсеш, с кѡња сам̄ар ск̄ини, кѡња пушти нек-п̄асѣ, нек-ѣдѣ, нек-ѡда ... Камѣње, братѣ, и чекѣтало, кѡјѣ жѣто ѣзгр̄ћѣ. Камѣн се ѡкрећѣ, чекѣтало звѣчѣ, ѣзгр̄ћѣ ис-кѡша, ѣдѣ, ѣдѣ, ѣдѣ док-ѣзамељѣ. Ја-бѡже-ти помѡзи, св̄ашта-ти-је н̄арод ѣзмѡдѡ. Тѡ-је прѣлично кѡш направ̄ит и камѣн кат-се-ѡкрећѣ да ништа нѣма да мѣчѣ, ѡн-се-ѡкрећѣ, баца љ-наћѣе брашно, баца, баца, баца.

Ћби ме туга овог рата

Ћби ме туга овог рата, јѣбѣм-јѣм жалѣснѣцу мајку. Пѣгиде ми ѹнук, ѹмрије ми домаћѣца, расѹ се велѣкѣ мал. Мал дадоше за невалѣсте пѣре, пѣре пропадаше, Карацић изгуби државу, пропадаше му пѣре.

Станко Гавриловић, 1912,
неписмен, снимљено у Власеници 1998. године

Снаа се обалесћивала

И јѣднога дана рѣкошѣ да ћѣ-напасти: бјѣште! Остала нам је војска, ѹ-тѣм склѣнѣшту наћала, а ми-смо-сви ѣтѣшли, прѣтеж за Пѣјесак. И наћли, војна кѣла доѹвкла и свѣ, и стѣри и свѣ доѹвкла у онѣ-барѣке гѣре на Пѣјеску, српскѣ барѣке. А остала нам јѣдна војска. Кѣд — најѣдампѹт ѣни су напали, нису, бѣгами, до јѣдан мјѣсѣц ѣни су бѣли. Кат-смо-чѹли, јѣдна мајко, да-су-ѣг-напали! Јѣм мѣне, ка-су-јѣвѣли да су пѣватали јѣдне, ѹватѣли мѣк сѣна и онога-Владимѣровѣга Нѣбѣјшу. Јѣм, Бѣже, ми смо дрѣчали, па ми се овај-ѹнук трѣ пѹта обалесћивѣ, докто-ра му доводѣли трипѹт. Истѣ ми снаа се обалесћивала, ѣ-јѣ сам. Јѣ-нѣјесам знала за-се, мешчинѣ дан и нѣћ, ћѣ сам ни како сам. Свѣ ме водѣм пѣлевали. И никуда више мѣга сѣна. Кажѹ: нѣнди је ѹбјен, нѣнде, нѣнде, нѣнде. И ѣто-ти: никуда га више. Знаш ли га? Нѣјеси га знаѣ? Ниѣколу нѣјеси знаѣ?

Славѣмо Сѣвиндан

Славѣмо Сѣвиндан. Јѣ сам славѣла, Миѣса, знаш како, свѣ сам славѣла кѣ-до-маћин јѣдан ѣ-по-јѣдан. Ћѣ-гѣд вѣкѣ преко-чѣтава лѣта (ѣмала јѣдан сѣндук), ћѣ-гѣд маѣо пѣра ѣмѣм, свѣ кѹпѣм: ѣнда кѣлу шећѣра, ѣнда рѣжѣ, ѣнда ѣнѣ. Ка[д]-дѣћѣ Сѣтѣи Сѣво, пѹн је ѹ-менѣ онѣј-сѣндук, јѣ-сам-свѣ припрѣмѣла. И ѣнда сѣставѣм и кѹпѣм брашна. Имала сам оваѣѣ ѹвѣјек, пѣрдѣм јѣње, пѣрдѣм ѣвцу. Имала сам ѹвѣјек трѣнѣс оваѣѣ, двѣнѣс, јѣданѣс, ѹвѣјек, вѣвѣјек, ѹвѣјег двѣје кѣвѣ. Тѣле пѣрдѣм пѣрко-лѣта, чѹвѣм пѣру за дѣѣцу, за школу, зѣми да-ѣ[м]-мѣрем ѣли-нѣце кѹпѣд зѣмскѣ. И такѣ тѣ, свѣ сам, славѣла сам кѣ-свѣ срѣтнѣ. Имала сам до-бру бѣшчу, ѣспѣчѣм пѣ-колѣко — тѣлѣкѣ ракиѣ. Нѣкад ѣспѣчѣм стѣ кѣла, нѣка[д] тридѣс, нѣкат чѣтерѣс, како-рѣди бѣшча, наѣкѣ ѣспѣчѣм. Кѣзѣна ѣмѣ, ѹвѣјек сам пѣкла... Знаш како!? Тѣј-ми-Брѣнѣко, ѹвѣјек ѣн-мѣни ѣспѣчѣ ракију да јѣ-ѣмѣм за-славу, да ѣмѣм свѣ што-ми-трѣбѣ — ѣт! Пѣрѣвѣ ми је бѣо ћѣвѣр, не мѣгу да кѣжѣм, лака му зѣмља бѣла. И ѣти-нѣгови сѣнови, ѣво-ѣг ѣ-сад ѣвде ѣко-менѣ, вѣлим-ѣг свѣно кѣ-свѣѣ сѣнове. ѹ-нѣјг је мајѣка рѣно ѹмрѣла и ѣстали маѣли, ѣни су свѣ вѣсѣли ѣко-менѣ ... Долази-ѣн стѣлно, маѣло, маѣло па доћѣ. А ѣн је, бѣлан, Пѣро, ѣсто ѣ-јѣн, двѣје ѣл трѣ му гѣдѣне бѣле, па свѣ с мѣѣјѣм Рѣдиславѣм бѣјѣо. Свѣ, свѣ жѣвѣо док је ѣзрастѣо и ѹ-школу ѣшѣо, и свѣ жѣвѣо. ѣн-ѣ-сѣт, ка[д]-дѣћѹ, кад запѣва-јѹ, па ти би пѣту ѣставиѣо да слѹшѣш како ѣни пѣѣвајѹ.

Пекмез о[д]-шипакā

Јесам пекла пекмез о[д]-шипакā, нe-мере бид бољи пекмез. Пекла сам ти га вако. Скувам шипке — от-четерес кила шерпу, па га пропазира кроз-сито, па онда кроз-ону-честу цедулку, па онда га ставим да се кува, кува, кува. Кад је добро се почело већ да се загунаје, онда истресем шећер. На-оту-шерпу от-четерес кила истресем пет кила шећера. То-је-ко-мед. С отијем сам жецу одрала, с отијем. И онда сам и-шљивов пекмес пекла. Шљиве испркам, испечем, ето ти. Кроз-сито пропазира, она-кожа остане. Ја-скувам, нека[д] турим шећера килу двије, слатке шљиве биду, не-турам пуно. По четерес кила ја-пекмеза испечем.

Кокоши нанесу јaja које имају п'јевца

Кокоши нанесу јaja које имају п'јевца. И онда које-су-добре кокоши, носилце, проберемо и наложимо кокош. Наложимо кокош која оће лежат. Туримо једно седмнестеро, осамнестеро. Неко се изведе све и једно, а неко неће него-петеро, шестеро, како-које кад, излеже се. Ја-сам-знала преко-љета ону-једну кокош три пута налезат и сва-три пута излеже коко-ик ставим. Ја-сам-у-томе сретна, уби боже! И ув'је[к] кокоши имам. Ето имам и данас кокоши. Себи наложем, једем и кољем ко-и-кот-куће.

Нема живота брe-своје куће

Ја ратлука никака немам овде, немам живота ко-кот-своје куће. Ово-није моја земља, ово-није моја кућа, ово-моје није ни ово-моје није ништа. Нема живота брe-своје куће. Не могу да чистим, не могу да перем, не могу ништа. Ја-[о]во-никад н'јесам ништа, ни окречла како-сам-дошла, него-снаа дошла не-ђи-прије па окречла. Имам-ја снае право добро. Имам-ја снаје двије знаш како! Бог-иг накије нема! А особто ова-млађа што-ми-је-добра! Она ка[д]-дође, она-то све опере, она-то све очисти, она-то све уради, ја-теби не могу казат како је. Па ја-њиг боље волим нек сћери. Сто посто-иг волим! Од овога-Николе зна[ш] шта: па она мени сад море да каже већ, Николе нема већ пет година: „Шта-си-ти мени? Ти-мени сад н'јеси ништа.“ Ал не ето свако седам дана, два пута дође. Краву има, донесе ми кајама, мл'јека, сира, свега. И пита мене: „Како си?“ Одма узме метлу да помете, да истресе понавe, да очисти, да све, све — одма мометално. А море да каже сад: „Шта-си-ти мени? Твок сина нема, ја-теби н'јесам ништа!“ Ал има жецу. А знаш каког има сина! Сад је завршио фалкутет, сад је завршио да биде ижинер и натурао још двије годне — магистер. Знаш ли шта је магистер? То је ученик, све завршио от краја до конца са десеткама. Он ти је та м-Перо. Е тако је таман Перин же-стан, же-Перо станује, а он — овде. И ув'је[к] га Перо зовне там кад вако нешта спремљено има да једe, нема говора. Ја-говорла да иде у војну академију па неће. Каже Перо: „Могли су га вала-примит лако, нега ко-ишта.“ Ал неће-он. Оће да биде тај-сад магистер неки, шта-ће бит не-знам, са[д]-ће доћ, ја-мислим да је дошо, оће се ожени сад. Да-виш на-слики какав је: исто Никола,

јелде, њстї Никола ствѳренї. Али ѳн је лубитељ мѳнѳ, ѳн је мѳни дѳлазијѳ дѳл ѱ-Б"јел"ну, дѳлазијѳ ми из Бѳограда, па ми дѳлазијѳ, бѳлан, ѳдавдѳ дѳлазијѳ, кѳћи кад ми дѳлазијѳ. Онѳ-нѳмā нигди нāкѳг ѳетета.

Нїкака живѳта н"јесам прожїв"ла

Ћто, умр"јећу, Мїса, нїкад нїкака живѳта н"јесам прожїв"ла. Јā сам жїв"ла, ѳто, шѳснѳз гѳдїнā, брѳш-чоѳка, Нѳшко, знāш-тї-тѳ дѳбро, бїјѳ-[ѳ]нѳ у зāтвѳру. Ћстѳ ми Радислав ѳт-пѳтнѳз дāнā, а кад-је-чѳѳг дѳшѳ — дѳлазї из а̀рмијѳ. Какї ми је тāј жївод бїјѳ!? Пāт"ла ѳ-дāн ѳ-нѳћ. Опѳ[т] двāнѳз гѳдїнā бїјѳ сā-мнѳм, нāправ"ли чѳтири кѳће. Свѳ-тѳ ѳшло преко-мѳне и мѳије лѳћā. Они су свї рад"ли, а свѳ мѳни пāре дѳнѳс"ли. Свѳ см јā мѳрала с-ѳтиѳм-пāрама миритат з-ѳтѳ-кѳће, и ѳћи купѳват матрїјāл, и ѳћи довлāчи[т] тāј-матрїјāл, и ѳћи прāв"ти, и траж"ти мāјсторѳ, и рад"ти, и помāгати, свѳ сам ѱ-Бога мѳрала. Свѳно штѳ-је-чѳѳк, ѳ[н] нї-је нїшта, ѳн-је-свѳ побѳравїјѳ. Свѳ сам јā прѳднѳст ѳмала. Свѳ заштā-гѳт — прѳднѳст ѳмала. Па ѳѳца нѳћѳ, бѳлан, ѳни плāте дѳнесѳ, нѳћѳ нїко да дā ѳѳму. Па пѳдāјте ѳѳму, бѳни нѳ-бїли! „Мї-нѳ-знāмо, мї сāмо тѳби дāмо, тї нāс вѳдїш, и тї да-нас-вѳдїж док ѳзїћѳмо нā-љѳде, да бїдѳмо лѳди, да ѳ-мї знāмо штā-је ѳѳ-пāрац. И тākѳ-ти је свѳ бїло: прāви нѳво, прāви нѳво. Кат-пѳправисмо, ѳѳѳу усѳлик ѱ-кѳће, кѳпик-ѳм свѳ штѳ-ѳм-грѳбā да се нѳ-патѳ. Пожѳник-ѳг, зāратї се. Нї-је ми Радислав двїје гѳдинѳ нї-бїјѳ ѱ-кѳћи, зāратї се ... Пѳт је бїјѳ гѳдїнā Милѳјко. И штāлу нāправїјѳ, ѳ-мї-смо штāлѳ свї нāправ"ли. Зāратї се, ѳста свѳ ... Јā-сам-сāв жївѳт прожїв"ла кѳ-Јѳрињā, знāш, кѳ-Исус Крїстѳс кат-се-разгѳлїјѳ, нāкѳ-сам-јā прѳшла и прѳжїв"ла. И умр"јећу, нїкад нѳћу знāt штā је жївѳт. Ћто ти, пѳгидѳ ми снāа, пѳгидѳ ми сїн, сикїрāм се, мїслим, ѳбѳљѳк, не мѳгу нїкуд.

Извāљā се сѳкно-тѳ

Ћткā се сѳкно па-ѳндā-извāљā се сѳкно-тѳ. Бївала нѳћї вāљара, ѳтā-стѳпа вāљара. Нѳ-знāм ѳѳ бїла, нѳћї је бїла ѱ-Бирчу дѳл, нѳ-знāм ѳѳ, нѳсїјѳ ѱ-менѳ ѳтац свѳ у вāљару дѳл. Извāљā и дѳнесѳ гѳрам и ѳбѳјѳмо у црнѳ и ѳндā ѳн сѳби ѳнѳ-пāнтолѳ крѳї. Тѳрзїѳ дѳћѳ па свѳ нам посашївајѳ. И ѳнѳ-ћѳрдїѳ, па навѳзу ѳвудā ѳнѳ-ћѳрдїѳ. Јā-сам-дѳн"јѳла ѳвдї двїје ћѳрдїѳ и гѳр у П"јѳску дāла јѳднѳј жѳни. Ћћу сāм да ѳмāм ѳспомену, ѳкрāз да глѳдāм, вѳзѳну штѳ-сам-је-дѳн"јѳла. Нѳкākѳ прѳд-рат сѳкно смо ѳмали и скрѳпїли смо сѳкно и дѳн"јѳла ѳнѳ-двїје ћѳрдїѳ и прѳдāла-сам-ѳ[х] жѳнама. Н"јесам ѳмала којѳшта нїшта да јѳдѳм. Јā-дāла ћѳрдїѳ двїје. Свāштā су нѳшта надѳнѳс"лѳ ѳт-кѳћѳ па су ме спāс"лѳ тѳ-жѳне.

А мѳгли смо ѳндā јѳсти свāштā

Јā-кѳрѳ лѳба нѳмāм да ѳзѳдѳм, скāпа ѳд-глāдї. гјтру свāнуло, нѳмā — јā-скāпа, јā-рѳко: „Јѳј, ѳдї дѳл ѳнѳј-жѳни, јā-сам-вїдла јѳчѳ да је дѳн"јѳла ѱ-цаки нѳшта ѳднѳклѳ, мѳрā да-јѳ-је-брāшно. гдї дѳл, мѳлїм те, Мāрїнков"ци, нек ми дā ћāсу брāшна, мāтери свѳдѳј кāжи. „Јѳј, нѳ-смїѳѳ.“ „Смїјѳш, нѳмѳј да ѳдѳм јā.“ Ћдѳ ѳнā дѳл, нāтрпāла пѳно, свѳ ѳнāј-зѳбѳван лѳѳ, ѳнѳ-клїпан"ѳѳѳ вѳлїкѳ ѳд-зѳ-

би. Јој, она њега прòсија, скўва, јој, кáко-ћеш-ми-га, сйнок, јес, кáко ћеш? Имáмо мл^нјéка, имáмо сира. Испèкла се она-погача. „Дај ми вáмо тў-тèвсију, сáм привуци.“ Она мèни сà[м] мáло дá, јер ћу пйт вòдè и цркнућу одјèном. Тáко она мèни двá комáд^нћа одрежè, вйш нè-смиè, òставишè тў-погачу, а јá-мйслйм: „Ј...м-ли-јá вáма мáјку, сáм-вй изй^нте кўда, јá ћу тў-тèвсију прин^нјe[т] да-јá-јèдèм кòлко јá òћу па нек-ўмрèм нáмá.“ Јá-свè вйчèм: дáјте, нè-дајў ми. Ёх, òдошè òне нèку[д] да пòтè гòвèда, крáвè. Јá òдèм тáм, нáћèм-[ò]нў тèвсију, привучèм. Јá сам нў пòла пòлèла, сáмо сўву. И èто ти, зòбован лèб, а клипан^нце воликè ў-њòј. А дáнáс нè-могў овогá-лèбá да јèдў што-чòег дòвлáчй да се прòдáе, а мòгли смо òн-дá јèсти свáшта.

Жйв^нли смо знáш кáко!

Па знáм, чèтнйци òндá ўдар^ншè на Вўчин^нће, ўдар^ншè нáке брáдоње, нáки јáди. Јој, òтац ў-менè кáжè: „Знáте, штá-је, зáрат^нће се, кўпте ствáрй овò-што-мò-ремо да пòнесèмо, да бјèжймо кўт, куд-бйло.“ И мй смо сйшли ў-Кладањ и сјèли ў-нешта и нè-меремо да прèћèмо и — у Шáбáц. Тў бйдèмо двá-трй дáна у Шáпцу. Òтац òдè свè тáм да прèћèмо, нèмá, вèћ се зáгужвáло. Нèмá, сáм што-н^нјесу вèћ нам дўшу пòвaд^нли. Мй, дрáгй мòј, прèћèмо тйèм-чáмцом, нèкáко òтац пòтплáтй дòбро чáмац, прèћèмо. Мй-сáмо што-смо-прèшли гòр на-отў-òбалу и пòседали, òпè дрўгй чáмац, истом-òднеклè бòмба у чáмац — òп! Нèмá, сáм она-вòда òбойй крвй, сáмо се онај-чáмац йзврнў брду гòре, а òбойй се крв, òде-тò свè нйз-воду. Вй-чè òтац ў-менè: „Вйди, што-смо-срèтни па прèћосмо.“ Пўн чáмац ймá нáрода с Вўчинйћá, њèгова двá брáта и двйје му снаè, нй јèдно трйдèстèро нас је бйло, прèшли. Òнај се йстй чáмац вратйго пò-дрўгè и — òде! И тáмо смо бйли, òт^ншли смо, нáмá гáздама нас пòдèл^нли. Жйв^нли смо знáш кáко! Ймали смо вйшè мèда и мèса нèг лèбá. Јèсмо л рáд^нли, јèсмо рáд^нли, а јèсу нас и вòл^нли. Тáј-гáзда волийо нас, ймò-је òн жèну и сћèр и ймò јèдну снау, ò[д]-сўдáра му брáт пòгинуо. Тò ймò је, мешчйнй, пèдèсèт овáцá, а ймò је пèтнèстèро гòвèдй, ймò је свèгá на св^нјету. Свè-смо-мй-тò рáд^нли. Òн-је-нáма свè прèдò ў-шакè кò-свòйèм чèлáд^нма. И кат-смо-пòшли òтуда, òн-је-нáма пèтнèс мèтáрá у Вўч^нн^нће дòвўкò којèшта, што-брáшна, што-шèн^нцè, свèгá и свáшта, крмáдй, дáо нам двá вòла, јунч^нћа, пò јèдно гòд^нну-двйје дáнá, мòгли су òрат нáма, á дòшли. Дáли нам кòзе чèт^нри, пèт овáцá, ма свèгá нам дáо, нèмá гòвора. Дòвўкò нам свè ў-Кладањ свòйèм он^н-јèм-кòл^нма вèл^нкйèм, ко-што-сáд ймајў она-вèл^нкá кòла. Свè је ò[н] нáма дòвўкò, тáј-гáзда! И дòлазйго нам пèд гòдйнá, òн-је-нáма дòлазйго стáлно доклè-нйје ўмрò... Кўће изгòрèле, сáмо òцакови òстали, сáмо òцакови ймајў. И штá смо јáд-ни: дòшли, нáправ^нли кòлиб^нцу, лўбом је пòкр^нли. Лўбом пòкр^нли, нагули од-онè-вèл^нкè кòрá и пòкр^нли, урèд^нли, узйм^нли, ул^нјèп^нли òдуд, и зèмљòм и свá-чйм, док-смо-прèзйм^нли ў-томè. И ондá-нá-пролèћè òдў сèћ онè-сйтнè па прáвит, свè рèдат ўком^нцу. Нá-себй дòвлáчйли. Ймò-ми тáј-пòлубрат, ймò-ми-је тáј-чòек и ймò-ми-је јòш она[ј]-јèдан, њèгòв сèстрић Дўшáн, й-òн-тò. Нáма нáјпре нáправ^нли кўћу сў-двйè сòбн^нце. Òндá òт^ншли Дўшáну, ў-њèгá бйло трòе ћèцè и жèна.

И онда њему так направимо и оталѣ смо почѣли правит куће. Направисмо добре куће ... У-мог Николѣ кућа, па-не-знам-ја, знаш-ли-ти Вучиниће икако?

Јела Тодоровић, рођ. Станишић, рођена у Вучинићима, 1922, неписмена, снимљено у Власеници 1998. године

Дође, бан, иксању

И ја-ти-мој куме дођем — снѣјег! Дошла ми Рада, каже: „Мамо, пуши се. „ Ја-јадна, шта-ћу, ложи! Не-мере, не-мере, нем бога. Јој мени, ја-одем да тражим да ми се оцак очисти. Кат-сугри дан удари снѣјег, чисти око-куће. Не-мереш ни-куд, нема бога да наложи ватру, те-упалим гријалцу, електрични шпорет, црче гријалца, онди се покварла утичнаца. Ништа, сам црћи и смрзнут се. А један (платла сам), један је мени дошо да чисти, дабогда изгоријо. Енонди донле очисти, а ово долам ништа. И заглави, шта-ја знам шта уради, оцак не-очисти љуцки. Оно потрга гор, оно-што-је-гвође, на-два мјеста оцак провалијо. Уноси шпорет, јади, чемерџ, јој, не-мере и — нема! Те-нонди ми провали и унесе онај-шпорет. На-јадима једнјем била. Кажу наша Невенка Милојковца што-се-убла? По-сто ми је пута, куме, дошло, евоѣ ми мукѣ, да и-ја ко-Милојковца. Дође, бан, иксању, ма сикира се све.

Радојка Тодоровић, рођена 1925. у Равањском, неписмена, снимљено у Власеници 1998. године

КОЊЕВИЋИ

И-Бо[г] главу носѣ

Ово све побјегло, кугле звјездѣ. Зовѣ менѣ Будо: „Излази ис-куће,“ Ја-се-озивам њему, он-мене не-чује из-онога-Ђевојачко[г] крша. „Ђе-ћез гор“ — сје ми Бога — „видѣж да изгидосмо.“ Реко: „Бјеш-ти, ево, са[д]-ћу-ја.“ Ја-оћу овце да пусти, овце ми усрет поља Коњевѣћа, гор у-пашњаку. Он-једнако виче: каке овце, и-Бо[г] главу носѣ! Ја-јана, оћу овце да пусти, па пусти горекан по-оно-пашњаку. И пусти-иѣ. Нађем-иѣ, неколка пута облѣтим горекан. Сунце прицакарло, не-мереш наћ, нем Бога у оно-шишљагу. И зајмим овце и стрму одбијем и врати се по-овај-телевизор. Баџила га дољ у-шуму под-ограду, над-ограду, на-пут. Врати се по-њага и занесѣм га доље под Ђевојачки крш и био једно десе[т] дана. Дошо Будо, ја-њему причам: „Болан, Будо, ја-сам телевизор оставла, да-л-ћѣ ми миши њему шта оштетит, да га нећѣ оглодат?“ „Ђе?“ Ја-њѣму опричам, по несрећи. И он ишо и тражијо и није га нашѣ. Јопѣ мени дошо, у-мене снаа оће да копа, ја-њој обећала, реко — прѣсутра би. Кад ујутру свануло, идѣм-ја, реко, њѣга донјет јутрос. Кренѣм да га донесѣм тамокана, јѣс врага! Претресали, онда кад-ме-нијесу уватили, ѣладу година нећѣ! Уладу година, ја-то-причам, не могу ником испричат. Там, зову се неке Изгорелне, и ја-ти-дођем уз-неко вакѣ брѣдо. Јада мојѣ, он-крај-менѣ, пришѣ, кундак сам да откѣчи,

сам да ва̀ко̄... Ја ти сѐдем под-о̀н̄у-јел̄ку, сѐди, сѐди, нѐм Б̄ога да устанѐм, ка̀ки! Те̄ ћу, чу̀јем — шу̀шти лӣс. И сѝћела пѝтај Б̄ога до̀клѐ, и ја ти крѐнѐм, спу̀стим се до̀љ нѝжѐ. Реко: о̀док са̀[д], да̀н је прева̀лијо, о̀док нис-по̀ток, он̄у-Р̄ијеку слива̀н-скӯ, свѐ нѝз-воду, па ћу се о̀нда̀ преба̀ц̄ит на Ко̀њевск̄и по̀ток, па ћу ус-по̀ток па до̀ћу до̀љ. Ја-у-Осма̀нчеву, зна̀ш-тӣ х̄ѐ, поред Осма̀нчева др̀жим се са̀м Ко̀њевско̀к по̀тока, кад-нѐшта у̀ји о̀ндуда̀ от-Кова̀чића, ка̀[д]-дв̄ије гра̀нате, бѐл с Ё̀ндека, го̀р на-вр Ко̀њевића — ду̀, ду̀! Ка̀[д]-ти-о̀здо̀ља из-Лу̀ку, у̀лаз Осма̀нчева: та̀ ту̀, та̀ ту̀! Ка̀[д]-ти-ја̀ се брже-бо̀ље вра̀тим до̀ље, сва̀љам у-[о̀]на̀ј-по̀ток преко-јѐдне ба̀ре да прѐћѐм кад — та̀с-та̀зе свѐ цѝп̄ле, јѐдна: бла̀то се бистрӣ, а јѐдно жо̀ш не бистрӣ, про̀шли јѐдни. А ја ти ја̀дна: ка̀кав телѐвизор, ка̀ки ја̀ди, бје́же ма̀јчин сѝне. И вра̀тим се, на̀ћѐм, ова̀-на̀ша во̀јска и Слѝвња̀ци на А̀шпиља̀ма: „Те̄-но̀ пу̀цање бѝло?“ Ја њѝма прѝчам: „Те̄ си тѝ бѝла?“ Испрѝчам-ја̀ њѝма свѐ. До̀шла сам бѝла и вра̀тим се, и та̀ко тра̀јало јѐдно два̀ три да̀на. Јесу Ко̀њев̄и изг̀орели, јесу изг̀орели, н̄јесу, а па̀лли су штале. Ку̀ће н̄јесу, ни́је на̀род о̀двѣ̀ко ства̀ри, о̀стави́ли да ку̀пе, ни́је ко̀-на̀ши, у̀даре па по̀палѐ свѐ. Шт̄а мо̀ре, по̀несе, шт̄а нѐ-мере — спа̀ли! Ка̀[д]-ти-Бу̀до (зна̀ш-тӣ оно̀га-Га̀рца) ка̀жѐ јѐдно ју̀тро: „Ѐво, и́ће Га̀ље с то̀бом“, ал нѐ-зна̀-о̀н да сам ја̀-ишла. И да̀наз да̀ниле, ни́кад-ја̀ њѐму н̄јесам см̄јела испрѝчат. „Ѐво, и́ће Га̀ље с то̀бом.“ И́ћу ја̀, тѐтка, с то̀бом, по̀н̄јешу пу̀шку.“ И по̀ћѐ-ти у̀-менѐ сна̀а, о̀ћу ѝ-ја̀. Ја-то̀-њѝма не ка̀зујем нѝшта. И о̀н-мѐни го̀вори: „Пра̀во на Па̀љку, о̀сете са̀т ѝ-по̀ на Па̀љев̄нама, ви́те свѐ Ко̀њев̄ице, ус-Ко̀њев̄ице о̀д-Лу̀ку о̀здо̀ља, па-Кова̀чића цѐсто̀м.“ Не́ма нѝшта, а ми-ти-пра̀во. Ка̀ко-смо-про̀шли пра̀во, на̀ћѐ-мо, до̀несѐмо ту̀ј, о̀седѐмо, јѐдемо ту̀ј на-то̀м-бр̀ду, по̀сма̀тра̀мо се́ло. О̀хемо-л на Ко̀њев̄ице? О̀хемо! И крѐнѐмо на Ко̀њев̄ице, е̄, о̀ш-се в̄јероват? И у̀-ку̀ћу у̀лаз̄ила, и́мали кѐра о̀паса̀на, свѐзан. Из̄ес, Б̄ога не́ма! Ку̀ку, са̀д о̀ни ако-чу̀ну̀ кер да ла̀е, зна̀-ју да нѐко и́ма, ту̀ј нѐко мо̀ра бит. А ја̀-ја̀дна полѐти го̀р оно̀ј-га̀ражи вѝш-ку̀ћу, го̀р да ви́дим: не́ма ни́ко о̀зго̀, о̀ндуд преко-се́ла. Ма̀нѐм ру̀ко̀м на Га̀ља да до̀ћѐ го̀ре, а̀намо ви́ж-Нѐћ̄ну ку̀ћу, нѐ-идѐм да ме ви́ди ко̀ се́лом. И до̀ћѐм-ти ја̀, не́ма ни́ко, са̀т се бо̀јим ѝ[з]-шумѐ. Улѐтим у̀-ку̀ћу, на̀купим ства̀ри и отѐ-ства̀ри, свѐ ми о̀ста-нѐ. Изн̄јела, ал свѐ Ту̀рци о̀дн̄јели жо̀пѐ. И́мали ко̀л̄бе, а мѐни Бу̀до рѐко: „Ма̀мо, но̀си телѐвизор у ко̀л̄бе го̀р, о̀стави.“ Бѝло је ко̀либа̀, с Ко̀њевића̀ на̀прав̄ли, бо̀-лан, мо̀го̀ си жѝвљет ка̀ко-о̀ћеш. Бѝла је јѐдна вѝша од-о̀нѐ-бара̀кѐ но̀нди, вѝша. Во̀лка̀ је бѝла и у̀-ови́е, у Бу̀ћка, у оно̀га-Во̀јина. Ту̀рци на̀шли, по̀палѐли, што-мо̀-гло — о̀дн̄јело, ал сѝлне ства̀ри на̀род бѝјо ту̀ј о̀стави́о.

Милојка Зорановић (1933), рођена у Жеравицама

Кључан̄це су шѐс он̄је-зуб̄ова̀

Два̀нѐс кома̀да у̀-на̀с ова̀ца̀ жалов̄уша̀ лѐти по̀крадо̀шѐ. Ова̀-ми-ро̀д̄ица, нѐ-на сѐстра чу̀вала с јѐдн̄јем ђедом з Дрѐцеља, о̀н-бѝјо Васи́љевић, чу̀вали о̀вце и о̀ни њѐг заговара̀ју и свѐ по јѐдно др̀пну̀ и — у̀-шуму, испек̄у. У̀-на̀с исто бѝла штала јѐдна и о̀ни су до̀шли, ни́су мо̀гли о̀б̄ти шталѐ, јер-би́ле о̀нѐ-кључан̄це су шѐс он̄је-зуб̄ова̀ и о̀пет-јѐ би́ло-[о̀]но ко̀-мандал др̀во и нѐ-мере о̀б̄ти, сам да ис-ц̄̄јеп̄а вра̀та. И о̀ни су измо̀дали, по̀пели се на̀-кр̄ов и го̀р скѝну̀ ко̀м̄ин што се уба-

цивало сијено. И туј љу, по-једну јаловушу избаце и наши крили ракије гор на-штали. И они нају и ону-ракију.

Пом"јешамо помало зѣла

Четерес пете ја-у-Зворниг дошла, као-ето колка сам ти била онда, мала, с коњом са Заграђа еводи да купимо жита. Посло-ме тај-стриц, н"јесмо смјели ка-за[т] да имамо жита. Ми-смо-имали, ал-то-кријеш. Јер-нѣма — народ помрије. Ако даш, нѣмаш ти шта. И он каже: „Ајде ти с једном женом, ајте доћерајте нам жита и[з]-Зворника.“ Пјеш"це смо ми све дошле водена и наговар"ле, а било је женѣ па су на-себи по педесет кило ђдале упрти жита ис-Козлука. И доћерала сам ја сто кило жита. Имали-смо-ми јечма, ал нѣмамо кокуруза и онда ет-сад ради-народа, јер: окле њима, они једу. Сам пом"јешамо помало зѣла, ет по-волко. Ал ми смо ув"јек так сијали, бор"ли се да имамо. А ко није мого, није мого ни при-ћи нама. На пример, усташе је-су-близу да сије није мого народ. Ми-смо-могли некако, шта-ја знам. Они налете, по четири војске су у-на[с] за-дан кроза-село пролаз"ле. Ујтру јду четници, онда најљу партизани, па-за-њима најљу Н"јемци и усташе. Онда оду они, опе доју четници.

Мушкиње је по јел"кама

Ујтру ми јадни дошли из Романије, мушкиње је побјегло на дрвета, а ми смо — мало-се прокопн"ло — па-испот-клада све се ми жеца завукли, што-нас-је-било жеце. И то-је-сат пуцава била, једна жена носи евак једно д"јете, а једно носи за-вратом, с Тисова брда је она била. И фино ваг два пања, он-што носи прет-со-бом д"јете, баца дек"цу на-он-снијег и он-д"јете стави и он-за-вратом што-но-си и — побјеже! Он-оста близу д"јете нас. Са[д]-ће чути он-д"јете, оно плаче. Сад ми-се-препали, сад ако-чују Н"јемци, ето-иг, пофатаће и-нас. Мушкиње је по јел"кама, ми смо се завукли — како-је-ископнио снијег — до-паса, па-се-заву-кли под-он-кладе. И туј смо ми били, то-се-све слеже, нѣма ништа. Он-што-су-нашли у он"јем-баракама — доћерали. То су биле бајте о[д]-чет"не, сам по-би коље, от-чет"не наткри и — ту си. И сат смо ми дошли кући и тај мој жец јадни што-је-погинуо, он је онда чув-овце и он је осто, и кат-су-најишли, каже, Н"јемци (била је шупља нека буква и он-је-осек-један оварић и завуко за-собом он-омарић и туј осто), каже: „Они све седе око-[о]не-букве, фатају јањад, милу-ју, причају, нешта мрнукају и одоше. Кат-се-све стишијало, он-отле изишо, овце зајми кући. Ми увече дошли из Романије, нѣма-нам-те чељади, доћерал[и]-иг. Не-знамо да-л-су-ик поб"ли да-л нису. Кат-сутри дан, мили-Боже, ми-све гледа-мо, кат-се-помол"ше. Пустили-иг и брашно-им дали-он-Н"јемци, нису-им ни-шта сћели. То-је-било четерез друге.

Крилато, ко-гица нешта шарено

У-овог-ми-стрица било једанестеро жеце, деветеро заправо, нас је било чет-тверо и онда пошље погиде ми тај-брат од-бомбе. Нашо бомбу, он и један ми ро-

ђак. Чуво говеда и нађу бомбу и онај-рођак ударѝ од један камѝн на-клади и оно-га-ми-рођака, одн"јело му рѝку скрѝз и за лице му се ништа није знало а оног-мог брата — двадес й-пет рана било на-њему. Он-је-живијо от-чет"ри до чет"ри љтру. Онда није било доктора ни да га спасѝ, ништа. Евѝвуд му све рана биле и вакѝ љ-главу! И от-чет"ри љвечѝ до чет"ри живијо. Нашли-йк по-ноћи, тѝ-се-дѝгло цѝ-јелѝ село. Стѝка дошла, љецѝ немѝ, дѝгли се траж"т. Траж"ли, траж"ли, пошли су двојца из-Јабукѝ на-Буковѝк да купѝ Борку-том Радов"ћу ракиѝ. И они ишли и пѝвали, а ѝви траж"ли, кажѝ, такѝ ѝиг звали: „Да-немѝ какѝ љецѝ, да нијесте љѝ видли?“ А тѝ-је-била путања вак-једна. И они с једнѝ странѝ скѝчѝ, так нешто-йм било сумљиво, другѝ з-другѝ, ваљда-йг ѝсет"ли, и нађу-тѝ љцу. И онда ѝиг зѝ-нули: „Ево љецѝ, ајте вамо.“ Онѝ-свѝ село чѝтаво се скѝп"ло, траж"ли и нашл[и]-йг. Сѝтри дан саран"л[и]-йг, нису прежив"ли... А он је говѝријо мајци прије, кажѝ, Грат-се звало онѝ-банд"јере ље-су-пѝстављале се прије, висина-ђѝ. Кажѝ: „Йма на Граду тѝца шарѝна, нешта кѝ-тица шарѝна.“ Она се није сѝт"ла, знаж, да је он тѝ-бомбу узео и низ-једно брдо снијели и штѝ су рад"ли. Ваљда је била авијѝнска па није исплодѝрала, крилата, а он јадник вико: „Крилато, кѝ-тица нешта шарѝно.“

Дукат — што-нијесте питали главѝ, што сте питали репа

И они су код-његѝ ран"ли стѝку, са-Заграђа гѝн"ли стѝку, имали дѝста љви-јек стѝкѝ. И они су наишли љ-Драпн"ће и питали мѝгѝ-ли ноћ"ти. Бијо слѝга напо-љу, цѝјѝпѝ, мешчинѝ, дрва. Питајѝ слѝгу да-л се мѝре ноћ"ти. И ѝтишѝ да питѝ. Триста комада ѝвце имали. И онда ѝт"шѝ слѝга и питѝ гѝздѝ мѝре-л се ноћ"т. „Кѝ питѝ?“ „Некѝ љѝди с ѝвцама.“ И ондар ѝн-йзишѝ: „Мѝре-л се ноћ"т?“ „Мѝре.“ И ноћ"ли, фѝно полѝж"ли ѝвцама, вѝчерали, ѝвце затвѝр"ли и ноћ"ли. Ё, љтру ка-жѝ: „Кѝлко љѝ бити ѝвај-кѝнак?“ — што-су-ѝвце ноћ"ле и ѝни. Кажѝ: „Дукат.“ „Како, бѝлан, дукат?“ „Дукат — што-нијесте питали главѝ, што сте питали репа?“ А онда-је љ-њѝја била вода уведѝна љ-шталу и кор"та у Вѝјичѝћѝ љ-Драпн"ћима. И такѝ ти ѝн даѝ сѝер тѝди за-тог. Плат"ли дукат, плат"ли пѝмет: да питѝж гѝздѝ, а да не-питѝш репа. Што-ниси тражијо гѝзду да питѝш. И дукат-йм наплѝтијо и ѝн-даднѝ сѝер.

Нарѝчѝ калајѝцијѝ

Онда љ-нас нарѝчѝ калајѝцијѝ кат-се-запѝстѝ. И дѝђѝ калајѝција и свѝ сѝде ба-кренѝ (тањѝри биѝли и свѝ бакренѝ) и свѝ-ѝн тѝ прѝчѝстѝ и калајѝшѝ и тѝ се бијѝлѝ. А тамо жѝне направѝ цѝјеђ и свѝ, Чѝстѝ понѝђѝљњѝк се мѝра прѝчѝстѝти, свѝ цѝјѝ-ђом прѝпрати, да није мѝсно ништа. Свѝ-се-тѝ цѝјѝђом ѝперѝ и сѝдам неђѝља се пѝстѝ.

Илинка Станишић (1933), рођена у Заграђу
(о. Соколац), 4 разреда основне школе

СЛИВЊЕ

Сестре дог-биле и оне рад^нле, онд^р и-ја дошла

Ја-сам-св^укуд ишла, св^укуд. Зат^о-сам ва^ко об^ољела, зат^о. И по-њиви рад^н-ла, није мјеста било х^е н^ијесам била. И женск^и и мушк^и по^со рад^нла. Ђеца у-шк^о-лу. Он у балване, до^ђе у^веч^е. Нам^ириш во^лове, х^е било г^ор, море-б^и[т] да и-зн^аж х^е у-на^с мол^нтва била па он^а-г^ор шт^ала, што-је-би^ла. И-ја-са^м сам зн^ала по но^ћи от^ићи г^оре шт^али з бат^ериј^ом и од^ем и по^лож^им во^лов^нма. На^јпри^е-и[х] на^по^јим, о^ћера^м ана^мо, ана^мо била нам во^да за-шт^ал^ом, При^јава се зв^ала, ш^ума. И на^по^јим-[о]н^е во^лове и вр^атим, по^веж^ем, п^уне-и^м ја^сле по^лож^им и пр^ед-з^ору-т^о. А не^кад зн^ала-сам иза-в^ечер^е от^ић. Рад^нла му св^е, рад^нла св^е, он-б^ијо једи^на^к, б^ијо рас^пушт^ан. Сестре дог-биле и оне рад^нле, онд^р и-ја дошла. Са^мо зн^ао кан^цију у^зет у-ша^ке и-о^де. Во^лови по^вата^ни, на^ра^њени и — о^де: И ка[д]-до^ђе, јо^пе са^м-и[х] г^ор по^веж^е г^ор. И[з]-шум^е ид^е и шт^али, по^веж^е, по^лож^и и до^ђе ку^ћи. И он-в^иш не-ид^е до у^јутру, до^к-не-по^ђе у балване... Јес^мо, бо^гами, имал^н смо јед^но, зн^аш, вр^јеме по п^е[т] ш^ес кра^ва. Ја-сам-и^мала по три^дес ко^мад^а ова^ца, ни^е-смо ви^ше имали. Па-онд^р-на^мири у^јутру, от^ићи у-шт^алу и на^мири, по^музи кра^ве и о^ћера^ј гов^еда у-шуму, у-Медов до или до^љ У^јчу, об^ори га до^љ и не^к-ид^е, ме^ђ до^љ и-јес, м^оре-би да-си-про^лази^јо ту^да. Та^ко и-ов^це, не^кад, ве^ћин^ом од^би и-њи-ја са^ми^ег, не^ка[д] до^ђу, не^кад ид^еш тра^жт, не^кад и за^но^ће, шт^а-се рад^нло св^е!

Пи^јо, пи^јо и ње^га сл^ом^нла ра^кија

И-чо^к об^оље ра^но, и-он је, бо^лан, на по^стеље ле^го. Он-ми-је-[о]в^о на^јвише и-да^о ов^у-бо^лес и ов^и-ше^ћер. Он об^оље ра^но, пи^јо, зн^аш-т^и ка^ко-е-он пи^јо. Пи^јо, пи^јо и ње^га сл^ом^нла ра^кија... И ње^га у^дар^нла ко^ла пот-Ков^ачић^нма. И онд^а је би^јо у-Ту^зли на Гра^дни и бо^лн^ци. Но^гу му пр^еб^ло и би^о-је око-три м^јес^еца и до^шо ку^ћи и ле^зи да^нас, ле^зи с^утра, Ре^ља га во^до по бо^лн^цама у Са^ра^јво. У-Клад^њу би^јо, у Са^ра^јву би^јо, у-Ту^зли би^јо. Сва^гди би^јо, ал-ца^ба-је, не^ма л^нј^ека. Њ^ему ре^к-ну до^ктори: „Не^мо^ј пи^{ти} ра^ки^је, не-сми^јеш пи^{ти}. Са^мо пи си^рутку и си^р и ка^јма^к ј^еди, дру^го ни^шта не^мо^ј, ако ми^сли^ж да пре^жив^иш. У-те^бе је^тра от^ишла.“ Он-пре^кин^е пи^{ти}, истом-он-кр^оз-мало, кро^з не^колко да^на: „Да^ј-т^и ме^ни ра^ки^је, ј.о-т^и до^ктор^нма ма^јку. Пи^ју и они ра^ки^је ста^лно“. Ма ка^ки, ни^{је} сл^уш^о ни-ни^шта и — о^де. Не^ка^ко пред А^ран^ђелов^дан на јед^ан м^јес^ец Ре^ља га до^ву^че с ко^лма из бо^лн^це ку^ћи. И ле^го, ви^ш се ни^{је} ни-диг^о. И уочи са^ме сла^ве у јед^ане[с] са^ти и пет^нес ми^нута, уочи са^ме сла^ве ум^ро. И онд^а ту до^к об^ав^ли ту-њего^ву са^рану, св^е њего^во об^ав^ли и онд^а ка^сни^е, на А^ран^ђелов^дан, св^е-то њего^во об^ав^ли и онд^а сла^ву. Дру^гу ра^ну по^ста^вимо и про^сла^вимо сла^ву. Де^сет^а је го^дна на^ста^ла ка^ко-је-он-ум^ро.

И они су мени највише туж кодошли

Бјџало се свѣкудан, по-шумама, по потоцма, нема мјеста ђе-није се ишло и бјџало љз-онџ рато. Били-ми на Дѣбелџм брџу у Рѣчницама, џн-дошџ гџре и ја-цурѣтак, а и-ја тифуз бџовала. Тифу-се џнда бџовџ и народа је дошти помрло џнда о[д]-тифуза. И ја-нонди, џн-дошџ нонди, блијѣд-је-џн кџ-кџпа, блијѣд, мршав, и-џн бџовџ тифуз. Нонди дошџ нама. Ја не-знам, нџјесмо били поџѣли џнда ашковати, приџати... Ти-ме-рођаџи њџгови дадоше: поџџни Маџсим, Пѣро, Винка-[џ]на Маџсимова, жџна му. И џни су мени највише туж кодошли.

Вамџ нешта су приградли уз неџу шталцу

Ми-смо-били љ-кући, бџгами, и, заџуало се добро. Поџџо народ исељават и[з]-Сливанџа, исељават, исељават. И џндара ми били — џна-ми-џѣр, мџжда-ти и-знаш Љубџ Гаврџна, шумара, џна је за-њим, џна је са[д] туж у Кошутџци, има пѣтеро ђѣѣ, бџлан, џни су из Дуганџиџа ти-Гаврџни. И џндар-џни, има двоје близнади, јџно мушко, јџно жѣнско родла, баш су са[д] долазли уз-славу маџло, по-слави сџтрѣдан. И џни славе Аранђеловдан, знаш, ти-Гаврџни... Ја, ја, рат-и[х] затџко такџ и ја-сам-била дољи у Луџама код-џгог-зѣта и доџтору ишла нонди близу, знаш, била сам бџлесна и-џнда. џд-џнда сам се-ја-и-разбџѣла. И такџ биднемо ми дољи и дођѣмо гџри кући. Бџгами, џстали Вџинови, Јању[ш] што-је-џмрџ сад, џселџше сви. Е џнда[р] Рѣља џде, зџвне џнога-Драгана Будѣ Јањуша и нас поџрпа љ-кола и — љ-Малџ Поље. И љ-Малџ Поље, љ-Нерџе, туж ми сѣстра има, Вџа, љдата. Код-њѣ смо били јѣчно два-грџи, џѣтри мјѣсеџа, шѣс, колко-ли, не-знам ии-ја. Била и џва-мџја, била малѣна џна, била и о[д]-тѣ-ми-џѣри ђѣџа... Ма, џна је нас џкретала на-правди Бџга. џкретала. џна је нашла у Писџавницама куђу, фину куђу и џна џѣ да-јде. Ајмо, ајмо, а ја-не-смиѣм. Тамо, ђе-су-[џ]но-прије пролазли љсташе крос-Писџавџџе. Ја-не-смиѣм, не-смиѣм, ја-кад-џстанѣм сама, мѣни-се џини са[д]-ѣ Турџин. И такџ џна вџди нађе куђу и дођѣмо сви вџди и даназ данџи вџди живѣмо. Па, ѣто, крѣву догнџ, шта-ѣш, немѣм земље. Мџраш кџпџт сџјѣно, мџраш кџпџт да наџосџш. Ништа не-дајџ, свѣно што је нџлџка земљурна џстала, близу двѣста дџлџма, а данѣс-ти ниџо не-гледѣ. И мрзѣ, бџлан, збџеглџџѣ џви-мјѣштѣни џвдалѣн. И џнда аџо-кџпѣ сџјѣна, наџосѣ, неџи љџди дајџ. Мѣни су дали тамо маџло земље, шта-је-[џ]но, љ-нас крѣва крџпна, џџ треба кџ-највишем вољу сџјѣна. И тџ кџпуѣмо и полажѣмо и држѣмо ваџ свиње за посеџа... Па, држѣмо, вам имамо неџи свињаџ, вамџ нешта су приградли уз неџу шталцу, Бџдо и Миѣ. Иџсан мџра свѣ девѣрати, свѣшта радџти, свѣ.

Немаш ништа, ал јџпѣ, фала Бџгу, неџ-су-ми-[џ]ва-ђѣџа преживѣла

Шта има пѣмзиѣ иџсан? Најпре, спрва поџѣли добѣват по пѣтнѣз дѣнарѣ. Е сад нама иџшло на пѣдѣсѣ[т] дѣнарѣ. Шта-је-тџ, ништа нема, ништа. Синови ми иџдџ, радѣ гџре љ-шуми, сџјѣкџ балване, гџре џт Пџјѣсџа двѣнѣс километѣра, јѣвџино радѣ. Ваља-ти твоја рана, твоје гџриво, љље, свѣ ваља-ти, а по пѣтнѣз дѣнарѣ џт кџбџка, по-дѣсет ил по пѣтнѣс, не-знам колџо реџоше. Ма, нема, ал иџсан сам да

море преживѣт. Сам да дѣшѣ, ето! Нѣмаш ништа, ал јопѣ, фала Бѣгу, нек-су-ми-[о]вѣ-ђѣца преживѣла, није мѣни ништа. Имѣм четри сѣна, јѣдан-ми-је у Нѣмачкѣј, ѿтшѣ, имѣ тридѣз гѣдинѣ.

*

Причала сам, крѣч прѣвѣли, онѣ-знѣш, у крѣчанѣ. Крѣчанѣ и дрѣвѣ наложѣ и спѣли крѣчану. Камѣња натрпѣ и спѣли крѣчану и ето: радѣ-се-то.

*

Кат се пѣсти, прѣвѣ се ѣзноси вѣкѣ лѣк прѣжѣни, крѣмпѣр, пасѣул, ондѣ-шта-ѣш: пита, кѣ ѣше чѣрбу, чѣрбу-ѣ, ако нѣше — нѣше. Пасѣул, папула се ѣвиѣк прѣвѣла зѣ-славѣ.

*

Дошла за јѣдѣнѣка и радѣла кѣ-сѣвоња. Вѣлѣ радѣтѣ о зѣмѣли, вѣлѣ свѣ: кѣпат, кѣстѣ, кѣпѣти. Нѣјѣсам, вѣлѣ, кѣсла, ал кѣпѣла, трпала, ма свѣшта се радѣло, свѣ старѣнскѣ то.

Свѣкѣ, рѣзнѣ трѣве, ѣна је знѣла тѣ

Ма, кѣки дѣкторѣ, није ондѣ бѣло дѣкторѣ, није, није бѣло дѣкторѣ, лѣјѣчѣло се нѣкѣ. Ако мѣре ѣстѣт, мѣре, ако нѣ-мерѣ — ѣмрѣ и етѣ. Бѣлѣ трѣве нѣкѣ и ако му трѣве пѣмогнѣ. Отиђѣ, нѣко знѣде трѣве, пѣкѣјнѣ је Сѣћа, јѣднѣ, знѣла свѣ трѣве. Она-је лѣјѣчѣла, ѣна је бѣла дѣктор, Сѣћа ѣвѣ-Вѣшиљѣкуша, под Жѣравѣцама жиѣвѣла, Вѣјѣ-је ѣзѣин сѣн. Нѣ-знѣм кѣко-јѣј прѣвѣм чѣѣку бѣло ѣме, пѣшѣе се прѣѣдѣла. Она је лѣјѣчѣла нѣро[д] тогѣ вѣкта, ѣна нѣјѣвишѣ ѣзлѣјѣчѣи, нѣјѣвишѣ. Ето, уз-ѣнѣ-рѣто бѣло-је тѣ. Ако кѣгѣ рѣни ил нѣшта бѣдѣ, нѣмѣ вѣдѣ ѣѣјзи и ѣна-тѣ ѣи с трѣвама, свѣ с трѣвама зѣлиѣчѣи. Она је с трѣвама лѣјѣчѣла, а није ни гѣди дѣкторѣ бѣло. Свѣкѣ, рѣзнѣ трѣве, ѣна је знѣла тѣ. Тѣцѣ па ѣцѣјѣди трѣве и вѣдѣм ѣспѣрѣ и ондѣ онѣ-трѣву прѣвиѣе и смѣлѣјуѣ тѣкѣ. И ето ѣз-ѣнѣ рѣто ѣна је свѣ лѣјѣчѣла нѣро-д. Кѣ је мѣгѣ ѣстѣти, ѣстанѣ ѣд ѣниѣ трѣвѣ, ѣзлѣјѣчѣи.

И-ѣн је јѣдан мѣртѣву свѣју мѣјѣку доѣјѣ

Пѣ-шумама, по крѣшевѣма, свѣкуд. Ондѣ кат-се-шѣло да-зѣратѣ, тѣ-знѣм дѣбро, пѣнтѣм. Мѣли Бѣжѣ, по нѣни вѣкѣ нѣкѣ црѣвѣн, а спѣвамо, лѣгнѣмо, знѣш. Кѣ-нѣкѣ црѣвѣн ѣдарѣ на прѣзѣре, црѣвѣн, црѣвѣн, мѣ-скѣчѣймо, штѣ-је-тѣ, кад — пѣла нѣба поцрѣвѣѣло! Пѣла нѣба поцрѣвѣѣло, дѣбро-тѣ пѣнтѣм. И кѣжѣ: ѣ нег-знѣте да ѣе се зѣратѣт. Чѣм је пѣла нѣба поцрѣвѣѣло — рѣто! И тѣкѣ ѣ-бѣи и зѣратѣ се, и свѣшта смо дѣверѣли. Ондѣра-бѣјѣгѣли пѣ-шумѣ, крѣли се јѣдни. Мѣјѣка-нѣ[с] затрпѣвала ѣ-нѣкѣ дѣлне, пѣ-шумама, ѣ-лѣст-нѣ[с] затрпѣ. И тѣј ѣна вѣж-нѣ[с] сѣди. Ако чѣје штѣ ил кѣгѣ, ондѣ-и-ѣна се прѣкриѣ мѣло, ушѣтѣмо се, тѣ-нико нѣ-знѣ. А

н^нјесу смјеле онда усташе по-шумама — аа, какй! Они сам путевама! Мй-смо-били виж-Рубинића у кршев^{ма}, па на Клису у кршев^{ма}. Ма, свүкудан били, свүкуда се крили, свүкуд, свүкуд. Бајте направимо, знаш, бајте-нам тју. И наћамо и ра^ннимо се и изнесемо у-шуму свега, једемо, свашта... Кака рана онда, кака рана?! Ко је мого и шта купијо, највише у-Бирач се ишло, ко-је имо робу, нос^{ло} се роба, а донесџ шен^{це}, донесџ кокүрүза, донесџ гра. Свега донесџ, а и-то на-себи ваља нос^т, на-себи нос^т. И ето прерањуј се тако и издеверај. Патања је била, пр^ава патања... Било-йг је колко-оџеш, било-йг је, ја-шта-је, остављало. Бацй д^нјете и — оџе! Налаз^{ло} се, па ја, налаз^{ле} жене мртву ђецу. Т^о-бацй и побјеже, до^нјје, ваљда, и бацй га, па ја. Свашта је рађено, свашта... Изгорело је до^{сти}. Није, знаш, ко-сат све да-је-изгорело, ал изгорело је до^{сти} кућа, до^{сти} је народа настрадао и у Жерав^{ца}ма. Јесу, јесу, зарабљали су народа и свега, ја-шта-су. Изгорело, погорело много народа. У једној кући ја-не-знам колко је изгорело у-Тодоровић^{ма}. Па изгорело, и овй-Мијодраг, и-он је јадан мртву своју мајку до^{ио}. Нак покл^онло, све мртво било. И ка[д]-д^нјете се извүкло касније, кад они от^ншли. Једва живо остало, а уб^{ли} су му онү-сестр^{цу} млађу, млађа од-нег, старија била. Не-знам како је било: старија, није л, само он је до^{ио} мајку своју, пок^ојнү Душанку. И ка[д] тју дошли овй-наши, ка[д]-д^нјете плаче кат се извүкло испод оних мртаца... Жару кували ал нем^а се соли да се осоли, да-је-макар слано ако-није ма^{сно}, какй! Па^{ти}јо се народ, па^{ти}јо, јез, богами, оног рата.

Богами је тежџ о^{во} рато

Јесу нам дошла тр^ојица у-кућу, у-нашу кућу, у Реч^{ца}ма- кат-смо-били. Тју нам кућа-[о]н^а изгорела била и онда-смо на-онй-зид јо^пе озго покр^{ли}, насл^он^{ли} и живљели т^уди у-оном-зиду. И тако некџ бжежаније било вако, а гор смо били, баракџ-нам. Шүма је била близу, знаш, кућџ нашџ. И ондар гор у-шуму и некџ баракџ имали и све тју прт^{ла}ге избац^{ли}, изнијели и све, и тју смо и наћали и све. Сам у-дан сићџемо доље, кад, мајку-му милу, тако-мй седимо у-кући (било је народа до^{сти}, била-[о]н^а Ваја, знаш-ти њу, Нејин^{ца}, то ми је, тетка ми долазй)... До-ђошџ усташе у-кућу, с пушкама дошли све. У-менџ мајка била и сестра, била ја, била Ваја, била Радосава, било нас је, богами, подости. Још је некџе било, ал ет забора^{ви} иксан-то. И они на-врата банушџ. Мили-Боже, мй-се-препале, препале, кад они моџе мајке питају: „Ђе-ти-је чо^к?“ „Нема га, не-знам-ја ђџ“. „А, имате л оружја?“ — све они њу питају. Кажџ у-менџ мајка — нем^амо. „А шта-ћеш-ти кад би мй-нашли, одма-би-ти у уста он^о-окренули“. „Слободно кад наћџете убите ме“. И ондар они почџешџ ровињати. Она-рџнла затворена и све-[о]н^о они отворају рџнлу, знаш, мйслџ да нем у рџнли. Ровџ нүдан аљ^{не}, да није у аљ^{на}ма, ровџ свүкуда. Виђошџ да нем^а, не нађошџ ништа. Ё, пл^оску нађошџ, знаш, пл^оска-[о]н^а старинск^а фи^{на}-[о]н^а што се идџ у-сватове. „Шта је о^{во}, баба?“ „О^{во}-је наш оби^{ча}ј, наше пл^оске, кат-се-идџ куд, носџ се пл^оске“. И глџдашџ, мајку-йм, увијашџ, окрџташџ, ко фи^{на} пл^оска и ба^{чи}шџ је по^т-праг, вам за-праг како-се-напоље оџе и ск^очишџ на-онү-пл^оску, један ск^очи, свү је с^асү, свү, мајку му ј...м! Реко: само нек-идү, сам нег-бјежџ, бојимо-се — пуцаџџ. И ваљда н^нјесу смјели, знаш, то-ура-

д^т, сáмá је шўма изнат-кућē, шўма. И н^јесу-тō òни смјели, бōдē се, мōгū избит òни. И сáд нйко не кáзује нит-штá. Изйђошē и òдошē и прēђошē, једнōк чōека крај-нашē нйвē бйјо-[о]нй сōкáк, нйва и избáц^или-мй онō-швáпскō сēдло. И òни-[о]нō сēдло ўзēшē и òдн^јешē, и òдошē тáмо стрму Бōжē Гōлијáна кўни. И авијони, Бōже, нáлөгoшē, а пōкōјнá, тōг-Бōжē жēна, Јéфа-јōј йме бйло, авијони круже изнат-кућē, изнад-онē-кўнē. Она пōбјегла, јá, зáправо, ў-штáлу, па изнад онē-штáлē кружē, па кружē, доклēн-бōмбу бáс^ишē и онў-жēну ўб^ишē. И òни òдошē стрму, ако н^јесу бйли Невáчани, кōй-ли-су, и нй^јесу, валá, нйшта...

Јесмо, бōме, ето дōље у Срēбреницу, у Срēбреницу. Бйли смо трй-чēт^ири мјесáца ў-Срēбреници, мáјка нас одвела. И ондá-бйли трй мјесáца, ил-смо-чēтир ил-трй, тáк-је бйло. И ондá се вратймо јōпē кўнама... Мōрало се свē прēдевр^т, девēрати свáшта ўз-онō рáто. Бōгами је тēжē òвō рáто. Видйш-тй штá се рáдй. Прије бйло и смйр^{ло} се и пōправ^{ло}-се-тō свē. И свōје кўне пōправили, а сáд вй-дйш-тй. Сáт су и минйрали, сáд нē-смйеш ў-шуму зáћ. Сáд вйдйш, сáд је јáд, сáд нē-смйеш ето ни Мēдов дō знáш Ўйча, знáж Гўч^{на}. Сá[д] тў-нē-би нй-смйю нйко нáж зáћ тудáн. Нē-смйе òтйћ, йáко се, тōбоже, мáло ослобōд^{ло}, ал цáба је, нē-смйе. Лўтáјў и òни пò-шуми, ймáјў мйне, ймá штá-òћеш, штá нáрода нáстрáдá òд-мйнá. А прије нйје бйло, кáкй! Они òдлазē и прōлазē.

Па јá-сам-йк шēстеро рōд^{ла}, а нйка[д] дōктора нйје бйло

Порáђала се ў-кўни, штá-је-снаћē. Ако òста жйва, òста, ако не òста. гōтово-је. Нйје òтприје бйло, бйвá, да ўмиру жēне у порођáју. Па јá-сам-йк шēстеро рōд^{ла}, а нйка[д] дōктора нйје бйло, нит-сам-йшла дōктору. Свēкрва бйла, свēкрва свē-тō дēверáла. Док је бйла жйва, òна је, јá-сам-йк-свйјег изрōд^{ла}, òна-је-тō... Кáкй пēлене! Òткáј, ћēтен òснова, вуненá пōтка, òткáј потáнке и ондá-пōдмеч^ине свē мōреш стáвлат п[о]д-д^јјете, да д^јјете нē-колē вунен^{на}, свē-тō мōрáш-тй. И облáчи, преоблáчи, мйјењáј чēсто и дйете глēдáј и нēгўј, свáшта рáди... Бйле бēш^{ке}-[о]нē мáлē. Бēш^{ке} мáлē бйле за ћēцē.

Кáко-сáсēкō и пōкријо, нйје ни òмáлтáно бйло

Дōшла-јá у муслймáнскў кўну, бōлан, нēкōг Ѐбрē Áвдибáш^{на}. Ў-нēгá нйје изгōрела, а ў-нáс изгōрела. Нйје ни ў-нашије нēкйјег, а ў-нáс изгōрела кўна. И тўј бйли смо јено трй мјесēца, у тōј-муслймáнскōј кўни и ондá порўчијо Ѐбро да исē-лáємо, да досēлáје. И мй-јáдни нēмáмо, кў[д]-ћемо сáд. Йдēмо нá-своју зēмљу гōре и нáправймо јену бáјту, а ймали јену стáрў штáлу. И тўј смо и спáвали док тў барáку нáправили, тўј гōтов^{ли}, јēли, кўћ^{ли}, рáд^{ли}. Òндá сáм дрвѐнчáе кўне бйле и ондáра нáправймо бáјту и мй бидēмо тўј прēко-лѐта и ондáр пōчнēмо... Па вáкō, бйло кō-свōвá сáт сōба, òвá једнōма, једнōма нáправймо сōбу и ў-мене Вукōсав òде у áрмију. Òндá сáм нáправили да ймáмо ћē жйв^т. Нйје ни òмáлтáно ни нйшта. Шпōр^т нēкй ўбáцијо-[о]нй, црнē-[о]нē шпōр^{те}, знáш — фйјáкер. И ондá тáкō, кáжēм ти, ондá рōд^{ла} Рáтка, чēтере[с]сēдмē, и Вукōсав бйјо у áрмији двйје гōд^{не} и òслўжй и ондá-дōћē и ондá-пōчнēмо дрўгў кўну прáвит. И пōтпoћено-је-тō

свѣ било... Како-сасѣкѣ и пѣкријо, нѣје ни ѡмалтѣно бѣло. И ѡндѣ му избѣло у ѣрмију и ѡтишѣ. Кѣсниѣ смо правѣли кѣћу и сѣкли шѣму и правѣли, кѣмѣн вѣкли, зѣдара бѣла, знѣш, у пѣдруму зѣд бѣјо. И направѣмо и ѡндѣ бѣло нам је фѣно срѣћено, шпѣиз бѣјо и чѣрдакови. Бѣла двѣ чѣрдака, дѣљ чѣтѣри сѣбе и пѣдрум дѣље.

О[н] нѣма дѣнесѣ по пѣно ониѣ лѣбѣвѣ

Имала зѣове, имала трѣ зѣове. Ђдѣле се трѣ, а трѣ бѣле. И ѡндѣр смо радѣле свѣ, мѣ жѣнскѣре, кѣпале, сиѣна трѣпале, сѣмо јѣсмо Турѣма плаћали и мѣбе зѣви да се кѣси. Мѣ пѣкупи и свѣ и ѡндѣ се вѣзѣла сиѣна, продавала, дѣљ у Пѣтровиће на станѣцу. ѡндѣра-је-тѣ бѣло и мѣ, пѣ-двѣје нѣс: Вѣнка нѣка што-је бѣла, пѣгину-ла је сѣд јѣднѣца. Она је ѣдѣта бѣла на Рѣвањскѣ. И нѣз двѣје нѣјвишѣ. Ёто нѣс трѣ, јѣ, и нѣја трѣ ѡстале: Стѣна, Зѣгѣрка и Вѣнка, а ѡнѣ-су-се трѣ пѣудале. И такѣ-ти кѣжѣм: вѣкле сиѣно, дѣверѣле, кѣпале, ѣрѣле, мѣ свѣ жѣнскѣре, сиѣале, свѣшта радѣле док је Вѣкѣсав дѣшо из ѣрмиѣ. ѡндѣр је нѣма лѣкшѣ бѣло. ѡн рѣдијо, вѣзијо бѣлване. У-Гучѣну ишѣ, вѣзијо бѣлване. ѡндѣр бѣли мѣгаѣни, ѡндѣ нѣрод рѣдијо и дѣљ се рѣнијо. О[н]-нѣма довѣче по пѣне — кѣла ако-је-дрѣва вѣзијо, на саѣнѣца-ма ил нѣ-колѣма дѣљ свлѣчијо. О[н] нѣма дѣнесѣ по пѣно ониѣ лѣбѣвѣ, они-лѣбови ѡкрѣгли, фѣни, шѣнѣшни. И свѣгѣ накѣпује и ѡндѣ мѣло пѣмало, мѣло пѣмало и зѣкућѣмо и зѣймѣмо и кѣт-се-зѣкућѣло и зѣймало, рѣто пѣчнѣ јѣпѣ. Нѣ-мерѣш ѡндѣ нѣшта. Штѣ-је пѣдѣз гѣдѣнѣ от пѣшлѣг рѣта?

Зѣ-косѣ глѣдѣј да ѣфѣтиш, да-се-нѣ-бѣјѣ ѡндѣ иксѣн чѣнѣлѣцѣ

Имало је, тѣгѣ је бѣло колѣко-ѣћеш. Дѣћѣ-ти па-крѣва нѣмѣ-ти млѣјѣка нѣшта, нѣшта. По нѣни дѣћѣ, свѣ измѣзѣу кѣрѣве, ѣјутру кѣ[д]-дѣћѣш пѣт-кѣраву, рѣка је стѣји, рѣка, нѣмѣ, вѣмѣ-[ѣ]нѣ ландѣра, свѣ-су-тѣ причѣли... Уѣчи-Блѣговѣиѣсти, кѣжѣ, тѣт-се сѣстајѣу, сѣстанѣк нѣнов Уѣчи Блѣговѣиѣсти. Мѣ-смо-свѣ-тѣ прѣтѣли и вѣкѣ, уѣчи Блѣговѣиѣсти ћѣтенѣм би ѣбѣспи свѣ ѣкѣ-штѣлѣ вѣкѣ, свѣ ѣбѣспи ѣкѣ-штѣлѣ ћѣтенѣво сѣме. Тѣ-кѣжѣ ѡндѣ нѣ-смиѣ прѣћ. Тѣ рѣкнѣу па-дѣ-ли-је ил-нѣје, нѣ-знѣм. Мѣ-јѣсмо ѣвѣјек-тѣ и лѣг бѣјѣли стѣвљѣли и свѣ-тѣ, вѣкѣ кѣт-кѣрѣвѣ, свѣ. Нѣмѣ сѣло ћѣ-тѣ нѣје бѣло, свѣђѣи! Нѣје-тѣ сѣм у јѣднѣм сѣлу, тѣ-је-ѣвѣјек бѣло... Приѣчали су, бѣвѣ, ако је ѣфѣти зѣ-косѣ, нѣ-бѣјѣ ѡндѣ. ѡндѣ, нѣ-бѣјѣ-се-је, сѣмо зѣ-косѣ глѣдѣј да ѣфѣтиш, да-се-нѣ-бѣјѣ ѡндѣ иксѣн чѣнѣлѣцѣ, тѣ-су-приѣчали. Штѣ-јѣ знѣм, нѣрод је свѣшта прѣчѣ.

Пѣрѣкљѣча и дѣвѣјѣ, сѣмо пѣрѣкљѣчѣм дѣвѣш

Кѣко, ѣ-пѣрѣнѣцу, у пѣрѣнѣцу! Пѣкѣсѣлиш, слѣжѣиш и стѣвѣиш свѣ у пѣрѣнѣцу, фѣно пѣтрѣпѣш и вѣду пѣвѣриш у кѣзану и ѡндѣра лѣга нѣспѣш, лѣга и сѣспѣш ѣнѣ-вѣду ѣ-пѣрѣнѣцу. Такѣ по јѣно трѣ лѣнца сѣспѣш и лѣга нѣспѣш и — пѣри... Како-кѣѣ-се мѣгѣ дѣбро ѣпарѣт. И ѣперѣ се дѣбро. Пѣрѣкљѣча и дѣвѣјѣ, сѣмо пѣрѣкљѣчѣм дѣвѣш. И ѡндѣ-пѣри вѣкѣ ѣко-ћеш-кѣку бѣјѣлину, ѣћеш-нѣшта, сѣрутѣку ѣѣјѣдиш-ѣнѣ кѣт-сѣриш сѣр и ѣнѣ-сѣрутѣку ѣѣјѣдиш, ѣгрѣиш и пѣтопѣиш ѣнѣ-бѣјѣлину у ѣнѣ-сѣрутѣку и дѣбро истрѣш. ѣперѣ се ѣ-сѣрутѣки дѣбро и ѣто кѣ-

ко се све дeвeрaлo. А ни сафyнa ни ништa, иксaн је дeвeрo свaштa... Измивaлo се oпe[т] тaкo. Лyгa прoсијeш нa-ситo-[o]нo и ондa-y-кpпy зaвeжeш, вoдy прoвриш и стaвиш кpпy нa-oни-лyг, y-вoдy и прeкyвa се и ондa-[o]нa жeстинa и ондa-сe-измиeш, измивaш сe. Эт, кaкo је билo oнo-дoбa стaринскo.

Свeтi Сaвo вaкo, пpичaли-су, вaкo зaђe пo-сeл'мa

Пa eтo кaкo. Лист-oви oд-гpaa бeрeш, лист и свe oкoлo aљинa стaвиш кaт-спaвaш. Aкo-нe-стaвиш, пoдeдoшe, пoдeдoшe стјeн'цe иксaнa. И тaкo свe oд-гpaa лист oни-зeлeни, свe oкoлo вaкo зидa, свe.

Свeтi Сaвo вaкo, пpичaли-су, вaкo зaђe пo-сeл'мa. Aкo жeнy нaђe дa ткa, ткa, нaђe је, знaш, и нe-знa y-oвдуд и-oвдуд чyнкoм. Нa јeнy стpaнy свe, oткидa пa ондa з-дpyгe стpaнe прoтyрa oвoм-дeснoм рyкoм, aл-нe-yмиe oнoм-лiјeвoм, нe-знa. Oндa-ти-je-Свeтi Сaвo нaлeгo: „Штa-тo рaдиш?“ „Пa, ткaм.“ „Пa, штo тaкo ткaш? Штo нe прoтyрaш и-oвдуд и-oтуд?“ Нијe знaлa дa је Свeтi Сaвo, oн-сe-нијe кaзo. „Eвaкo ћeш нaучити“ — a oн-ћe-нaлeђ дpyги пyт, знaш. Тaкo и-дpyгoј нaлeгo, тaк ни-oнa нијe знaлa. E ондaр је и-њoј кaзo. Ё, кaд-je-нaлeгo дpyги пyт тoј пpвoј штo-јo-je-кaзивo: „Бaбa, кo-ти кaзa, кo-ти-je кaзo дa-знaш тaкo ткaт?“ — кaд-je-нaлeгo. „Нијe, бoгaми, ниkо, jа сe нaучилa“. „E, ткaлa yвиeк с јeднoм рyкoм! Штo си гoђ мyчилa пoт-пaзyo згyчилa“. A дpyгoј нaлeгнe и joпe и-њy питa: „Бoгaми, нaкaв чoк нaлeжe и кaзa-ми, фaлa му и сaд знaм свe“. Oнa-жeнa свe знaлa, a oнa ништa, ништa, свe-јoј кaзo...

Свe oрe с јeднe стpaнe. Сaд oрe вaм и oпe прoтyрa вoлa и joпe вaм. „Пa, штo-тo, бoлaн, рaдиш тaкo?“ „Пa, eтo рaдим; нe-знaм з дpyгe стpaнe“. „Aj-ти, бoлaн, сaд joпeт с oвe стpaнe, пa с oтe, пa свe тaкo, дaнгyбиж, бoлaн, тaкo oри“. И ондaр-oн тaкo joпe oтишo, Свeтi Сaвo, вpaтиjo сe дpyги пyт[т] тaмo: „Oрeш?“ „Jа“. „Пa кo ти кaзa тaкo дa oрeш, кo ти је рeкo?“ Мa, јeдaн чoк нaлeжe, Бoг му дao, и нaсeтoвa-мe и с oбјe стpaнe сaд-знaм oрaт и yзoрeм дoсти.“

Врaчи сe мpсe, a нe пpeмpсујy-сe

Имaјy чaснi, сaд Бoжићни пoсти, пoсти-сe дo-Бoж'ћa. A имaјy Чaснi пoсти, пa имaјy Пeтpoвски пoсти, пa имaјy Aрaнђeлoвски пoсти. Врaчи сe мpсe, a нe пpeмpсујy-сe... Штa сe jeлo? Јeлo сe, чoрбy пpaви, питe кyвaј с yлoм вaкo, и тo-дa-je-yлa билo! Јeнa флaшa читaвe пoстe Чaснe пpeпoстиш, с јeднoм флaшoм. Сaмo кaни двијe кaпи y тaвy, свy кyћy рaзмиришe. A сaд нaспи флaшoм, Бoжe мe oпpocти, чyлe сe... Крoмпир, кyпyс aкo имaш, гpa, питa и штa-ћeш вишe. И сaлaтy aкo-имaш: рoдaквe, лyкa, oтпpијe нијe билo дa пaпpикe пpaви, a сaдeнa свe имa.

Кoлaч лoми дoл'бaшa и уз дoл'бaшy сaд jош јeдaн

Дoђe ти, yчи-слaвe нaрoдa биднe. И тyј oчи-слaвe биднe и пијe сe, јeдe сe, Бoгy сe нaјпpe мoли, пa oкaди сe кaдијoн'цoм, тимлeнa пa-кaнд'лo сe пpислyжи пa-свe и ондa сyтpeдaн joпe yтpу свaнe и joпe кaнд'лo сe пpислyжи, нaрoдa дoлaзи, дoрyчaг згoтoвиш, јeдy. Кaд-je-вpиeмe, кoлaч — вeћинoм сe oкo-тpи сaтa

пòчнѣ кòлāч лòм^т, прѣд-мрāк вākò. Ондā-пòставѣш лѣб, пòставѣш сò, свѣ пòста-
вѣш и ондā се кòлāч слòмѣ (и кāsнѣ се рāна стāvлā). И ондār кòлāч слòмију и
òчитају и кò знā мол^ттву òчитā. Св^тјѣћа се зājд^чје, св^тјѣћа мālā, вѣл^кā и ондā ти
прѣкādња и прѣкādњу дòнесѣ-ти, јѣдѣш, зājожѣ по-јѣднòм прѣкādнѣ свāкѣ гòст и
ондār кòлāч се слòмије и мол^ттва се читала и ондā тākò пòседају и б̀уклија се дò
несѣ. Јā, кòлāч се дòнесѣ — забòравѣм-јā. Кòлāц дòнесѣ-се: „òје, òје, àјде, àјде“.
Ус-кòлāч ид̀у трò^тца и п̀јѣвају, ид̀у и п̀јѣвају и кòлāч слòмију. Кòлāч лòмѣ дòл^тба-
ша и уз дòл^тбашу сād јòш јѣдан. И слòмију и ондā тò-свѣ и òкādѣ-се, р̀едом пòседа-
ју и ондāк-се-прѣносѣ рāна. Нòсѣ-се и дòнесѣ-се и вѣчерају, и јѣд̀у. Тò-се-п̀ије,
тò-се-п̀јѣвā, тò-се-вѣселѣ. Нѣкād нākòг вākта кò-ондā! А сādѣна — нѣшта!

Сава Сорак (1922), рођена у Жеравицама,
неписмена, снимљено 1998. године у Кошутници (о. Сококлац)

Чѣт^три мѣтра б̀ијо и н̀еколкò к̀илā тѣжак, мѣјед

Акò-ћѣж да-ти-òпрѣчāм сл̀учāj што-је-П̀ѣро М̀ировѣћ, мòјѣ ћѣркѣ òтас б̀ијо.
У Јòвана М̀иров^тћа дòћѣ мѣјед и рāзвālѣ штāлу, а снѣјег^к п̀аò млāдѣ. И ўпргтѣ òв-
цу и òднесѣ. Јòван пòзовѣ двā чòека и свѣ њѣговијем трāгом, али однѣшено-је-тò,
мòжда, трѣ чѣт^три к̀илòметра и вѣшѣ, однѣшенā òвца. И тāмо су биле ѣзвале н̀екѣ
ѣзвāљене и т̀у је он с òвцòм, òвцу òднијò. И сāt пòкòјнѣ П̀ѣро тākò је рескирāнд
б̀ијо. Òвијем је к̀азò да òстан̀у òни дālѣ, а òн је прѣшò тијем-ѣзвалама и òн је
ѣжлѣгò. Òвāj н̀ије-га гāћò са-шòрòгом-òвијем него-ѣжлѣвò од-òлова р̀апавѣ и
кр̀упнѣ па стāvлò у двòћевку. И òн-је-на-т̀у-ѣзвалу дòшò и òблāзијо, а òн-је-òвцѣ
ј̀ео и јòш ч̀увā-је т̀уди. И-òн-је, кад-је-њѣгā òсѣтијò, òн-је-р̀укнуò и полѣтијò
нā-њѣгā. А-òн-сāстави ѣс-пушкѣ па-[ò]ндā-д̀уплѣрā, а свѣ прѣскāчѣ са ј̀енѣ клāдѣ
нā-д̀руг̀у док-прѣпунѣ п̀ушк̀у. И двāнѣс-је-òн п̀утā њѣгā гāћò докa-га-је-ўбијò,
д̀вāнѣс п̀утā. А òн је òс̀ућѣн б̀ијò ј̀ер кòлкò-е-òн штāлā рāзвālѣјò то-ни-бр̀òја н̀ема.
И òн-је-òс̀ућѣн да-се-ўбијѣ, а б̀ило-је заб̀рāњено да-се-нѣ-смијѣ ўбит. Òвѣ су сām
пòсmāтралѣ, а òн је прѣскāкò, тākѣ рескирāнд б̀ијò, докa-га-н̀ије свāлијò.
Кад-га-је-ўбијò и кад-је-дòв̀учен ў-Клādāњ, дòв̀учен-је-òн ў-Клādāњ, òс̀ућѣн —
чѣт^три мѣтра б̀ијò и н̀еколкò к̀илā тѣжак, мѣјед, јā. Ё, ал знā[ш] штā-је òн ѣзвѣò
вѣц, а тò н̀ије тākò б̀ило. Ка[д]-су-га-ѣспѣтѣвалѣ, њѣгā, к̀акò-је-òн прāтијò толѣкò,
òн-је-к̀азò да је ондā кад-је-òвца ѣзнѣшенā да-је-ò[н]-њѣгā прāтијò, ѣшò зā-њѣм.
Òн је к̀азò да-је-б̀ило на-òвци звòно и к̀акò-је-мѣјед ѣшò, да-је-звòно к̀уцалò
ј̀ер-је-òн за-звòном њѣгā прāтијò док-је-дòтлѣ дòшò. А н̀ије-тò тākò б̀ило нѣг-је-
òн-тò-прѣстāvѣјò, вѣцāròш је б̀ијò, а и мѣјед је б̀ијò заб̀рāњѣн па-се-нѣ-смију м̀ѣ-
ћѣди ўдаратѣ, зātò-је-тò б̀ило.

И ондā-су-му пр̀изнālѣ свѣ и пр̀òзвālѣ га Свѣтѣ Јòван Златòус

П̀р̀вò-ћ̀у-ти, кат-смо пòчѣлѣ, зātурлѣ, о Свѣтòме Јòвану Златòусту. Знāш зā-
што-се-òн пр̀òзвò Свѣтѣ Јòван Златòуст? Њѣна б̀рāћа слāвѣ Свѣтòга Јòвāна.
И-òн-òгрāњенò слòво, н̀ије ц̀рвенò. Он, кат-су-свѣци н̀екād, знāш, по з̀емлѣ òдали,
и сādѣ кò-ѣм је г̀лāвнѣ б̀ијò: Бòг или-Ўсус К̀рѣстòс, јā-нѣ-знāм кò-је-тò одр̀ѣдијò и

казали: или помислијо ил учинијо да-си-грешан ти код-Бѡга и тамо-ти-се јединѡ пише. А Свети Јован Златѡус није се сложијо са-тием. Сви се сложили, он-се није сложијо, али-њему н'јесу дали за-право јер-кат-сви они, он мора да шути. А он-им бијо куар. И сад он њима укуа рану, чорбу, сѹпу, ил-не-знам шта и не-сћед-не да осолѡ него-им-донесѡ неслано. Ови почну да једу: „Јоване“. „Шта-је“ — каже. „Шта-ти овѡ није у реду?“ „Зашто није у реду?“ „Није ти слано“. „Зар-није?“ „Није“. „Ма, бѡгати, зар-нијесам ја-осѡлијо?“ „Ма, нијеси“. „Па, ја-сам-пом'сли-јо“. „Што-ти нијеси осѡлијо, тѡ те питам?“ „А“ — каже — „а онѡ пом'слит и учин'ти јел-истѡ?“ И онда-су-му признали сви и прозвали га Свети Јован Златѡус. Каже: Јоване, златна ти уста била. Није истѡ пом'слит и учин'ти. Другѡ је пом'слити. Шта иксану не-дође на-памѡт да пом'сли, а другѡ је учин'т. Ето тѡ-ти-је о-Светѡме Јовану Златѡусту, како-је назват као-Златѡус.

Кѡ-је ис-какѡга разлога, кѡ је како славу примијо да слави тѡ-не-знам, само знам Свети Ђорђије да-је-најпризнати, да-је-он-аждау приблијо у језеру и извѡкѡ. И Невачани Турци да-су-га-слав'ли. Колко-ѡћеш Турка да-је-славло Светѡга Ђорђија. Што-се-тиче другѡје, Свети Петар, јѡпѡ, као-најпризнати, он-је-ѡдѡ за-једно са Бѡгом, по земљи кат-су-ѡдали, ја. Е, дошли су, знаш, код једнога домаћина и занѡћили. И сат, прѡсти ме, Бѡже, Бѡг је лѡгѡ до-краја, а Свети Петар вам, овај-бијо. Није, Свети је Петар лѡгѡ, а Бѡг је вамо, с ѡвѡ странѡ. А један пјано ѡћѡ и каже домаћину: „Кѡ-ти-је-тѡ тамо?“ „Шути, бѡла[н], неки људи: „Ма, кѡ је, говори“. Каже: такѡ и такѡ, неки свеци. А ѡ[н] носијо тојагу па Светѡга Петра распали са тојагѡм, колко-икад море дунѡ-га и на-врата кренѡ. А Бѡк ће рећи: „Петре, бију-те туди, ај-ти прођи с ѡвѡ странѡ, да се замјенимо“. Сат Свети Петар прође амам а он вам. А пјано кад ѡшѡ далеко ѡт-кућѡ, помисли-се: Они су јарани, а што ѡдарик ѡног, а ѡног не ѡдарик, па се врати и јѡпѡ по-Петру и-други пута.

Ево, тражи тежака, немѡј лежака, да-се-слѡмије кѡлач

Прѡ-ти вако кажем. ђавезно печѡње, ражањ мора бити. Има ко-што-ти и-рѡкѡ, и шумкѡ, има сѡвога мѡса, али-мора се заклати брав, јел такѡ, на ражњу испеи. Правла-се сарма па се правле пуњенѡ паприке и све-тѡ се имало. Онда-имали смо варени кајмак. Видиш јѡмужни кајмак, Турци сам ѡ-тѡ уживају, а ми смо купили пот-камѡн, варени кајмак варили и тѡ-у-сред љѡта. Воли свако оног-варенога кајмака испот-камена нек печѡња. И ја сад не могу оно[г]-кајмака јѡмужног. Направимо маѡ цѡцварѡ, ја-га не-могу да јѡдем. Да-ми-је онога-варенога, ја-би-га-јѡ знаш како... Тѡ-свѡ спреми-се што-трѡба, направѡ-се кршња[к] кѡлач. Видиш води ништа-га не шарају, само љѡ[б], погача и — ајде. У-наз-би шарали, знаш како ишара, онѡ-ружа се звала вел'ка на средини, и-онда ѡколо ишара се свѡ редѡм и крснѡ свијеће. Трѡјку док смо имали свѡг вѡска, направѡ ѡ[д]-свѡг вѡска. Кашње када-нема, узми ис-црквѡ а свѡ бѡљѡ кат-си-сѡбѡм правѡ. Ја би такѡ направѡ, извѡзѡ-б-иг да-ти-ѡчи глѡдају. Усучѡм фитиљ ѡт-памука-овога, усучѡм фитиљ и онда-га маѡ ѡвоштѡм да не-би-се... И сад гѡр ѡксер ил-не-знам шта привежем и неко ми држи дољ, затѡгне фитиљ, зѡвѡ се фитиљ. А ја-узмѡм и спрема-ватрѡ раскравим онај-вѡсак, умекшам-га добро дог-бидѡ умекшан. Сад

неко ми дољ држѝ онај-фитиљ, ја се припнѝм на стол^цу и ѓзгѝ зѝмѝм и стрљѝм вако с рѝкама, свѝ трљѝм, трљѝм док доћерам како-су-тамѝн онѝ-св^јјеће. Како доћерам да-су-тамѝн, онда-и[х]-ставѝм на-стѝ, ис^јјечем на-троје, направѝм тројку, ѓздѝ маѝло савиѝем и онда-гор^н ударѝм јѝдну прѝчагу по врѝу и сад направѝм крс на-онѝј-прѝчаги. Онда-јѝпѝ самѝг вошка брес-фитиља и направѝм, ишѝарѝм, ишѝарѝм свѝ онѝ-вијуге свѝ около св^јјећа. Ма, кажѝм-ти ѝе-сам-гођ бијѝо на-слави и док-је-било тога-вошка да-се-сѝбѝм правѝ, сам-би менѝ: „Ајде, направѝ ми св^јјеће, макар-ти ѓшѝ кашње другом“... Е сад, видиш, вод и-нејдѝ, вод и-нејдѝ уочи-славѝе, а у-нас ѓбавезно уочи-славѝе се идѝ. Сад уочи-славѝе долази чѝек, врата су ѝв^нјек ѓтворена, свјѝтло ѝпѝљено и ја-видѝм: чѝек идѝ, ја-изаћѝм прѝда-њага. Ако-је-нека прѝчина, ја-пѝнесѝм и ракију, бардак, па-да-га-дѝчекѝм. Ижљѝубѝмо-се па-да-је-не-знам кѝ. Да је Турчин ја-ћу-се-са-њѝм ижљѝубѝти и — добро дошѝ! И онда ми спѝмињѝмо срѝтнѝ почѝтак славѝе, уочи-славѝе за срѝтнѝ почѝтак славѝе. Не-кажѝмо срѝтна слава, срѝтнѝ почѝтак славѝе. Већ сѝтри дан кѝ долази пѝмињѝмо — срѝтна-ти слава! Ё, у-нас, видиш, води лѝмѝ ѝ-два сѝта или-око-чѝет^{ри} кршњак. У-нас је свѝ ѓстало од муслиманско дѝба да-се-лѝми на-славу већѝ, ѝвечѝ, касно. А друго ѝдѝи неко тамо, неко вамо, али-ѝвечѝ свѝ се скѝпѝ. Е саде засѝдемо и изабѝремо ја, бѝме, зѝвѝ се дол^нбаша, јѝл, коѝ-сѝдѝе гор^н на зѝчѝљу крснѝе славѝе, под иконѝм. И сад засѝдѝе се, пѝпиѝмо пѝ-три чѝаше ракије. Слѝжѝм, пѝпиѝмо пѝ-три чѝаше. Тамо је домаћца припрем^нла мѝни бѝклију па ако-волѝе слѝтку, заслѝдѝмо, замѝдѝмо. Ако не, онда-неслѝтку и гѝтова је ствар. Тасу пѝну ракије, ѓзгѝ је стављѝен кршњак. На кршњак су стављѝене крснѝе св^јјеће. Е, сад пѝпли смо пѝ-три чѝаше. Е сад-ја кажѝм: „Знаѝте-л-ви шта је, мѝји гѝсти драги?“ „Шта је?“ „Нестало ѝ-менѝ брашна па-ја-морѝм ић^н ѝ-млин“. „Шта, болан?“ „Мѝрам-ја ић^н ѝ-млин“. „Па, ѝе-ћеш?“ Води, нѝнди, па-би-се-шѝл^нли па-код-ѝвѝе, па-код-онѝ и шта-ја знам. И сад ја се са-њѝма поздравѝм, ѝни мѝни зѝжелѝ срѝтан пѝт, ја-ѓдѝм па-тај-свој коѝлач. Има неђи па-и-г-идѝе више па пѝца ѝс-пушке, ја-тѝ нијѝсам ради-јѝ. Нзмѝм онѝ-бѝклију и свој коѝлач и аѝчѝм-ја: ѓје, ѓје, ајде, ајде, ајде ко-да-волове гѝнѝм и на врат^нма зѝвѝчѝм: „Кѝ здрав, друж^нна?“ ѓни свѝ кѝ ће прије, знаж, да-ме-дѝчекѝ: „Јѝ здрав, друж^нна.“ И добро нам дошѝ! И ѝво и-ја сам потрѝдијѝо се, и пожѝријѝо сам, и самлијѝо сам и, бѝгме, дол^нбашѝи прѝдам онѝ-бѝклију. Он-тѝ-ѝзмѝ, тѝ-бѝклију и онај-коѝлач, и ставѝи прѝда-се. Кад-је-ѝн-тѝ-ставѝијѝо прѝда-се, е-ѓнда кажѝе: ајде, ѝстати свѝ на-ноге. И, видиш, води не читѝ нико славу. Код-нас читѝ славу па кѝ зна три стѝпа, па јѝдан стѝп, има-и-г дванѝ[с] стѝповѝа славѝе. Кѝ-ће да читѝ славу? Ако читѝ домаћин, зна, нек читѝ домаћин. Ако не-зна, кѝ зна ишч^нта славу и ѓнда, а јѝдан-и пѝји, знаш. (Није, бѝгами, ка[д]-ћемо-лѝмит коѝлач). Ишч^нта славу, е кад-ишч^нта славу, ѓнда лѝм^нти кршњак. И дол^нбаша кажѝе, ја; благѝсовѝ: воликѝ-ти бѝла шѝн^нца бјѝл^нца, па коѝлко-ти бѝло зрнаца, толикѝ дѝката жѝтица, па здравља, па весѝља и ѓкрѝће онѝ-коѝлач. Е ѓнда кажѝе: „Ёво, тражи тежака, нѝмѝј лежака, да-се-слѝмије коѝлач“. А ја кажѝм: „Само, дол^нбаша, изаћ^н-ти вам да се ја и-ти порѝвѝмо“. И ми-ѝзмѝмо тај-коѝлач, ѓкрѝнѝмо га три пѝта, ја, како-се-житѝ баца, ѓкрѝнѝмо га три пѝта. Е ѓнда вако ѓздѝ потурѝмо пѝсн^нце на-срет коѝлача, и-ја и-ѝн, а вако с рѝкама ѝфатѝмо и прѝломѝмо тај-коѝлач. Сѝт кѝ је јѝчи, ѓдѝ та-ружа. Кѝмѝ ѓшла та[ј] је јѝчи бијѝо. Јѝпѝ три пѝта ѓкрѝнѝмо

[о]нај-кòлач и òнда ч̀ит̀а̀мо, а ј̀еда[н]-нас п̀òји са ч̀а̀шòм и од ј̀еднè ч̀а̀шè тр̀и п̀ута има да-ми-тò-свè из-ј̀еднè. Ми-ср̀чèмо да-би-тò-испили, ал-òн, мајстор, нè-д̀а. И свè ка[д] завр̀шимо тò, òкрèнèмо ј̀òпè тр̀и п̀ута и òн-прèлије м̀ало преко-òног̀а-кòлача и-ј̀онд̀а-ј̀а загризем кòлача, ко̀ма̀да òд-òног̀а што-с̀а-м̀лòм лòмијо, òн загризе од-òног̀а-мòга ко̀ма̀да и он-ко̀ма̀д распòловимо и д̀онесè пл̀анинка с̀ито и ј̀а-до-маћ̀ици дам свòј кòлач, ко̀ма̀д, а òн д̀онесè дру̀ж̀ни, к̀ажè: „Дòбр̀а вèчè, браћò мò-ја, èво и-ј̀а са[м] м̀ало зар̀адијо, заслуж̀ијо“. И с̀ат св̀акомè п̀омало òног̀а-кòлача... Ù-нас је већ̀инòм трај̀ало п̀ò-тр̀и д̀ана. Уочи-славè пòчнèмо да сл̀авимо, н̀а-славу òбавезно, с̀утри д̀ан пò-слави и т̀акò, а М̀арковд̀ан излаз̀имо н̀а-гробље и с̀амо ми к̀òји сл̀авимо, а грòбље ù-менè ѝстò ов̀а-в̀ам ш̀упа Јòкина. Излаз̀имо н̀а-гробље. Е с̀ад м̀ало кò, с̀амо жèне, н̀а-Марковд̀ан из̀ађèмо н̀а-гробље па с̀ам жèна кòј̀а-им̀а пòсла да нè-мере да свр̀ати. П̀уна је мòја к̀ућа па ми-òстанèмо, нèки зарòљамо-се па-дò-пò нòћи... Ока̀д̀ти св̀ијèхе, ока̀д̀ти кат-се-Бòгу мòлимò, н̀ајприèе, и-тò сам забòравијо, ùстати приèе нèк-нèмо за сòфру с̀едат па-се-мòлид Бòгу и к̀адијон̀ца и òка̀ди се. И ј̀òпè се к̀адимо кат-се-слав̀а ч̀ит̀а и кат-стòјимо на нòгама. И òка̀дè се и св̀ијèхе и кòлач и свè-тò.

И свè-тò ùмјèсимо у чèсн̀цу и с̀ат шт̀а кò н̀ађè

Е с̀утри д̀ан Б̀адњ̀и-је д̀ан. Ј̀а-ùраним [з]-зòрè и с̀икиру н̀а-раме, ùзмèм ру-к̀ав̀ице н̀а-руке и пòнесèм к̀акòг̀ има̀м ж̀ита: ил шèн̀ицè, ил нèшта и ст̀авим у рука-в̀ицу. Идèм, загледò сам т̀амо б̀адњ̀ак, с̀ад ми-већ̀инòм од б̀уков̀нè, а мòре и гра-бов, мòре р̀астов, већ̀инòм ù-н̀аз б̀уков̀на. И с̀ад ј̀а тр̀и п̀ута пòспèм ониèм-житом онај-мòј б̀адњ̀ак и òнда-га с̀ијèчем. Ùдарим с̀ик̀рòм дòљ подобро па òнда òзгò да заивèрам. Е с̀ад он̀а-иверка кòј̀а òтпанè, ј̀а-тò-ст̀авим ù-цеп и к̀ашњè ос̀ијèчем т̀ај-б̀адњ̀ак, што трèб̀а ѝскрèшèм и трај̀им већ̀инòм һè има шушњ̀ара, л̀иста н̀а-нèму. И тог̀а-шушњ̀ара пòнесèм ùз̀а-се и нòсим т̀ај-б̀адњ̀ак и д̀онесèм, присло-ним-га ùс-кућу и к̀ашњè-га ис̀ијèчем. Ос̀ијèчем, òбич̀ај ми је б̀ијо и по шèс ос̀ијè-чем б̀адњ̀акòв̀а: тр̀и за Бòжић, а тр̀и òставим за М̀али Бòжић. А он-ш̀ушњ̀ар што-је-л̀ис, тò-ùутру нòсимо па к̀уц̀амо по гòвед̀ма ради-бòлести шушњ̀ара, тò-би-г̀атал̀и, ј̀а. Е, он̀у-тр̀ијеску што-сам-д̀онијо, тò-д̀ам б̀аби да др̀жи. Н̀ајпр̀иèе òц̀ијèпим што-һу-п̀рав̀т за чèсн̀цу, òц̀ијèпим др̀во од-онè-тр̀ијèскè. Онò-д̀ам б̀а-би да др̀жи код-мл̀ијèка, һè-ижљèв̀а да ј̀òј-б̀удè дебео к̀ајмак к̀ако-је-он̀а-тр̀ијèска дебèла. Е, с̀ад н̀аправим од-òног̀а-др̀вета, н̀аправим чèле, н̀аправим и òвце, н̀апра-вим и вòлове, ј̀арам, н̀аправим и к̀раве и што-је-гòђ, на-п̀римèр, за домаћ̀на пò-требно, и н̀аправим кò һè домаћ̀ин б̀ити и домаћ̀нца и свè-тò, ј̀а. И ст̀авмо по-ј̀едан д̀и́нар кòме се п̀аре д̀ај̀у. И свè-тò ùмјèсимо у чèсн̀цу и с̀ат шт̀а кò н̀ађè. Тò-се-глè-д̀а шт̀а је н̀ашò и тò-се-рач̀ун̀а, ј̀а.

Свò-ј̀а сèло заòвèм кат-прèз̀ив̀ам п̀лаз̀ника н̀а-ч̀ас

Прèз̀ив̀амо п̀лаз̀ника. Ј̀а-прèз̀ив̀ам п̀лаз̀ника н̀а-ч̀ас. Ј̀а сам зв̀аò свò сèло, ј̀а сам уживò у дру̀штво и у л̀уде. И с̀ат свò-ј̀а сèло заòвèм кат-прèз̀ив̀ам п̀лаз̀ни-ка н̀а-ч̀ас. И свò ми сèло дòђè. Е к̀ашњè свò сèло мènè да-ме-не-п̀рòпуст̀и и нè-

м̄а-т̄о за ј̄ену в̄еч̄е. Ако-је-б̄ило за ј̄ену в̄еч̄е да-су-се-п̄одес^{ли}, ја-м̄ор̄ам код-ј̄е^а-нога обав^{ти} па о^{ти}ћи и^к-код-оног̄а. И так̄о-је-т̄о пр̄евођење п̄олаз^{ника}. И онд̄а уз-дур̄иш̄емо п̄олаз^{нику}, дом̄аћ^{ца} у^ка к̄олач, и-т̄о-ш^уп̄ал, знаш. И онд̄а: кошу^{љу}, гаће или к̄ако к̄о шт̄а уздур̄иш̄е и т̄о је п̄олаз^{нику} дар... К^уђеља и р^уч^{ца}, р^уч^{ца} ћетена, већ^{ном} р^уч^{ца} ћетена. На-М̄али Бож^ић ци^{је}вом зам^јеси к̄олач па с ци^{је}-вом прав^и да се ов^{це} бл^{из}не ил н̄е-знам шт̄а. И-т̄о-је неко р̄ади^о... Са[д] д̄о^ђем-ја^у-шталу и, к̄аж̄ем-ти, понес̄ем та^ј-ш^уш^њар л^{ис} и нај^при^е к^уц^нем св̄ако г̄овече и к̄аж̄ем: б^јежи шуш^њар, иди т̄амо ил в̄амо... к̄аш^{ње} р̄асклоп^{им} гр̄ебене, и^{ст}о смо п̄алли и св^јјеће, ј̄едну т̄ам, друг^у в̄ам. Расклоп^{им} гр̄ебене па став^{им} с ј̄ену стр̄ану в^рат̄а ј̄едан гр̄еб̄ен, друг^и з друг^у, пуш^тим сво^{ја} г̄оведа и он^и пр̄е^ђу, иза^ђу т̄ам. И к̄аш^{ње} скл̄оп^{им} гр̄ебене и сво^{ја} г̄оведа ј̄оп̄е п̄овеж̄ем ^ће к̄о^{је} б̄ило. Т̄о ради-кур^јак̄а да не на^пада^{ју} на-м̄ал.

Он по јајима и^{ст}о ко-да-о^ловк̄ом, так̄о иш̄ара

Рас^цјеп^и в̄ако др^{во} и с̄ат са^{би}е пл̄ек, а д̄о^љ о^{ст}ав^и м̄ало ш^уп^љо, см̄от̄а пл̄е и у^клип^и т^уди, озг̄о т^ури в̄оска и растоп^и т̄ам, р̄азгр^ие га и оно д̄о^љ м̄ало ц^ури, Он по јајима и^{ст}о ко-да-о^ловк̄ом, так̄о иш̄ара... У-ф̄арби он̄о-е к^уда-је в̄осаг б^ијо, т^уј о^{ст}ан̄е б^јјело, а он̄о об̄ојено.

Петар Јањуш (1916), полуписмен,
снимљено у Роћевићима (о. Зворник) 1998. године

М̄ој к^рмак у^бјен

Кад-је-ц^рни м^раг б^ијо, већ-м^рак, о^{ће} с^унце да пр̄ес̄е^{ња}, онд̄а м̄о^{ју} к^ућу за-п̄ал^иш̄е. Св̄е поп̄ал^иш̄е о^коло он̄о-о^{ст}ал̄о. Св̄е-ја била, н̄е-см^ијем-ја се пом̄ол^{ти} т̄ам да в^ид^{им}, с̄ам ч^ујем и в^ид^{им}. В^ид^{им} ка[д]-д̄олаз̄е, к̄аж̄е: „О^ћемо-л, и^маш-ли т^и ш^иб^цу да за^пал^имо и^к-ов^у к^ућу?“ А д̄олаз^{ли} су и^к-п^{ри}е, знаш. „Да за^пал^имо к^ућу“, к̄аж̄е он^и-ј̄едан, ја-га-п̄озна^{док}, ко-да-је-наш к̄омши^{ја}. Иди за^пали он^{ог}-др^уг̄ог м̄ога б^рата М̄ом^ира, шт̄ала. Била к^ућа стар̄а о[н]-на^прави^{јо} себи к^ућу па на^прави^{јо} шт̄алу о^д-њ̄е. А^ј-к̄аж̄е-за^пали он^у-шт̄алу. Т̄о-је р̄ано б̄ило, т̄о-б̄ило у^д-д̄ан. И ништа, та-м̄о^{ја} к^ућа св̄е ст̄о^{ји} и ј̄ош т̄ог-м̄ог ^ћевера ј̄ош ј̄едно^{га} к^ућа ст̄о^{ји}, шт̄ала и св̄е-т̄о. Кад је већ б^ијо м^рак, а он^{ај} за^учин^и: „Н̄ем̄ој т^у п̄ал^{ити}, иди за^пали он^у-шт̄алу.“ У-д̄ан-је-т̄о б̄ило. А кад б^и ув̄еч̄е, већ м^рак, не^{ки} п^рича^{ју}, а-ја-ј̄адна св̄е зав^иру^јем, м^исл^{им} се — на^{ши}. Он^и се уш^ућели м̄ало, не п^рича^{ју} нешта. Реко — на^{ши}, б̄ели дошли. М̄ало ја-на-ј̄едан ^ћошак да из^вир^{им}, кад-ид^у дво^јца-тр̄о^јца и о^{ће} п^раво м̄о^јој к^ући. Ј̄едан вел^и: „И^маш ли т^и ш^иб^цу да за^пал^имо и^к-ов^у к^ућу?“ Ко-да-је-не^{ки} д̄еч̄ак, знаш. Н̄е-знам шт̄а р̄ече он. Н̄е-б^и м̄ало исто[м]-м̄о^{ја} к^ућа п^лану, и м̄о^{ја} и Ст̄ан^{на}, и шт̄ала, св̄е п^лану, а ја-т^уј о^{ст}ак. Он^и о^дош̄е, били онд^и д̄о-не^{ка} доб̄а н̄оћи, шт̄а-ја знам к̄ат-су о^тишли. Кад-је-у^јтру св̄ан^уло, да^ј ч̄е-к̄а[ј] ј̄оп̄е да л ^{ће} к̄о до^{ћи} да л не^{ће}. Ј̄а сам онд̄а к^ренула ... У^јтру кат-сам-у^{ст}ала, шт̄а ^{ћу} в^иш̄е ч̄екати? Дв̄а^леш ч̄ет^{ри} са^{та} ни-сам-ј̄ела ни п^ила, на студ̄ени била, м̄ор̄аш не^куд или и^{ћи}, или нек те у^би^{је}, или ж^иви, р̄ади шта-знаш, н̄ем ни^{ко}г̄а. Спор̄ет-к^ућ̄е нај^ћем, к^ућа из^гор̄ела, к̄ол^{ба} ми о^{ст}ала, св̄е ча^{ше} и фла^{ше}, п̄оба^{ца}-

но испрѣт-кућѣ. Мој крмак љбјен, прѣжио се спѣред, спѣред, није запаљен свињац. Како-се-[о]на-врата отварају, он-се-прѣжио колки је дуг според-оније-врата, они-што-сам-га-сћѣла да кољѣм. Прѣжио се, једнако дакти, јѣ[ш] жив, јѣш није крѣпѣ. И Милијан ми је причѣ да је и-он видио, долазио љ-дан и-он, да га је видио јѣ[ш] — жив ... Најћѣм, свѣ изгорело било, нѣма ѣе није. Сам кат-сам-дошла ѣе-су-турскѣ куће, кут-се-идѣ Тадићу, кат-сам-дољ дошла, на јѣдно[м] мјѣсту слѣжене цигле нѣкѣ, црјѣп, муслиман да правѣ. Нѣко се завлачио, снѣјег мало попѣ, кат се завлачио нѣко нѣнди, ваљде крјо се или од зѣмѣ или ѣ[д]-Турка. Ја-тѣ-нѣшта завируѣм и идѣм кад-нѣко заучинѣ таман ѣзгѣ ѣе-су-моје куће, ѣе-мог брата кућа била, звѣзну, јавѣ се нѣко. Ја-помишљак — Милијан. Реко, Милијан, богами, наши су. Како-ја-идѣм, он-јѣпѣ гѣре, јѣш се јѣдно[м] мало јавѣ и ништа вишѣ. Ја-идѣм, а нам прѣстор ѣма турскиѣ кућа, а нам Тадића. Кад видѣм: идѣ, идѣ и ѣкрећѣ се, замакошѣ за онѣ-Мѣмирову изгорелну па гѣр ѣдошѣ, Јѣдан вако сѣјо гѣр подалеко и сѣди. И помислим се ко-је-тѣ, штѣ-ја знам, моѣре ме ѣбит ѣзгѣ ако нанѣшанѣ на-ме, види ме. Ја-крѣнѣм, такѣ сам и ѣшла, ко-је бѣјо, нико нѣ-кажѣ да је наш. Значи Балѣје се биле напилѣ, мајку-ѣм ѣиову. Нѣки били ѣстали ... Опљачкали и попалли и ѣдниѣли свѣ ... Није ни моја штѣла била изгорѣла, ѣе су моја гѣведа. Ја-повѣрим, да повѣрим у своју штѣлу, ѣма л ми штѣ, да повѣрим, ѣт кат сам наѣшла. Кад — стѣји кѣштра нѣка, воликачка, знаж, голѣма кѣштра и там нѣшта наслѣганѣ у-онѣ-кѣштри. А ѣе-су-моја тѣлад била, ѣмају, знаш, вратѣнце-онѣ и извѣшѣне ѣљине и свѣ шарѣна ѣђећа. Да ли су ѣиове јали-су-нѣгди нашли? Нашли там ѣе-су-наши били, ѣни-тѣ нашли, дѣнѣјели у-тѣ-моју штѣлу и стрпали. И како-ја-тѣ-јѣде виђок, а крава моје нѣма, ѣѣрѣне краве. Ја крѣнѣм и виш се никад нѣјѣсам ни повратла. Кашње ми ѣ-штѣлу запалли. Јѣпѣ нѣкад нагнали се и запалли ѣ-штѣле. Да су ѣни запалли нас кат су Жѣравѣце, Жѣравѣце су ѣни рѣно запалли, свѣје би ѣни нас, онѣ-нас што-је-било нѣнди, свѣју би ѣни нас погорѣли. Нѣг-ѣни су у пола ѣсам на-нас напали, на-наше сѣло, ѣ-пола ѣсам. Загѣ смо ти живѣ и ѣстали ... Такѣ сам ти прѣшла ѣ-ја, могла сам лако главу зијант, ал-кат-ѣе-срѣћа, нѣ-виђошѣ ме.

Драгица Јањуш (1920), рођена у Жеравицама, неписмена, снимљено у Рођевићима 1998. године.

ЖЕРАВИЦЕ

И ѣтадај сам пѣчѣ, вишѣ-сам свѣјѣту ѣкалемѣо нек-сѣби

Евоѣ-ћу-ти сѣ[д]-да причѣм. Умо-сам у рѣд вако, ко-да-си-ѣзѣ пот кѣнац па поставио-ѣг, посијѣ јѣно дѣве[т] трѣшѣића и-то-ѣдма мало даљѣ ѣт-кућѣ, нѣмају далѣко, нѣјѣсу ѣмали пѣдѣсѣт мѣтарѣ. И свѣ рѣдом такѣ да су тамѣ јѣдан дѣ-другѣг. И та[к]-како ми ѣуди казали, знаш, како трѣба убаѣиват младѣце, како трѣба свѣ-тѣ. Свѣ-ја-тѣ урадим и свѣ дѣвет ѣкалемѣм и сѣчѣкам свѣшта, свѣ листа и гѣни младѣце, моје кѣлѣма нѣма ништа. Мајку му, реко, ј...м, што-ме-чѣек навраѣти па ѣба нѣлко ѣсекок, ал-било-је вако дѣбелиѣе, а ѣбично су били, ко-танки кољѣћи

били, н^ијесу м^огли б^ољ^и б^ити. И ја-ти ф^ино, л^ијепо, о^ћу-ја њ^ик п^одрезат, о^ћу-ја ј^опе. И д^онес^ем с В^учин^ића о^д-брата м^лад^аце, аш^ламе, о^ћу да-и-прекалем^им ј^о-п^е, ј^оп^е п^от-кору. И д^онијо и ј^едан по ј^едан, ј^едан по ј^едан и о^сам и^г п^одрез^ем и прекалем^им па ми т^ек о^нд^а д^ошло у-мозак па ш^то-ја н^е-ви^ћок ш^то-су-се о^су^ш-ли, ш^то н^ем ниј^едан м^лад^ац^е, па у^зм^ем б^аш о^нај ш^то-сам-га-з^ад^нј^и о^сек^о, р^аз^в-и-јем-о^но, кат-прифатијо! Прифатијо, тр^еб^а в^ећ да г^он^и. Па св^е о^сам, жив^ота ми м^ога, св^е о^сам о^но-о^дмот^ам и св^е и ј^едан п^риватијо, а о^нај ш^то сам п^ош^ле о^кале-мијо п^от-кору да^о д^ев^ет^и, о^н ми се и о^су^шијо, ниш^та. Ј^а сам к^алемијо и ј^абуке п^от-кору, и^ст^о. У^зм^е[м] м^лад^ац^у, подас^ај^ечем, на п^рим^ер, п^ру^тић у^зм^ем, н^ож, о^зг^о га о^бреж^ем, з^на^ш, о^но-м^ало п^очист^им, п^орав^ња^м. О^нд^ар у^зм^ем м^лад^ац^у, п^р-в^о у^зм^ем н^ож па га ст^ав^им в^ак^о у^с-п^ањ, м^ало р^аспор^им к^ору па је м^ало г^ор на в^ру п^одиг^не^м па о^нд^ар у^зм^е[м] м^лад^ац^у и з^ађ^ељ^ам к^олко-тр^еб^а и у^ба^ци^м п^од-о^но. У^зм^ем з^ем^ље, а^ко-сам-и^мо з^ем^љу, д^обро-је, а^ко-н^ијесам, ја-у^зм^ем ђ^убрета. Н^ај-п^ри^е у^мот^ам-је к^он^цом, к^ана^фо^м, к^он^цом, п^лет^ивом, ч^им б^ило, п^лет^иво н^ајб^ољ^е б^ило, з^на^ш. З^амот^ам н^ајп^ре о^не-м^лад^аце, у^ве^же^м па-о^нд^ар-и^г з^амот^ам, к^рпу по-о^ном-ђ^убрету ил-по-о^ној-з^ем^љи и и^зн^утра, о^зг^о св^е-о^но ф^ино о^бм^от^ам и з^ав^е-ж^ем и о^ста^ви^м т^ак^о. И кад б^ид^е, о^мл^ад^и се ст^о п^ост^о.

Ј^едан о^зд^о и[з]-Сп^реч^е, Сп^реч^ак, т^о је б^ило ј^ош п^ри^е д^ру^го^к св^јес^ко^г р^ата, ја-м^ал^и и^ст^о б^ијо, во^лиш^ни, н^е-з^на^м ни к^оја је г^одина б^ила. И Сп^реч^ак н^еки н^ал^е-г^о, и^шо да к^алем^и по н^аро^ду, з^на^ж, да з^ара^ди, п^ла^ћало се. И о^калемијо д^ва к^ома-да, ја-г^лед^о, з^на^ш. И пош^то је о^н о^ти^шо и б^рат ми о^шо у-к^ућу, ја-д^ођ^ем ф^ино, л^и ј^епо, в^идијо к^ако је о^н р^адијо и о^де^м и подас^ај^ечем ч^етири-п^ет к^ома^да о^ни^е-к^ру-ш^чи^ћа и о^калеми^м и кат с^утри д^ан б^ур^азер ми в^идијо да је т^о-и^сеч^ено о^ће да ме сл^ом^и. Кад — Б^ог да^о па св^и се о^мл^ад^али. И о^га^дај сам п^оч^о, в^иш^е-сам св^ијету о^калемијо н^ек-с^еби... П^он^ач^е и[з]-з^ем^ље с^амо, а н^ије ми б^аст^ало п^реса^ћиват к^ру-ш^чи^ће, д^ив^љач^иће. Ш^љиве сам п^реса^ћив^о. Ш^љиве кат с^ади и^скоп^ај-и^м р^упачу, к^ако-би-ти к^аз^о за ј^ено ч^етерес ц^ент^и, м^ало и-м^ањ^е, и д^онес^ем ш^љив^ић, и^шч^уп^ам и[з]-з^ем^ље, к^олко је, о^тп^рил^ак^е, ш^ирок. Н^ек^а-ж^ила, а^ко је п^ре^виш^е-[о]н^о д^уга, н^у подас^ај^ечем и у^ба^ци^м д^ољ, н^аби^ем з^ем^љу и^зме^ђу-ж^ил^а. П^ош^ле п^оч^не^м ба^цати з^ем^љу, у^ме[м] м^аљ^ић, н^ату^ца^м, н^аби^ем з^ем^љу о^ко-њ^ега и о^мл^ад^и се ст^о п^ост^о.

Иш^чит^а се с^ла^ва, п^оп^ије-се по-ј^една, за в^исо^ку с^ла^ву

И сад а^ко је ус-п^осте н^ек^е, у п^ос^ни д^ан с^ла^ва, н^е з^ак^ти^ев^а се да-се-м^рс^и, ал е^т о^мр^си се. О^би^ча[ј]-је кад-у^веч^е г^ости д^ођу, ф^ино се и^сп^ит^ат, и^жл^убит, н^а-с^ут-и^м р^акију, к^аву, в^еч^еру сп^ре^мити. Е, к^о-је д^ал^еко о^н и н^оћ^и, а к^о је б^ли^зу о^н-и-о^де. У^јут^ру о^пе е^то га на к^аву и р^акију. П^ре^ко-д^ана о^бав^ља^мо св^е-т^о. Кад б^ид^е н^ав^еч^е к^ола^ц да-се-л^ом^и, г^ости о^пе д^ођу, к^оји су б^или и к^оји н^ије. Ка[д]-д^о-ђу, ст^ав^имо с^инију, п^оп^ије^{мо} по ј^ед^но т^ри ч^аше р^аки^{је}, ст^ав^ље^{но} да з^ал^ож^е л^уди, ј^ед^у, о^нд^а ч^ет^вр^та кад о^ће да б^ид^е, д^ом^аћ^ин да и^де да д^онес^е к^ола^ч, и^де у-м^лин да с^ам^ељ^е, н^ест^ало му б^раш^на, т^ак^о-се к^аж^е, з^на^ш. И к^аж^е г^ост^има: „Ла^ку вам н^оћ, ја-м^ор^ам и^ћи н^а-п^ут, а в^и-е^то-вам б^ард^ака, е^то ч^аш^е, п^оп^ите, н^асп^ите, ја м^ор^ам и^ће н^а-п^ут“. „А^јде, с^ре^тно ти б^ило, н^ем^ој се д^уго о^бав^љат, ђ^е-ћ^еш и^ћи да з^на^мо“. Е ја о^де^м, на п^рим^ер, да д^онес^ем к^ола^ч, ј^ош н^еко и^де с^а-м^но^м, д^онес^емо т^амо, н^а-

зовем Бога. „Добрā вѣчѣ“. „Такō Бѣк-ти пѣмогѣ“. „Јесте-л мѣни рāзи?“ „Јесмо и добрѣ нам дошѣ“. Е сād онѣ-приузмѣ гѣсти, дѣлѣбаша приузмѣ ћасу, бѣкѣлију, кѣлāч, свѣ тѣ је његово сād. Е сād[д] трѣбā да се ишчитā слāва. Ишчитā се слāва, пѣпи-је-се по-једна, за висѣкѣ слāву. Ондār узмѣ-се прѣкадња... нāјпре ѡкādѣ икона и кандѣло, па ондā се ѡкādѣ- гѣсти... Окрећемо-га за-житом, кākо се сѣје жѣто: дѣ-снѣм рѣком бāцā, такѣ йдѣ й-љѣб, и колāч се ѡкрећѣ дѣсно. Односно-ѡн-йдѣ нāли-јево... Е ондā ка[д] трипѣт ѡкрѣнѣмо, дѣлѣбаша ишчитā тām колāчу, штā-јā знām. „Кѣлѣкā га гѣнѣла рѣјѣка нѣликѣ му бѣло у домāћнā млѣјѣка. Кѣји га гѣнију млѣ-нац, нѣлѣкѣ бѣју у домāћнā сѣрац. Кѣлко ѣ-њѣму зрнāцā нѣлѣкѣ у домāћнā пāрā, дѣкātā, жѣтѣцā, здравѣља, весѣља“, штā-јā знām, свѣ-тѣ имāш наврнчават. Е ондā узмѣмо па ѡкрѣнѣмо трипѣт зāјѣдно колāч и ондār узмѣмо унакрс рѣке, колāч нā-рѣке и слѣмѣмо колāч прѣкѣ-рукѣ. Нѣма да се нѣжом сѣјѣче јал-штā него-нāкѣ. Е кат-се-слѣмѣ колāч, ѡпѣ устанѣ јѣдан гѣс да нас пѣй. Очитāмо колāчу и кад зā-вршѣмо, дѣлѣбаша узмѣ мālѣ домāћнскѣга колāча, а домāћн узмѣ његовѣга, пѣ-јѣдѣ. Овāј, кākѣ, нѣсѣ међу-дрѣжнѣу, овāј нѣсѣ попādнѣи тām свѣје штѣ-је-дѣнију. Да-йзвѣнѣш пѣшкѣр ил нѣшто стāvѣш нā-тѣ и ѡнā ѡднесѣ. Овāј тām кākѣ: „Ево й-јā-сам йшѣ, нѣшто рāдију и зārāдију и дѣнију“ и такѣ! Гѣсти ѡпѣ сѣдѣ, прѣдѣжѣ вѣчеру, јѣсти, пѣти, пѣвати, штā кѣ мѣре.

Милан Мировић-Ромел (1918), неписмен,
снимљено у Кошутѣци 1998. године

РАДАЧИЋИ

Бѣло је стрāшнѣво ѡндā плāѣ

Мѣй-й[х]-глѣдāмо, сѣли да јѣдѣмо и глѣдāмо нāмā нѣже-Јāњѣшкѣје брѣдā гѣр ѣ-Сливнѣима па дѣлѣ мālѣ нѣжѣ вāk јѣдна равāнѣца. Ајте, реко, да јѣдѣмо, сā-ћѣ-нам й-кравѣ пѣбѣћ кѣћи тѣлāднāма, ајде, нѣћемо имат кād јѣсти. Сѣли-мѣ и јѣдѣмо, имадѣшѣ й-двā кѣра код-нāс. Држāли-смо-мѣ, йшли су ѡни, ѡни се, ћѣјā, бāвѣ ѡко-овāцā, чѣвāјѣ-йг, ал зāбавѣли се ѡко-нāс док-смо-мѣ јѣли. Кад-јѣдан кѣр нāнѣйѣ и вāко — јā ѡздѣ сѣла и ѡн-дѣбѣ, да йзвѣнѣш, и узѣ мѣнѣ зā-сукну, тѣгли мѣ, кѣку мѣни штā-му-је-нѣ, Бѣ[г]га-смѣо. Нѣшта нѣје нек-се-пѣмāмѣ, пѣдāvѣће нас. Вѣчѣм-јā јѣднѣј, нѣкѣј, ѡнок-Сāјѣ свѣрāча, Јѣрга-јѣј ймѣ, ѡнѣ-Сāја свѣрāч штѣ-је-армѣнѣку ймѣ, ѡн-је-пѣгѣнуо, И вѣчѣм-јā Јѣрги: „Јѣрго, јāдо мѣја, ако бѣдѣ побудāлију, пѣмāмију се, штā-ћѣмо?“ Кад-нѣјѣ, јāдна ти мāјка. Он-вѣдију да кѣр-јāk ѡднесѣ јāње и тѣгли кѣ-йксāн, сām штѣ-нѣјѣ говѣрију мѣни да бранѣм, штā-ли. Кākѣ-ѡн-мѣнѣ зā-сукну, Мѣлѣсавѣ, узѣ, ѡн-је-нāждѣију стрѣму, зā-њѣм се ѡнѣ-лѣз дѣгѣ и ѡнā-шѣума, грāнѣ чѣтавѣ пѣцајѣ пѣд-њѣм. И сām ѡдмакѣ, мѣре бѣ[г] до-вѣж-овѣ-кѣћу вām да нѣје дāљѣ ѡд-нāс и раскѣпусѣију нѣнди јāње кѣрјāk. Ў-пѣ дāнā, прѣјѣ ѡвѣ дѣбā, бѣлан!

Мѣћѣдā је вѣћ бѣло кѣ-бѣкāvā ѣвѣјѣк, ал нѣјѣсу бѣгзнā убѣјали кѣлко-йг-је бѣло. Дѣлазѣли дѣ-вѣж-Дрѣцѣлѣ. Код-ѡнѣ-Бѣјѣлѣ стѣјѣнѣ нѣнди јѣдан пѣт нам се крāvā ѡтѣлāдлā јѣдна и нѣмā је ѣвѣчѣ да дѣћѣ, нѣмā, нѣмā. Нѣмā је, реко, фāјдѣ ни трā-

жит, нѐмѡјте је гражит, ш-њѡм је нѐшта завршено. Вичѐ јаднѝ ђѐвѐр Радован: „Ма ѐ јѐз, бѡна Нѐво, жѝва је, сѡм се нѐгди заплѐла, рѐп за омѡр^нђе, заплѐла се, идѐм-јѡ да гражим.“ Ајд, реко, ѝ-јѡ-ћу с тобѡм. „Јѡ-ѡдок уз Ывѝк тѡм прена-Кули, а тѝ-ѡј-де, ђѐвере, уз Гаврановац гѡр.“ Јѡ-н^нјесам дѡ-пола оног-Ивѝка ѝз^ншла, ѡн-мѐнѐ зѡвѐ: „О Нѐво, О Нѐво.“ Реко: „Штѡ-је.“ „Нѐмѡј ѝѝи дѡљѐ, ѡј-се врати дѡљ јѡпѐ нѡ-пѡт, ѐво крѡвѐ.“ Кад-јѡ-дѡљ, ѡн-стѡјѝ. „Јѐ-л жѝва?“ „Нѝје“. Сѡмо-јѡ[ј] јѐдан бѡт ѡстѡ, онѡ-свѐ ко-да-је-мѡјстор дѡшѡ па ѝсекѡ. Штѡ-ћемо, ѡдѐмо ѡ-Кладањ, ѡ-некѡ гвѡзђару, кѡпѝм јѐдну кѡнту, ѝмѡ нѡсѡћ, и нѡспѝ[ј] мл^нјѐка у онѡ-кѡнту и ѡдранѝм тѐле. Бѝло је страш^нво ѡндѡ плѡо, Мѝлисаве.

Ќпѡсан је Бѡсан

Да-ти-прѝчѡм кат-су-копѡчи бѝли ѡ-Марка. Мѡрко бѝјѡ, Мѡрко бѝјѡ у ѡј-сци, ѡвѡј-Алексић, и дѡшѡ нѡшѡј кѡћи, кѡжѐ мѐни: „Дан^нца“. „Штѡ-је“. „Ај-нам помѡзи, бѡгати, данас кѡѐ да кѡпѡм, сѡ-ћу ѝ-јѡ ѡтиѝи, нѐмѡ-ѝм кѡ“. Мѡгија, ѡтац му, ѡвѝек лѐжѡ, Пѐтра, мѡтѐр му, и ѡна нѝје здрава бѝла и нѐмѡ кѡ. Цѡр^нца погинула, Вѐла-јѡј бѝло ѝме, Ќнѐ се поудѡле и нѐмѡ кѡ. [Дѡ-л-је ѡ-њѝјѡ онѡ-Рѡса жѝва?]. Ка[д]-дрѡгѝ Бѡк помѡгѡ, ѡјде да нам помѡгнѐте, А бѝ, нѐкѝ се зѡѡ Бѡсан, свѐтац, а мѝ-нѐ-знѡмо да је ѡн-тадѡј, да је бѡж дѡтичнѡг дѡна. Јѡ знѡм дѡтум свѐ кѡт кѡјѝ свѐтац дѡћѐ да нѐ-гледѡм. Кѡжѐм јѡ-њѐму, кѡжѐ ѡн: „Бѐ Пѐрко?“ Нѐ-знѡм ђѐ бѝ, нѡсаћѝвѡ је нѐкѡ сѝк^нру, нѐ-знѡм ђѐ. „Ајте ми, бѡгати, јѐдно помѡз^нте.“ „Нѐ-знѡм, ако ѡн мѡре. Ако нѐ-мере, нѐ-знѡм кѡ ђѐ. Ќћу нѐкѡк пѝлава, ѐто расѡкала сам тѡмо, пѡни стѡлови.“ Прије се онѝ-нѐкѝ пѝлаѡ правѝјѡ. „А кѡко ђѐж, бѡлан, данас је свѐтац, да Бѡг ѡпростѝ?“ Уђѐ Пѐрко ѡ-кућу: „Нѐ-знѡм — кѡжѐ — „нѝ-јѡ.“ „Ајде“, реко, бѡгати, сѐд, одмѡри се, вѡлове нѡпѡси, ѝт чѡеку — зѡѡ га Мѡксѝм Ремѐта да му извѡче нѐкѐ балване, прѡдѡ чѡеку, па да тѡм нѡ-Ендек извѡче. „Иди, извѡци чѡеку тѐ-балване.“ „Ма, идѐм, јѡ-сѡтра мѡгу, лѡко је мѐни с Мѡксѝмом, а с Пѐтром, сѡ-стрѝнѡм, нѐ-мере се ѡстат жѝво ако нѐ-одѐм. Штѡ фѡлѝ“ — кѡжѐ — „тѡђѐ је, нѐће нѝшта мѐни бѝт, нѐће“. У-нѡс је тадѡј и крѡва се ѡтѐлла и нѐкѐ ѡвце мѝ-зѡјмѝмо и ѡдбѝѐмо гѡр ѡз-Уј^нчу и јѡњѡт полѡчѝмо. Јѡњѡд ѡстала, ѡвце-ћѐ дѡћ. И дрѡгѝ-ти Бѡк помѡгѡ, вѡда нѡдѡђѐ, загрмѐе, вѡда нѡдѡђѐ, ѡвце пошле кѡћи, крѡва пошла кѡћи. Трѝ ѡвце и крѡву ѡднесе нам вѡда, Крњѡча ѡдниѐла. И нѝгде се нѝшта зѡстав^нпо нѝје, сѡмо крѡва. Нѐкѝ млѝни Стѡн^ншѝћѡ, чѝ су бѝли дѡљ нѝжѐ Мѝмѡзѐ па нѡ-лѝѡвѡу стрѡну млѝна бѝли. Ђ, код-оногѡ-млѝна ѝмѡ нѐшта ѡт-крѡвѐ, од ѡвѡцѡ нѝшта. Ќпѡсан је Бѡсан, свѡкѝ свѐтац вѡљѡ глѐдат.

Бѡлесно, а ѡће у зѡжањ

Мѝ смо бѝле нѡ-жетѡи и жѐле, а ѡна се нѐшта дѡвала, кѡ Мулѡлѡчке ѡзгѡ, знѡш, ѡна је ѝз-Бргѡл ѡтуд. Нѐшта повѡздѡ, нѐшта зѡпињѐ, нѐшта вѝчѐ: „Трѐбала сам јѡ ѡтиѝ у зѡжањ, трѐбала сам нѡнди, трѐбала сам нѡнди“. Нѐшта се дѡвала, кат-пѡслиѐ: „Јѡј мѐни, штѡ-мѐ-срѐце бѡлѝ. Баш ме бѡлѝ ѡтѡко-је-жѐтва“ — кѡжѐ. Ама, ѐ кѡка жѐтва, бѝла је слабѡњава и мршава кѡко-је-дѡшла. И, дрѡгѝ ти Бѡк помѡгѡ, тѡ је ако-кѡ ѡће, ако-нѐће — нѐ-мѡрѡ, онѡ-ѝѝи у зѡжањ. Бѡлесно, а ѡће у зѡжањ!

Трђје коња, двоје-трђје — најбоља вршевђна

Нађеш равну њиву, равну зѐмљу нађеш и сад направѡш јѐно гувно, направѡш онђ-ѡ-равно, на средѡни ударѡш стђжѡјер. Трђје коња, двоје-трђје — најбоља вршевђна. А јѐдно вѡзда ваља да таба стђг јѐдан, а троје-четверо коња кад ѡведѡш, маса читѡва, ђодошѐ стђгови! Нѐко гђни онѐ-коње, нѐко прѐтрѐса и тђ-сад, сад! Прѐтрѐса се пђ-трѡ пѡта ако је жѡто сѡво. Ако је мђкро стрѡпато, дан ђде за-два вршѡја... Лђпата се направѡ набашка фѡно, дрѡвена лђпата, па-се-само баѡи кад вѡтра имѡ. Останѐ кђ-прђсијѡно, вѡмо на камари црѡвѡни се шѐнѡца... Мѐло се гувно, мѐло се, онѡ-вршѡј, дѡгнѐ, слѡму испуѡаш, тамо је стрѡпаш око стђжѡнѐ нѐгди. Он-да-гувно сметѡш и развѡјѡш ако имѡ вѡтра. Ако-нѐмѡ, ђнда — у рпу. Рпа, болан, кђ-дђбар плѡс, оног-жѡта на гувну. Ако-слѡчѡјно нѐмѡ вѡтра и не раскопѡе га док нѐ-бидѐ вѡтра. Пђкрије дђбро онђм-слѡмђм, онда-јђпѐ најлђном ил шатђром и пђтлиѡн развѡе кад-имѡ вѡтра... Истрѐсало ѡ-каѐе, нѐкѐ каѐе набавѡло, па истрѐсало у ђкна нѐкѡ. Нѐко је ѡ-ѡаке ако имѡ веђину.

И-тђ-је Бђжиѐ даѡѡѐ

Кажѐ јѡдни ѡѡѡр Рѡтко наш ђстојѡи с Ковѡчиѡ: „Ајмо, Данѡца, дђвѡћи јѐдну влаку дрѡѡ“. „Нѐ-смиѐмо, Бђк-те не ѡбијо, ѡдарѡѡ ѡсташѐ ђдђђ па нас ѡбити, штѡ-ти-је.“ „Нѐѡѐ, ајмо.“ Пђѡѡ-јѡ ш-њѡме гђр ѡ-штѡли вђлѡјскђј тѡм, гђр на-оно-брђду, да пђватѡмо вђлове, кад-нѐгди пѡле пѡјучѐ. Бђже-ти сѡѡѡѡј: приказѡнија, реко, нѐкѡ. Бѡш ђнђ прђѡѡѐ кат-ѡе-се-зарѡтѡтѡ. Ал-ѡмрла-му-је јѡднђм и жѡна, сѡмо-јђ сђфру ѡдѡли и зарѡтѡло се. Кад-бђа, мђј Милѡсаве, да-ти-прѡчѡм, па ѡѐ ѡѐ бѡти, нѐмѡ нѡгди, свѐ-смо-мѡ прѐтђчили, да те Бђг рђдијо — нѐмѡ! Јѡ и онѡ-му-снѡа, и ђна је ш-њѡм пђгинула, бѐл ѡѡо си, знѡш. (ѐ, нѡкад је јѡдна прѐ жалѡти нѐћу, нѡкад ѡ-ѡвђј памѐти). Кад мђј Милѡсаве, да-ти-прѡчѡм, нѡт-се-имѡ ѡѐ сѡкрѡти, нѐмѡш нѡшта. Имѡ јѐдно сѡјѡнѐце, ђстѡло, прѐѡѡѡло, презѡмѡло, ѡ-Рѡтка, стрѡпѡно. Е нѐмѡ, вѡла, реко, да-те-Бђг рђдијо, вѡмо нѡѡи, ѐво нѡгдѐ нѐмѡ ни да је бѡшно, ни да је ѡѡ ѡнѡшло, нѡѡѐ. ђно-ѡе-ти-се, мђј Милѡсаве, ѡспѐти гђри уз-ѡнѡ-ђтаѡу, ѡзѡшло, ѡзѡшло спорѐт-стђжѡнѐ, дђђ сѡшло за јѐдан мѐтар. И нђнди направѡла гнѡјѡздо, шѐснѐстеро пѡлѡдѡи. Сѡма ђтѡшла и нђнди запѡла и трѡ сѐдмѡце да ђна нѡје мђгла ѡзѡѡѡ да јѐдѐ! ѐто, и-тђ-је Бђжиѐ даѡѡѐ. Нѡје мђгла ѡзѡбѡнѐ, запѡла порѐт-стђжѡнѐ дђђ и нѡје мђгла да се дђврѡнѡшѐ и да ѡзѡѡѡѡ. Нѐмѡ ѡ-нђј пђ кѡлѐ кат-смо-је-ѡзѡѡѡли. ѡзѡѡѡмо и онѡ-пѡлѡд и тђ је ѡѡѡѡ, ђнђ ѡѡѡѡ, а ѡ-јѐсѐн-ѡѐ ђни пђгинути, мѡ ѡѡмо пђбѡѡѡи на-Дрѐѡѡѡ и на Ромѡнију. И нѐмѡ ѡ-нђј пђ кѡлѐ. Мѡлѡ Бђго, онѡ-пѡлѡд вђликаѡкѡ. Онѡ-црѡни Гѡѡа вѡѡѡѡ: „Дѡј кѡлѡ-те свѡки дан, имѡ-ѡг дђсти.“ Мѡшѡѡни дѡѡѡѡ ѡѡѡри кђкоши свѐ вѐлѡкѐ ђстѡле. И ѡ-мѐнѐ-је дђѡли бѡло трѡнѐс. Реко и ако-кѡд ђдѐмо, нѐѡѡмо далѐко, бѐл-ѡѡмо се вѡратѡти, свѐ-се-јѡ нѡдѡм. Кђ пѡстѡи и јѡдни ѡксѡн, стѡлно се нѡдѡ.

Дѡде ми ѡфѡнзију

Куд-гђт пђгледѡм: црѡѡ[н] нѐкѡ. Јѡ-ѡјтру пђѡѡм дђктору. Кажѐ-Гѡѡа: „Не ѡди, Данѡца, тђм дђктору. Ајд у Сѡрѡјѡ, имѡм јѡ тѡм пђзнѡта дђктора.“ И-јѡ-крѐ-

нѣм ш-нѣме, њ-ѡн сѣ-млѡм, и тѣм — дѡктору. Дѡђѣм њ-јѣ, бѣ, свѣк-се улази нѣ-врѣ-та, ѡн-гѡр сѣдѣ ѣ-су-сѣд вѡди врѣта. Пѡгледа, дѡдаде нѣму онѣ-мѡѣ докомѣнте, онѣ-кнѣж-цу, онѣ-што-се-јдѣ дѡктору. Дѡдаде нѣму Гѣѣа гѡр, ѡн-пѡгледа, знѣ како-ми ѣме. „Е, штѣ-тѣ ѡѣж, Дѣн-ца?“ Реко: „тако и тако, нѣшта ми ѡ[д]-синѡћ удар-ло, па свѣ црвѣно.“ Истом-ѡн-глѣда ѣ-менѣ. „Ништа“, каже, „сѣм ѡстани, сѣм ѡстани.“ Јѣ-не-мѡгу на оперѣцију. Јѣ-вѣдѣм, вѡдлѣ знѣм. Ыме му Бор-слав, а жѣни Зрѣнка, Шѡкац, Шѡк-ца, ѡбадвоѣ дѡктори. Каже: „Остани, бѣба, за јѣдно ти сигурѣрамо, а за јѣдно јѡк. Штѣ-јѣ знѣм, ако-бѣдѣ зѣн-ца прегѡрела“ — штѣ-ми рѣче — „ѡ-тѡ-ћемо ѡзвѣжет, испѣтат.“ Кад, Бѡк-ти пѡмѡгѡ, јѣ-не-мѡгу ѡстат, ѣмѣм живѡт-њу. „Ај-тѣ, бѡна, ѡстани. Вѣђеће комшија да тѣбѣ нѣмѣ па ѣе узѣт-ѣ уз-цу па свѣзат крѣву нѣ-ул-цу.“ Свѣ-ѡн мѣни кѣтѣ, јѡк-јѣ, дѡђѣм-јѣ кѣѣни. Јѡпѣ нѣму Гѣѣа ѡн-пѣтѡ ѡѣ-л дѡѣи бѣба. Кажи-јѡј нег-дѡѣ. И-јѣ-ѡдѣм, пѣтѡг ѡвогѣр-нѡвѣм-бра ме бѡлн-ца прѣм-ла, ѡсмѡг нѣмѣ на оперѣцију. Каже: здравѡ-јѡј свѣ, нѣшта нѣмѣ, сѣмо-ћемо-јѡј ѡчи пѡгледати. Дѡђѡ ѣвѣчѣ, мрѣк, нѣгдѣ се нѣшта нѣ-вѣдѣ. Ај вѣм да вѣдѣмо, нѣшта тѣм ѡде у јѣдан мрѣк, нѣкѣ двѣје сѣјал-це ѣпѣлѣ, глѣдѣ, каже: „Дѣн-ца, ако-ти-штѣ пѡѣ ѣ-грло, ждѣри лѣто.“ И-јѣ-такѡ, дѡбро, ѡн-мѣни сѣ-пѣ нѣкѣ вѡду. Кад, Бѡк-те ствѡријѡ, каже: „Срѣѣа, нѣјесу ти зѣн-це прегѡреле, нѣшта, сѣмо сѣдѣ нѣмѣ ѡсмѡга на оперѣцију.“ Ўјтру дѡѣе, каже: „Нѣмѡјте да би штѣ јѣле“ — ѣѣи-ћѣ нѣс трѣ на оперѣцију. Ўђѣм-јѣ ѣѣма, Мѣл-саве, нѣмѣ-ѣм вѣк од-врѣтѣ дѡлѣ се засмѣјашѣ, ѣѣма мѣло што-јѣ-се нѣјесам прѣпѣла. И глѣдам, јѣд-нѡг апѣрисѣвајѣ, а дрѣгѣ стѡ чѣкѡ кога-вукѣ и довукѣ да га возѣ. Е сѣт-сам јѣ на рѣду. Пѡкришѣ ме, лѣгѡк на јѣдну сѣѣију, пѡкри ме нѣком чѣршафом, а јѣ-свѣ онѣ-чѣршаф скѣдам, глѣдам штѣ с ѡнок-чѡека рѣдѣ. Згрнушѣ га, јѣдан га ѣзѡ дѡлѣ за-ноге, јѣдан за-главу, мѣтнушѣ га на колѣца, одвѣзѡшѣ га тѣмо ѣ-собу. ѡ[н] нѣшта нѣ-знѣ, ѡстѡ је дѡлѣ. „ѡстоѣѣ Дѣн-ца?“ „Јѣ сам.“ „Вѣдѣш ли се пѡпѣт?“ „Вѣдѣм.“ Ымѣ нѣшта дѡлѣ ко-стѡлѣѣ јѣдно, двѡје до-ѡнок-стѡла, гѡр ѣѣ-ћѣ-ме лѣѣи. Дѣде ми ѣфѣнзију, док ми гѡд нѣ-даде нѣкѣ трѡкѣт у ѣста, јѣ-знѣдо. Испѣтујѣ ѡни мѣнѣ, смѣјѣ се ѡни, свѣшта ме испѣтујѣ, јѣсам ли бѣла кѡ[д]-дѡктора, штѣ сам рѣд-ла, штѣ ѣмѣм, кѡлко ѣѣѣ ѣмѣм, свѣшта ме испѣтујѣ. Е, напуст-шѣ, пѡчѣшѣ да рѣдѣ, нѣшта-јѣ нѣ-знѣм кѡлко су рѣд-ли. Пѡчѣ ме мѡја дѡкторка зѣт: „Дѣн-ца“. Реко: „Штѣ-јѣ“. „Знѣш ли кѡ те зѡве?“ „Знѣм“. „А кѡ-те зѡве?“ „Мѡја дѡктор-ца“. „Јѣ, лѣтко мѡја, јѣсам јѣ, јѣсам.“ И-јѣ-вѣдѣм, Бѡк те ствѡријѡ, ѡклѣ мѡја ѡбуѣа вѡди, онѣ-папучѣ. И ѡни ме тѣмо, пошто-су-ме-тѣмо одвѣкли, ѡндѣр ме зѣв-ли...Рѣно пѡчѣли, да кажем у јѣданѣс, а рѣкли нам ѣ-ѡсам да-ћемо-нѣ-стѡ. Истом-ѡна: „Бѡрка, нѣшта-тѣ нѣ-дѣј до ѣјтру у дѣвет сѣтѣ. нѣ-смѣјѣ, нѣмѡј да штѣ пѡпѣјѣ.“ Јѡј, нѣјесам кѣвѣ пѡпѣла па ми неѡбѣчно, не бѡлѣ ме нѣшта. Пѣтѣм-јѣ ѣѣја: „Јѣсте л ме апѣрисѣли?“ „Јѣсмо.“ Кат-се-јѣ пѣпнѣк — зѣвој. ѡна ѡде. „Стрѡжно, Бѡрка, пѣзи нѣ-нѣјѣ, нѣ-шѣли се. Ако-се-штѣ прѡзлѣѣе, сѣмо кѣцни и јѣви.“ А-јѣ-ѡнѡј-Бѡрки: „Бѡрка, ај-тѣ, бѣ, Бѡрка, мѣни прѣстави кѣву, мѣнѣ ѣе свѣ прѣ-стат кат-пѡпѣјѣ.“ „Па-јѣдо, бѣба Дѣн-ца, како-ћемо прѣстав-т, ѣзѣѣѣ дѡктор ја дѡктор-ца.“ „Нѣћѣ ѡни нѣмѣ нѣшта, јѣ ѣу под-ѡвѣ-стѡлѣѣ.“ Стѣлѣж-ца нѣкѣ ѣмѣ, скѣде ми, дрѣгѣ, злѣтнѣ ми ѣлка бѣла нѣ-прсту, јѣ-ѡставѣм у фѣјѡки и забѡрав-ла кат-пѡшла кѣѣни и ѡстѣла. И дѡнесе ѡна мѣни кѣву, тѣ-Бѡрка. Пѡпѣк-јѣ онѣ-кѣву, јѣ-зѣспѣк. Ни-ме-вѣшѣ штѣ бѡлѣ, ни-јѣ-чѣѣм, спѣвѣм ли, спѣвѣм. Ўјтру дѡѣшѣе,

чџтверо-иґ у визијати, два дџктора и двџе дџктор^ице. „Добрџутро“. „Добрџутро.“ „Како сте, лијепе наше болесн^ице?“ Реко: „Фала Бџгу, дџбро.“ „Како се џсећате, Дан^ица, како су вас прџвиле овџ-сџстр^ице?“ „Фино, ја-се-нџмџм на-што пџжал^ит.“ „Жуљају-л-те завои?“ „Ништа, сџ[м]-ми-се спџвџ.“ „Сџм-тџ спџвџ.“ Донџсошџ да јџдемо у-девет сџти. Не мџгу-ја јџсти, не мџгу и Бџг! Јџ, реко, не мџгу јџс. Јџднџ Рџди вићџм што-је-донџијела тџ-рџну: „Остави тџм па џко нџкад, ја ћу траж^ити“. „А болџ л те, Дан^ица?“ „Јџк“. Кад-џто-ти мџлџ дџктор^ицџ, бџли-јџј џна тџмо прџнијела, није Дан^ица јџла. Кажџ: „Баба Дан^ица, што-тџ н^ијџси јџла, имџш ли бџлове?“ „Ма јџк, каки бџлови!“ Јџ-и-очи апџрисак, нџкцијџ не ударишџ. Сџмо нам дџдошџ јџдну за умирџње жџваџџ, кат-смо-пџшли, по јџдну таблџт^ицу, виш-ништа.

А-ја-пџштујџм-тџ слџву

Свџ лијџпо, свџ глџдала да бџидџ како-је најбџлџџ, нек нџко нџ-мислџ: вџлџ, џна је сџма, а ја-пџштујџм тџ-слџву. У-менџ жџнско д^ијџте, мџшка џџтџта нџмџм, сџм онџ-Рџјку што-је-за-Рџдојом. И, драгџ ти Бџк пџмогџ, мџгла сам да и не-славџм. Нџћу, штџ-ја знам штџ мџре бит. Нџћу, џћу свџ док-сам-живџа, Ёво двџдџсти, што-џни рџкџ, Јџванџдан брџж-њџга, брџж-Јџубџ слџвџм. Свџ уздџришџм, свџ, рџки-ју најпрџвџ, а вољџла сам је у-кући имџти негџ-нџ-знам штџ. Штџ? Нџ-зна иксџн кад мџре кџ дџћ. А да је пџпиџм, рџди-менџ бџи стџјџла флџша рџкиџ у-кући нџ-знам кџлко, нџ-би пџпила. Фино крџме узмџм у прџлџџџ. Нашла јџднџк чџџка, вџџрујџм да знаш Мџксу Иванџв^ича. Њџгов џтац како-је-дџшџ и[з]-зџтџвџра. Он-је-бџијџ у зџтџвџру, бџијџ у-чџгнџиц^има уз-онџ рџто и гџнијџ се, гџнијџ, нџџе у-зџдругу, пџџе да прџићџ вџмо кџћи, нџ-смџје, свџ пџ-шуми. И џџди му прџјџт^или, брџд-га, онџ-Рџдољџб, нај-старџи зџџо. Нџџе, кажџ: „Нџ-смџјџм-ја, и Бџг, џџма у-шџке, мџнџ-ћџ мџнџ убитџи штџ сам бџијџ у-шуми.“ И џнда најзџџду јџпџт се брџту пџвџеровџ, мџни Рџјко прџчџ: Да му ј...м Бџга и-мџјку, штџ ли, штџ ако-џни мџнџ убитџу. Рџдољџбе, тџбџ ћу пџслушат. И џно прџшџ нџкад. И пџст^или га и пџмџ га занџсл^или на пилџна. И-тџ-су дџбро урад^или, а није дџго бџијџ у зџтџвџру, мешчџнџи чџт^ири гџд^ине ил сџдам. Имџ двџ сџна, јџдан је у Србџи, тџ[jj]-је Мџксо јџш тџдџџе се врзлџ. Ишкџлџ-иґ и набџвијџ нџ-кџ дџбру пџсминџ крџмџдџ. И-џн-џставијџ онџ-крџмџдџ, онџ-пџсминџ глџдџ, крџву и крџмач^ицу, кажџ, држат, а другџ што-мџгу. И џн-је-мџни вџк прџчџ: „Баба Дан^ица, ја-свџ бџдџм, сџдџм кот-крџмачџ док се прџсџ, нџкад зна и седџмнџстерџ и чџтрнџ стерџ џпрџсџ. Најпрџво мџни, другџ сџстри-ми Рџдџјки, трџћџ џћу бџби Дан^ици.“ Ни-кад-ја џџму нџ-рџкнџм: „Тџ-мџни џстави.“ И Бџжџџк чџџа, вџвијџг Бџга да се мџра-јџ онџ-прџсџд прџвџг мџја кџп^ити, веј давнџ се опрџс^ила и за-продају су и-ја-џдџм тџ-дџј и кџпџм за-славџ, на-пџ гџд^инџ, каки, јџпџ вишџ шџс тџџе-мјџсџци лџџти, а прџви мџј, прџви дџни лџџти и ја крџме набџвџм и рџкију, што-је-најглџвнџ, а другџ свџ имџла сам у-тџј-мџлџј пџнзиџи. Гџр кат-смо-бџли имџли смо вишџ пџнзијџ. Сџд је нџкуд стџмџрџшџ(?) и ј...јџј мџјку џџз^ину, џна се зџвџ рџгнџ, знаш. А прџје н^ијџсмо имџли ни пџ дџнар^ића нико! Нико ништа, свџдно што-је-џџди бџило па је глџвнџ пџмзи-ју имџло итџ-вџл^ику, онџ-чџвијџши што су рџд^или пџ-општџнџи, н^ијџсу-им давали, а нџмоли нџма. И, драгџ ти Бџк пџмогџ, другџ свџ чџџк имџ, крџве се држџле, џвце се држџле, кџкоши се држџле. Убџјџм пџ-трџје кџкошчџдџ и мџгла би слџву прџслав^и.

ти. Да сла̀вѣм̄ ко̀-нѐко, нѐћу ва̀ла уби́јат сла̀ву. Што-ри́јеч има́ — грóта-је-то̀ зажа-
л^т. Фино пра̀вѣ, є̀во долазе́ Ко̀нѣв^нѣани. Јóво нѐкѣ Делѣй^ћ, Бò[г]-га не уби́јо, аш^т
ковò с једнò[м]-ми сестрòм, и она̀ долаз^тла там по с^тјел^тма, бивала. Па и-òн би ви́-
шѐ пúта и-мени до̀ђи нòнди с то̀м-цурòм, освàнули би причају́ћ. И, што-ри́јеч има́,
не-мереш-тѣ̀ фино̀ свѐ ўви́ск, а ўви́ег би́ло дòбро, фàла је милòм Бòгу, ў-менè. Ни-
јесам ни́кад била да за-други́ем заòстанèм. Èно Ра́јка је била, ни́је била два̀ес ме-
та̀р од-менè. Јесам ли рад^тла, јесам, јел ми свѐ за рúком ишло, јесте... Èто, бо̀лан,
кад Бòг да̀ то̀, знадеш ти, да-се-ѣ̀ака[д] дешàвало: зима̀ до̀ђе па по свú-зѣму̀ ко̀коши
нòсè, па би се свѣ́јет чúдијо̀ окле́-јòј по та̀њир пун там̀ јàја. И, дра́ги ти Бòк по̀могò,
òкле́-јòј то̀ зимус̀. Шта-ѣ̀еш, сàма жèна, ја-пòјес ни́кад ништа. И кат смо̀ и-òбодво̀е
били. Он је ви́ше, Љубо̀ ў-менè, пу̀шијо, а здрав̀ је и-òн би́јо. Он је ўмрò сàд, сàд,
ò[н]-ни́је бо̀ловò. И-то̀-ме-срѐна послуж^тла што-ни́је би́јо бо̀лесан па н^тјесам дèве-
рàла. Под-онè-Ра̀тковè кúћè(!) гòр си́ђели, пома̀гала-му-[ò]нú ко̀куруз^тну̀ пòжети и
до̀шли кúћи, и чòе[к] кòт-кúћè лèгò и ўмрò. И сит и п̀јан, ни́је биò гла̀да[н] ни же-
дан, ни́шта! И то̀-је, фàла Бòгу, такò била. Èто, и-то̀-је нѐкà на̀фака. У про̀љећѐ на
љегли Бирча̀ци нѐкѣ, једни су на̀легли, та̀чно они су ис-Кљешта̀нà. Има̀ нѐкѣ, јòј,
забòрав^тла сам, ја́ — Ми́јат! Ми́јат нѐкѣ има́, он је свѐ та̀мо кро̀з-нашѐ сèло прогò
ни́јо кр̀мад и јòж дво̀ница има́ју̀ до̀сти кр̀мади у сàстави. Сàставè и пòһерају̀ и нѐкад
òни и на̀һају̀ код-на̀с. Јà-кúпим̀ једну̀ кèзм^тцу, била̀ ондà ў-нòј тридесèт и-шес̀ кѣ-
лà. Кажè менѝ један̀ кòмшија, сàма сам била: „Па шта̀-ѣ̀-ти, Дан^тца, јàдна нѐ-би́ла?
Нúто, дво̀је ти кр̀мади та̀мо у сви́њу.“ А и-при́е наро̀да за̀видна̀ била, ва̀ла-сàт по-
гòтову. Па, реко̀, нек-има́, злú нѐ-требало. Кад, за̀мисли, он̀ јàдан пр̀вог̀ нòвèмбра
ўмри́е, за̀клак òвна за̀-дúшу, кр̀ме нѐ-ва̀лà за̀-дúшу клàти. За̀клаг òвна за̀-дúшу и
јòш кр̀ме за̀ сúће и за̀ там̀ по суд^тма, смѣ́је се, и òван је био. И фино̀ ни́гди ка̀вè òног̀
врèмена се ни́је мòгло на̀ћи, ни́гди. Кò је òтишò кúд на̀-стра̀ну ил у Њèмачкú, нѐкà-
ко-сè сна̀шò. А ја́-јàдна ондà сам је имала̀ трѝ килѐ ў-кúћи. È, кат-се-смѣ́слим̀!

Пòткy^ваш̀ кòлàч,... за̀кy^вà за̀ ша̀рà

Сàт пòткy^ваш̀ кòлàч, пòткy^вà се па̀ ондàра се за̀кy^вà за̀ ша̀рà, па̀ ондà растèг-
нèш, ўзмèш оно̀к-тѣ́јеста па̀ ева̀кò, па̀ òтèгнèш кòлко ти трèба̀ од-онè-рúжè на̀пра-
ви́ш. Евòдалè па̀ та̀мо, па̀ трèба̀ за̀-дви́е рúжè што-ўза̀едно̀ идú. Трèба̀ ко̀-там̀
за̀-тú рúку̀ дèснú. И ондà ѣ̀еш ўзèт нòж и свѐ ва̀кò изрескат, изрескати. И ондà
кат-свè за̀врши́ш да̀ там̀ турàш по̀ ко̀лачу. Јòш једну̀ св^тјèћу̀ ева̀кò замòташ, а дру-
гú ева̀кò. Једна̀ да се одмòта́е. И ондà ўзèт фино̀ нòж на̀јта̀њѣ, за̀вúћи и турати
пò-оном̀ ко̀лачу ѣ̀-трèба̀ и кр̀снú рúжу̀ на̀јви́шú òстав^т и на̀к шири́нè ко̀-етòтò
што-стòјѣ̀ тúј. И-на-срѐдини ондà од-нè онè-кит^тце, онè-пр^тјекр̀с^тце ўдар^ти,
кит^тце, пòмало̀ свàшта пра̀вити, гòлубòвà, свѣ́ћница̀ и свàшта.

О прос̀јаку̀ Лукѝ

Ја-кúку, и́ксàн би пла̀кò кат-при́ча̀ кàко-је била̀. Јòј, ма̀јко̀ мòја, нѐкѣ Лúка̀
прòсàг би, жàлосан, у Возу́ћòј до̀ль, па се на̀вади́јо жàлосан вогòри жèнама̀ до̀ла-
зи́о у Ра̀дач^тѣ, ў-Сливѣ̀е. Свúкуд-је-òн òдò, гòри пò-Ниши́ћ^тма и по̀ Ајватови-

Има, свѹкут су га на̀лаз"ли. „Идем-ја“ , каже, „свѹнјем нѐвама, њне имају и кајмака и сира фи́на и вѹне, и све.“ И он-дође и ми-знамо што-је-он дошо и ми-њѹму ја̀днѹм свашта да̀днѹмо... А види води мјеста, Боже ти сачѹвај, не-би прѹж"ло кад би чѹек ѹмрѹ! Ни́ком и ко шта́ има!

Одѹ ѡни да ви́дѹ за-ма̀л

Она не-каже, ја-дру̀го сматра̀м. Она би вод на̀ма нѐка[д] донѹси па ми-кѹпи-мо. Кад нѐгде она приѹе до̀же, има, бо̀гами, јѹдно два мјесеца, има. И мѹни ви́че: „Мо̀ра̀м до̀нијет ма̀ло вѹне да ми опре́дѹш.“ Ја-опре́дем жѐнама ва̀ко. Реко: „Јѹ-ва̀нка, што-то ни́јеси по̀нијела мрса?“ „Зна̀ж, ба̀ба бра̀те, шта́-је, нѐшто ми ни́је кра̀ва у рѐду и ни́је до̀бро. Ше́с мјесе́ци како-во̀дла а не мо̀гу по̀-килу на̀мус.“ А при́ча ми: да̀је-и[м] ми́то. А ја-се-за̀мишља̀м: а́ја бо̀ме, нѐшта-јѹ по̀јела у ка̀нти, ви́ше се за̀мишља̀м то. Ил се ѡкрива̀ла ил нѐшта, а она сла̀бо с ти́јем ко̀н-та... Ја-са̀мо зна̀м да су жѐне ста̀ре, ста̀рије ѡд-мене, ко-што-са̀т се́дмог апри́ла и́де Бла̀гови́ес, нѐкут све ишле ѡни. Одѹ ѡни да ви́дѹ за-ма̀л шта́, па-или-ѡне има-ле шта́ ил нѐмале да при́јаве ко̀д-ѡце. Слу́шала сам жѐна. Ал-ѡне, а̀ко-се-на̀вади, то-ѡде све да мо̀раш, ни́је ни-то зго̀дно па ја... Ка̀жем њи́ма: ја̀дна, мо̀ре тра̀вом, па мо̀ре на̀-овцу ѹдар"т, мо̀ре, мо̀ре... ѹ-на̀с је сѹло нѐкако по̀лнјепѹ ѹ-ру̀ку, не мо̀гу да ре́кнем вам-ѡно што-јесте. А мо̀ра нѐкад и-ливсат, мо̀ра нѐкад. Ми-смо-има̀ли је́ну ѡвцу, па-црна пења̀ла се на̀-награду. ѹ-на̀з биле при́кованѹ мѐрдев"не, ѡна и́зије уз-мердев"не на̀-с"јено го̀р, на̀вад"ла се. Кад-ѹ́тру ја-до̀ђем, ѡна блѹчи, ѡне да си́је. А ни́јесу-јѹ мо̀гла ја̀над ѡстајати, не-мере, ѹгња̀ви-[и]г, при́гња̀ви-[и]г, не-мере да одржи́ ја̀ње...

Ни́је то̀лко ни-било да ни́јесу љуб"ле, јѹдна, дви́је се бли́з"ле ѹви́ек, ва̀к-ва̀ви́ек сво́ју би ја̀над одра̀ни, а не мо̀гу ти ка̀зати нѐкако... Јѹдне го̀динѹ нам би ѡсмерѹ црно ја̀над, пред-ѡво-ра̀то нѐкако. іво, реко, ни́је до̀бро, нѐчему слу́ти. Ја̀дни Љубо, ѹно, ѹмрије брез-ни́кака зна̀ка, што ри́јеч има.

У вѹненѹ бо̀и најбо̀ље се ја́ја ѡбо̀је

Па мо̀жем-ти ка̀зати како-сам-скѹром ја-то-са̀знала да је ма̀ло и при́чѹло. При́је би на̀гулли нѐке ру́ев"не, нѐке јѹш"ков"не, па са̀м нек-ни́јесу б"јѹла. Па-ша̀рај, има ѡна-писа̀л"ца, па на̀ша̀рају, па̀ша̀рају, па-ѡнда-ба̀це ѹ-воду, та̀мо ѹ-бо́ју, па-ти-ѡстанѹ шарѹно. інда-ва̀м како-ко̀ја го̀дина све бо̀је нѐке по̀стадоше. У вѹненѹ бо̀и најбо̀ље се ја́ја ѡбо̀је, ѡва-што-[ѡ]вѹ-вѹну бо̀и. Са̀м у зелѹну не-би, зе́лена-је ту̀рска. Чѹтири да̀на су у се́дм"ци, че́кај: На̀ш је по̀недеља̀к и на̀ш је че-твртак, ко-што-је-да̀нас а̀кобо̀гда, и на̀ша је сѹбота. Њи́ов је ѹторак и ср"јѹда и пе-так, њи́ово је, ѹсташко... На̀јви́ше зе́лена је ѹ-Ту̀рака, а ѹ-на̀с ро̀зле, црвѹте, пла-вѹ, наше су.

Зна̀ плѹћка, зна̀

Јѹсте, глѐдало се ѹ-плѐку, глѐдало се да л нѐмају, Бо̀же сачѹв, но̀с"ла, да л шта́, ал ни́шта-то не-гласи. Оно је го̀ре за̀клат и и[з]-сво̀к то̀ра кад-ѡно нѐшта

нѣ-ваља . Да-ја-тѣби причам . На Романији нѣки Вѣло Пáрић из Дуганцића, домаћин чѣог бијо, и да ја-тѣби причам . Народу јаднѣм, овиѣм-избјеглѣцама, волове давѣ, имѣ чѣтири вола, народ ѣрѣ, и свѣ . Кад-евак у прѣлеће ѣтѣшѣ Вѣло дѣктору, ја-му-женѣ питам: „Јѣло бѣна [ѣна је пѣкѣјнѣк Српка Крчѣ сѣстра], Јѣло бѣна, шта би Вѣли да идѣ дѣктору?“ „Мѣја бѣба, мѣја, ѣдавнѣ, имѣ читаву зиму, кашљѣ па сѣмљиво и Гѣјко [сѣн-му-тѣј, у Сѣрѣјву живѣ] ѣдвѣкѣ у Сѣрѣјво . Сѣрѣјво га упѣтѣло у Касиндѣ . ѣтѣшѣ у Касиндѣ, Касиндѣ га упѣтијо у Бѣоград . ѣтѣшѣ у Бѣоград, ништа, кѣжѣ: сѣмо пѣд-нѣж, апѣрсѣт, ништа више, дѣктори рѣкли.“ ѣн јѣда[н] није смѣо, дѣшѣ кѣћи да сѣ прѣговорѣ з-ђѣцѣм . Тѣца му рѣкла: „Па, ѣто, тѣта, твоја вѣља, како-ти-ѣнеш, ми не дозвѣљаѣмо твоѣмѣ телу.“ ... ѣтѣшѣ му Никола, ѣн-је-мѣсар у Дуганцићѣма, ѣтѣшѣ му Никола да га ѣбиђѣ и дѣшѣ . И кад-ми женѣ сѣ сѣстанѣмо јѣдно вѣчѣ, да ѣдѣмо да питѣмо Нѣколу: „Нѣкола, бѣлан, кѣко је Вѣло?“ „Нѣкако, пѣла тѣпа изрѣзѣто је ѣд-нѣга . Плућа пѣла и-тамо и-ѣмо ѣдрѣзѣта па бѣцили свѣ, шта-ли . А штѣ, бѣни, питѣте? А-је-ѣн виђијо плѣћку на Бѣжић, ѣн-кѣжѣ: „Бѣцѣ, бѣцѣте је цѣки, нѣ-смѣѣ-је ниѣко ѣкусит, бѣцѣте је.“ И, дрѣги ти Бѣк пѣмогѣ, ѣно пѣдлежѣ, ѣде у Бѣоград, дѣђе из Бѣограда, мѣсѣс данѣ и умриѣ . Зна плѣћка, зна .

Кѣ клѣдањскѣ ѣсташѣ!

А ѣни су пѣ-дан прѣје дѣлазѣли и рѣкли мѣни: „Бѣ ти је мѣшкѣње?“ Јѣ-кѣжѣм тѣј су, ја-лѣжѣм вѣк ѣ-сѣби . ѣни сѣм ѣбѣрајѣ икѣне, ѣбѣрајѣ кандѣла, ѣбѣрајѣ, лѣпајѣ прѣзѣре, ја-тѣ сѣма . „Кѣж[н]им, жѣно, ѣко-ѣг-нѣ-нѣђѣмо сѣтра, ми нѣмо заћ и свѣ поѣалѣт . Нѣк-ѣни дѣђѣ, ништа-ми ѣѣма нѣнѣмо.“ Кад, Бѣк те створијо, ѣвѣчѣ дѣђѣшѣ . Реко: „Дѣј изјѣвте, ѣтиђѣте дѣље, дѣ-јдѣ Прѣданѣвој кѣћи, изјѣвте ѣку, изјѣвте Мѣлана, изјѣвте-ѣк тѣмо . ѣни су рѣкли сѣтра да дѣђѣ да-ѣг-нѣ-би изнѣнађијо кѣ.“ Кад-јѣутру, ни развѣђѣло сѣ дѣбро није, ѣто ти јаднѣг ѣкѣ: „ѣј-мѣ, Пѣрко, ѣшишѣј“ — ѣн-имѣ машинѣ . „ѣј-мѣ, Пѣрко, ѣшишѣј.“ ѣн, Крѣсто, ѣни-Крѣстин бѣрат Трѣпѣн, свѣ дѣђѣшѣ . „Кѣт-сѣ јѣтѣте, рѣкле су ѣсташѣ данѣз дѣђ, жѣлѣсна-ва[м] мѣјка?“ Пѣрко јадни кѣжѣ: „ѣјде да заѣкољѣмо јѣдну ѣвѣу.“ Реко: „Јѣј, сѣнце вѣз бѣговѣ не ѣбѣло, па шта-ђѣте? Штѣ рѣдѣте ѣ смрѣти, Бѣг вѣс, там-нѣјѣ, не ѣбијѣ.“ Мѣј Мѣшо, да ѣндѣ мѣнѣ пѣслушѣшѣ, нѣ-би изгѣнули . Кад: ја изѣђѣк ѣвѣк вѣдѣца, с вѣдѣцѣ пѣгледѣк [нѣправѣи сѣ нѣшта вѣкѣ нѣпољу порѣд-вѣратѣ па дрѣжѣмо ѣнѣ-бѣрѣме, ѣнѣ-вѣду]. Јѣј кад-ѣни ѣздѣ идѣ ѣза-соѣкѣ од Нѣђѣљковѣ кѣћѣ . Дѣ-видѣте, реко: „Зашѣтијѣ сѣкѣк, Бѣг вѣс, там-нѣјѣ не ѣбијѣ.“ Док-Рѣдовѣн и јадни ѣка, ѣка сѣ ѣтрѣсѣ . Ама, бѣжѣ-жи! Мѣго да-је-ѣ-пѣдрѣм ѣдлѣтијѣ дѣљ, мѣгѣ је вѣм ѣбић, ѣтѣд вѣрата бѣла . „Ите ѣ-пѣдрѣм, ите.“ А ѣни пѣшли прѣко-ѣнѣ-нѣшѣ ѣнамо ѣѣвѣ, чѣстинѣ, лѣвада, ни трѣнића нѣмѣ волѣнѣг . А ѣни вѣдуд прѣстигѣшѣ: „Вѣратѣ сѣ, вѣратѣ сѣ, вѣратѣ сѣ.“ ѣни зѣдѣмишѣ ис-пушѣкѣ . Мѣ-виђѣсѣмо кѣѣи-су јѣди . Пѣрко прѣмѣчѣ ѣнамо пѣшѣм Нѣђѣ Мѣровѣћа кѣћи, ѣни-пѣток прѣђе . ѣка и Рѣдовѣн ѣдошѣ уз Лѣицѣ, уз Мѣрамѣрјѣ гѣри, ѣдошѣ гѣри спѣрема-Лѣзѣру . ѣни су ѣјѣ нѣгди стѣгли-ѣг и повѣзѣли и пѣбѣли . И јаднѣг Рѣдовѣна, а Рѣдовѣн вѣк-рѣке сѣвијѣ у цѣпу . И ѣјѣ пѣкопѣјѣ кѣт-су-ѣг-нѣшли, а Рѣдовѣну јаднѣм, нѣјѣсу му мѣгли рѣкѣ иж-цѣпа извѣдѣт и нѣкѣ су га скѣљѣкали ѣ-гроб, нѣкѣ . И пѣслијѣ ѣтѣшѣ Крѣсто по нѣћи и ѣтѣшли и нѣшли . А Пѣрко је пѣ

бјегō ђндā. И нашл[и]-пг, драгѣ ти Бок помогō, и прѣн^нјѣли гѡр, нондена нѣгди виж-рѣметскѣ кућѣ, нонди нѣгди и закопāl[и]-пг. И ѣно на Коњевин^нма сѣстра-пм Стоја и Пѣрко и Лāзо: двā брāта и сѣстра, и она је погинула ѣстō, и Стоја. Ал погинула је она касниѣ. Она је погинула на Коњевин^нма...

Мѣ-смо ишли тām у-њиву, зоранскѣ њѣве. Отѣији па набѣри шљѣвā па чували, њѣгова нѣкака мала било, па Мѣлорād ѣрни Вāсковин Богдāнов, двѣста и тридѣз динāрā, дѡбро знām, дāли за-краву. Крāва вāљā кō-пō шпѡрета виѣме. И тāмо-пг ѡћерāмо у-њиве зоранскѣ и чували и ѡднесѣм-јā, вичѣм-јā њѣма. Нāма је Мāксим бѣјо, Мѣшо, извѣштāјац, мѣ-смо мѡгли да ништа нѣ-фали. Чѡек је дѡшѡ и кāзѡ: „Не ите, сѣтра ѡћѣ да ударѣ усташѣ.“ А ѡни, бāш ѡнā-првā Стоја, зāвова ми је, кāжѣ, и ѣвѣр Лāзо: „Ако је да гѣнѣ прāв, здрāв чѡек, нек и погнѣ.“ И нѣће, јāдо, нѣће дѡћ, зāјмијо и-ѡн своју крāву, и-ѡн имѡ своју крāву, пāсм^нну дѡмāћу. Зāјмијо и кѡзе, свѣ зāјмијо да чувā. Јā-ѡднесѣм да јѣдѣ, кѣкавац сѣнѣи! „Ај, ѣвѣре, јѣдн.“ „Е, мѡја нѣво, сѣтра се рāстāјемо.“ „Кѣ-нѣш, бѡлан, ѣвѣре, штā-нѣш, кѣ-нѣш се рāстāјат?“ А ѡн-бѣјо у-Мāлѡм Пѡљу па досѣдли мѣни како-смо-мѣ тāмо. Кāжѣ: „Идѣм да жѣну и ѣцу дѡведѣм и[з]-Србѣјѣ. Нѣво, ѡвѡ-мāла глѣдāј.“ Тамā[м]-мѣ, тамāм, ѣто што се ѡгāлѣ мāкѡ, усташѣ су изб^нле и зāјм^нле крāву ѣвѣра Лāзѣ, а ѡн ти зѡвни Стоју, Стоја гѡр кѡ[д]-својѣ кућѣ брāла кокурзуѣ. „О Стојо, набѣри кокурзā да ставѣм на-љесу, на-лушн^нцу, опрѣмијо сам је.“ Идѣ и црн и нѣсретан кад је нѣдозвāн и кад нѣ-знā. Нѣмѡј се с ѡниѣм-гāдов^нма ни пāрит, Мѣшо, кад видѣј да нѣко нѣшта нѣ-знā. Он-њу зѡвнѣ да брāни крāву, а није се смѣслијо ѡћерāћѣ њу, цāба ти и-крава, трѡѣ ѣцѣ, трѡѣ сѣрчāдѣи. Кад: сāмо што-је-сѣшла и рѣкла: „јѡј мѣни, јѡј мѣни“ — трипѣт. Мāгла, кишa пāдā, ништа, ни прѣс у-ѡку! Штā-нѣмо, јāдо, јā и јāднā Јѡвāнка Јѣлиси^нца тāмо за-њима, нѣћѣ-л-је пѣст^нти. Истом-се-јѣдан пѡврати: „Е, сāмо корāч^нте јѡш-кѡрāк вāм, и-ви нѣте с нāма.“ „Јѡвāнка, нѣмā фāјдѣ, нѣ-смѣјемо иѣи, ај да се вратѣмо, да идѣмо тāмо да пѣтāмо Мѣтра, тāмо ѡстѡ у-шуми кѡ[д]-ћѣцѣ и Јѣлисијѣ. Штā-нѣмо? Ите Крѣсти у-Сливѣѣ. А и-ѡн, ѡјѡјā, нāш командāнт, ј.ѡ-гā ѡтац (Рѣкнѣм-јā прѣ[д]-својѡм Рāјкѡм па ѡјѡ крѣво). Кад мѣ — мрāк чѣтав, кѣ[д]-нѣмо, кѣкав^нце сѣнѣ, и крѣнѣмо па у-Сливѣѣ. Кāжѣмо, гѡр дѡћосмо, истом-Крѣсто: „Штā имā нѡво?“ Реко: „Имā, ѡћерāта су чѣљад, бѡан, тāмо су трѡјница устāшā, ите ѡвудѣѣ на прѣјѣсрет јѣдна десѣт^нна, нѣ-трѣбā-вāм вишѣ, сāмо је трѡјница устāшā.“ Кāжѣ: „Дѡћу јā и тѡ-вāс што је ѡстало пѡбит.“ Кад-уѣвчѣ — пѣска ѣцѣ и сѣрѡт^нњѣ стѡѣи, трāжѣ мāјку, а вичѣ пѡбићѣ и-нāс. ѡнā-Мѣлорāдова, трѡје: Јѣлѣнка и Мѡмч^нло и Мѣлāдин. И дā-видѣиш јāдā нāшиѣ. Нѣти-смѣјемо зāспат пѡтљѣѣ ни штā, ни кāко. Бѡј се Крѣстѣ, бѡј се устāшā, бѡј се свāкогā...

И[з]-Шѣковѣи јѣдно јѣтро дѡћѣ командāнт, а прѣје-на[с] звāли, н^нјѣсу-на[с] звāли избѣгл^нцама кѡ-сāдѣна. И, драгѣ мѡј, прѣчѣта волѣкчāкѡ нāгѣ, вāкѡ. Кāжѣ: „Сѣлите, идѣте на-своѣ ѡгнѣиште.“ Нāма јāдниѣ[м] мѣло, мѣло, мѣло. ѡдѣмо-мѣ, вратѣмо се свѣи, штā-нѣмо. Мāло пѡсѣјали блāговрѣмено се врат^нли, пѡсѣјали, мāло нам је кризѣ било, ал-јā-ѡдѣм. Дѡћѣ ѡнѣ-Пѣтар, ѡдок-јā. Да-ти-прѣчā[м]: мѡгли-смо-мѣ свѣи заглāv^нт ѡ[д]-Србā, Мѣшо, Мѣл^нсаве, да-ти-двā иѣмена нāћѣдѣм. И-Србā имā гѡриѣ нѣк Тѣрāкā. Дѡшѡ ѡнāј-Петрѣш^нна Нѣћѣљков, јāвили наз да рāниѡ чѣгнѣке. Ја-мѡј Мѣл^нсаве, лѣјѣпѣи мѡј, јāдно, мѡје рāне лѣутѣ, штā-нѣмо, рѣко-пѡбићѣ-нāс. Дѡћѣ нāма пѡзѣв ѡд-нѣкѡг Јāнка Гāвриловићā, сѣдијā. Ја-кѣку, рѣ-

ко-гледјате бони заједно да причамо, нећемо се вратити нико. Кад, болан, дође на-ма позив, да-јдемо, четири позива, да идем ја, Јелисија, Митар, Милорад, четверо. Дај, реко-који први изиђете кажите шта сте причали. Кад ми тамо, мој Милсаве, да-ти-причам, тамо и-ја дођок. Каже: „Јеси-ти Милет“ј Данца?“ „Јесам.“ Каже: „Тужени-сте да-сте-ранли четнике.“ „Јанко, да ти отворено кажем. Ја н’јесам имала љеба да га ја и моје д’јете од-неколке године да једџ, а да носим четницима. А да ми је ко дошо с пушком, ја-би-мбрала дати да једџ па ја немала“.

Он затуријо то-раго

А ја-оталџ па Авдану Асићу дољ. Сај је он затуријо то-раго, он-је-то сај. Каже: „Шта-је, Пјерковце?“ (Уфатли су они мене, мој Милсаве, и пустили ме. Познали ме: „Ми смо од-овс-женџ куповали, намирнице, зимину, овце и све. Ова-је-жена сама, нсма никога“). Кад ја њему: „Зна[ш] шта“ — њему рекавши — „Авдане, бисте-л-ви мени дали како потврде? Пјерко ми је погинуо, д’јете малџ имам, Ја, вјеровџ ил не, како-оћеш, мени је сведно, мени је додијало па-сат кад-би-ме-ви уб’ли, мени је додијало.“ Каже: „Неће тебџ нико, Пјерковце“ — све-он мени. „Дај-ти мени шта написмено. Да-ми-доћемо да љеба купимо.“ „Све-ви морете купити шта год у чаршији има ако оћете.“ И даде нам тако понеку потврду и ми-смо-ишли и онда су најефтиније паре биле. У једном евако ћагету, комаду помало — пет иљада. По-пет иљада тамо Мулалучанма износ’ли и јад-на Јока Нешковца, Зорина сна. Ми-смо-износ’ли ис-Кладња жита па имали и-се-би па и препродавали и сналаз’ли се...

Послијен и посијали и онда било добро. Заврши се рат, фалим те, Боже. До-ђоше семена, под’јел’ше нам све. Дадоше краву ко има ћецу, оваца, а ко нема малџ ћецџ по-два-три комада. Неком куће направ’ше, неком у-парама дадоше, неко-ме шумџ и гвозђе дадоше и то, да направџ кућу некако и-он. Ама, фино се нарот поправџ за-двие-три год’не.

Ў-шуми се могло остат

Јесте, м’јешали смо. Кокурузно је брашно, самелџемо, има дољ у-Кладњу Мустафа Твицо и Амо Чамцић, млинари. Млинове имајџ, однесџо кокуру[з], самелџемо, јечма самелџемо, жарџ наберџемо, жарџ онџ-Милсаве, онџ-чистџ, у-шуму најбоље отић па онџ-лишчица на тргат, на тргат, на тргат па ситно изрезџи ко-салату, ситно, па у-љџ, па у ражљевушу, па зна[ш] шта-је: фино доликује. Кат-се-има још-мрса, фино! Онда јопџ, потлије јопџ мало, свашта иксани ради: мало приси онда, приси онда и богами смо се добро били окураж’ли. Фин љџ јџ-ли, здрав љџ...

Несигурније је било овџ рато нег онџ. Ў-шуми си мога остат, а видиш-ти овџ јади, њија-е више по-шуми било сај и фатали свџкуд. А овџ џџ су полџтели и видили како масу... Ђво видиш, они што-су-изгинули ис-Кладња онџ-Ремете, они су могли да не погину, да су били паметни. Они су њија двапут пропустили и тре-ћи пут сврат’ли у кафану. „Ајте“ — велџ — „да попијемо вам у кафани“ — онџме рекли, јадноме Драгану. Туј су они њија онда и подфатили, жалосна-и[ш] мајка њиова.

Бѹа прѣје бѣла

Он је имо два-три сѣна: Вољин и Зоро и Боро. И Зоро ће ти неђи наћи идѹх ѹ-школу, да-ти-причам, негди наћи некакије евако, није више, ко-евово, једно евако, евак вољко, некакије паклийна некака отрова. Бѹа прѣје бѣла па ако-имма мала дѣјете, оно не заспи по-пекѹ нон, поједоше. А ѹјутру ко-решето и сѣто дѣјете, све што-су-изеле онѣ-буе, то-се-шарени. И тај-Зоро је донио један пакѣт онога-прашка и рѣко матери: „Ево, мама, немој ником давати, немој ништа, ово-је-млого жестоко. По аљинама поспи, јадна ти мајка, не до-шта да довати, а немој никоме казиват. И држи, простири-та њебета па све помало сунн.“ И он стѹри јаде и каза ондак народу и они тако одма, каже јадни свијет: „Ништа, више никакѣ животноѣ.“ И потлије навали све-то куповати и стѹрши буе... Граовс лѣске па онѣ-од-авткѣ лѣске, па свашта, свашта, све турали око-аљина ѹвече, па јопѣ немма фјадѣ. Прѣђе преко-лѣски, милѹ-му мајку, прѣђе и изедѣ иксана. Свашта се дѣврло. Ја не-знам, дијете. Ово што-свијет се некако и снађе и лако се било снаћи онога ваќта, лакше вам садѣ, мешчинн, јади-би-га црни знали.

Само додај двије, три цѣпље

Ако је на огњѣшту вамо башка, мореш мало неку камарцу евак узгнут, ѹјутру разгрнѣ[ш], жара нађен, само додај двије, три цѣпље. Прѣје није било машине да вак ова-дрва рѣже, болан, шта-ти-је! Вамо одби онѣ-воликачкѣ од-мстар ћепкурне... Ето да-ти-кажем: омаровне и боровне највише се сѣкло и ложло. Ондара, не-умиѣм-ти казат, бѹковна већ и преосвола, али обрѣдла-сѣ. Сѣјече свијет, не-дајѹ ови евамо чамовне вам-бѹкве у дрва. Одавно су почѣли да дајѹ и, драги ти Бок помого, некаки су мајстори, ижињери залазчи одма ѣза-оног рата. Не умѣм ти казат, а знала сам, и тражли онѣ-растовне неке, онѣ-најскуље тражли. И то су они плаћали, кой-је чѣек приватник, кой-је имо, плао су плаћали. Ама, да-је-то-злато опасато око-тог-дрвета не-би више платли. И продаво свијет отѹ-растовну. Има и растовне, ма свакѣг дрвета. Ми смо ти били на-једноме мјесту за све. Пустѣ воде, да ми је сѣ[д] свѣде воде да се напиѣм! Лујо правни-јо кѹћу, знаш-ти ко се зовѣ Лујо, Јован, болан, знаш-ти. И он-ће-ти мене заупитат једног дапа: „Баба бона, оћеш-ли-ми дати воду да је свѣдем, кѹћу правим набашка с оцом.“ Реко: „Алал ти бѣла, вози. Остави мени отвор и нек-имам себи, а ти вози.“ Мој Милсаве, мој, напи се онѣ-пустѣ воде па — ја-не-знам! А води — Бѣже сачѹвај, па и нестаје, па и не-ваља. Чак вогор на-чесму идѣмо, за пића доносимо... За све ваља, само није за пити добра. Неки наши велѣ да евову воду чѣек морѣ жваќат, а наше воде, мој-браће, није шални посѣ!

Ћетен сѣјали

Они су само, ко је имо дѣсти тѣ-земљѣ, сѣјено искали и давали ко-ће-ѣм по-сија[т] тежчну и ћетен. Питај кога оћеш, Рајкѣ. Има и она добрије година, Рајка. Ћетен сѣјали, ћетен, и ондар, Бок ти помого, давали мѣсо, давѣ свијет мѣсо ко је

им̄о, к̄о нӣје — м̄ор̄о је к̄уп̄ти: ил̄ ја̄ње, ил̄ т̄еле или н̄ешта. Ева̄к̄о к̄ако к̄ога̄ зака-
чӣ...

Од̄ем-ја̄ у-Тузлу да к̄уп̄им, на Ковачӣћ^{ма} пок̄ос^{ла} т̄амо т̄у-чо̄екову з̄емљу и от^{шла} про̄дала сӣјено, д̄обро зна̄м: М̄устафи Абӣбов^{ћу}, и да̄о ми чо̄ек па̄ре и от^{шла} у-Тузлу и к̄уп̄ла кра̄ву, чӣтава јун^{ца} под-њом̄. И-сад зна̄м к̄олко сам је плат^{ла}, п̄обогу ӣ-за-Бога, т̄ол^{к̄е} г̄од^{не}: два̄ез д̄ина̄ра ма̄ње од осамст̄о. Добра кра̄ва од јед̄ног ӯсташ̄е ӯз̄ела, бӣјо др̄жавнӣ св̄етац па с̄ам п̄теро г̄ов̄еди на пӣјаци. И ја̄-он̄у-кра̄ву к̄уп̄им и кр̄ен̄ем, а он̄-за-мл̄ом л̄ети: „Баба, баба, не р̄екоу-ти, б̄огати н̄ем̄ој“ — ка̄ж̄е — „пред^{јеват-јој} име, Б̄егуља-ј̄ој^{је} име.“ „Ма-н̄ећу, би-јес-те, там-н̄ега̄, од̄нијо, шта-ћу-ј̄ој пред^{јеват}?“ И от̄ели-ми-се, ка̄ка је д̄ивна јун^{чица} бӣла и м̄орадосмо је заклат и да̄д за-м̄есо, а сӣјена н̄ј̄есмо да̄вали, а м̄есо ј̄̄есмо. И он̄да̄ и они. кад-ј̄едну г̄од^{ну} ва̄к̄о, зна̄ш, кад-не-р̄оди г̄од^{на}, ма̄ло очека-ј̄у док р̄од̄и, дог-бӣд̄е. М̄ор̄аш-им̄ да̄т па кад г̄од̄! И р̄азрезали св̄е по с̄елу ов̄е-т̄еж̄е ма̄ло, ов̄е-ја̄че. А Милор̄ад бӣјо у балван^{ма}, в̄ӯк̄о балване и дош̄о с во̄лов^{ма}. „Ајдемо“ — ка̄ж̄е — „Ра̄дов̄ане, б̄олан“ — вак-м̄ра[к] г̄отово — „да одвучемо др̄жави, ђво и данаш чо̄ег долазијо, сӣјено тра̄жи да се во̄зи, ајмо ча̄сом до̄љ ӯз̄ет во̄лове и к̄ола.“ И от^{шли} до̄љи, с^{ј̄ена} су у-њ̄ија̄ от-ч̄етерес, п̄ед̄ес̄ет м̄ет̄ар, н̄ј̄есу о[к]-д̄ес̄етак м̄ет̄ар. И дошли до̄љ сӣјену, к̄ој̄и-н̄емо на-сӣјено? Милор̄ат ка̄ж̄е: „Ај ти, Ра̄дов̄ане, ја̄-ба̄ш не м̄огу н̄ешто ме ст̄ома̄г б̄оли.“ Он-им̄о, ја̄д̄ник ч̄ир на стомаку па-га-је-б̄олино ӯвијек ст̄ома̄к, Милор̄ад. А ов̄ај ти се исп̄ењи г̄ор̄и на-сӣјено и ма̄ло одбаци н̄еколько оз̄г̄о. Ка̄ж̄е, р̄еко̄ Милор̄ад: „Ђво-им, и-млого ће бит, ј̄еб[и]-л̄иг, н̄ем̄ој вӣше ба̄цат.“ Истом-н̄ешто ј̄оп̄е: „Ајде, Ра̄дов̄ане“, — ђе-т̄о да бӣд̄е, ђто к̄ако је кад-н̄ема̄ д̄октора блӣзу, б̄олан — „да̄[ј] ј̄ож ба̄цај, па ћу ја̄-г̄ур^{ит} н̄еколке в̄рљ^{ке} са стран̄а нег-др̄ж̄е, па да нат̄овар̄имо к̄олко-г̄од м̄оре и-гор и вис̄очӣе-н̄емо ј̄ож ба̄цит.“ Настав̄и-о[н] н̄ек̄е в̄рљ^{ке} ј̄ош. Истом-в̄ели Ра̄дов̄ан: „Најд̄е-ти ов̄у-мо̄ју цӣп^{лу}, Милор̄аде, што-ми-је-н̄ешто т^{ј̄есна}, не м̄огу налож^{ит} к̄ола, што-ме-убӣја.“ И он-до̄д̄о, а носӣјо-и[х] чӣтаво про̄љеће, већ-ђе ти-ја̄ди да бӣд̄е. Ка̄ж̄е: „Не м̄огу“, — ка̄ж̄е — „б̄ола[н] н̄е-бӣјо, тӣјесне.“ Он до̄љ цӣп^{лу} оста-вӣ, ђвӣ заврш^{ли} к̄ола. „Милор̄аде, скл̄они се от̄л̄е, ђу-ја̄ да ск̄оч̄им.“ „Ама, ђ̄е-н̄еш ск̄оч̄ит, к̄ӯкавче, ђто цӣјел̄о сӣјено, с̄ам што-т̄о одбачено.“ „Ништа-се-тӣ не сик̄ира̄ј.“ Гра̄бље бӣле, како-је-он-к̄ола гра̄бијо, и зӯбови ва̄к̄о г̄ор̄ окр̄ен̄ути. И-ј̄он̄ оз̄г̄о да ск̄очӣ и п̄о-п̄о-[о]нӣе гра̄ба̄љ! И ева̄к̄о он̄и-зӯбац про̄ш̄о скр̄оз кро[з]-ст̄опу. И изв̄укли га, ца̄ба ти сӣјено, ца̄ба ти св̄е. Сӣјено зба̄ци, н̄ега̄ изв̄у-кли к̄ӯћи, нӣгди д̄октора н̄ема̄. Ујутру ва̄ља га у-Клада̄н у б̄олн^{цу}. Док св̄ануло Ра̄дов̄ан ӯмр̄о. На̄ма, на̄ма, ја̄ сам бӣла т̄уј. Погледасмо, он-с̄ав пом̄одријо, пом̄одријо до ујутру. Нӣгди нӣ помо̄ћи нӣ ка̄к̄е б̄олн^{це}, ништа нӣ у-Олову. У П̄етро-вӣћ^{ма} до̄љ ништа нӣје бӣло, ништа, с̄ам у-Клада̄н ӣћи. И жа̄лосан. Там̄ан кад-му-с̄офра бӣла, бӣло му да-јд̄е у армију.

Ба̄ш је бӣло вал̄а-шк̄рта на̄рода

Њу-ја̄ те̄б̄^н за-т̄о да прич̄ам. Зна̄[ш] шт̄о су та̄к̄о рад^{ли}, Мил^{саве}?! К̄о је с̄амо цӣција, п̄ола кил̄е му м̄оре бити ӯља цӣјел̄ок п̄оста. С̄амо за̄чепӣ пр̄стом, ђто кат-си-ме-уп̄ит̄о, да-ти-р̄ек̄н̄ем. А што-он̄ӣ р̄еко̄, даназ ж̄ена ј̄една, ђто м̄ислим —

свака појединā — док-скү̄wā пѣту, ђе пѡ кѣлѣ... Имало, Бѡк-те ствѡријо, имало и онѣ-земљур̄нѣ и свѡшта у-мила Бѡга, а баш је било валā-шкр̄та нāрода.

Да ѡшпшāмо ђвна и трѣ ђвце

Јѣднѣ гѡдчнѣ, да-јā-тѣбн прѣчāм, бѣ љспѡта и бѣ љепѡта и свѣ. И љѡди трāжѣ, стāри онѣ-угѡрсузи, усташе-онѣ, трāжѣ ђвнѡвā. „Ј...[М]-му мājку, Љубѡ“ — чѡеку-јā — „Ајде, да ѡшпшāмо ђвна и трѣ ђвце да прѡдāмо, мѡрāмо плātт кѡшевнѣну, мѡрāмо свѣ.“ А имāмо јѣдну њѣву кѡт-кућѣ, трѣпѣт је мѡреш кѡсит. Мѡрāмо(!) плātтѣти, бāн. Мѡре се кѡнцу мājа па кѡнцу августа, па ѡндāр јѡпѣ ѡтава ѡстанѣ, мѡре пāсти дѡ-снѣгa. Кāжѣ: „Острѣзи, бѡна.“ Јā-узмѣм нѣкѣ узчѣцу, ал нѣ-брāнѣ се, навѣкле и нѣ-брāнѣ се, и ѡдѣм и ѡшпшāм. Нѣ-бѣ трѣ дāна, ударѣ кѣша, па ударѣ кѣша, па штā-ћу ѡд-њѣјā. Зāтворѣм па положѣм, па дāм жѣта. Свѡшта-јā њѣма, рѣпчѣ насѣјѣчем па свѡшта дāѣм — ā! Бѡк те ствѡријо, штā да рāдѣм? Кад — ударѣ и-снѣг, ѡпāнчар снѣг. Нѣ ѡћѣ сѣјѣна у-штали, ни-мѡгѣ о[д]-зѣмѣ нāпољу. Ка[д]-дѡбѣшѣ прѡљев, штā да рāдѣм ѡд-њѣј? А ђвновн нā-парѣ изчшлн, свѣ старци, лāнскѣ, прѣклāнскѣ јѣдан имā. А јā-нѣкѣ Мѣјāјло, Жѣл се звāо, дѡктор у-Олову — дѡљ ѡдѣм. „Штā ѡћеш тѣ, Дāнчā?“ Знā-наз, дѡлазѣ, штрѡј крмāд и свѣ. Реко: тākѡ и тākѡ: „Ошпшāла ђвце, ђвновн, ѡни су јакѣ, āј, мѣшљак, лѣпѡ ће бѣти. Сāд“ — реко — „дѡбѣли прѡљев, нѣшта нѣ-дѣ.“ „Пѡћерāј-ѣг дѡљ Гѡгн.“ Бѣјѡ дѡљ нѣкѣ Гѡго, држѡ кафāнцу, дѡљ пѡ[д]-Дрѣцѣљом. И јā-зāјмѣм и — дѡљ. Прѡпѣса м, пѡфатасмо, прѣгледа-ѡн њѣјā. Јāку су, кāжѣ, прѣладу дѡбѣли. На јѣдāпѣс енѣкѣјā ме упутѣ да-ѣк-сћерāм. Свѣ дѡљ и ѡномѣ-Гѡгн свāкѣ дāн да-ѣм-ударѣ енѣкѣјѣ. „Нѣмāм свѡјѣ кѡлā да изѣјѣм дѡ-кућѣ, дѡгѡн[н]-ѣг.“ Ударѣсмо пѡ-трѣћу енѣкѣјѣ, бѣ-ѣм лākшѣ. Нѣ-сћеднѣм вѣшѣ гѡнчт. Зāјмѣм-ѣг јѣдан дāн на кѡнтрѡлу, дāде-ѡн мѣни нѣкѣ кѣсу, свѣ-мѣ-је зачудо кѡлко узѣ: стѡ седамдѣсѣ[т] дѣнāрā плāтик! Нѣшта бāш-кѡ ко-да-сѣ-уґљѣн сāmлѣјѡ, нѣкакав прāшак. „Евѡвѡ-ѣм с мѣкѣнāма пѡдāј, па нāмā-ѣк пѣсти нāпољѣ, нѣшта-ѣм-се нѣ-бѡј.“ Тāk ѣ-бѣ. Кѣпѣ-ѣг Мѣлѣнко нѣкѣ, Грѣбѣша, упрāвнѣк нā-млину, пѡклѡ. Узѣла сам зā-њѣнове трѣ кѡже ђвнѣјскѣ кѡ-зā-мѣсо. ѡндā клāсѣрāне кѡже, бѣле клāсѣрāне. А нѣјѣсу прѡсѣченѣ, фѣно ѡгѣленѣ, искѡрѣстк-јā свѡјѣ ђвновѣ. Пѡслиѣ ѡвāцā ѡнѡ-штѡ-бѣ, јѡпѣ ѡстриго. Дѡсти вѣнѣ: ђвце, јāњад, јадно, мѡј Мѣлчсавѣ, кат-се-смѣслѣм... Дѡљ под-Мѣровчā кѣћѡм, енѡнди под-онѣ-мѡз дѡљ. Енѡнди ѡперѣмо прѣје вѣну кѡ-нѣшта.

Даница Остојѣћ (1916), непѣсмена,
снѣмљѣно у Зворнѣку 1999. гѡднѣ

ДѡЊИ ДРЕЦЕЉ

Тѡ-бѣ и прѡјѣ кад мāло постāја врѣмена, кад грѡ[м]-мѣ пѣче у-кућу

У-мѣнѣ јѣно штѡ је умрѡло прѣје прѡшлѡг рāта. Ујутру-јā ѡчшлā, бāш, мѣшчѣнѣ нā-Марковдāн нѣшта да рāдѣм, а свѣкрва мѣ бѣла ко[д]-ћѣцѣ, бѣло дѡѡѣ

ил-трђје, Кад-ја-дђћем, кажѐ-да-ме-Бђг ѡбије: „Тђ-идѐш нѐшта тђм мрљаш, ѐво ти диѐте бђлесно“. Кад, љѡди бђжђ, мешчђниђ не постаја — ђно ѡмрије, жѐнско бђ-ло, ѡмрије дђ-мрака. Тђ-бђи и прђђе кад мђло постаја врѐмена, кад грђ[м]-ми пѡче ѡ-кућу. Бђло ми трђје кђ[д]-стокѐ нѐчиѐ, није мђлѐ. ђдем да видђм — кђша се нђ веде ђ[д]-Смолђна, вђтар, кђша, грмљава, да видђм ђѐ-су-ми ђѐца. Ка[д]-дђћем, кад-ђно ѡ-кућу ѡдарло. Мртно дђѐте бђјаше. ђно глѐдало, ја-тђм ђтшла, ђно глѐдало куд-ја ђдок, а грђм пѡкни па тамђн крај-његђ. Бђла Јѐфа тѡј ѡ-кући и јѐдно мђло: ђно сѐдђи у бѐшци. Реко: „Заклђпте врата да нѐ-би вђтар вђтру ми [на ђпђишту сам лђжла], да нѐ-би вђтар рђзницђ вђтру. Заклђпло, ка[д]се-ја-вратђм: „Отворђи, диѐте, отворђи“ — аха! Мешчђниђ, бђло ми старђѐ — ђно-што-грђм ѡбиђо — ђд Јѐфѐ. Кад-ја-поглѐдам на прђзор: мђлта свѐ по пђду. ђнда-у-ђној-штђли бђли, кат-се-ђдиѐла ђд-ђевера ђтуда. Кад-ја-нѐкако, нѐ-знђм кђко, мешчђниђ крос прђзор, ѡлѐго, кђко ли, ђтворђим: Јѐфа кђ-тамђ стђђи, а ђно тѡди, Јѐфу вѐђ забђкло, нѐ-знђ ни да гђворђи, ништа: сђ[м] мѡмљђ. И свѐ-јђј кђса ђвуд бђла ђциђана, рѡка спржѐна ко-да-си-врѐлом вђдом пђлиђо (тђ-је-прђје ђногђ рђта прђшлђг). Те, нђсли је дђктору и ја штђ-ћу: ђно-што-је-мртно и нѐ-глѐдам, прђсти ме Бђже, ѡзмѐм Јѐфу, нђсђј пђ-пђљу, штђ-ћу, кђко-ћу. Чѡла сам ђно-кажѐ ѡ-земљу: ка[д]-ћу-га-ја ѡ-земљу!? Нђсђј, вратђм ѡ-кућу, вратђм и пђлиѐм је студѐном вђдом ђза-врата, јѐдну кђлу вђдѐ сђсѡла. Вратђм ѡ-кућу, нѐкије трѡља, ђљђнђ бђло, ко-да-ми-је-бђла нѐка ѡдђбност, вратђм ѡ-кућу и заспа, Бђг дђо. Јѐфа ѡстаде, прђбѡди се, прђговорђи. Прђговорђи! Е, реко, ѐво, фђла Бђгу, ђстађе ђвђ бђр, а ђно, прђсти ме Бђже, ђдниѐли, закопђли ѡ-грђбљу. И мђло је дђктору: тђм-вђм и, срѐћђм, не ђстаде валђд, ѐно је ђ-сад. А Рђдислав, ђпѐт, кад је бђђо мђли, ђсам гђдђнђ, забђле га, лиђелђ диђете, ђног рђта, ма нѐмђ: сђм што је живо. Дђје дђктор, кажѐ: „ѡ-његђ-је слђб живђт“. Бђло му ђсам гђдђнђ, кђлко-ли, нѐ-знђм! И ја-штђ-ћу ш-њђм, штђ-ћу, канту-вѡ јѐдну гвђзденѡ ѡзмѐм трђнѐ ђ[з]-шталѐ, рђзвђрим, прђстрѐм по-ђном-пђду, ђнда-нѐкѡ трѡљу пђ-ђном: лѐже, заспа, прђбѡди-се, да-ђзвђнѐш, сђв се упропђстиђо.

И кђко Бђг дђде: ѡстаде ђнда, ѐво га и дђнас, јѐсу га лѐђа нѐкѐ гђдинѐ бђлѐла, ѐво га дђназ дђниѐле. Нђт-ја-дђктору нђти-никуд га... И да-ти-кажѐм, да ђзвђнѐш, јђш јѐдно ми се мѡшко рђдло. Рђнислава рђдла на ђњѐнѡ Марију. И-ја-ђеверу, ђном-Вѡкану, реко, кђко би му ђме, кђко. Кажѐ: „Нађѐсђемо му ђме Рђнислав, ђн-ђе-бђти Рђниђовац“. Јђ-га-и-не-ђметок. Кат-ствђрно: рђди се ѡна-прђѐд мѡшко јѐдно мртно, да-ђзвђнѐш, и ђн ђстђ ѐво и дђназ дђниѐле. Како-ђн рѐкђ, и ђстало тђкђ.

Трѐбђ се придрђават бђжђје сѡдбинѐ

ђочи-Ђѡрђевдђна, диђете, вђди спђвђм, нѐђѐља да ђсвићѐ, учи-Ђѡрђевдђна. Нѐђѐља бђла, ђнда-пђнѐђѐљак, ѡторак је Ђѡрђевдђн. И-ја-дђ-пђ нђђи сѐди, сђки-рђм се, ма нѐмђ — да пѡкнѐм! Сѐди, сѐди, лѐгок, заспак, кад крозђ-сан, нѐш вђѐровати, ко-да-ми-нѐко дђђе, ђстђ свѐгђ нѐђѐља, кажѐ: „Нѐмђј се сђкират“. И, љѡди, ко-да-ми-ђнђ-ђтров нѐкђ, да ђзвђнѐш, ђзвѡче ђз-менѐ, ђлакша ми. Сђм рѐче: „Нѐ-

мој се сикират“. И тога се придржајем, дође ми да назор идѐм. Па јопѐ: помози Боже, сѐтим се, рѐкло ми да се не сикирам па трѐба се придржаваат божјѐ судбинѐ.

Нарастѐ лѐ[б] бољѐ нег з-гѐрмѐм

Направим квас, некако немa кваса а има млѐка па се укисели и усршиш. Она-сирутка, жѐтѐца — закуѐмо мало тијеста, то-станѐ до ујутру, узвишти и онијем смо кѐвали лѐб. То-није било прије никад гѐрме ни овок-прашка за ѐлѐне. Укуаш онѐ у-лѐб, онда-онѐ од-оног-лѐба оставиш комадић један у-други суд, оном-истѐм, поткваси се, опршишти, опѐ сѐтри дан од-онога па свѐ од-оног. Ако би се у-ко[г] квас-гај загубио, одѐ иѐшѐ ђ[д]-другије: „Дај ми квас, изгубио се“... Нарастѐ лѐ[б] бољѐ нег з-гѐрмѐм.

Вѐлѐки бѐјо за мливо: прѐграђено, башка стрѐно, башка друго ил мѐкниѐ

Имѐ млин камѐн један дољ, онда-џгѐ други камѐн. И шупаљ они-дољ камѐн, онда вамо гори онај што-мало укопан ваѐ, па је било неѐко гвоџје ваѐко и они-камѐн укопан је. Онѐ-гвоџје уклопи и онѐ-гвоџје гони они-горњи камѐн. А дољ била пѐра, дрвенa пѐра била и неѐа кѐ-групѐна па онда-у-онѐ натура они-је-дрвеније кѐ-лопатѐца, а била она-славѐна — бадаѐ звало се. Ишла вода туѐа и удара у-она-пѐра и она-пѐра ђкрѐћу и гонѐ, онѐ-камѐње се горње ђкрѐћѐ, а даљње стѐи. И онда сандук има вамо голѐм так-толикѐ је мливо испадa. Ту је падало; кат самѐљѐш, покупиш у-цаке и носн... То је било, мѐжда, кат-сандук џмјећѐ, је бидѐ брашно. Осѐче онѐ-крило, не џчупa пѐрје, нак-с-кѐсти, џно се џсуши и с џнијем помѐтѐш. И била неѐа дрѐжаља, ѐво је ѐ-сад џвди, у-то би брашно заваѐај. Там кад били у-онѐ-кућн дрвенѐј сандук један вѐлѐки бѐјо за мливо: прѐграђено, башка стрѐно, башка друго ил мѐкниѐ.

Она се расквоѐа, а ти-тѐриж дѐсетеро јаја ѐ-џна нѐси

Квоѐчка кат се расквоѐа — џдѐзимаш ѐѐске, и-то-кат-пѐјеваѐ има, ако нем пѐјеваѐ, нѐ-мере ѐвести пѐле. џдѐзимаш, џдѐзимаш, џдѐзимаш, џна се расквоѐа, а ти-тѐриж дѐсетеро јаја ѐ-џна нѐси... ѐћу да налѐжем, каѐѐш својѐј комшинки ил неѐом. ѐћу да налѐжем кѐкѐш, приѐа једна другој. И џнда кѐкѐш свaѐако се расквоѐала, џна неће да џстанѐ. Потури, потури онѐ-ѐѐске, лѐжи једно три ѐвте, пѐлѐћн се неѐако там залѐгѐ. Онда-неѐако џно ко-да-само ѐѐску прѐбије, ѐзићѐ, а неѐа квѐчка прѐкљуѐ ѐѐске и ѐзићѐ. И џнда мало бидѐ пот-кокоши док мало џѐаѐи да мѐре јѐсти. Тураш сѐра и тијеста доѐа га мало џкрѐпи.

Плѐјѐвли кат се џтрави

Направи се, грѐдѐца се звало, кѐ-ѐаѐ тамо, так-ширинѐ. ѐзгрѐмо, ѐзгрѐмо џтуд, џвдуд, направимо, онѐ-лија-се звало. И џнда фѐно онѐ-џситниѐо како-мѐре да се саѐи. Онда-зајмиш: џнди забѐдѐш, џнди, џнди, џнди. Плѐјѐвли кат се џтра-

ви. Ону да пліїевїм лѹк, трāву-онѹ чѹпāм, лѹк стоїи дог бїдē за јѣло. Кат стїгнē за јѣло, мѹреш пѣрат, мѹреш чѹпат, мѹреш, ако ђеш, и за зїму ѡстанē глāв"ца. Ако нѣш — нѣш... Виѣнац нāправї се тāk толїкѡ од-онїе-пѣра: свѣ пѣро зā-пѣро вѣжѣш, вѣжѣш, нāправї се вākѡ волїкѡ. И ондāра-свѣ онѣ-глāв"це замѡтāеш и пѣра вā[м] мѡгāј, обмѡтāеж глāв"цу и пѣра. Нāправїш тāk толїкѡ и ѡбјесїш нѣгди на-сѹнцу, ѡсѹшї-се.

Башка вāренї, башка јѡмужнї кāјмак: вāренї је слāђї

Кāнтї док нїје бїло бїла рѹкатка дрѣвенā, ѡстала ми је тām. Бїла и кāца за сїр и рѹкатка дрѣвенā бїла. Бїло од-онїе-дѹгā пократкїе, а зā-коїе држїш ѡно-је подѹго: вāk гѡр ѡд-онїе дѹгā и држїш за-онѹ-дршку. Рѹкатка звāла се па у рѹкатку мѹзло се. А вāм унāпрїед ѹзѣла сам, пѡшље ѹзѣсмо онѣ-нākѣ кāнте, у кāнте мѹзла, а ѡнѡ ѡстало на тавану... Па, сѣра се звāла, знāш-тї штā-је сѣрн"ца, па-би-мї-тѹ-сѣрн"цу нāправи, ма — нѣмā!... Зāкуāмо са брашном, с водѡм, водѣ мāло, ма слабо водѣ, сāмо с онѡм-сѣрѡм зāкуāмо и у тѣвсију и сѣрн"ца се звāла. Ѐсто да си јāја: бјелїна їмā и онѡ-ѡ[д]-тїѣста, знā се, ѡ[д]-тїѣста онā-бјелїна о[д]сѣрѣ, бїѣљело се їсто да јāе — бјелїна-онā... Кад ђеш прāvѡ киселѡ, да-ти-кажѣм: скѹāш, па се мāло оладї кѡ-кад-је-їстом испѡт-кравѣ. Ондā-тѹрїш мāло онѣ-кїслāди; у сѹду је ѡно ѹ-другѡм, нїје ѹ-онѡм што-је-кѹāно. ѹ-другї сѹд и тѹрїш мāло онѣ-скїслāди што је се згрѡзд"ло и стāнē до ѹјутру и ѡно се ѹкїселї, ма-тѡ-ѹкїс нѣмā кѹд бѡљѣ... Сїрутка ѡстанē, тѹрїш нā-ватру тāмо и ѡдвої се онā-сїрев"на а сїрутка пѡсебно. Повадїш онѡ-ѹ-сѹд, а онѹ-сїрутку, ако ђеш, мѹреш прѣврет па дѡдāш мāло онѣ-јѡмужѣ и тѡ-кад-је-бїло онї-кокѹрузнї лѣб, зāдробїш, нāједѣш се... Сїр бїјо ѹ-нāс вākѡ од-онїе-скїслāдї, а нѣко прāvї, ѹмѹтї јѡмужу, нѣкāко ѹмѹтї и ѡно му се згрѡздї и ѡно се вїчѣ мѣкї сїр. А кāјмак: скѹā се, ондā-тѹрїш тāмо, скїснѣ се, пѡсебно кāјмак... Башка вāренї, башка јѡмужнї кāјмак: вāренї је слāђї, вāренї кāјмак па ка[д] тѹрїж га, Бѡг дāо, кѡ-шећер нā-сїру...

Стѹче онā[j]-јѣчам па чѡрбу прāv"ло, бѡљѣ нѣг овā-купѡв"на

Зār"це, и-тѡ да ти кажѣм. Скѹāмо мл"їеко и ѡндār, скѡро сам и забѡрав"ла, тѹрїмо тāмо кāјмака и сїра, скїслāдї сāспѣмо с кāјмаком, скїслāдї сāспѣмо у јѣдан сѹд и онѡ-се-мāло кѡ-стѣгнѣ и нāправїмо онѣ-кѡ-колāче и нā-дацку нѣкѹ, из-нѣси нā-сѹнце, ѡсѹшї се, тѡ-се-звāла зār"ца. Ш-љѣбом мѹреж га јѣсти, тврѡдо ал ѹкїс је їмало. Пѡјма-ти не ѹмїем кāзат кāко се тѡ нāправї, знāла сам. Зār"ца се звāло, ѡсѹшї се и — ѹж"ни! Нāвїшѣ сїр нѡс"ли. Мѡре и зār"ца, па дāбет кад їмā кукурузна лѣба, тѡ-гѡдї кѡ-їшта. И зār"ца се звāла, свѣ на-онѣ-колāч"ће се нā правї... Куруза бїло и шѣн"шї лѣб... Мѡжда јѣчменї са шѣн"цѡм пом"їешāн, јѣс и рāжанї са шѣн"цѡм. А јѣчам би нāвїшѣ тѹци, бїла је нѣкā кāца па стѹче јѣчам, хѹскија бїла гвѡзденā — звāли стѹпа — стѹче онā[j]-јѣчам па чѡрбу прāv"ло, бѡљѣ нѣг овā-купѡв"на.

По равни наћали, јадили, чѣмерли,
до Дринѣ некако се доваљали

И доћок у Мангурше. Једна жена каже: има — ту је село, а чак тамо има један брежуљак па ме посла: „Иди, накопaj кумпјера“ — не-мере ми да да да једем. „Иди тамо, остало-је турскије кумпјера, нарoви, донеси тој-ћѣци“. Кад-ја-одем: стру па у један поток, па како-неж-гор доћ. Таман-ја почег да, почег да ровим ка[д]-двје Туркиње избише-то-ти-је-истина! Оће и оне да ровѣ. Окле су оне? Из Мангурића — не-знам. Таман, и помози Боже, да нарoвимо, ка[д]-дољи до неки има, нека се војска помолї. Оне вичу: четници, ја-вичѣм: усташе. Оне побјегоше тамо, ја-вамо. Кад — били четници, нѣсу усташе. Оне вичу: „Ај-ти с нама, ај-ти с нама, онo-су-четници, ај-ти с нама“. Ма, ку[т]ћу с вама? Побјегосмо отале, не извадсмо ни кумпјерића ни-ја ни оне. То-је-у-прољеће било, а остали кумпјери непорoвлени. И оне некут побјегоше, ја-доћем туј же-су-ми-ћѣца, да ли ноћиг, да л не ноћик. Иди, каже, у-Крушевце — ма-како би једном чеку имѣ, j.о-га хаћа: — он је богат, он не вама дат љѣба. Ма-ни-кoрѣ љѣба, ни преоблака, ни Боже-ти са-чувaj! Кад-ми-доћемо туј, мешчини на поду ноћисмо, да ли даде шта да-се-једѣ, да-ли не-даде у-Крушевцима? Кад нека турска кућа, сам кућа и соба мало там подаље; „Ите тући, туј нема нико, ајте туј“. Онда однеле и Мирко доће. Ту смо били мјесѣс-два, коко ли? Кад заујашѣ једном и[з]-зорѣ: „Ето усташа“. Стаде ма-ла рика, народ галами, удри, удри, онда-вамо некуд, не-знам ни-ја. По равни наћали, јадили, чѣмерли, до Дринѣ некако се доваљали, ма-ни-кoрѣ љѣба, ни ништа. Ни[т]-ти-ко да да једеш ни да понесѣш... Онда-прешли смо у Србију, нека санаторија, кућурна вољкачка, шта-је било туј, не-знам ни-ја. Туј се нарот сле-го, бжежанија. Неко некуд оде, неко остаде. Ни врата, ни прозорѣ ни... Кише, вјетрови... Онда-нема шта, ја сам, да-ти-кажем, двоје дрвљадї рачвасто, побнѣм, озго турим дрво, вагру наложим. Она-канта гвoзденѣ о[д]-двје киле, о[д]-три, приставим водѣ, мало жарѣ туј турим. Онда-била туј кујна, бацају ону-огуљну от кумпјера. Узмемо онo па туримо у жару мало. Ранслав не-мере да чека да про-ври, узме дрво. Мешчини нѣсам имала ни кашикѣ, узме дрво, вадї ону-жару, једѣ... Добивали, бајаги, слѣдовање туј: четврт љѣба на-нас троѣ-четверо и помало онѣ-чoрбѣ граoвѣ. Туј смо били око мјесѣс данѣ. Ја-ћѣ отїђи, вак по сѣлу, да ићѣм, ма-ни-да-те-чује. Бјежи, сам да-те-не-гледѣ. „Кoји сте, кoји долазе, ко-би-вам на-давo?“ Донѣше она-бурѣта, нека гвoзденѣ, па скидали ове-альне од-нас па ту рали у ону-врѣлу воду. И онда-отале смо јопѣ кренули, да ли смо с возoвма, куј ли. Иди, иди, иди, дошли до старoг бoда, до Дринѣ, чамац нас неки пребациjo. (То-је-прије нег-онѣ-санаториѣ неке кат смо водуд ишли, јoш нѣјесмо дошли). И туј паћи, дѣври и онда у возoвe-нас некут потрпашѣ, до Ниша там отѣшли. Шљї вовац, мешчини, зваo-се же-смо-пrenoћли једну ноћ и напољу бжежаниѣ неко-ко. Сутредан доћи нека контрола, распорѣди ку[д]-ће ко, шта-ће ко. Овог онди по-селима, оног онди. Предеврли, прејадли код некога гурсуза... Кад-би-онѣ-чоек чуo да је ко за четнике, негѣ мрак поједѣ, нема га. Кат погледаш — све у-кућа мрке крпе, не-дај Боже, на-врата турли, да се зна да-је-рушна. Док нѣјесмо дошли ко[д]-ток-чоѣка, ко[д]-другoг ноћили напољу, онда-сутри дан он

чѹ за-на̄с, та̄ј-Србијанац: са̄м ја̄ била и Мирко и, мешчин̄и, Јѣфа. Нѣ-б̄ӣ ђецѣ̄ какѣ̄ о̄[н]и-на̄[с] згра̄б̄и да му рад̄ӣмо љѣт̄ну. Свѹ-љето̄ радӣ от-прѣље̄на до Митрова да̄на. Јѣдӣ кад рад̄ӣш, кад нѣ-рад̄ӣш — нѣма̄. А свѣ̄ ж̄ито̄ на̄-жито̄ с̄ип̄о̄! А им̄о̄ с̄ина — уч̄ител̄ь, шт̄а-ли-је̄, г̄имна̄зӣју уч̄ӣю — у партиза̄нима. И она̄-му-ма̄јч̄на свѣ̄ вѣ-вуд̄ан ша̄п̄ћѣ да-га-Бѣк̄ са̄чѹва̄, да-га-Бѣк̄ са̄чѹва̄. И са̄чѹв̄о га и прекѣ-рата и, да-ти-ка̄жѣм, с̄ӣю у злат̄нѹ стѣл̄цӯ кра̄ј-Тит̄ѣ у Бѣограду, ђѣ-ли, нѣ-зна̄м. Пѣћер, пѣћер, нѣкут̄ с̄ӣю ѹ-кола, крѣнуо̄ дѣл̄ до-ток-Топлӣка, кола̄ нѣкуд̄ ѹдарӣ и — о̄[н]и на мрт̄во м̄јесто̄ ост̄о. Ни ко̄ма̄т с̄ ко̄ма̄дом! Он̄д̄ар он̄и-му-ѣтац̄ — повело̄ нѣкут̄ кра̄вӯ волю, прѣстӣ ме Бѣже, она̄-кра̄ва̄ скѣчӣ на-њга, да из̄винѣш, слѣмӣ га, ѹмри-је̄ и-он̄. Е та̄ј чѣек̄ им̄о̄ ѣца̄ и ма̄јку, онӣ прӣје̄ пом̄рлӣ и та̄-ма̄јка̄ то̄га — Ж̄ико̄ му б̄ило̄ им̄е — то̄га-Ж̄икѣ̄ ма̄јка̄ шлаг̄ирала̄ се. Чѣека̄-јѣ̄ кра̄ва̄ зга̄з̄ла, ѹмрѣ, она̄ се шлаг̄ирала̄. Ка̄ко-нѣ̄ рѣкнѹ: злѣ̄ радӣ... Е кат-чунѣ̄ за чѣт̄нӣке, ма-тѣ-му смрт̄!

Да̄-лӣ он̄ мѣнѣ̄ на̄пуст̄ӣ ђе-вӣђе̄ онѣ̄, шт̄а̄ лӣ сѹд̄б̄на̄ б̄ӣ

Он̄д̄ан-свѣ̄ стра̄жа̄ партиза̄нска̄ око-кѹћ̄а, око-тӣе-ко̄лѣба̄ да нѣ-бӣ до̄шлӣ ѣклѣ̄ чѣт̄нӣци. И јѣднѣм̄ б̄или-м̄ӣ у-тӣем-ко̄лѣбама̄ кад̄ нѣко̄ сп̄рва̄ вѣчерӣ: „да̄ј љѣба̄“. Ма̄ ѣклѣ̄ ѹ, нѣма̄м. „Да̄ј, нѣмѣ̄ј да̄ ја̄ ѹлаз̄им, ѹзѣћӯ тӣ свѣ̄“. Мирко̄ зав̄ика: „Ма, по̄да̄ј мӯ мало̄, колко̄-б̄ило̄“. Да̄до, шт̄а̄ б̄и, ко̄ б̄и!? Он̄да̄ј-ѹна̄прӣѣ[д]-то̄га̄ до̄ђошѣ̄ два-трӣ партиза̄на, пѣшес-ѣг: „До̄лазѣ̄ л̄ ѣвдӣ чѣт̄нӣци?“ „Не̄ до̄лазѣ̄, нѣ-ма̄м шт̄а̄ ни-ја̄ да̄ јѣдѣм, а да̄ њ̄има̄“. „Ма, тӣ-ћеш-ѣстат̄ гл̄адна̄, да̄ћеш̄ њ̄има̄“. И он̄д̄але̄ — да-л-тӣ зна̄ш̄ та̄ј-по̄лож̄а̄ — с̄ћѣрашѣ̄ ме̄ до̄љ̄ ђе-он̄ӣ-б̄илӣ, ђе-она̄-шѹ-ма̄рн̄ца: „Ка̄зѹј, ка̄зѹј̄ тӣ. Ка̄жи-тӣ, ка̄жӣ“. „Нѣ-зна̄м и нѣ-зна̄м. Шт̄а̄-ја̄ зна̄м̄ кѹт̄ ко̄ ѣд̄а̄“. И, Гѣспода̄ мӣ Бѣга, тѣ-је-б̄ило̄ ка[д]-до̄шлӣ и[з]-Србӣје̄, кад̄ она̄[ј]-јѣдан, ва̄љда-ѣм̄ во̄ђа, шт̄а-ли-је̄: прӣведе̄ ме̄ јѣднѣ̄ј бѹк̄вӣ ва̄м̄ ӯ по̄току. „З̄ӣнӣ“, а пи-штѣ̄л̄ окрѣнуо̄ ѹ-ме̄. Ја̄-з̄ӣнӣ. Момѣт̄ално̄ дв̄ӣје̄ Тѹркӣње̄ ѣздѣл̄ из̄б̄ишѣ̄, куд-б̄ӣю̄ нѣк̄ӣ дрѹм̄ и он̄ њ̄ӣг̄ вӣђе̄ и на̄пуст̄ӣ ме̄, са̄мо̄ ме̄ ѣшамар̄ӣ. „Ако̄ до̄ћѣм̄ дрѹг̄ӣ пѹт̄, нѣ-ка̄жѣш-ли, гѣтова̄ сӣ“. Да̄-лӣ он̄ мѣнѣ̄ на̄пуст̄ӣ ђе-вӣђе̄ онѣ̄, шт̄а̄ лӣ сѹд̄б̄на̄ б̄ӣ и онӣ ѣдошѣ̄ у Ра̄дач̄ћѣ, а ја̄-ва[к] кѹћ̄и. И-тѣ̄ сам̄ прѣдѣвр̄ла̄.

Ӣ вид̄ла̄ сам̄ нѣкѣ̄ шушкѣре̄ ѣно̄га̄ ра̄та̄

Ма̄ло̄ па̄нт̄им̄, б̄ӣю̄ нѣк̄ӣ ч̄арда̄к̄ кад-је-ѹзимѣ̄ трећ̄инӯ Тѹрчин̄. Б̄ила̄ тѹрска̄ зѣмља̄, а да̄ ти, ако̄-ћѣж-да̄ рад̄ӣш, ра̄ди, с̄ӣ и њѣму, ва̄љда, дома̄ћ̄ну, два̄ ѣсѣта, Тѹрчинӯ трећѣ̄. И та̄чно̄ б̄ӣю̄ јѣдан̄ чардач̄ћ̄ ѹ-Дрѣцѣљӯ ђѣ-он̄ ст̄анѣво̄, Балӣја̄ нѣ-к̄ӣ ѣс-Клад̄ња̄. Ко̄ ѣће̄ да̄ рад̄ӣ да̄ мӯ зѣмљѣ̄, ко̄ нѣће̄ — ѣд̄бӣѣ̄ га. И вид̄ла̄ сам̄ нѣкѣ̄ шушкѣре̄ ѣно̄га̄ ра̄та̄, да̄ л̄ аустра̄инска̄ милӣцӣја, тѹрска̄, шт̄а̄ ли, п̄ит̄а̄ј̄ Бѣга.

Ӣ за̄пост̄ӣш̄ пѣ-шес̄ нѣђѣља̄ ва̄скр̄снӣѣ̄

Ѵ̄, мѣ̄ј̄ д̄ӣјѣте̄, по̄стӣ кат-ча̄сн̄ӣ до̄ђѹ̄ — тѣ-сам-за̄пант̄ла̄ — тѣ-би-жѣне̄ сѹде̄ орӣбале̄. Ѵ̄змѣ̄, прѣвр̄ӣ вѣду, тѹрӣ лѹга, улукшӣја̄-онѣ̄, улукшӣја̄ да̄ се̄ нӣка̄ко̄ нѣ-зна̄ за̄ тѹ-маснѣ̄ѹ. И за̄пост̄ӣш̄ пѣ-шес̄ нѣђѣља̄ ва̄скр̄снӣѣ̄, ма̄ нӣка̄ко̄, кад̄ бӣ ко̄ омр̄сӣю̄, да̄ из̄винѣш, ко-да-би-се-ѣшпурӣю̄ нѣко̄, то̄лико̄ бӣ см̄ӣја̄ње̄ б̄ило̄. Јѣднѣм̄, па̄нт̄им̄, Ра̄дивѣ̄ѣ̄ кат̄ се̄ љѹске̄ бѣ̄илӣ па̄ из̄ӣю̄ на̄-Вѣл̄ч̄кӣ пѣта̄к̄ ја̄ѣ.

О-тѡ-смѣјалке, ѡ... Нѣкогѡ не забѡље нѣшта, ма сѡв љсѡ, мѡреш рѣни, јѣло, ако-нѣмѡ грѡ, ако нѣмѡ — нѣмѡ. Ондѡ-Бѡжѣннѣ пѡсте, па Пѣтрове, па, пѡ-томѣ, свѣ пѣтак, срѣѣда, пѣтак, срѣѣда... Сам сам пѡнтѣла нѣкѣ тѣфуз је бѣјо, Бѡже сѡчѡвѡј, по нѡроду ѡногѡ рѡта. Забѡлѣ га стѡмак, нѣмѡ тѣфуз. А сѡт кѡкиѣ-ти нѣмѡ болѣстѣ.

Пѡнтѣм ѣ-тѡ кад лѡла у стѡрацѡ бѣла

Ўвечѣ домѡнин ѡстанѣ, Бѡгу се мѡлѣ и ѡндѡ вѣчера ако нѣмѡ. Ако нѣмѡ — лѣ-жежѣ. Так ѡутру како кѡ ѡстанѣ, ѡмнѣ се, прѣкрстѣ се Гѡсподу Бѡгу, и мѡлѡ и вѣлѣ-кѡ, прѣкрстѣ се Гѡпподу Бѡгу. И ѡндѡ пѡп је, ако-Бѡга, дѡлазијо ис-Кладнѡ па у малѣнко свѣ ѡ[д]-сѣла до сѣла ишѡ, причѣсѣнѣвѡ. Пѡстѣ пѣ-шез дѡна и причѣстѣ овѡ-ситнѣну, и стѡро кѡјѣ-нѣ-мере ѡ-Кладањ. Кад би пѡп се помѡлѣно ко-да-Бѡг ѣдѣ ѡтуда. А сѡд га гѡнѣ камѣњом, ѣт кѡко је врѣме бѣло... Мешчѣннѣ ѣ-ондѡ су кѡповѡни. Фарбѡ је нѣко у онѡј-лѡковѣни, ѡт црвенѡг лѡка. Испѣчѣ онѣ-лѡк, испѣчѣ и мѡло кѡ-дѡ-бѡлѣ тѡрѣ ѡнди и ѡбѡјѣ га... Е с вѡском вѡкѡ! Нѡберѣ лѣске ѡ[д]-травѣ, лѣске, па тѡрѣ и ондѡ-ѡко-[ѡ]ногѡ вѡском ѡкрѡжѣ и ѡно нѣкѡко ѡстанѣ онѡ-лѣска такѡ како... ондѡ-тѡрѣ га тѡм ѡ-боју и онѡ-лѣска нѣкѡко прѣјонѣ, не ѡт-панѣ. И онѡ-лѣска ѣе-бѣдѣ бѣѣло а вѡм ѡловом ѡно у бѡлѣ... ѡт-плѣа нѣшта мѡло сѡвиѣ и ондѡ-шѡпљѡ ѡнди, звѡло лѡла, бѡш-кѡ лѡла што-је-дѡн пѡшѣло на лѡлу. Пѡнтѣм ѣ-тѡ кад лѡла у стѡрацѡ бѣла.

Ўзмѣ онѡ-ѡгуљѣну па виж-врѡтѡ ѡ-штѡлѣ ѡпнѣ

Мѡја сѣстра што-је-бѣла ѡзмѣ онѡ-ѡгуљѣну па виж-врѡтѡ ѡ-штѡлѣ ѡпнѣ, тѡ-рѣ-га ѡ-балегу и тѡрѣ виж-врѡтѡ. Ради-чѣгѡ тѡ јѡ-нѣ-знѡм, јѡ-сам-бѡцѣла нѡпоље, нѣкад нѣѣсам тѡ радѣла, нѣкад нѣшта. Ето-знѡм, ѡна-би, Рѡдѣнка-јѡј ѣме бѣло, ѡзмѣ жѣтку бѡлегу и онѡ-тѡрѣ виж-врѡтѡ, зѡлѣпѣ, тѡ-јѡј-стѡјѣ дѡго такѡ.

Тѣсовѣнѣ нѣѣсмо тѡрѡли вѡм-кад-вѡкѡ нѣко прѡврѣтѣ рѡг па тѡрѣ

Јѡ-пѡнтѣм кѡт-су-жѣне кѡшуљѣ онѣ-крѡјѣле за мушкѡрне, дѡбет кѡјѣ дѣјѣте мѡшко па лѣѣпо, нѣмѡ кѡд. И вѡди нѣкѡ зѡкрпу прѣшѣѣ нѡизврѡт: ѡвѡ је вѡмо-тѡ-мо, а ѡвѡ вѡм нѡизврѡт лѡтицѡм, звѡло се, прѣшѣѣ, е тѡ сам зѡпантѣла. Тѣсовѣнѣ нѣѣсмо тѡрѡли вѡм-кад-вѡкѡ нѣко прѡврѣтѣ рѡг па тѡрѣ, прѡврѣтѣ бѡргѣјѡм и ондѡ-ѡнди мѡло ѡвоштѣ онѡ-тѣсовѣну и тѡрѣ ѡнди и кѡжѣ: нѣ-мере му нѣко нѣшта. Дѡ-ли тѡгѡ ѣмѡ, дѡ-ли нѣмѡ, нѡси га бѣлѡј...

Ѳ[д]-цѡкѣ пѣленѣ нѡправѣ, тѡј га зѡвѣјѡж док ѡдрѡсте

Е, што-је-кѡд-нѡс јѣдна бѣла, лѡка-јѡј зѣмљѡ бѣла, вѣкали нѡ-нѡу кѡ-нѡ-врѡну. А за Краљѣвѣну мѡла је бѣло, лѣѣпо, дѣѣте, пѡкриѣ пѡље. Кат-се-пѡкосѣ, знѡш, па мѡл пѡштѣ се ѡ-поље, па нѣкако не крѣпа, да кѡжѣ ѡд-нѣ крѣпѡло је. Нѣшта не крѣпа ѡд-ѡтог-мѡла, а сѡмо-су-јѡј ѣѣца ѡтѣшла, нѣ-дѡј Бѡже, кѡко-нѣ-трѣбѡ. Јѡ-сам-ѡко-сѣдмеро, кѡлко ли, ни дѡктора, ни сам ѣшла, нѣкако ни дѡктору, ни лѣжѡла, ни сѣѣла. Пѡродѣм се, да ѣзвѣнѣш, мѡгла би ѡ-коло ѡдѣднѡм... У свѡкѣ

жѣнѣ дођѣ нѣко па пупак свѣжѣ. Била је једна, нѣ-дај Боже, Милка-јој било имс, оног-Вукана мајка, па ако се нѣ-би могола пород^т, она би нѣкако чарала, а доктору — ма-какѣ! Ни да чује!... О[д]-цакѣ, браће мој! Цаку разрежѣш, чет^{ри} комада направѣ, онда-повој онај-оплетѣш од-вунѣ так ширинѣ па онѣ там окренѣ жѣце, онѣ вамо уплетѣш так толѣко како-мѣреш повит. И о[д]-цакѣ то-је-код-менѣ било, нѣ-знам ко[д]-друг^ѣе како-је. О[д]-цакѣ пѣлене направѣ, туј га завѣјаж док одрасте... Дрвенѣ бѣш^{ка}, направѣ евако и тако. Оту[д] такте прикује овду[д] такту, ондар-било онѣ што је вако, мало имало кукљеве вамо да се могло да окрѣхѣ, бѣш^{ка} се звало. Онда-гори-му направѣм и обрѣч, евак савѣн обрѣч у-онѣ-дацке и онда-на-онѣ-обрѣч турѣи ко-нѣку — вак-су онѣ-обручевѣ, а другѣ турѣи вако по-оном па-кад-га-покрѣваж да-на-онѣ турѣиж да-нѣ-би пало на д^ѣјете. Ја-кат-сам-Ран^{слава} род^{ла}, на-с^ѣѣну лѣжала, грѣбене му тур^{ла} крај-главѣ и та-ко-га на с^ѣјену. Грѣбене тур^{ла} да нѣ-би-му на-главу пало та-покрѣвка. И ѣто хѣ-ми-је одрасло! И онда бијо онѣ-дубак, да-ти-кажѣм. Дубак је имало доли задно, гори онѣ-лѣтв^{це} и гори онѣ-Калавраси направѣ вак онѣ-округ, прѣшуплѣ и турѣи на-онѣ-лѣтв^{це} онѣ-коло и туј га турѣаш помало да нѣ-би-га држала, да мало нѣ-ге испружа — дубак се звао. Сада нѣ-знам хѣ га турају.

А онај-чѣе[к] каже: ја-прво себи намјѣшћо, слѣмијо нѣгу

Била код-Рад^{слава} па се напик ракиѣ, ондар-низ-онѣ-њиве полећог дољ гѣ-вед^{ма}, била-ми ѣ-пољу. Како-полѣћок, ја-падох и на-се оклизнук, ка[д]-да-уста-нѣм, кад рѣка — ишчаш^{ла} се. Онда-ишла у Сарајво — ништа! Онда-нѣкѣ Турчин бијо, Чевљанов^{ни} се звали, па-вам-брдо једно, ѣ[н] намјѣшћо. Ка[д]-дошла и[з]-Сарајва, ѣт^{шла} јѣпѣ њѣму и би Турк^{ња}, ја-легок Турк^{њи} у крило, а дво^{ца} узешѣ, уврнушѣ рѣку. Кат-чук — пѣче, није мало ме бољело и прѣстаде, ма никад ништа, никакѣ послед^{це}. А кад у Сарајво, ма никако, бољело и бољело, ко-да-није намјѣст^{ло}. А онај-чѣе[к] каже: ја-прво себи намјѣшћо, слѣмијо нѣгу па-да-се-свѣ на-онѣ-лутк^{це} и сѣпѣ, ја-могу намјѣст^[т] да бидѣ ко-да-није ни-ломљено. И ја-сам-њѣму ѣт^{шла} и како-се-намјѣст^{ло}, тако стоѣи и данас.

Бѣ дођок у старѣ гѣд^{не} у турскѣ кѣћу!?

Јѣла могу како-је-гѣћ, јѣдѣм. Спавѣм, заспѣм ко-бѣба, ма ништа. Сањам ба^ш јѣднѣм, сањам ко-тамо Калавраиѣ нѣкѣ сѣјѣ кумп^{јере}. И она-зѣмља, ѣдам по-[ѣ]нѣ-зѣмљи, Бог даѣ истѣ прљѣга, ма нѣма ко-да-је-самљевѣна. Евако ко-пристранак и ѣнди сѣјѣмо кумп^{јере}. Сањам вако да ѣдам изѣ-оградѣ... Хѣ дођок у старѣ гѣд^{не} у турскѣ кѣћу!?

Кѣњѣ се зѣвѣ, хѣ-кѣњ-тѣ закопѣвѣ и назвали га Кѣњѣ

Приѣ се ткала хѣбѣта, дебѣло, дѣблѣ нек-тѣвѣ тај-прѣст. Иако-је-вѣна, нако-је-тѣж^{на}, на-онѣ-куљѣн^{ку} прѣде дебѣло, дебѣло и онда-чет^{ри} нѣта онѣ-ѣтка, ма тѣ-тврѣдо!

Турпи ону-основу да тка. И онда био-је чунак, да извинеш вако и ћевчца у-њему са памуком. И ондар она је овако ударала и ондака — причају — одреже овдале па онда-јопе вам. И светас дошб: „Шта-радиш?“ Па ето так и так. Ама: враћај там и-јам, там и-јам. И послушала га и тако кренуло и ткало се до данашњег дана. Није умјела. Ето, село за-стан а није умјело да-с-оним радј како-трѣба. Људи, бели су били свеци, шта-ја знам. А брали мало, три бразде откинули, три четир, пет. Чекај да видимо тѣца на-коју не бразду пасти, да не онб кољено у б-једи бити. У шестбј бразди тѣца паља, шестб кољено не паит млого... Слабо ти ја то-умијем пратит, што-сам-знала заборава ла сам... Све су свеци одали мјесто-овијег-људи и направе се прбсаци. Једној баби дошли, не-знам ће град бијо тамо. У-Грнбј Гбри град бијо па долазали: „Море-л-се нбнит бвди?“ „Не-мере.“ „Море л?“ „Не-мере“. Господа не-мере да примј свакака чбска. Дбје једној баби: „Баба, море-л-се нбнти?“ „Сипко, море се нбнт, нбмам шта вбчери“, а запретала балегу мјесто-љѣба пот-пеку. „Да-ми-нбнимо, баба, цаба ти вбчера, цаба ти све, не-меремо напољу“. И они прекрсти ону-пѣку (пѣка била бд-гвозђа), штапом прекрстијо. Кад баба да днбн пѣку, Ббк-ти помбгб, онбј-љѣ[б]. Ббг даб, кб-сбмун ббјѣли се. Јѣл јѣло, није-ли-е: „Баба, сутра кат-сванѣ дан, коња имаш, ваљда имаш коња, ти-тѣ своје ствари покупи што море на коња и коња зајми. Коњ не закопат једном ногбм на једно[м] мјесту, на-другбм, на-трѣббм. И туж се застави и настани и туж-не-ти живот пробн“. Она-тб урадн и тб стварно било, Ранбслав каже зидне глѣдб. Она-баба туж заставла се и гра-се сад направнјо, Коњнц се збвѣ. Ће-коњ-тб закопавб и назвали га Коњнц. И сад град б[д]-тога имб.

Прбкдео га да-се-никад не-бидѣ сит, сам на-Светбг Илију

Да-ти-кажѣ[м] мешчннн коњ. Кријо се пот-кбкбш, пбд-овцу, туж, бвди, бндн, дбје прет-коња. Сијена имб, забубко се туж, кад-онбј-кљусна, бблан, шѣрб онб-сијено, а б[н] није смнјо, ваљда, да устанѣ од-отије-људи. Кад они туж прет-коња и нашли га и ваљда су га онда и разапѣли. Прет-коња тачно и рѣкб-бн да се никад не-најѣдѣ, коњ, сам на Светбг Илију. Прбкдео га да-се-никад не-бидѣ сит, сам на-Светбг Илију...

Сијала се шѣнца, око пет струка је било стрвни, жита

Прије кад-би-ти-пбнјо нѣшта мрсно — да ти причам — неко сазна, бн-се-смнје нстб да се цура бшугала. Тб-је-смнјање било. Скрај до убкрај пбста пбсти се. И шта се јѣло, како се јѣло, јбпѣ све нарасло, кажем ти, кб-балвани. Све нај-вишѣ гра и кумпир, шта си јѣо. Онда је љѣб са своје ливадѣ, није купбвна била. Сијала се шѣнца, око пет струка је било стрвни, жита, пет струка, шѣст. А сада нема ннгни слбмкѣ... Јѣз било уље, да-ти-кажѣм, ја-слабо-га и-пантнм. Нѣкб мб-слбново уље, а лнтрнца-онб бт-пб кнлѣ па би жѣне прбстом зачѣпи, не бтврбн скрбз да му се нбспѣ ако-би-шта да помбсти: чбрбу или пнту. Ат тб-је-мирнсалб. Ббг даб, ма нема куд. Нѣкб мб-слбново уље, дал-тб сад имб, ја-не-знам. Тб-тѣнекад ако-би-снпнуло мбло. Пѣкли мбндру вако з-бнјѣлијем лубком. Пбстло све, пбст-

ло ја како! Онда ти-пости прђђу, пѣтак, ср¹јѣда, пѣтак, ср¹јѣда — пђсти се. Кад-га-је јѣло ја-не-знам. И да ти кажѣм: јђпѣт патња по народу, по народу патња. Свако педесѣд гђдина рѣто, свако педесѣд гђдина рѣто, дђклѣ-хе-[о]вђ вако?!... Божићни — шѣс нећѣља, васкрсни седам нећѣља, шѣс божићније, а васкрније седам. Па Пѣтрови, за Пѣтровдан три ѣвте. Јадно, ка[д]-дђђѣ Пѣтровдан, ми би чђба-ни били; у најму била, ко-да-сам-код-мајкѣ! Накопѣмо смђлѣ, крбањ¹ћ направимо, ђгүлїмо омђр¹ћ, па онї-крбањ¹ћ нанунїмо смђлѣ па уочи-Пѣтровдана запѣлїмо, па онѣ-планинке зајмїмо с-ђнїем: „Дѣј кајмака, дѣј кајмака“, тђ-се-ђнї, онѣ-лїле и чүда. Онда-ўјутру кад ўстанѣ, дѣ ти некү пђсласт¹цу.

Дђћи у крмећи свињ, тђ-бүа: Бђг дђо — плѣва!

Била сам ја, драги мђ[j] јүначе, првђ, мађо ў-Крївү Рїјеку ђт¹шла, кђ[д]-теткѣ, некѣ Мијѣјловѣ сѣстрѣ. Ка[д]-дђђосмо, она ми ищѣра крѣву. Чим сам дђшла, ищѣра ми некү крѣву на лїваду да чүвѣм. А мѣни онђ-мизѣрно, не мђгу, ђни ў-кући, а ја-напољу. А-ја-ђталѣ да пђбјегнѣм, она-тѣтка ме вїдла некуд ус-пђља, брже-бђље ме врат¹ла и довѣла мајци. Кат-хе-ђно пђбјећи, свратати ђд-менѣ! Онда сам била у Радачић¹ма, да-ти-кажѣм. Ко[д]-теткѣ, мајч¹нѣ сѣстрѣ, чувала гђ-веда. Ёто, тђ ћу првђ рѣто пѣнт¹ти кђ[д]-теткѣ што сам била. Кђлко сам била не-знам. Дђђѣм күћи, ђдведе ме нека на Загѣјн¹цу, Пѣр¹на, чија-ли-је, сѣстра; на Загѣјн¹ци била. Кђлко сам түј — не-знам. Дђђѣм ђталѣ, ђдведе ме дѣица ў-Крајшиће, Илија неки. Тү сам била. мешчинї, двијѣ-три гђд¹не и дђђе мајка, ђдведе ме, дѣица не-дѣ: Немђ[j]-је, да ће бити кђ[д]-тебѣ, нег би је и одвѣла. ђдма ћеш је сүтри дан другђм дѣти“. И ја-с-мајкђм — дђђѣм, дѣднѣ ме Милану неком ў-Дрѣцељу, тђ-је трѣћег рѣта, Милану ў-Дрѣцељу, Матїнђм ђцу. Кђлко сам била түј, не-знам. ђдем ђд-негѣ, у Пѣрѣ Милићев¹ћа била гђд¹ну и ђталѣ сам дђшла и мађо била код-мајкѣ и ўдѣла се — ѣто ти. Око шѣс күћа промиѣн¹ла најма и гђвѣдї сам чүвала нащїје тринѣз гђдина пђ-шуми, па ја-не-слђмик ни нђгѣ ни рукѣ, а имѣ же-на па слђмѣ. И ѣво ме и данас. ђнђ рѣто да-ти-кажѣм кад-је-бјежанија била, свѣ пјѣшѣ ишло, күд-је дѣ-је — свѣ пјѣшѣ. А сѣд воз¹ло и за-њим камїјђн ѣљина и на карадѣ. Онда ни ѣљ¹нѣ, ни воз¹ла, сѣм била машина. Овђ-никако није се по Титђ-вни некако овђ-пђправ¹ло, свѣ по Титђв¹ни, ђндѣр сѣ[м] машина рад¹ла... ђдала-ја ђт-сѣла до сѣла. Ёто, о Илїндѣну се зарат¹ло, а ђт¹шли у Србију уш-Чѣснѣ пђсте пред Васкрс. Око пѣ-ше[с] сѣлѣ сам ђбишла, а ако ти кђ дѣ, ако не-дѣ, и-не-маш. ђдѣј: ђнди бїди, ђнди бїди... Јѣсмо, кат-смо-прѣшли у Србију. Да ти кажѣм: била нека она-кђф¹ца, ђ[д]-двије кїле она-кантица, па бїло онѣ-некѣ, како се зђвѣ. Нека санђторија била па тү је народа каплѣј бїло, избјеглица кад у Србију прѣшли. И ја на ливади, на јѣднђм брежуљку код-онѣ-күћѣ наложїм вѣтрѣ и -вђдѣ. Түр¹ла онї-кђтл¹ћ, вђда ми прђврѣла, ондѣ-наберѣм жарѣ, онѣ-младѣ, па түрїм у онї-кђтл¹ћ. Оно је мађко прђврѣло, Рѣн¹слав ўзео дрвце, вјѣрүј, и онү-жѣру фѣта и јѣдѣ. И некѣ ђгүл¹нѣ түј түр¹ла, што су гүлли-тѣ што-су-нѣшта спрѣмали за јѣло па баїци напоље. ја-накупим, түрїм с-гђм-жѣрђм и тђ-смо јѣли око двѣ дана — три. Онда-бајѣги давали су нѣшта ђнди, некү гибїру па чѣврт лѣба и чђрбѣ мађо грађвѣ, ўвѣчѣ и ўјутру. И түј смо били, мешчинї, мјѣсѣс данѣ, кђлко-ли. Онда,

Мил^нсаве, ушн су навáлле, јáди, чѣмѣр и нѣкá бурѣта ўзѣли, свѣ-на[с] скѣн^нло, скѣн^нло-на[с] скрѣз у онá-бурѣта, пѣпар^нло и нѣкакѣ осуш^нло и ѳтáлѣ смо крѣну-ли за Србију, нáскрѣс тáмо. Ушн, стјѣн^нце, бѹе, трѣструко, нѣје јѣдно! Мѣнѣ су јѣ-ле свѣвакѣ. И нѣкад нѣшта! Кáжѣ — прѣлада! Ма, какѣ! Јá-ўвѣчѣ лѣгнѣм, кат-кѣт-кућѣ бѣла, нѣ-знáм ни кáд мрáк ни кáт свáнѣ. Дѣђн у крмѣнѣ свѣнѣ, тѣ-бѹа: Бѣг дáо — плѣва! (ђѣ крмáд лѣжѣ и ўши су ѣмáла крмáд). И ѳндá ѳпар^нли нас у вѣ-ди кат-смо-дѣшли и[з]-Србијѣ, нѣ-знáм јѣл бѣло, нѣје ли. Кат смо дѣшли, нѣкѣ младићн дѣђѣшѣ с прáшком, ѳпрáш^ншѣ и тѣ-Бѣг дáо нѣкад нѣшта вѣшѣ. Пријѣ ѳног рáта тѣ-нѣ-бѣло пријѣ ѳногá, кáд-јѣ-у-Србију-се бѣжáло, пријѣ ѳног рáта у свáкѣг јѣ бѣло, ў-нѣкѣг вѣшѣ, ў-нѣкѣг мáђѣ. Тѣ-сáд ѳвá-ѳмлад^нна нѣ-пантѣ ни бѹѣ, ни ўши, ни стјѣн^нце. Стјѣн^нца, ѳна би: по нѣнѣ дѣђѣ, на нáрод нáпадá, á ўјутро пѣ-бѣгнѣ нѣстѣ кѣза ў-брвна, нѣје бѣло ѳмáлтáно — кѣд-мѣнѣ. Ў-нѣког јѣ, ѳјѣá, бѣло ѳмáлтáно. Пѣбѣгнѣ ў-брвна á ў-брвн^нма тáмо ѳнѣ-пѹцѣѣ нáпунѣ. Пáтѣя бѣла. Гá-вѣзи тѹрaли, ал цáба јѣ, ѳбѣђѣ, дѣђѣ... Дрѣцѣл пѣпáлѣн јѣз бѣјѣ, алн мѣ смо пѣбѣ-гнѣ пријѣ. ѳндáр ѳно попáдло свѣ по Пáклáнѣкѹ и пѣ-Дрѣцѣлѹ, свѣ нѣстѣ пáдло кѣ-нѣ-сáд... Пá, ѳто, ѳдáла сáм чѣтáву áмáн гѣдннѹ пѣ-Бѣснѣ, нѣгдѣ ўстáше ни стѣ-гошѣ, ни срѣгошѣ. ѳндá-бѣла ў-Дрáпннѣ^нма, врáчáла се у Пáклáнѣк. Ё, у Пáклá-нѣкѹ нас јѣ нáлáz^нло ўстáшá — плѣва. Бѣлѣ нѣкѣ држáвнѣ штáлѣ, кѹћѣ и рáднѣлѣ-ште. Вѹкло бáлвáне нѣ[з]-Смѣлнá тѹдá, áшнáуз бѣјѣ пá-тѣ-кат-се-рáтовáло, врáт^н-ли се тѹј у тѣ-кућѹр^нне. Кáд јѣдно ўт^нро, Бѣг дáо — плѣва ўстáшá, ма нѣко нѣ-дѣ-фáтѣ, ни тáкѣ ни — ѳћѣра! ѳтáлѣ ѳт^ншли у Рáдáч^нћѣ, Рáдáчáни, нѣје ѳко-пѣдѣсѣ-терѣ нáкун^нло, ѳћѣрáло ў-ѳлѣво и пѣб^нло, á нас нѣко нѣ-дѣфáтѣ. И ѳтáлѣ јѣпѣ пѣ-бѣгнѣ дáлѣ, у Србију ѳт^ншли, тáм бѣли... Бѣло-нѣ-јѣ ѳко-пѣдѣсѣтерѣ и ѳнѣ бѣли нѣкѹд пѣбѣгнѣли пá се врáт^нли, нѣје ѳдмá пѣгѣрѣло. Врáт^нли се, ѣво ѳстáшѣ кѹћѣ, кá-тн-плѣва ўстáшá, мѣј брáте! И Áвдáн Áснѣ бáж бѣјѣ прѣд-нѣмá, чѹјѣм: јѣдáн гá вáбѣ ѳвдѹд нс-кѣлѣнá, ѳн-ѳдѣ уз Рáдáч^нћѣ. И ѳн-бѣјѣ тѹдн, вáлдá ў-Клáдѹ стá нѣвѣ, јѣ-лн. З Брđá сѣћѣрáли, з Дрѣцѣлá, штá-јá знáм. Свѣ ѳнѣ јáднн и нѣскѣпáли ѣн-дѣк и ѳндá-нѣ пѣшѣпáло и ў-ѳнѣ, нѣје чѣкáло ни дá ўмрѣ. Ў-ѳндá-јѣ бѣло пáлѣв^нна, ўбѣ Бѣжѣ. Рáдáч^нћѣ нѣстѣ, нѣ-нѣгѣ јѣ попáдло, Дрѣцѣл, ма ни кѣл^нбá нѣје ѳстáла. Јá дá тн кáжѣм. Кат смо дѣшли — јá-нѣмáм ни зѹбá, пáвљѣнн пá не ўмнѣм ни дá гѣ-вѣрѣм — мѣ кáт смо дѣшли, Мѣл^нсаве, и[з]-Србијѣ, пá сáм дѣн^нцѣли, мѣшчннѣ, дѣ-сѣтá[к] кѣлá брáшнá и јѣдно јáнѣ дѣгнáли, дáо нáм ѳнáј-ђѣ-смо-бѣли. Рáн^нсáв чѹ-вѣ ѳвцѣ јѣдно лѣто и дáо нáм јáнѣ кáт-смо-пѣшли. И дѣшли смо тѹј, нѣје бѣо Лá-зáр дѣшѣ, кѣл^нбá бѣла нѣгѣвá. И-у-ѳнѣ-кѣл^нбн бѣли смо нѣкѣ дѣбá. И, мѣј Мѣл^н-сáв, не мѣгу дá тн прѣчáм, рѣжá дѣл бѣла у р^нјѣцн, с-ѳнѣм-трѣн^нцѣм дрвá гѣнѣјѣ. Трѣн^нце пá свѣ с вѣдѣм дѣл гѣнѣјѣ дрвá, дѣл дѣ у Бѣлѣнѣ. Јá-сáм-нáнѣлá ѳнѣ-трѣ-н^нце, нѣш вѣрѣвáт, нáпáв^нлá кѣлнбу: и ѳкѣло и пѣкр^нлá и тѹј смо прѣшли кáд-јѣ-мáјкá-мн дѣшла. Дрѹгѹ кѣл^нбу ѳд брвáнá, á трѣн^нцѣм пѣкр^нлá, свѣ-јá нáн^н-јѣлá... Нѣје бѣо јѣж дѣшѣ, бѣјѣ у бѣжáннн. Кáснѣ дѣшѣ, á мáјкá мн јѣ нѣшла нѣ-кѹд у Рѹму, жѣтá дѣгнѣлá, штá ли. И тáкѣ дѣнѣ кѣл^нбѣ нáпáв^нли, нз-ѳнѣ-кѣл^нбѣ дрвѣнѹ кѹћѹ пáвѹ. Сѣклн јáпнју, шѹмáр дáо, пá сѣклн кѣмѣ трѣбá. Нѣко-нáм дѣ-влáчнјѣ, Тѹрцн нѣдáни нáпáв^нли кѹћѹ. Бѣјѣ чáрдáк и сѣбá и кѹћá. Шпѣрнѣт ў-нáс-јѣ бѣјѣ ѳнѣ-зѣдáнн. Зѣдáнн. нѣје бѣло лѣнчннá, сáм рѣрнá и плáте гѣрн ѳв-дѹдá ѣ-лѣжнѣш. Дрѹгѣ-јѣ сá лѣнчнн^нма. Бѣлá зѣмљѣнá пѣћ, тѣ-тн пáнтѣм. Бáш

у-неког Давида пѣђ била и лончиће удар^{ли}, а ис-кућѣ лаж^{ло}... Ма ђткуд воло-ви, нѣ-знѣм: бѣло-тѡ јање и двѣје ђвч^{це}, шта-ја знам, и Мирко једнѡм узѣ једну краву у-Тузли, каже: стѡна, стѡна. Ма, није, бѡгами. Јѣс, кажѣ, чѡе[к] кунѣ-се. Голѣма кравур^{на}. Виђесмо — није, ондѡ-пром^иѣн^{ли} с Тимѡтијѡм, даѡ нам ѡн ју-ни^{цу} стѡону, а ми нѣму ону-краву да закољѣ. И ђд-ѡтога смо заплѡд^{ли} и волове и краве и питѡј Бѡга. И-да-ти-кажѣм: ону-кућу дрвену обор^{ли}, другу направ^{ли} пламску на-оном-истѡ[м] мјѣсту... Мијајло ми једнѡм завѣка кад бѣли у кол^{ба}-ма-онѣм: „Ајте вам код-менѣ, нѣ-мерете-ви бити туђи.“ Реко-нѣћу. „Дѡћеш да-ме-мѡлиш“ — Мијајла пѡнтиш, ваљди. „Ако дѡћѣм, нѣ-дај“. Затѡ ме наљутиѡ кат-смо-дѡшли ѡтуда. Нѣмѡм шиб^{це}, ваѡтру да наложѣм. ђдог да ђд-нѣга ѣшѣм, ѡн-се-настѡниѡ маѡло пѡприѣ нас. „Дај ми шиб^{цу}, нѣмѡм ваѡтру да наложѣм“. Каже: „Па прѡлази онѡј-пѡштар, прѡлази ис-Кладња за-Олово“. „Па прѡлази, нѣмѡм пѡра, да-ја-ѣмѡм пѡре, лако-би-ја“. И затѡ ме наљутиѡ, н^јѣсам ѣћѣла. И коњи, и волови, и крѡад, и тамо-вамо и ѣво дѡ-шта дѡђе... Чувала гѡр-уз-онѣ, онѣм-ба-ракама па гѡри, пѡ-шуми тамо и вам свѡд ѡт-Карѡулѣ па-на-вамо, шѡму свѣ сама. Бѣло-ѣг је нѣкиѣ, ал нѣ-мереш-ти са мушкарц^{ма}. Јѡ-сам-свѣ сама, гѡри Карѡули, гѡри Граду, свѡкуд ђдај... А ѣмали волѡва нѣ-знѣм ни кѡлко пѡри, пѡбогу брѡте.

Свѣ-ми-је пролѣћело кѡ-мѡтна вода

Свѣ-ми-је пролѣћело кѡ-мѡтна вода. ђдај, ђдај, ма н^јѣсам ѣмала, да ти ка-жѣм, ни сикирациѣ тѡлико, а чѣтверѡ ѣце бѣли са-мнѡм. Ни сикирациѣ нити-ни-шта кѡ-сад, ма ѡдавѣ па није другѣ! Нѣкако ми пролѣће онѡ-раѡ и кат-смо-дѡшли туј, ни^{ка}ко нијѣсам ѣмала овѣ-кубурациѣ. Ондѡ-Мирко, ка[д]-дѡшли у-Кладња, да-ти-ѣ-тѡ кажѣм, бѣјѡ нѣки Пѡнто Васиљѣв^ѣ у-Кладњу и Грујѡ у Бјелишу, па се ѡн ѣма пѡјади: „Шта-ћу, пѡбогу брѡте, ни^гди ништа ни-да-јѣдѣм, ни^гди ништа, ништа“. Каже: „Мирко, ти си дѡба[р] радник, ѣни-нѣш на тѣсту, туђ камѣн. Кад бѣдѣ мѣнава вѣл^{ка}, намјете разгрѣи, кад није, ѣ-није: камѣн туѡи по тѣсти.“ Во лови довлѡч^{ли}. И туј га запѡсл^{шѣ}, бѡгами пѡмѡђ бѣ. И давашѣ гѣбѣру, гѣбѣру давало, пѡмало плаћало и нѣкако се не огладње. Пѡбјегосмо из рѣѣ, гѡни, гѡни кад јѡпѣ у рѣју пѡдосмо. Та-свѡ добрѡта и лѡше бѣ и прѡђе, а сад нагорѣ заврши. И ту је раѡиѡ на-тѡј-тѣсти и раѡиѡ, кад-онѣ-Раѡовѡн, пѡнтиж-га, ваљда, Николић, скинѡ му с колиѡа тѡчак. „Мирко, бѡлан, нѣ-мереш-ти туј з-Дреѡѡан^{ма}, ва^ки су, на^ки су, траж^{ли}-ти ѣ пѡсла на-другѡ[м] мјѣсту“. А ѡн-ти зграби нѣгов пѡсѡ и ѡталѣ пѣмзију зараѡиѡ, ј.ѡ-га ѡтац! А Мирко у-сечу, па ѡвди, па на тѣсту, зѣдѡ ѡколо ѡко-тѣ-тѣстѣ. И ондѡ-у-сечи бѣјѡ па ѡдри, па ѡдри. Те нѣкат прѣкини радни стаж, нѣкад раѡи, нѣкад... Ка[д]-да-ѡмрѣ, дѡђе му ѡдбѣн^{ца}, мѡј Мил^саве, нѣма пѣмзиѣ. ђдбѣн^{ца}, а јѡш ѣшѡ на пѡшљѣтку у Дѡбрѡвник, нарађѣво бајаги. Свѣ дѡбнишѣ пѣмзију што-ш-нѣм рад^{ли}, а ѡ[н] ништа. Па ѣшѡ у Дѡбрѡвниѣ, бѣјѡ два-три мјѣсеѡа, да нараѡи да му дају. А, јѡк, ништа-тѡ нѣ-помѡже. Гѡвѡр^{ла}-ја Рѡн^славу: „Гѡни, Рѡн^славе, ти, за нѡв траг, гѡни, гѡни“. „Ма, нѣма“. „Ма, гѡни, за нѡв трак, пѡбогу си, па ако бѣ — бѣ.“ И пѡћер, пѡћер, Мил^саве, чѣм је зѣнуѡ кѡнту мѣнѣ за-тѡ-пѣмзију, ѡдма направѣд. Јѣсам ли бѣжѣла ѡд-Мирка, јѣсам-ли кажњава^{на} — јѣсам. И дали ми, ѣма ѣ-сад. Кѡлко ѣма ја-ти-нѣ-знѣм нит-ѣг-ѡзи-

mām ни-тo-кoрiстiм. Да га Бoг oпрoстi, лyт ми је бiјo, Бoг дaо — вaтpa! Кат-сe-нa-лyтi, Мил"сaвe, вiдiм лyт-ми-je. jа-утeкoк иcпpeд-њeгa. Пoврaтi ce, a нiкaд мaј-ци н"јeсaм пoбeглa ни дa врaтa oтвoрiм, a прeт-кyћo[m]-ми бiлa, дa рeкнeм: нe мoгу тaмo, a — jоk. И Бoг дaдe: oжeнi ce, тaмo-вaмo, Рaн"слaв oжeнi ce.

**Пpасe зaскiчa и jа-сe-сeтнiк дa је кyрjак,
oкoјaс"ли ce, дoлaз"ли прeт-кyћy**

Нaкo нaрoд вiдi мe пyтoм пa jа-сe-пoјaдiм: „Мa дoбрo-си-тi, сaм кaд-мo-рeш oдaт, дoбрo је, дoбрo“. Рeкo: фaлa је Бoгy. Знa дa нe-знaм гoвoрит пa-сe-нe-дa... Пo-шyми кyрjак jал мeђeд, мa нiкaд-мe-тo нiштa... Јeднoм сaм чy-вaлa крмaд (нe-знaм је л бiлa Мил"цa дoшлa) y-Рaстiкy oндe. Пpасaдi бiлo и кр-мaчa. Кат-пpасe зaскiчa и jа-сe-сeтнiк дa је кyрjак, oкoјaс"ли ce, дoлaз"ли прeт-кyћy пo-рaгy, прeт-кyћy: згpабi oвцy и — yтeчe! И jа-нeкy кaнтiцy имaлa, зaклeп-тiм, зaлaчeм, крмaчa пoлeћe зa-њиm и нeкaкo кo-дa-oтe. Е тo y живoтy, дa ти кa-жeм. нaћaлa-сy-ми гoвeдa, eвo знa и-Мил"цa кaд је дoшлa. пo-шyми, кoлкo пyтa. Снiјeк пaнe нa-њиmа, a oнo-je y-шyми. Нiкaд ми нiјe штeтe иcкe бiлo y мaлy кaкo-сaм-пoчeлa чyвaти дo дaнaс. Сaмo-[o]нe мiнe штo ми је y живoтy yбило. Нaћaлe пo-шyми, пo-двa, пo-тpи дaнa тpажи, нe-мeрeж дa нaћeш. Јeднoм бaж зa-пoљoм, Мил"сaвe, кo-дa-сy-гoвeдa oт"шлa пpијe мeнe, a jа-oт"шлa дa тpажим пa нaћoк-им тpaг [y] yзoрпaцијy oт"шлo oндe зa-пoљoм. Кaд мeђeднi тpaг тaмaн oнo кaкo ишлo, мeђeднi тpaг пo-oнoм-тpaгy гoвeђoм, тaзe oт"шлo зa гoвeд"мa. Дoлeтiм, Рaн"слaвy кaжeм и нaвeдeм гa oндe, кaжe: ствapнo мeђeд, oт"шлo тaмo. Кaд-ми-мaлo гoр y Зoрпaцијy кaд y oмaрнi"мa гoвeдa, нiкaкoм нiштa! Звoнo бiлo нa-њиmа. Ет-y-тo-мe н"јeсaм, вaлa-бiлa чивтeли... Н"јeсaм вићaлa, сaм чyлa-сaм, бaж бидe јeднa с нa-мa, Зoркa-jој бiлo иmе, пa пoгyбимo, пa oнa: eвo тpaг — мeђeд, eвo кyрjак, eвo oнo. Кo-дa-je-yдaрaлo y-љeнy стoкy, a мeнe нiкaд нiјe. Чyвaлa сaм и oвцe и гoвeдa, нi-кaд нiштa! И свe сaмa, пoбoгy, пo-шyми пa ce бoјиш чoкeкa, бoјиш мeђeдa. А вoлoви јeдни бiли y Јoшaн"ци пa oнe дa yбoдy. Кyкy, кaд мe чyнe нa-вр бpдa, oнo излeтi гoр, a jа-oблeтiм пa дoљ пoбeгнeм иcпoд-њeгa. И oнo мe тpажи иcтo чoск. Акo-нe-мoгy нiкaкo, jа-сe-пoпнeм нa кaкy клaдy. А мeђeд, кyрjак, мa — нiкaкo... Нoс"лa кoшуљy дoвлe и билe нeкe, штa-jа знaм oт кaдифe нeштa-[o]нi кaпyт"и и, дa извинeш, пpeћe гaћe. Вaмo нaзaд јeднoм нeкo сyкнo пa ми нyрдијy срeзaли кoд-мaјкe. Пyрдијa бiлa, цeчeрмa, yбpaдaч, кoшуљa дo пeтa.

Оклада је несретна, никат се ни-за-шта не-треба клад"ти

Сapанe кo-и-сaд, иcтo. Мyшкiњe мyшкo, a жeнскiњe жeнскo oкyпa. Oкyпa гa, мa сaм eтo пoлi гa вoдoм, бaјaги дa-сe-бpoји. Узмe мaлo вyнe пa с oнoм-вyнoм и вoдo[m] мaлo пoтpљa и — хaјдe! Oндa-дa-мy: тpи јyтpа ишлo нa-гpoбљe... Ишлo тpи-чeт"pи, пeт лyдi пa иcкoпa рyпчaгy. А-дa-ти-кaжeм: нијe бiлo сaндyкa, тo-дa-ти кaжeм. Бiлo-je y-нaс шyмa јeднa, бoрoви гoр зa-пoљoм, видијo си. Пa свe-би пo-чeтвeр"цa oтићи, тaктe oс"јeци бoрoвe, бiлo је и oнiјe-клaдa кaт-сaм-и-jа чyвaлa дo-нa-кpaj вaмo. И-сaд-иг иmа. Рaзpeжe-oнo тeстeрoм, тeстe-

рѡм прѣрежѣ а ѡсц"јепā ѡнѡ. Їсц"јепā, ѡтешѣ и ондā-дѡнесу двѡјица, па онѡ-крат-кѡ турѡ вѡдуца, онѡ-дугѡ са странѣ, а дѡљи турѡ му аљ"нку нѣкѡ, нѣмā дѡљи кѡ-у-сандуку. И тѡј га турѡ и ѣго-ти. Мѡжда ѡ-сад ѡмā онѡ-бѡровиѣ клāдā такте што-је-сѣкло. Бѡрово, бѡлан, тѡ-шāлѣ нѣ-струнѣ, бѡрово... Кѡ-је ѡмѡ, јā-шта-је, кѡ није ѡмѡ, кѡнијѡ бн. Мѡрало му је рāну спрѣм"т, бāш-кѡ ѡ-сат што-спрѣмā, и нā-гробље и у-такте... Нѣ-мере се мѡшко полампѡр"т. Е, јѣ-л ѡст"на да ѡно мѡре ѡзѡнѡ. пѡбогу брāте, и[з]-сандука? Ѳндā онѣ-такте бѡиле, кāке-су дебѣле — евāкѡ! Кад га склѡпѡ онди! Јѣдна се ѡклад"ла код-нāс да смѡје у-гробљу бити у бāксуз дѡбā. И пѡниѣла прѣси"цу мāло да прѣде, вāлѡда мјѣсеч"на бѡила, па ону-прѣсл"цу зāбодѣ, па зāбодѣ у-сукну. Сѡкна бѡила код-нѣ и ондā-је-зāбодѣ с-онѡм-прѣсл"цѡм. Ка[д] да устанѣ, онѡ-потѣгло мāло, ѡна јѣдва жѡва побјегла, мѡшљѣла — прѡ-каза. Ї-тѡ да-ти-кāжѣм: нѣ-требā се клāд"ти ни-у-шта. Нѣкѡ се ѡуди клāд"ли да, нѣ-знāм у-којā дѡбā смѡју ѡтић у-Кладāњ. Кад ѡни пѡђи (дā ли је јѣдан бѡјѡ, мѣ-шчѡнијѡ јѣдан) па бѡило је кѡр"то нѣкѡ у Близāнц"ма код барāкā. Ѳнди дѡђи, кат-кѡрјāци прѣдā-ѡга. И дā ли је жѡв ѡстѡ, штā је бѡило? И рѣкли су: ѡклада је нѣ-сретна, ни-кат се ни-за-шта нѣ-требā клāд"ти.

Ѳдѣм ујутру рāно, вѣдро, лѡјѣпо, кад иза-пѡднѣ — снѡјег

Што је бѡвало, бѡвало је, а јāдѡ-се нāро[д] да ѡмā нѣкѡс нāмјетнѡицā. Јѣдна ми бāш свѡдѡљ причā, кāжѣ: „Бāц"ла ми жѣна водѣ нā-краву“ — Мѡжда грѡјешѡ, на путу. — „И крава ми бѡила стѣона и двѡѣ тѣлāдѡ побāц"ла“. И ѡндā ону-краву прѡдāла, штā-ли-је урāд"ла, а дрѡгā-јѡј ѡд-онѣ кравѣ, ма-нѣмāјѡ сѡс"це, да-ѡзвѡ-нѣш, волѡкѣ. Ма ти-тѡ-нѣ-мереш узѣ[т] да помѡзеш. А мѡре бит, реко-да-је-погрѡ-јѣш"ла па-јѡј-сā[д] тѡ пāло. Бāц"ла водѣ нā-краву. Їмā-ти, бѡлан, крѡвиѣ дѡшā...

Крѡла се пѡд-букву, нѣ-смѡјѣм рāст од грмљавѡиѣ. Пѡд-букву, низ-онѡ-бѡ-кву тѣчѣ вѡда, а-кѡ-вјѣруѣш, кѡ-нā-чѣсми. Иди тѡј, ондā-знāо-би снѡјѣк пāсти нā-те. Ѳдѣм ујутру рāно, вѣдро, лѡјѣпо, кад иза-пѡднѣ — снѡјег. Вјѣруј да пāнѣ ѡпāнчāр дог-дѡђѣм кѡћи. И ни-кад ни прѣлāђѣ ни бѡлѣсти, ѡ Бѡже-ти помѡзи...

Смрѡти нѣмā бѣ[з]-сѡђѣна сāта, па није пѡтāњѣ кāко-ти-је

Ка[д]-сам-бѡила мāлā, нѡћ"ла-сам пот-Карāулѡм, знāз ѡѣ Карāула. И онѡ-прѡпуст вѣл"кѡ што-је-нѡнди. Па, Мѡл"саве, прѡпус вѣл"кѡ па ѡмā лѡвада вѡгѡр кад-га-прѡђѣш па низ-онѡ-лѡваду ѡдѣш па-ѡмā странā. И-јā-сам-дѡшла ѡнди, прѡлѣѣ бѡило, вāлѡда Вāскрс, прѣд Вāскрс. И јā-бѡила у-кѡћи, мāјка ми нѣкуд ѡзѡиѣ па-јā-запомāга: *ā, *ā. Сѣстра ми бѡила (ѡнā-Дāрѡнка-јѡј бѡило ѡме, на Крѡва-јѣвић"ма), ѡтвѡрѡ вратā, ѡзѡђѡк, сāм-јā вѡђѡк мāјку ко-да-прѡпаде нѣкуд. Јā-вѡшѣ нѡсā[м] мѡси"ла зā-мāјку ништа, āјде. Ни-сам-знāла пѡта, лѡјѣпѡ дѡјѣте, ни ни-гди ништа. Е тѡј дѡђѡк: мрāк. Кладā јѣдна тāм кѡ-стѡјѡ прѣко-[ѡ]нѣ-мѣђѣ, јā-пѡд-онѡ-кладу дѡђѡ, ко-да-ми-је-мāјка. Нѡти-мѣни бѡ зѡма, Мѡл"саве, ни-ти-ми-бѡ стрā, ни ништа, кѡ-да-сам код-мāјкѣ. Лѣгнѣм, зāспѡм. Нѣшта вāмо нā-небу, бāш-кѡ да вāк прѡж"ло рѡке, јā-у-онѡ глѣдāј, глѣдāј, глѣдāј, зāспак, ма — ништа! А гѡла, мѡреш рѣни, бѡила, сāм кошѡљак нā-мени, Кад-ѡко-зѡрѣ, лѡјѣпѡ

Боже, уз-онѹ-страну чуќ мумњав^нну нѣкѹ. Ја-се-придигнѣм наќо сѣдѣћи: мамо, мамо! Кад-љѹди нѣќи би́ли, ишли за-Кладањ, Кат-чу́ли мѣнѣ, мапа-викали мѣ-ђѹ-се, шта-је-тѹ, приказа? Ајмо да ви́димо шта-је. Двојица се нѣ-бојѣ, ка[д] там: видѣ д^нјѣте. Кад о́ће да-се-живи па нѣ-мереш-тѣ пући па цаба је. Изниѣли ме на Караулу, ондар-ђѣт Стојан, Мијајлов отац, повео коб^нлу — так-причали, н^нјесам па́нт^нла — на виз^нту ѹ-Кладањ, и он-како-тѹј дошѹ, они казали за-ме: „Ама, бѹга-ми, тѹ-је-снајино д^нјѣте, траж^нли-су свѹ-ноћ тѹмо окѹ-кућѣ“. Ђѣ-ће-ме наћи, пот-Караулѹм? И он ме ѹзео, ваљда, и до́нијо. Ко́лко-се сѣћа́м, онѣ-чоќ да-ме-на-руци изнијо до-на-Караулу. И даје ми ко́цку шећера, пита: „Чија си, чија си?“ „Ђорђина“. „Ђѣ-ти-је?“ „На машини“. И ота́лѣ ме до́н^нјели и паја[м]-ме зај-мио, до дваѣз го́дѣна гони... Пот Караулѹм да н^нјесу онѣ наљегли, ја-би-јѹпѣ не-куд заврљала, нѣ-би-се ѹмјела вра́т^нт. Нит-сам-ја-зна́ла за-онѣ-пѹт, а кака је шу́ма ѹ-шуми би́ла! Нит-сам-зна́ла пѹт ни ништа, ал-кад-о́ће да-се-живи! А да сам оста-ла, да-ме-н^нјесу нашли, ја-би-јѹпѣ некуд заврљала, сврѣтала. Па, да-ја-нѣ-оде́м ку́д низ-онѣ-пѹтоке тѹмо пл ва́мо него-баж да запо́нѣм крај-пѹта. Смр́ти нѣма бе[з]-суђена са́та, па није питање како-ти-је... И овѣ-Ра́н^нслав и́дѣ, ра́дѣ тѹмо, мр-знѣ се, белаише, дѣврѣ. Све се бо́јѣм да га шта не забѹли, па Бѹга мо́лим... И ѹста-ше толике нанѣлаз^нле, из Радачѣи́на оћерало, а на́с остав^нчло тѹј... Четверо ми от-пало и ѣво трѹе... Ро́д^нла га, да-изви́нѣш, на Огњенѹ Марију, трѣбала са[м] му Огње[н] нађести. А ѣвер-ми, онѣ-Вуќан, оваќо со́пшти: „Биће ра́н^нјовац, и́ме-ћемо-му нађести Ра́н^нслав“. И таќѹ-ја глѹпа би́јак, не ѹмједок да прѣредѣм. И јѣдно, да изви́нѣш, пошлѣднѹ му́шко ми се ро́д^нчло мр́тво. Мр́тво му́шко, а трѹе же́нско би́ло. Јѣдно ми грѹм ѹбијо ѹ-кући, и́мало четир^н го́дине. И јѣдно ма́лѹ, у Србију га о́дниѣла и у Србиѣ ѹмрѹло... Би́ло тѹј на-тој страни, а онѹ глѣдало тѹмо ку́д-ја от^ншла. На клѹпи би́ло и глѣдало ку́т-сам-ја от^ншла. И грѹм таман ви́ж-ње-га и кад-ја-до́ђок, о́но с клѹпѣ па́ло. А ја-от^ншла са[м] ма́ло онди ѣѣ-онѣ-међ, би́јо Ра́н^нслав и Дан^нца ѹ-шуми. Реко — отѣиће ку́д, а тѹ-се-грмљавија и кѣша и вјѣтар о́[д]-Смоли́на, ма нѣма ку́д. Ја-ђѣци реко: „Заклѹп^нте вра́та (онѹ-се-ва́тра ло́ж^нла ѹ-кући). Заклѹп^нте да нѣ-би вјѣтар ва́тру ра́знијо“. Са́мо н^нјесам от^ншла не́колко, вра́тѣм се. Ка[д]-до́ћем — ѹсва́т ѹ-кући. Ја-на-вра́та: „Отвѹрте, отвѹрте“. Чу́је[м] му́мља, а не отворѣ. Кад-ја-на-про́зор погледѣм: ма́лта све попадала, ѣја́ било ома́лтано, по по́ду. Каќо ѹлегок, нѣ-зна́м ни-ја. Кад онѹ мр́тво, а Јѣфа тѹмо скљѹ-н^нла се таќѹ и нѣшта му́мља. А онѹ-ма́лѹ у бѣш^нци онѹ-дрвѣној би́ло, сѣдѣ у-онѹ-бѣш^нци. И о́дниѣла га у Србију и — ѹмрѹло. А Јѣфа ко-да-си-је-во́дѹм по́л-но, ѹвуда све-тѹ попа́лло. Ја-је-ѹзѣк, не ѹмиѣ ни да го́вори, ништа. Шта-ћу, ма́јка ми тѹмо, ја-ни-зо́вѣм, ни ништа. Шта-ћу, но сам чу́ла, ка[д]-тѹ-грѹм ударѣ, заќ-пај ѹ-земљу, ка[д]-ћу га ѹ-земљу!? Но́сам, но́сам, ѹзѣм ло́нац во́дѣ студенѣ, и́за-вра́та по́лнѣм, по́лнѣм, бѹгами, тѹ-је-и́ст^нна. Вра́тѣм-је на-онѣ-а́л^нне, за́спа. Бѹг да́де, кат-се-прѹбѹдѣ, прѹговори и ѣно је и данас. И до́ктору је во́д^нла, бо́лан, би́ла ру́ка спр́жена. До́ктору је во́д^нли па ма́зали. А онѹ-ма́лѹ сѣдѣ, ма ништа! Сваќи дѣвер би́јо, би́јо, ку́д и шта и каќо. И да-ја-доживѣм у ту́рскѣ шпѣјиз! Па-се-нѣ-би си́кирѹ, јѹпѣ се и́ксѣн бо́ји на́мјѣта. По́богу шта-је-[о]во-на́ше војске, тѹ-би-по́бјегли ко-гѣце з гранѣ. А дабо́гдѣ, ја-нѣ-зна́м, мо́гу-ли они на́с пребо́лет во́ди ѹ-њиови́ем па́си́ем ку́ћама. А они су на́ше тѹмо попа́лли, није и́мало ѣѣ за-

вѹһи сс. И єто ти. Јєдвa се пòдигла нà-ноге и єто ти: зѹлум, зѹлум, зѹлум, што-рє-кла нєкà жєна. Нєкат чòек нєкї вòдò кòзу òт-кућє дò-кућє. Ма, штà-јє òвò? Ма, кò-за. Вòди, вòди нà-крàј сєла и дòћє бàби, бàба свє прїчà. „Штà-јє-[ò]вò, бàба?“ Ка-же: „Тѹрскї зѹлум, єто штà-јє.“ И-јес, вàлà, прàво је тò рєкла. „Е, бàба, нїко нїје прàвнїє рєкò вaм-тї.“ Пє[т] стòтнà Тѹрчин бїјо ў-Босни. Он кàко-јє-зємљa тѹре-на и-òп је и òдондàј и єто га и лàнас. Ко-да-га-јс-нєкaд нєстaло, смєти га Бòже. И, мòј Мил"сaвe, да-ти-кàжєм, мї-свє свєце и слàвe, и свє мòгѹћє и јòпє Тѹрчину пò[д]-зѹлум, па пò[д]-зѹлум па кàко-јє-тò, јà-нє-мòгу да знàм. Нїкaд н"јєсмò мї да мї нїг нàсвојмò, да смò вїж-нїјòвє пàсє глàвє, вєћ свє òни прàтє-нà[с] злї-јем и òтровом. Òно нї свєцà ни слàвà ни нїштa и јòпє па штà пòколє и пòпàли и òчи вàдї и нїкaд му се не òкотї ни сàкaто ни һòрaво. Бòга ти дрàгòг чòек стòї, òн га сас"јєчє кò-пàњ. Сас"јєчє га, òно јàдно стòї на нòгaмa. Кàко-тò Бòг нєћє да га кàзнї тàд òтров"мa о чи"єр"мa! Ёно у Јасєновцу пàнтїмò штà је нàрòдa... Јєднa мн тѹ рєчє: „И һєд је мòј бїјо у Јасєновцу“. Пàт"ло трн-чєт"ри гòд"нє. Ондa-зàј-м"ло ў-пєћ, нàложї вàтру, һѹшкà нàрòд и ў-вòду и чєкнїћ"мa и мàљєв"мa: ўдри, ўдри, ўдри, слѹпaло лѹдє... Па пàт"ло се јàдиò, ни вàтрє ни пòкрївкє, ни прò-стїркє, ни-дa-јєдє. Сàм нà-дàн-їм дàвaло пò јєдaн кѹмпнїєр и слàнє вòдє.

Кад ўјутру мàло се нàкò кò-прòбѹдик, а свєтà нєћєлà òсвнїћє

Бòже мїлї, òћє-л кò зàпaнт"[т] да-јà-ўмрєм и штà-ћє бїт òд-менє. Сà[д]-тн прїчàм: сикїрaлa се, тѹ сєди, сєди, сєди, зàспак нєкàко. Свє-тн òнò-дòлaзи штò-јє-мнзєрїя, нїштa дòбрò. Кад ўјутру мàло се нàкò кò-прòбѹдик, а свєтà нєћєлà òсвнїћє, Мил"сaвe. Кад-мн-рєчє сàмò: „Не сикїрàј се“. Нїјє да тн лàжєм, Гò-спє-мн свєтє. „Не сикїрàј се“. И јà-се-прндрѹжàјєм, јòпє-тò нєштa мє зàвàлї сикн-рàцїя, јà-пòмнслїм нà-тò пa: „Помòзи Бòже“. Ђурђєвдàн бїјо у ўторак, а нєћєлà прєд-Ђурђєвдàн, тò-òвє гòд"нє. Бòгaмн, јà-нàкò тaмàн да-се-кò-мàло прòбѹдїм, кaд вїдїм — зòрa. Јà-сaм-òндà јòпє зàспàлa.

Демїрлїју тєвсїју тѹрє прєдà-се, а кàву и штà їмà ус-кàву и зàсєдѹ

Òвдн грѹнє, чѹдї мє овà-сакарàћ"нa кѹћа жївa òстaнє, ўспрàвнa òстaнє. Тò-грѹнє баш-кò тòп. И овѹ-кућѹр"ну дїгло, дїгло, свє сѹж"ло, јàслє нàспрaв"ло. Јòпє, вàлдa се скупљaло, дòлaз"ло јєдно дрѹгòм, Бò[г]-га смєò. И òнѹ-демїрлїју, демїрлїју тєвсїју тѹрє прєдà-се, а кàву и штà їмà ус-кàву и зàсєдѹ. Прєкрстє нò-жѹр"нє. Па кàко свє òни на кòрмилу да бїдѹ вїєч"тò, Бòг-їк смєò!? Гњàвї, гњàвї, фàлa тн Бòже, нє-мєрє да ўгњàвї.

Дà лн јєдѹ, дàл нєдѹ, нє-знàм, кєзмїћн

Двòјє нїјє сћєло да јєдє, Мил"сaвe, кат-кѹпнїјò. Мòрò-їм рєпу єрєндат, пa дàј кокѹруз, пa дàј òнò пa нїштa. Ондà-ўзєò нєкї прàшак пa нїјє мòгло нà-ноге, смєти га Бòже. Ўзò нєкї кощчàнї прàшак, дàò му и нєкàко се дїжє нà-ноге. Ал тò-јє сa-зòрòм-с"га мòрò мòл"т. Скѹдàј тїквѹ, прємєтн òвò, òнò — à! Сàмò зàјмї òнòм-сѹрлòм кò-лòпатòм пa ис-кòр"тa! Кa[д]-дòћєш, бн-рєкò: пòјєло, кaд вaмò

БѠ[г]-га ўбијо! Није га јѠш трѣбѠ клѧт, а зѧклѠ га, неће да јѣдѣ па штѧ-ћу му. Нѧљѡ-тѧ-га и зѧкла га. ЈѠш јѣдно ўзео, ѧј, неће л Ѡно, кад ѧ-онѠ ко-ѧ-онѠ! Е сѧд јѠпѣ ѧмѧ трѠје: јѣдно зѧ-славѣ, јѣдно за БѠж"на, јѣдно, вѧљда, за-ѡ-год"ну. Дѧ ли јѣдѡ, дѧл недѡ, не-знѧм, кезмићи.

Кад Ѡн кѡт пѠће с тѧјем, Ѡдмѧ-ће дрктат штѧ ће бѧт, кѧко ће

Ѡтац му вѧкѠ: „Вѧлѧ, ако бѠгдѧ, дѧднѣ БѠг добрѠтѣ, кѡп"ћу ти кѠла“. А вѠзѠ Ѡ[н]-некѧ стѧрѧ кѠла. „Кѡп"ћу-јѧ сѧну, кад-ѡмије да вѠзѧ, нѠвѧ кѠла, сѧм БѠже здравље“. Ѡн-јѧдан ўмрије, и доби тѠ-нѣшта Ѡд-нѣгѧ и штѧ-ће: зѧ-кола. Кѡд ѧдѣ ш ѧјма, кѡд не-идѣ... Вѧк-овѧ, да-ти-кѧжѣм, СтѧнѠж"на, да-ти-кѧжѣм, кћѣрка. взѣ-ћу сѧну, бѠме, рѣче, кѠла. Реко: Ако-му-ўзмѣш, тѧ-си-дѡшмѧн ѧѣму. Вѧ-дѧш-ти-онѠ, ко-што-ѧ-јес, смјѣће тѧмо. Кад Ѡн кѡт пѠће с тѧјем, Ѡдмѧ-ће дрктат штѧ ће бѧт, кѧко ће. А ѧ-тѧ ћеш се сикират кѧко ће Ѡтѧћ, кѧко ће дѠћ. ТѠ-тѧ не ўзи-мѧј. Дѡшмѧн си, бѠгами, ако ўзмѣш“.

Сѧм вѧчѣм: „ПомѠз" БѠже, саклѠни БѠже Ѡ[д]-зла“

Сѧмо кѧжѣм није ми у обичѧју БѠга сѠват, свѣ се БѠгу мѠлим да сѧчѡвѧ БѠг Ѡ[д]-зла овѠ-чѣљѧди за живѠта мѠга, пѠбогу си. А осѠвати, не-знѧм јѣсам ли јѣд-нѠм, и-тѠ-Мѧлорѧд ме нѣшта нѧљѡти, Ѡсовѧ ми. И да ти кѧжѣ[м], Мѧрко ўмрѠ, испѠвидѧм се ѡ-цркви, да Ѡпростѧж да не-идѣм по рђаву пѡту и да БѠга не-сѡјем — код-оток-стѧрѠк пѠпа. Нијкад ми не налѣти да кѧжѣм БѠга ѠвѠ, а — БѠже саклѠни! Сѧм вѧчѣм: „ПомѠз" БѠже, саклѠни БѠже Ѡ[д]-зла“. Ко-што-Ѡрашанка, ѣно чѡѡ си, бѠла[н] не-бијо, кат-се-мѧло штѧ нѣрвѧрѧ: трѠбога. Ни-от-кок чѡла нѧјѣсам. И ѣно штѧ-јѠј сѧ-сѧна бѧ, глѡѡ било. Па да је Ѡ[д]-Турѧкѧ, па ѧјде, него-сѧмо свѠјѠм глѧвѠм Ѡсакати се. Ако нѣш мѠл"т БѠга, нѣмѠј га ни сѠвати и шѡти, нек-си-на-ми-ру. Ко-што-нѣко рѣкнѣ да-га-ј... Ѡ БѠг, БѠже ме прѠсти, не-мере га ј...т, мѠре му бѠлѣз дѧти. Ни-тѠ није Ѡправдѧно. Кѧжѣ: нѣм БѠга, нѣм БѠга, кѠ-га-јс вѧидијо? Нѣкѧ вѧкала: „Ма, рѧто, мѠжда је пѠгицуѠ“. БѠже гѠсподе, а кат сѡје — ѧмѧ у првѠј зѡјѣ-ви, првѠј! Зѧр-није ѧ-тѠ грѣшка? Ёво вѧдѧмо штѧ је нѧрод нѧ-земљѡ сл"чѣпио: тѣ-сте, ѠвѠ, ѠнѠ, нѧкарѧдѧ, а не-мере онѠ-сѡнце ствѠр"ти да-наз-грѧје. Да-нас-не-Ѡгрије, цркли би. КѠ-је ѠнѠ ствѠријѠ БѠжије дѧвѧње? И да Ѡно прѣсенѣ кат-чѠек да спѧвѧ, а кѧ[д]-да-ўстанѣ, Ѡно Ѡгрије. А, ѡљубѧм-ти онѠ-сѡнце, БѠже ме опрѠсти. Кад га вѧдѧм, вѧчѣм: „ДѠбро нам дѠшло, лијѣпѠ сѡнце, кѠјѣ-нас Ѡгрѧјѧ-јеш“. А-да-ти-кѧжѣм, ѧј-тѧ знѧј кѧке трѧ Ѡсобе радѣ ѧ-дѧн ѧ-нѠћ не-прѣстѧлно, ѧј-тѧ тѠ мѣни кѧжи. Нијѣсам ѧшла ѡ-шкѠлу. Јѧ-сам-сѧма тѠ зѧмисл"ла. ВѠда и сѡнце тѠ-ѧп не-прѣстѧно. ВѠда, сѡнце, ѧп ѧ-дѧн, ѧ-нѠћ нијкѧко не зѧстављѧ. Тѧк и вѠда, вѧдѧмо, сѧма ѧде како-ѧдѣ, нијднѧ Ѡдмора ни зѧстѧнка. Свѣму ѧмѧ Ѡдмор и стѧн, тѠмѣ нѣмѧ, тѣ двѧје Ѡсобе. И-да-ти-кѧжѣм ѧ-овѠ. Нѧрот књѧге ѧ-књѧге прѣчитѧ, а пјѣвац памѣтнѧ од нѧрода с нѠлинѠм глѧв"цѠм него тѧј-чѧтав нѧрод. ѧј нек ѠнѠ назнѧчѧ кѧ[д]-ће зѠра. Ѡно назнѧчѧ, ѧ-тѠ је нѣшта чѡдо да је п"јѣвац памѣтнѧ од нѧрода, пѠбогу си. Јѣ[с] шкѠле и свѣ ѡ-Бога ствѠрѧ, и нѧправѧ, а не-мере Ѡзнѧч"ти зѠрѣ кѧ[д]-ће, а п"јѣвац назнѧчѧ... И слѧбо вѧк пѧнтѧм, ет-сѧ-тѧ мѣни кѧжи ѧме,

òвò, òнò. Док òдèш, ја-забòравим, не мòгу да пàнтим. И òвò сам òко апèрисала прèд-рат па вèдим ипàк, а нà-овò слàбијè. И вèдим бàр ићи пò-кући и окò-кућè.

О-Гòсподе Бòже, умријè од-глàди и от-студèни

Òтшли у-Сливње. Туж били јèдно èвту, кòлко ли, тètка ми била, òчина сèстра. Òталè òтшли у Рèч"це. Туж пренòшли и мешч"ини с"утри дàн. Ондà-били смо и у Пèтровић"ма. Јà, Јèфа и Дàн"ца и Рàн"слав и онò-јèдне малò, умрло ми је у Србију кат-прèшли... Па, èто, ако-кò дà штà туж да јèдèш, ако нè-дà ти-празниè цака òдàш. Ако хè дохèж да јèдèш, баш у Рèч"цама знам кат смо дошли, мандру нèк"у испèкошè и дàдошè и-мени и хèци-ми. Ондà-бијо Г'авро покòјни, Воинов òтац, па-дàде-нам по-кòмàд лèба. Ондà-били-смо у Мàнгур"ћима. У Мàнгур"ћè òдок, тò-свè у Пàкланик, свè-сам-тò òбишла, òдок у Мàнгур"ћè. Кад òни ме уп"утишè нèкò[м] Милàд"ну у-Крушев"це. Àјде, òн дòбро живи, òн не вàс издржати зà-нèкò вр"јеме. Ка[д]-тàм òдок, пренòшик, ама нè-знам дà-ли дàде и зàлогàј лèба, ако-Бòга! И туж му била јèдна рòд"ца пàсà, иста ис-Крајшићà. И јèдна турскà кућа, нèкол-ко кò-чак тàмо. Опрèми-нас у-он"у-турск"у кућу, сàм била кућа и сòба. И туж смо били јèдно вр"јеме, док-нàрод заграја у-Крушев"цама: „Èто Турскà, èто Турскà, èто војскè“. Стаде нàрода галàма, ондà-гòведа рич"у, штà-ти нèмà. И ондà òтшли на Врàпце и ми-пòбјегли шè њима тàкò... Са Зàгàјн"цè нèкà да-је-бац"ла. Па и он"у-Мил"цу, штò-је-за-Радиславом, мàјка бац"ла, па нèкà-је нашла кòт-кладè и узèла. Јà-валà-н"јесам. Нòсла онò-малò свè зà-врà[т] турим га вàмо. Ма јòј, не мòгу-ти ни-опричати: и гòло и бòсо, и глàдно, и жèдно! О-Гòсподе Бòже, умријè од-глàди и от-студèни. И Крèмна-се т"у-звàла, у Србији, били малò туж у ти-јем-Крèмн"ма и ја-лèгла по нòћи и òно — крај-менè. Кад ујутру — òно мртво. Па пити-ја-јàдна штà тражик од он"иè-пàси"è жентуринà да обучем ни кò штà дàде. Нèкà крп"ца била на тòм-хèтету и нàкò га и зàчепркàла. И èто ти. А òвò трòје, Бòг дàде, òстаде ми, нит-кòјè штà забòлсè. И èво-и"г и дàназ даниле. И òпè кàжèм фàла-је Бòгу. И фàла-је Бòгу и тò штò-ми-је-узео рани"è, штà би ш-њима? Свè било двије гòд"не, три и òтпало око чèтверо.

Свè рàло òрàло и бòлè рàђало нèг ов"и-пл"гови сàд

Четвртком пòчнè, рàлом се нèк"иèм òрàло, није било пл"гòвà кò-сàд. Рàло дрвенò и рàоник. Кòвач, вàлда, нàправи, нàтакнè нà-онò и свè рàло òрàло и бòлè рàђало нèг ов"и-пл"гови сàд.

Ако-те-кò штà вр"иèжè, рèци: „Òдби га, Бòже“, а клèти — ни"како!

Па биле пèлене ò[д]-цакè, Мил"саве, ò[д]-цакè, а пòвòј би оплèти òд-вунè, так-толикò широко, пòвòј што га замòтà"еш, а ò[д]-цакè пèлене. Нèко је ткаò òд-вунè пèлене, ја-у-цаке завијала. И ондà кад-одрасте, нèкè кòшуль"це, куповàло, вàлда, чàдорбèз, он"и-бèз и нèкат са[м] малò хòјà òткала прèд-рат нèкè мјèшавè и тò облàч"ло, и тò свè òстало што је штà било тр"уља, гò из"шò! Мислијо: врат"ће се кò-и-сад, врат"ће се... Бèш"ка? Па, било, прав"ло — нèки Г'àјо у-Дрепèљу. Би-

ло-[о]нѡ са странѣ и ма̀ло га за̀тесало та̀к и та̀к. Мо̀гло се љу̀љати, го̀ри-му би́ло онѡ-шљѣме, та̀мо изнад-његѡ. А ва̀г би́ле онѣ-ру̀чке та̀м и-ва̀м и ва̀мо ту̀ри ону̀-прѣчагу да не-би а̀љ"нка па̀ла на-ња. И ту̀риш онди, љу̀љаш, онѡ за̀спи... Кат-се-прѡбу̀ди опѣ, ра̀н"ла га на̀ко у бѣш"ци, нѐкад ва̀ди, нѐкад у бѣш"ци... Ја̀-са̀м зна̀м за̀-се, по̀богу, мр̀ло је на̀рода и-приѣ. Нѐки-је ти́фуз би́јо, ни́је би́јо ка̀ме́н, ни́је би́јо она̀ј-Бо́же са̀чув, по̀ганац ко̀-са̀д. Ти́фуз нѐки би́јо, бо̀ловѡ сто̀ма̀к па нѐко у̀мрѣ, нѐко прѣстанѣ. Једна у̀-Дрѐцељу, па̀нтим ба̀ш же́ну и чо̀ека. Па-ако-би-јѡј-ко̀ штѡ же́цу на̀сикирѡ, ил нѐшта, она-би, ста̀нѣ клѣт, она, же́на, из Јо̀шан"цѐ би́ла ро̀дом: „Да̀богда̀ се ку̀ћа“ — глѹѡ би́ло — „мр̀тви́ем ко̀лц"ма за̀тво̀р"ла“. Ка[д]-ти-Бо̀г да̀днѣ: чо̀ека-јѡј за̀бо̀ли. Око-вра̀та гу̀ше, от"шѡ у Са̀ра̀јво, у̀мрѡ. Ту-же́ну штѡ-је за̀бо̀љело не-зна̀м, от"шла у-Ту̀злу, у̀мрла. Онда-би́ла-јѡј два̀ си́на, један по̀гинуо у̀з-онѣ ра̀т, дру̀ги, мла̀ђи, ни́је-се ни-оже́нијо, на̀ђе бо̀мбу у Пу̀дима. Чѐпрко̀ нѐшта, она̀-бо̀мба пу̀кни и са̀в му дрѡб изва̀лло, Бо́же са̀чу̀в, и у̀мрѡ. Ту ва̀љо се два̀-три да̀на и — у̀мрѡ. Сѣ̀р једна-јѡј би́ла, по̀гинула на Ка̀рау̀ли, би́ла у̀да̀та. И за̀то ти ка̀же́м: ни́кога̀ не ку̀ни. Ако-те-ко̀ штѡ ври́јеђа, рѐци: „Одби́ га, Бо́же“, а клѣти — ни́ка̀ко!

Ако-ће-у̀мријет, кр̀с — не-да̀ј Бо́же — изли́је му се на-оном-ѡлову

Ако-си-се-мло̀го прѣ̀по нѐшта па-ти-у̀дарѣ на-живце, не-мере да јѣдѣ, и са̀л"је-му ту̀-стра̀ву. Би́ла-е једна у Пу̀д"ма ба̀ш Ту̀ркиња па она зна̀ла ако ће у̀мријети ако-ли-нѐће. Ако-ће-у̀мријет, кр̀с — не-да̀ј Бо́же — изли́је му се на-оном-ѡлову... Или от-пушкѣ или од го̀вечета, или от-чо̀ека, или ѡ[д]-шта да̀-је, она је све зна̀ла-то и опри́чала је.

За̀пали ону̀-св"јѣћу и Бо́гу се мо̀ли у̀вечѣ

Ма, је́смо, пра̀в"ли, во̀ска-би узми па са̀ви онѡ-једно̀ма на̀к-у-клу̀вко, у ко̀-врѣц-она̀ј. А-за-сла̀ву ни́јесмо, са̀м ва[к]-ка̀д-би-се-Бо́гу мо̀л"ли, за̀пали ону̀-св"јѣћу и Бо́гу се мо̀ли у̀вечѣ. Бо́гу се мо̀ли, Ми́л"саве, ка̀д ѡ̀ће да ве́чера, у̀станѣ мушкѡрац, мо̀ли се Бо́гу како-ко̀ зна̀, сѐдѣ, ве́чера, спа̀ва, а онда-у̀јутру опѣт како-ко̀ је у̀стаје, у̀мије се, прѣкрсти́ Бо́гу и ѡ̀де кут-ко̀. Па, нѐка̀ко ни́је, ва̀ља, би́ло и бо̀лѐсти овни́је-ко̀-са̀т што-чу̀јем, Бо́же-ти окло̀ни.

И ти́сов"на ти је све́тиња

Пра̀ви-се о[д]-смо̀лѣ, од бо̀ровѣ смо̀лѣ ја̀-рачу̀на̀м. Ја̀-једно̀м на̀копа̀ла на̀шѣм по̀пу, ба̀ш-реко, да ѡ̀свјешта̀ и ѡ[н]-нѐ-ѣће, ва̀лда, ѡ̀ће да се ту̀ купу̀је. Ка̀же: „Не-пра̀вимо ми то̀“ — нѐ-ѣће ми да ѡ̀свјешта̀. А на̀копа̀ла од бо̀ров"нѐ, све онѣ-го-му̀љ"це и — нѐ-ѣће. А, бо̀гме-је-то о[д]-смо̀лѣ, са̀мо чим га на̀ко̀, ми́рис му да̀, ја̀-не-зна̀м. Бо̀р је, ка̀жу, од Исуса Крѣста, от-кр̀ви њего̀вѣ и она̀-ти́сов"на. И ти́сов"на ти је све́тиња. То̀-нѐма свѹку̀д"је. У-на̀с је би́ло у једно̀м кр̀шу са̀м. То̀-нѐма, ко̀л-кѣ-су пла̀ни́не та̀мо, ни́гди-то̀ нѐма. Да̀-ли-је-то̀ бо̀жија̀, од Исуса Крѣста кр̀в ил-је-ту̀-ти́сов"ну посве́т"ло ома̀р"не, штѡ-ли-је, ка̀ко-ли-је, бо̀га пи́тај.

**Нїје ко-сад, Бѡго мїлї, нї-за-шта нїје!
Силаца гѡло ко-јарац по-шуми**

Прстѣн мѡмак цўри да а ѡнда и ѡна, ако имā нѣшта, нѣму да: пѣшкїр или рў-бац или нѣшта, да се заручїи. Мѡмак је давѡ бїльегу, прстѣн, ако имā штā вїшѣ, ако-нїје, ѡнда-је бїло срмѣ ко је бѡгад бїјо, тѡ-је-срму нѡс"ло. Не умиѣм-ти ни-ис-прїчат штā-је бїло од-отѣ-срмѣ. Бїле белѣнзуке води нѣкѣ, евакѡ шїроке, вогѡр једнѡман, а дѡљ свѣ-онѣ, онї-ко-ланчїни. Онда-бїјо нѣкї аждер ѡкован, еволї-качкї, бїле пафте от-срѣбра, пафте оволикачкѣ пафте-[о]нѣ, ко-тў срму имā. Онда-пѡхел"ца, свѣ од жўтѡг злāта пѡхел"ца гѡр. И тѡ-су-бѣли Тўрци свѣ пѡкуп"ли, сад нїгди. Цўра кад изїћѣ, која-је бѡгата, да глѣдāш ў-нў, срму и свѣгā ў-Бѡга. Онда-н-млада која доћѣ и-нѡј се кўпї тѡ... Белѣнзуке, па пафте, пафте ѡвѡ-се звāло, а ѡвѡ ѡвди дукат ѡкованї — пѡхел"ца, ма тѡ-ти-је! Онда-цїп"ле плїткѣ и чарапе навежѣне. Кошуље бїјелѣ до пѣтā, мѡј Мил"саве, нїје ко-сад: гѡло, дўпе му се вїдї, да извїнѣш. Кошуља до пѣтā, и-тѡ-изаткајў кољѣ су богате па онда-савнїе на-онѣ-шївке. И тѡ-ѡно лѣто прѡгўрā с тѡм-кошуљѡм, нит-се-ўпрлā ни укалā, сад-би бїло ко-крме ѡд-блата. Плїткѣ цїп"ле и чарапе навежѣне. Нѣко је имѡ и кў-повнѣ чарапе, а знāло се ѡплестн чарапе на јѣдну иглѡ дѡвлѣ, шарѣне, ма украсїāj бїјо. А мўшкїнѣ пелѣнгаће нѡс"ло... Нѡс"ла-сам-їг и-јā, ако-Бѡга, па пѡдлоге їс-панў, лāју за-мнѡм ко-пашче. Опутāри, онї-фāшњāци: ўзмѣ-се ѡт-кожѣ, фāшњāци кўпѣ се нѣгди. Нѣко на пїјацама продавѡ, онда-ѡпуту ѡдрѣжѣ ѡд ѡвчїнѣ кожѣ, ўврнѣ и бїла нѣкā зўмба, ишуплїкā-тѡ. Зўмба бїла шўплā и прѡшўплї, направї гѡр врїчан"це и свѣ-тѡ... Јā нѡсїм кошуљу, мѡжда, от-чāдорбеза ил ѡд-беза накѡ, ни савјено ни намјесѣно. Оно намјесћā свїле и кадїфе и бїле цечѣрме от-кадїфѣ, сām ѡвди се вако спўчїи. Онда-ћенаровн, пāнѣ водѡљ дѡ-пāса, па онѣ-башлїце ўзмѣ з главушѡм, вѡвудā їспўчā, тудā, вамо прўжї. Кад-ћѣ дѣрнек, тѡ-да-се-дївїш. Нїје ко-сад, Бѡго мїлї, нї-за-шта нїје! Силаца гѡло ко-јарац по-шуми...

Прāвѣ заструге, кāнте. Бāш мѣни су двā заструга направ"ли

Тўј су како-пāнтїм. Прїје рāта ѡно[г] кат су досѣлли јā-нѣ-знāм. Чāнке прā-в"ло, вретѣна и-прїе ѡногā рāта и пѡшлѣ ѡвогā рāта свѣ су тў. Прāвѣ заструге, кāнте. Бāш мѣни су двā заструга направ"ли, кāнте ваг-за-каву, кат-пѡпурї да тў-рї, да самелѣ. Пāнт"ла сам-їг јѡш ѡногā рāта, прїе оног-рāта па и ѡвог рāта. Е јѡш ѡногā рāта, бїло, нѣм нїкогā... Нѣ-пāнтїм ни да сам нѡсила. У заструз"ма-онїѣм јā-кѡлко пāнтїм, заструг-онāj имā пѡклопац, тўрїш, ма-нѣмā сўза да изїћѣ. И комадїћ лѣба и нѣкā тѡрба ѡткāна нѣкāко. Ткало се ѡд-вунѣ. И ўпртњаче онѣ-имā, ўпрти, тўри тўј ўж"ну. Ка[д]-тāмо ћѣ ш-чѡбан"ма засѣдѣ и пѡједѣ. Ў-Крājшїћ"ма кад-бїла, свѣ гѡн"ли ѡвце на Бїјѡшт"цу, нā-воду, на Бїјѡшт"цу. Бїло жѣнскїнā нāјвїшѣ, свѣ ишло за-стокѡм. И гѡведа и ѡвце, свѣ-тѡ ишло по-шуми. Главнѡ кѡлко пāнтїм: свѣ жѣнскїнѣ, ћевѡјчїце ишлѣ...

Бїјо нāјвїшѣ ў-шумн, док се нїје ожѣнијо. И кат се ожѣнијо, нѣгди бївѡ је у Рѣч"цама, ћѣ-ли, па и нāнѡ нѣгди гѡр виш-Пѣтровїћā, ко знā. Направѣ от-чѣт"нѣ, нāткрїе и ѡколо и тāм-вāм, нѣшта понесѣ, бел пѡкрїе. Сām ѣвтично би доћї, ѡд-нѣси брашна и, ако-имā, штā з брашном. Лѡнце пѣкло, рад"ло, дāл је парѣ штā дѡ-

нишело, даљ није — не-знам. Прије, и послије, и све у-шуми. Кажем ти мало на тѣсти бијо. У-Дрецељу и онда-свѣ у-шуму... Бијо друг један ш-њим, Бјелан му било име, из-Бјелиша. Па била она-жага, није ко-сад... Американка, стигла би амам, и вуци, тегли, режн, онда-цијспај ако је дрво. Ако је балван — за балван, ако је за дрва — цијенпј дрва и метри. И девѣрај, девѣрај, девѣрај док у-Црну зѣмљу не-одѣш. И не-даде му се пѣмзија н'једна да је поѣде и попије. Па ја-га-Боже-ме прости, стадок совати, не-знам како смјѣдок: „Сви доб'шѣ пѣмзију, а ти, први радник, да не-добијеш“. И он шта-ће, онда-одѣ у Дубровник. Ајде да наради не-би-л како. Не-даде се и — Бог!... Онѣ-Радован што му је тѣсту преузео: „Охо-хѣ, Мирко болап, к[у]д-си-се-то ти напѣријо?“ Снѣјек пада и он се клеберѣ, смѣје се, добијо пѣмзију, а ти сат скачи ко-јарац по-шуми.

Бијо крѣмѣн и чамак и трѣд. Па бијо неки бѣнсипај

Нос'ли луле овѣ-стари колко-пантим... Бијо крѣмѣн и чамак и трѣд. Па бијо неки бѣнсипај, овуд ваѣ от-коже воликачко па туј турѣ кутије и цигаре и све, онѣ-стари људи ко-што-е-бијо мога чоѣка ѣд, стари људи. Бѣнсипај се звао, турѣ ону-лулу и кутију... Запрећѣ, ако-море, једну главн'цу, ако-море. Ако не-мере, ложѣ поново, сналази се за шиб'цу ако има. Ако нема — ишѣ. На огњишту се лож'ло, није ко-сат — шпор'ти. Онда-била једна котлап'ца гор и вериге турѣш, чорбу куаш на-тој ватри. Бакрачиѣ, у-неког вѣнѣ, у-неког мањи и тако. Имѣ повраз гори, рѣчку. Наспѣш воде, тај-бакраѣ зачадѣ, спѣља зачадѣ, нид-би-га-ко прао, сам изнутра оперѣ и ајде. Спѣља само мало ножом оструже ону-гарев'ну.

Само злѣ нанесе ѣ-онѣ ѣном, ѣ-онѣ ѣном и онда-ѣне ајде заједно

Аљ'не-овѣ што-смо-прати, овѣ-што-носимо: кошуље, гаѣ... Да ти кажѣм: била ко-каѣа, а није имала задна. Онда-поквасиш у-воду, однесѣш, вода у-нас ѣ-јез била испод-р'јѣкѣ, доље испот-кућа. Поквасиш и онда-турѣш свѣ, испрѣви-јаш једно по једно, прво онѣ-гаѣ па кошуље озгѣ. Онда да-ти-кажѣм: то-је-била парјѣн'ца. Онда-наспѣш озгѣ луга колко имаш. Саспѣш луг, бѣковѣ, није било ѣмаров'нѣ код-нас. Наспѣш луга, онда-прѣвриѣш воду у-некиѣм кантама, онѣ-вѣликѣ канте, било дваѣс кила воде. Прѣвриш, ватру једну наложиш, прѣвриш и на-онѣ саспѣш дв'је-три канте. Туј прѣнонѣ, онда-сѣтри дан донесѣш ону-пракљачу и — на-камѣн! Удри, удри, оперѣ, осуши и то није било сваки дан, можда мјесечно. У мјесѣцу можда двапут. Није ко-сат, чим сѣ-себѣ — пѣри, пѣри! Још-се-на-камѣну прао, на камѣну. Пракљача-[о]на била, ти-лупај, лупај док ис-ѣраш онѣ-луг. Осушиш, сав'јеш, турѣш ако има у-шта. И ка[д]-смо-се-од'јѣлли ми од-отога-Вукана, била једна штала дољ у-пољу. Направ'ли онѣ заједно били и кат се од'јѣлли, ону-штаљу прѣправ'ли на-кућу, а штал'цу, бајаги, посебно на прав'ли. И туј живѣли, дао јун'цу стѣону, мешчинѣ, Мирко што само прѣград'ло и прозора три удар'ло и врата на-собу и вамо — јун'цу-ѣм дао једну, ма била голема. То је прије рѣта ѣнога било. У-тој-штали жив'ли... Кад били неки шу-шкорѣ, било неко, шта-ја знам, није смјѣло да му се види свѣтло, па није било прозорѣ. А ја како-пантим, прозорѣ су били, сам били мали, болан, колко-море

чѡег да прођѣ. Није било великије кѡ-сѡд, кѡ-врѡта... Дѣвер и пѡтња, пѡти тѹј, пѡти. Усташа зајми, иѣшера, бјежи тѡм, бјежи, бјежи, јѡпѣ Турчину у-шаке па ондѡ јѡпѣ, јѡј мѣни јадној, бѣјегѡј, сѡм бѣјегѡј. Тамѡ мѡло, помѡзи Бѡже, ѣт ѡкућниш се и, помѡзи Бѡже, да сѣдѣш љѹцки, а ѡно живѡм вѡтрѡм запѡли Бѡлија. И свѣ Бѡлија, а кѡжѣ свѣ Срп крѣв. Свѣ њѡв нѡпад. И кѡко ѡно волики нѡрод и чѹдо да ѡно свѣ кѡ-вјѣтар да пунѣ, да прѣгнѡ на јѣдну стрѡну, да ниѡко тѡм не ѡстанѣ. А ѡни стојѣ, ма, ѣво, и-наши су њѡвоѣ ѡшерали. Не могу рѣћи да и ѡно сѣди у својѡј кѹћи. Сѡмо злѡ нѡнесѣ и-ѡни ѡном, и-ѡни ѡном и ондѡ-ѡпѣ ајде заједно. Кѡнтѡм прије да-ћѣ-нас-погњѡв"ти нѣго што-ћемо-бити ш-њѡма. Сѡмо нѣ-могу наз држат у његовој кѹћур"ни пѡсѡј. Да је српскѡ кѹћа па-рѣкѡ-би нѣшта, ал у турскѡј кѹћи вел"ка-је тѹга. А да би у Србију, нѣмѡш кѹ[д] тѡмо се помѡл"ти никуд.

А крѡв"ца кѡ-ћевѡјка

Имајѹ ѡнди три сѣјена, ил чет"ри, бѡме, јѣдно лѡњскѡ ѡстало и три накѡс"ли — четверо. Нијѣсу бѡж голѣма, ал имѡ кад је мѣћава, кѡка стѹдѣн, пѡлажѣмо, кад није, ѡна ијдѣ на пѡшу. А крѡв"ца кѡ-ћевѡјка. Стѣјѡ Рѡн"слав да је тѣслими, Милѡрад: „Нѣш је прѡдат кад-би-је-јѡ на лѣћ"ма нѡсијѡ“. И дѡгна ѡвди, мѡј Мил"саве, ма нијди да се завѹче да прѣноћѣ. Јѣдан чѡек тодѡљ дѡо, сѡмо, кѡжѣ, нек-прѣноћѣ. А имѡ пѡт-плѡчѡм три крѡве, мѡгли би и сѣјена и свѣ: „Сѡм нек-ти-прѣноћѣ, сѹтра куд-знѡш“. И ондѡр-бијѡ нѣки Милѡдин, пријѡтелѣ вѡмо кѡт-црквиѣ. Имѡ крѡву и, нѣ-дѡј Бѡже, смѡкла му се и ѡстало-је сѣјено иѡза-њѣ и ѡн-ѹзео и прѣранијѡ читавѣ зѣмѣ и пѡлагѡ и пѡијѡ. Кад ѡви дѡшли — кад-би-дѡшли! И ондѡ-нѡправијѡ тодѡљ тѣ-штѡл"це. Нѣкѡко замѡлијѡ, дѡли му, ѹзео ѡкорѡкѡ и нѣшта присѣкѡ и нѡправиѡ-јѡј, нѡправијѡ кѡчѡњ ѣе мѡре и тѣле и крѡва. И ондѡ ѡпковѡ свѣ ѡколо, сѡмо да ти-видиш, кѡ-кѹтију нѡправијѡ. Изниѹтра нѣчим ѡпковѡ и спѡља, ѡпковѡ, ѡпковѡ. Тѡпло кад ѹлегнѣш кѡ-ѹ-собу, а ѡзгѡ плѣ турѣјѡ, ѡвѡј-што-је ѹс-кућу, плѣом пѡкријѡ. И ондѡ и по-ѡном-плѣсу пѡковѡ нѣкѡко ѣе крѡва стѡјѣ. Пѡчѣло да кишнѣ и ѡ[н]-нѣшта нѡшѡ, пѡковѡ и, бѡгами нам вѡљаде. Ёто двѡпѹт се тѣли и тѹ продѡво тѣлѡд. И ондѡ, кат-се-тѣле прѡдѡ, помѹзеш је ко-да-је-и-тѣле, нит ѡна сѡкријѣ, ништа... Ѧћу и-јѡ мл"јѣка, није сѡм д"јѣте, ѡћу и-јѡ, јѡ... Жѣна ти Бѣрчанка. Нек ти је здрава и живѡ, сви-смо-ми јѣдно...

Није ми се знѡло ни за млѡдовѡње ни за бѡбовѡње

Дѡј отићѣ мѡло, бѣди, врѡћѡј се, ајде ѡстани, кѡко ћеш! Јѡ-не-могу од Рѡн"слава ма ниѡко живѡ никуд... Бѣла ми јѣтрѡва и свѣкрѡва и зѡвоѡ и двѡ ћѣвера и чѡек. Није ми се знѡло ни за млѡдовѡње ни за бѡбовѡње. Ѧдмѡ, мешчинѣ, нѣ-знѡм: дѡн-дѡвѡ, иди кѡзама, а свѣкрѡва и јѣтрѡва ѹ-кући. Свѣ иди за кѡзама, иди за гѡвед"ма, зѣми иди, пѡлажи, иди кѣдѡј гѡведа, љѣти иди кѡзама. Дѡг-бѣли ѹ-заједн"ци, бѣли ѹ-Сѹвѡм бѡру, ондѡ-нѡправ"ли кѹћу и дв"јѣ-три гѡд"не, ондѡ-кѡжѣ...

Мѡра Милићѣвић (1907), рођѣна у Доњѣм Дрецељу, неписмена, снимљѣно у Власеници 1999. и 2000. године

ЋУДЕ

А био-је козбаша већинџом код-његѧ Гајо Грујић. Он-је-ѡ-Дрецељ дошѡ на жевев"ну. Није имѡ једног ѡка и ѡн је био козбаша већинџом, а Дрецељани Васиљев"ћи били добри коѡци, па њима-тѡ није год"ло — бивѧ-ѡн стар чѡек, ѡка немѧ, а знаѡ да ѡредѧ косу. Он кад-наѡштри косу и ѡзмѧ травку-онѡ, онѡ-што-је-ко-жица, па поѡдѧ у ѡткос, поѡдѧ-је, није доље него-у-ѡткос, и мѧнѧ коѡом, ако-је-не-прес"јече (извѡче се), поново идѧ, кѡје косу јѡш, такѡ је редѧиѡ косу. И здогѡворѧ се Васиљев"ћи з Дрецеља, ѧво овѧ-бабѧ ѡтац, ѧ-ѡн-је био, покојни Пѧнто Васиљевић, Дѡшѧн Васиљевић, Вељѡ Васиљев"ћ, Неђѡ Васиљевић, Брѧнко — дѧвет-ѧг. И скѡпли се коѡци и Гајо-је козбаша. Скѡпли се, ѡни су мѧло при-касн"ли. Покојни ѡтац ѡ-менѧ био. И ѡдарѧ Васиљев"ћи, јѧдан зѧ-другѧем, зѧ-њима. И ѡдмѧ су поѡчили пролаз"ти, опкашат док-су-стигли веђ до Гајѧ — ѧи педесѧт се скѡп"ло. Покојни ѡтац кад-видѧиѡ: „Гајо, бѡлан!“ Ко није видѧиѡ на ѡнѡ ѡко и ѡни су, ваљда, с ѡнѧ странѧ и ишли. Јѧ не-видѧм на дѧсно ѡко ништа напри-мер. Сѧ[д]-тѧ мѡреш ѡвди рад"т — јѧ-не-видѧм. Кат-се-ѡн-окренѡ, погледа — ѡни мѧш"ли. И Гајо сѧо и заплакѡ и нијад виш козбаша није био.

Марко Неђић (1918), неписмен
снимљено у Коштуци 1998. године

ГОРЊИ ДРАПНИЋИ

Није се звѧла шѧндра вам — такта

Да ти причѧм! Кѡћу прав"ли, трѧнѧс мѧтѧра и дѧсет. И ѡдѧ мѡј ѧѧд, ѡчев ѡтац, ѡдѧ у Сарајво и нађѧ: звѧле се тестѧре бичкија. И сад ѡн-дѡнесѧ тѡ-бичкију и дѡнесѧ гвѡзденѧ вѧле што-ђѡбре се избацује, чѧстѧ, знаш. И садѧ је имѡ ѡца и ѡтас га је поштовѡ и ѡцу му ѧме Јѡв"ца. И сад-је-ѡн тѧмо, звѧла се камерѧја, ѡстављѡ у камерѧи ѡнѧ-вѧљушке и бичкију и изѧђѧ-ти, изѧђѧ покојнѧ баба Мѧра з Дрецеља, изѧђѧ и викнѧ: „ѡ-ђѧверѧ.“ „Штѧ је.“ „Штѧ-ти-је-[ѡ]вѡ вам у камерѧи?“ „Штѧ те брига, шути.“ Сѧд-ѡ[н] не-смиѧе-тѡ да покажѧ ѡцу. Мѧл помало и ѡтац-тѡ видѧ, велѧ: „Јѡв"ца, штѧ-си-тѧ кѡпијѡ, тѧм нешта причајѡ.“ Вѧлѧ — ни су га звѧли Јѡв"ѡом, не-мерѧ-ми на-ум пѧнѧ. Кѧжѧ: „Кѡпијѡ бичкију и вѧле.“ „Па, штѧ-су-тѧ вѧле?“ „Што-ђѡбре избацује.“ И-ѡн-тѡ-дѡнесѧ и погледа. „ѧ, мѡј дѧјете, мѡј дѧјете! ѡни је лѡђи ко-ти-је даѡ мѡр него што си га тѧ примијѡ! А штѡ-ђе-ти ѡвѡ да се на-грдѧ жѧне, па да се нагрдѧ на бичкију.“ И ѡ[н] ѧѧму кѧжѧ: „Не сѧкирѧј-се-тѧ.“ И не-знаѧ ко је неђѧ набавѧиѡ и ѡн је ѡтишѡ, тѧј ми ѧѧд, и тѧмо видѧиѡ: ѡвѧ[j]-је наѡштријѡ и ѡвѧ му даднѧ јѧге и дѡнесѧ, ѡ[н] наѡштри. ѧво ѧ-сад ѧмѧ водѡљ по пото-ц"ма што-је-сѧкирѡм сѧчено, сѧкирѡм што-је-сѧкло ѡнѧ-ђутуке, шѧндру, шѧндру. Није се звѧла шѧндра вам — такта. Па еводи штѧла ѡвчија бѧла вел"кѧ, ваљда бѧла дѧсет са дѧсет. Јѧ-пѧнтѧм и изгѡрѧла је ѧно. Бѧло је тѡ — бѡрова такта, ал-су-ѧ[х]-клѧн"ма дрѧвениѧм заврђѧвали и клѧни су рѧстови, од рѧстов"нѧ. И из-

гòрела чèтересèт, изгòрела чèтерес чètвртè. Тò пàнтим, тò сам зàпантијо, свè обл"ца бòровā штāла му била ... Било ми двáдèз гòдинā и дòпанè мòм оцу тā-штāла. Двáдèс-ми гòдинā било, јā-зàпантијо. И тākтама покривèно и сàт су онè-такте евāкò свè, бāш-кò сàд овā-лампèрија. И свè-тò заврхèно и прāv"ле-му-је Бèке òздòль из Олòвскије Лүкү. Прāv"ле-му-је Бèке и евòвдикāр зòвè се Лòква сàд, зòвè се Бè-кино врèло. Бèке-му-је прāv"ле, тū-штāлу.

Штā-јā знāм штā-је цибок

Чèтерез дрүгè гòд"нè гòри на Сèверскòм опкòл"ли су јèдно — јòш имā бòрā-цā жив"је — опкòл"ли су нāс Талијāни двáдèсèт и-седам. И сàд је кòмāнда да вèжè-мо овде бийелè трāке, да се прèдāмо. Свèтозār пòкòјни Васильевнè тò-зòвү, и Лү-бо Пиллиндавић, тије-нāз било пòдости, свè млади. И како-смо-јāv"ли: „На јүрйш“ и ударимо на јүрйш и нйје нам нйко пòгинуо и дòље-нйг зājмймо и јā нèмāм вйшè мүнйциè, у-пушци нè-знāм кòлко имāм. Пòгледāм: јòш сāм двā мètка. Талијāн је пāо, òмара била сува, и на-онè-грāне и објесно се. Јā сам нā-брзине згрāбијо ш-нè-га и пушку и фишèклиè, и двйје тòрб"це. Нйје јā сāм, пòла нāс је ш-нйг òрүжје үзèли. И слободу ми је дòчекала онā-пушка ... И пўна је тòрб"ца: двйèста и шèсèт мètкā, талијāнскā пушка, дòбра пушка. И сàд вèћ кат-смо-рāсфèрали, јā и онй мò-јн, и у Свèтозārа пушка и нèмā, бòгме, ако си ти зарòбијо пушку па н"јеси мүнй-циè дòсти, онò-рāспод"јелй командйр. È, јā-ү-торби нòсим, нèшта ми тèшко у тòрб"ци. Штā-је, мāјку му? Имā кèса и у-кеси јèдно три кйле, нйкākо-јā нè-знāм штā-је. È, с командйром свòнйем сàстанèм се — Сāво Зèкић, тò је било у Òрāшју гòр. Реко. „Вйдè, штā-је-[ò]вò, огулик се нòсèћ.“ „Димитриè, бòлан, цибок.“ Штā-јā знāм штā-је цибок. И имā онā-талијāнскā пòрција и свè. И за јèдно двā-три сāта тāмо спйрè вāтру. Он онү-пòрцију мòју үзè, зāvати оногā-цйбока. Ма-нè-бй ни дèсет минүтā, пўна је пòрција онок-цйбока. Е òнò ме нздржāло, онāј-цйбок у Фòчи, у Гòражду, и-мене, и-нèга. И кри пòсле онй-цйбок. Нèмā мāло вйшè òд-овогā дāш у пòрцију и пўна пòрција. И зйма, и лāдно, и бòсо се, и гòло, и свè. Вèћ прòљеће је било. Свè избеарāло било, јāбуке и свè. Пòшугала се вòјска, бò-лан, и òндā нāс и òндā Сāво Зèкић и онāј-Ђòрђо Штүкельа, и-òн-је дòшò са нāма. Дòшло је нā[с] стò осāмнèс òвдикāр от-Фòчè.

Дòль га нèће үбијү үсташе

Он је бйјо у-нашòј чèти, Дрāпнићкòј — тò-је-чүвенā, сàд је и у истòрији имā — и òдè, òдè, мешчйни, òн-је-нèће дòле на Лүци, да òбийè и дòль га нèће үбијү үсташе. Кò-му-је-[ò]вò дòлазијо, кò-му-је-[ò]вò дòлазијо үз-рат? Дā-л нèкò гèцè, дòлаз"ли су јèдн"јем ... Òднијо пòтврду зā-нèгā гè бйјо, у Дрāпнићкòј чèти и кākò-[ò]вò му оцу йме, Аликсйћ, Аликсйћ ... Бйјо нам је нèкав Јòво, и Радòшевић кòмандйр чètè и òстала му, жèна му преживèла, òни су у Гāцкòм, из Гāцкòг òзгò нèоклè, Мāра. Он-је-бйјо òвдикāр на үстанку, Јòво, и тāj Крсто, бòлан, дòлазијо с Ковāчйћā, и Ђòрђо. Ђòрђо свè кòд-нèгā бйјо, бòлан ... Тā-је-Мāра нèгова жèна, а йме му, томè-Јòвинòм сйну, Дāко. Онāј-првāк што је бйјо тāмо он"је-дйзалицā и

он^ије-тэгōвā Она је чїтав рāt бїла ў-Мālōм Пōљу, двōје ђецē имала и код-њē су ђстали спїсци свї. Штā је нāрода спāс^ило, бōлан, па ишли Мāри, бōлан. Па ђнāј с Тїсова брда — ўпантијо си кад-је-дрва нōсијо — ђдē и разāберē Мāру и Мāра му дāднē пāпїр и ђднесē ђн и онāј-Рāдовāн ў-Сливње пōшту (тō-је-чēтерез дрўгē) и у Ајватовић^има-їг ўватē Ајватовићāни и — ў-Тузлу! И ў-Тузли бїдў у зātвору, н^и-јесу-ї[х] постр^ијелјали, гђд^ину дāнā. И кат-се-врātї Тђдор и Рāдовāн, ђпēt ў-нашу чēту ўклопē и кад-је-пēmзију — ђдē му жēна, Рāдђјка-јђј їме, Мāри у Сāрāјво и дђнесē пђтврде. Ёно, їмā дђбру пēmзију, бōлан, дђбру пēmзију їмā.

Трēбā по фāсуку ђтїћ ў-Олово

Ёво кāко је бїло. Бїло, месечинї, двā кўб^ика и осамдесēt, кђлко ли, нђрма. Ё, кат-су-дђшле мђтђрке, нāмā и дђбил[и]-їг, а тђ-су-пђсловође, код Љўбē нāшēг, ђдрēдē: рāди тї, тї, тї! Њēгова је сēстра сā-мнђм рāд^ила, Мїлка, и сēстра ми Јђвāнка, рāд^или свї, и ђēд Вāсо. Ё, мї їспунїмо нђрму, идўћї мјесēs дђшла је нђрма, їспун^или нђрму и нēјдēмо на пђсђ. Ёмā-ти и плāћа и предўјам и свē, свē рēдђвно, и свē їмā. Ёмā и двāдесēt ї-седам кїлā гибїрē и брāшна и месечинї — пēt кїлā ўла, забђравијо сам. И ондā-свē овē-нāмирн^ице їмā, свē у бђга. А пђсловођа и дїректор и прēдрāднїк — шēs кїлā. Тāдā је бїјђ рāднїк и рāднїчкђ прāво. Љўбо нā[ш] шēs кїлā, Мїлка кђња, дђбра кђња їмā, трēбā по фāсуку ђтїћ ў-Олово, рāднїку дāто. И мјесēs дāнā сам кђсијо кђт-кућē и покђсијо и пђкупијо, идўћї мјесēs ајде јђпē на пђсђ.

Ўшла крмāд, крмаче бїле, провāлле ђграду

Сāд навāлла крмāд, сāд нē-мере нїшта да ђстанē. И-тђ-трēбā мāјстор да зāгрāдї да крмāд нē-ўћу ў-ђграду. Јā-сам-ђвди љētђс, кђровн се чўшē, кад Рāда ме зђвē. Кад-јā — ђно свāнуло, свāњївā. Јā-бржā дђљ, сїјено їмā, стрпāто ми сїјено, кад-јā-пђгледāм: трђје нēшта крāј-с^ијена, крāј-с^ијена трђје ми нēшта. Јā-дрēкнук, кат-крмāд ў-њїви. Ўшла крмāд, крмаче бїле, провāлле ђграду, ўшле и пђшле у кумп^ијерē, а прāsāдї по кумп^ијер^има, ма тђ је — нēмā! И сāt како-сам-јā вїдијо њїг вїш-с^ијена, ма нēмā кђ-прēt-кућу, бржā бђље зā-вратн^ице, вратн^ице ђтворїм ђвђм рўкђм, ђвђм се држїм, прāsāд мēнē ўпālē, мēнē ђвдекār, трђје прāsāдї. Стђ-їј помāгњава, Рāда лētї, цўке лētē, ма свāнуло, бōлан. Ма, помāжēм, бōлан, нē-знāм, ђд-мукē, стђїј помāгњава по кумп^ијер^има, нит-се-знā или-гђнē вāшке или прāsāд. Онї-један їмā, гђнї двђје, мђгђ-їг је пђклат, ал нēмā, тђ-је-ўшло, пўн врт, бōлан, свāнуло бїло. И јā-[ђ]нђ-ђпē зāгрāдїм, н^ијесу ђни мēни нїшта зїјāна почїн^ичи, вāшке ме пробўд^иле. И рēкђ сам: кат-су-у-мђју ђграду ўшли, нēмā бђга да-ї-[м]-мђре зāгрāд^ит... Сāм бāскије и пāрмаци, жїцђм нē-мере, прђћу кро-зā-жицу да-му-бђга дāш. А нēмā ў-њїма пђ-пēt кїлā ... Пђједђшē-ї[х] кўрјāци. Дāнас тāм бїјђ код овāцā и вїдїм: їстђ мēђед їшђ, ђн-је-їзбалегђ се на тēсти и сāмā крмēћā длāка и крўшке кўпијо онē-дївлē испђт-крушāкā. Ёмā-їг ђвди, ал-ēто, рђдиђ-је жїр, па су ђт^ишли у жўпу, те-нēђе прїје Љўбешко нђномо, кут-се-вāмо идē ў-моје, срēтијо једāнēстеро, нїје срēтијо ђтуд. Гўрдићāни пђпла-

ш^{ли}, у-д^{ан}, кад-и^г-М^иливоје види^о пр^еко-Тр^еб^{ња}. М^ора да једно ра^њено б^ило, остало иза-н^иг дал^еко. И^{ма} ов^ди к^рма^ди да Б^ок са^чу^в. Н^е-мереш ни^шта у^си^јат што-н^еће б^ит у б^едему. Пок^вари^ше з^ем^ле, из^рови^ше ... Да-ти-п^раво ка^жем — остала п^усти^{ња}. Д^ру^го-је док-је-б^ило, б^или Ш^ашев^{ци} и с^ад и он^а-б^уба з^лат^{ца} св^ијек т^урски^јек с^ел^а пр^еш^ла у-наше с^ело, т^о-т^и-л^ако из^др^жат н^е-мереш. А ^ево Г^урди^ни су, к^ој^е-[о]н^о он^и г^од^не, о^дма к^{ат}-п^рим^ир^{је} б^ило, до^се^лли. У-Г^урди^ни^{ма} и^{ма} дв^адес^ет и-ш^ес до^{ма}ћ^ин^ст^ав^а, н^ико^га-м^и н^е-меремо п^рин^јет^т в^ог^ор да до^ђе, ил-да-га-в^ид^имо — н^ика^ко. ^Ето, ј^а-и-д^аназ г^ле^дам и^{ма}-л и^ђе а^намо да је и^шло, н^ема^н и^ђе да су и^шли по з^ими с^ни^јегом, уг^лав^но-и^г н^ема да по^ка^зу^ју до^сл^е, да из^лаз^е. А т^амо до^лаз^е по Ш^ашев^цма, Р^анка ово^га-н^аш^ега т^амо н^аш^ли код о^ва-ц^а. До^лаз^е, ^ето в^ичу да-ћ^е-на-п^ро^леће се в^рат^т.

Један је т^оп на ^Ендеку, ј^еда[н] на Кар^аули

К^{ат}-с^{мо}-ч^ет^ер^{ез} д^ру^ге г^од^не, ч^ет^ер^{ес} п^рв^е г^од^не н^а-К^лада^њ н^апа^дали и на с^ам^е М^атер^{це}. И с^ни^јег је б^ијо. К^{ат}-с^{мо}-к^рен^ули в^амо з-Д^ре^це^лја, с^ни^јег је б^ијо, п^рт^{на} је, в^ојска н^ап^рав^ла и с^ад м^и м^ал^и, в^ак^о м^ањ^и, н^ије нас н^ико м^ог^о в^иђет са ст^ран^е в^ам-да-је-б^ила к^ора ил-н^еђе, на н^ек^ом п^ању да-на^с-в^ид^и, то^ли^ка је в^ојска б^ила и с^ила. И он^да-т^амо из^иђ^емо из-наш^е ч^ет^е; он^ај-В^ој^ин б^ио-је б^ора^ц, п^о-к^ој^ни, исп^од-Р^ида Ј^ок^ин, т^о-је-н^е-в^јеро^ват. И п^ит^а К^рсто, о^вај-М^ил^ет^н, п^ит^а п^о-к^ој^но^г А^рс^ена, ко^ман^ди^{ра}, ка^же: Д^ру^же ко^ман^ди^{ре}, да ми да^ж д^об^ру дес^ет^ину т^уј и-т^уј. Ка^же о^вај: „Б^е тр^еб^а?“ „На Ј^арач^ко.“ И он је н^ас у^зо и — а^јде, а^јде, а^јде и п^ред-он^у-п^ећ^{ну} на Ј^арач^ко^м, да с^иђ^емо. И с^ад м^и-в^ид^имо у-К^лад^{њу} д^ољ св^е, ма св^е се в^ид^и, ал о^зд^ољ је ст^аза па да н^е-б^и п^рош^ли с л^еђ^а. Г^ор су т^опови ^ђе-[о]н^о-М^акс^им, на ^Ендеку. Ј^едан је т^оп на ^Ендеку, ј^еда[н] на Кар^аули. И с^ад-м^и он^ди, н^ас К^рсто р^асп^ор^ед^и, ст^ва^рно о^зд^ољ и^{ма} ст^аза, п^ут. И и^{ма} п^рт^{на}: и о^дла^з-ло и до^лаз^ло. И с^ад н^ије з^го^дно, н^ије з^го^дно: и да п^ођ^у, к^у-[д]-н^{еш}? В^аљ^а из^ић на Ј^арач^ко г^ор у^з-он^о, Б^ок те ст^во^ри^јо. И ти^ши^{на}, он^ди б^иди, б^иди, с^ад-м^и: п^оч^еш^е н^аше г^ран^ате з^га^ђати и — он^да се з^вао к^она^к — и в^ид^имо о^вд^уд от-к^уш^ета, ц^ами^{ја} к^уш^ет се з^ов^е. Л^ет^и н^ик чет^рн^ест^еро ж^ен^ск^иња и там^ам како-ћ^е-на-ћ^уп^ри^{ју}, а г^ран^ата — м^еђу-н^и! Д^иже он^о-у-з^ра^к, Б^ок те ст^во^ри^јо, и ћ^уп^ри^{ју}, он^и-се-д^ум^ан у^ват^и. Е-о^по-се с^мир^и н^ека^ко, кад о^пе^д за^жди г^ор в^иш-ц^рк^ве. И с^ад он^дал^е м^и-с^ве в^ид^имо исп^ред-он^е-п^ећ^не, св^е ^ђе к^оја г^ран^ата п^ан^е. И с^ад в^ид^и се он^о-ж^ен^ск^иње — и^мали д^обар дв^ог^лед н^ем^ач^ки. В^ид^и се он^о-ж^ен^ск^иње, в^аљ-да-и^г је д^ољ у Д^ри^њачу и он^и-м^ос је о^боро^н, к^ут-се-и^шло о^намо, д^рв^ен^и м^ос. А и^{ма} г^ор от-к^уш^ета што-је-и^шо о^но^мо, ^ђе-он^а-ц^ами^{ја} б^ила п^реко-в^од^е. И кад уп^а-л^ше н^аши г^ор на — П^ла^ов^иће. Ај док-п^оч^е на П^ла^ов^ић^{ма}: у^дри, у^дри, п^оч^еш^е к^уће г^орети. Св^е-м^и он^дал^е в^ид^имо, св^е у-бо^{га}, н^ас и^{ма} чет^рн^ес и с^ат-с^{мо} св^е по-д^во^ица г^ор н^а-б^рду. Из^иђ^емо п^ола^ко и п^ос^мат^рај. У^дри па у^дри, па у^дри, м^ај-ку му: н^ико^га у^веч^е н^ема, н^икака из^веш^таја и м^и-з^ано^ћи^{мо}. Ни в^ат^ре, ни Б^ога у-он^ој-п^ећ^{ни}, у^јт^{ру} св^ану, кад-м^и-в^ид^имо: ко^лоне он^дуд и^ду. П^ос^тав^ло з^а-н^оћ он^у-ћ^уп^ри^{ју}, м^ајку му! И^ду в^ам п^ре^ма-на^{ма}, ка[д]-д^ође К^рсто. Н^е-з^на^м, б^ол^{ан}, к^ој^е д^оба, м^и-н^а-н^ега, ма м^ало је и да би га у^бч^{ли}, м^ало је и да би га з^ак^лали. О[н]-н^ас о^слоб^од^и, ка^же: „Св^а је в^ојска на п^олож^ају и д^ошли су св^и на п^олож^ај,

извинте“, ѓвѓ, ѓнѓ, гѓри, дѓли и кѓжѓм ти, ѓнѓ ми је Јѓрѓчкѓ, Бѓга питѓј, кѓлко ми је путѓ пѓло нѓ-ум. Зѓѓдно. ѓндалѓ посмѓтрѓли чѓтав дѓн док је дѓна, ал по нѓћи нѓје гѓђало.

Димитрије Вишњић (1920), писмен,
снимљено 1999. године

Нѓ-ѓћѓла да обамѓте тѓ-ѓнуку

А испрѓчаћу ти јѓдну мѓбу. Тѓ-је бѓило кад-мѓба пѓстала и мѓ-ѓшли ѓ-другѓ сѓло нѓ-мѓбу. Бѓило нас седамдѓсѓт мѓбенѓцѓ, а ѓвѓчѓ ѓѓ бѓт сѓјѓло. Чѓѓк нѓпра-вијѓ кућу и тѓј сѓзвѓта мѓба и тѓј имѓ трѓдна жѓна у-тѓј-кући. Млѓда је жѓна, трѓдна, јѓдна стѓријѓ јѓш имѓ ѓѓ-тѓ-мѓба. И тѓ-трѓдна жѓна, ѓна је нѓма гѓтовнѓла, мѓ-смо-и-ручѓлѓ и бѓла вѓчѓра и свѓ и пѓчѓли мѓмци вѓћ — мѓ-се-ѓтрѓсѓмо, мѓ беннѓце — мѓмци дѓлазѓ. По стрѓни гѓр дѓлазѓ мѓмци. И мѓ, вѓкѓ прѓстранѓк нѓ-кѓ, мѓ, да-ѓзвинѓш, ѓзшлѓ тамѓкѓ, ѓглѓдѓмо се и ѓтрѓсѓмо се, ѓнѓ-ништа-ти Бѓг нѓ-даде: кѓт цврчѓ у зѓмљи дѓјѓте! Јѓј, јѓдан ти Бѓг, мѓ-ѓтуд, а бѓли су и ѓнѓ-мѓмци чѓли, и ѓнѓ-мѓмци. Нѓмѓ пѓчѓшѓ: „Чѓјѓ ли је, сѓ[д]-ћѓте на прѓглед.“ ѓни ѓзгѓ и[з]-стрѓнѓ, кѓд — тѓ-се-јѓдна жѓна породнѓла и нѓ-ћѓла да обамѓте тѓ-ѓнуку, па-тѓ-јѓдно свѓѓ дѓјѓте тѓрнѓла у крѓчану. Бѓла крѓчѓна, а мѓ прѓт-кућу, тѓмо за-пѓмѓжѓмо: „Јѓј, ѓно дѓјѓте у зѓмљи пѓмѓжѓ.“ Кѓжѓ ѓнѓ-стѓријѓ жѓна: „Ма, порѓ-днѓла се, а нѓ-ћѓла, нѓ мѓгла да кѓжѓ.“ А свѓ нам гѓтовнѓла, и свѓ се преѓбѓкло у дрѓгѓ ѓднѓјѓло — тѓ-жѓна. Ётѓ, кѓкѓ је нѓрѓштѓј бѓјѓ нѓкад.

Сѓм вѓлнѓцу ѓдннѓјѓли

Да-ти-ѓспрѓчѓм за-тѓк-свѓг ѓјѓка. ѓн-је-ѓмѓ дѓвѓт сѓстѓрѓ и ѓ-Крушевѓцнѓма су бѓилѓ двѓјѓ, а мѓја-ѓ мѓјѓка у Жуновнѓма. ѓна је дѓлазнѓла ко[д]-тиѓ-сѓстѓрѓ, а мѓј ѓтац слѓжѓијѓ ѓсѓмнѓстѓ. ѓндѓ се смѓрнѓло и ѓн-се-ѓжѓнијѓ, нѓѓ довели, мѓју мѓму ѓ[д]-сѓстѓрѓ-тиѓ ѓс-Крушевѓцѓ. А ѓн је бѓјѓ јѓдинѓк. ѓн-је-дѓлазијѓ на кѓњу и ѓн-бн крѓс-тѓ-кућу дѓђнѓ. Ётѓ, сѓ[д]-ти кѓжѓм: вѓрата су вѓкѓ и кѓт-се-ѓтворѓ, и ѓн-је-на-кѓњу свѓ крѓс-кућу прѓлазијѓ и ѓндѓ снѓлазијѓ с кѓња. И ѓмѓ је, кѓт-су-га-ѓстѓше ѓбнѓлѓ, сѓмо ѓзѓли му ѓбѓдвѓѓ вѓлнѓце, свѓ ѓмѓ злѓтнѓ зѓбѓ. Сѓм вѓлнѓцу ѓдннѓјѓли. А ѓн је за-прѓсијѓ бѓјѓ ѓт-Крѓмановнѓѓа да се жѓнѓ и ѓна је нѓѓгѓ прѓварнѓла, а ѓн-ѓндѓ нѓмѓ ѓшли ѓнѓ-свѓтовѓ па са Шѓнковѓнѓѓа довели ѓјну ... ѓди у Кнѓжннѓ, по сѓдам дѓнѓ свѓжнѓ кѓња па пѓ у Кнѓжннѓ. И тѓ-мѓја ѓјна дѓђнѓ на кѓњу да га ѓс-Кнѓжннѓѓ, да га ѓс-Кнѓжннѓѓ нѓсѓ.

Мѓ[ј]-је ѓтац пѓѓ з-дрѓвѓта — седѓмнѓс мѓтѓрѓ

Да јѓ тѓбѓ ѓпрѓчѓм ѓ пѓкѓјнѓм ѓцу. Мѓ[ј]-је ѓтац пѓѓ з-дрѓвѓта — седѓмнѓс мѓтѓрѓ. А бѓили му ѓнѓ-ѓпанци са ѓннѓ-ѓпутѓри. ѓн-је-крѓсѓ (ѓспѓо се на јѓлнѓ-ку) и крѓсѓ и ѓмѓкнѓ се, а пѓтљѓ-ти-се нѓбнѓ ѓнѓ-ѓпанѓк на-ѓнѓ-чѓпѓр па га зѓдр-жѓ. И пѓѓ дољѓкѓ ѓ-снѓѓг нѓ-глѓву и нѓјѓ мѓгѓ рѓднѓт, а жѓвиѓ-је. И бѓјѓ слабѓ-

на̀в, ни́је мо̀го̄ јес, ни́је мо̀го̄ јес. Седа̀мнѐс мѐта̀ра̄ висинѐ и да на̀-гла̀ву па̀нѐ и да жив о̀станѐ.

И-њему̀ ко̀лач шу̀паљ на̀бију̀ на̀-ро̀г

При́је по̀лазни́ка во̀дѐ се, ако је бли́зу шта̀ла, до̀ведѐ се ју̀не, тѐле. Кад је се ба̀дња̀к о̀секѐ, кат-се-ба̀дња̀к о̀секѐ и до̀нијо се, ва̀мо је она̀ на̀правла̀ ко̀лач, кат-се-ба̀дња̀к прѐс"јеца̀ да се ту̀ри на онѐ-ба̀дња̀[к] ко̀лач, а ка[д]-до̀веду̀ оног-воли́на, и-њему̀ ко̀лач шу̀паљ на̀бију̀ на̀-ро̀г — кад је бли́зу шта̀ла. Кад-ни́је бли́зу, кад је бли́зу о̀вчија̀, до̀ведѐ се о̀ван, са̀мо-је-то̀ му̀шко — ако нѐма̀ во̀ла, ако је да̀леко. А ва̀мо се свѐ изм"јѐн"ло ... При́бавѐ се жи́то у шѐрпи, а рука̀в"це се да̀дну̀ ономѐ што-и́дѐ у-ба̀дња̀ке, жи́та и он та̀мока̀ ка[д]-до̀ђѐ ба̀дња̀ку, он-по̀спѐ жи́то и онда̀-у̀змѐ сик"ру и онда̀ онѐ-ба̀дња̀к зас"јече и онда̀ ону̀-прѐву̀ тријеску од-оног-ба̀дња̀ка ту̀ри у-цеп и ка[д]-до̀ђѐ, ка̀же: „Добро̀јутро, чѐстид Бо̀жић.“ Ти га до̀чекаш, то̀г-з-ба̀дња̀ком, дома̀н"на, он-у̀лази́ ондуд з-ба̀дња̀ком, по̀спѐш, а во̀дуд нѐга̀ по̀спу̀ — ко̀ га чу̀ва: ил д"јете, ил жѐна, ко̀ га чу̀ва. И онда̀ он-до̀ђѐ, онѐ ски́нѐ и ту̀ри на по̀л"цу. О̀тприје-се зна̀ло жѐ-се мл"јѐко ра̀жљевало, о̀тприје се ту̀да у Жу̀нов"ма зна̀ло, зна̀ се ка̀ко се свѐ-то̀ ра̀д"ло, та̀ки ва̀кад би́јо. И онда̀ икону̀ за̀кити́ онѐм-гра̀нч"цѐм, а онѐ што-је-за̀секѐ, онѐ — жѐ-се-ра̀жљева̀ мл"јѐко, ка̀жу да би́дѐ ка̀јмаг до̀бар.

То̀ су би́ли ту̀љци

То̀ су онѐ на̀ крају̀ сѐла за̀пињали, онѐ-живо̀т"ње фа̀тају̀, шта-до̀ђѐ. То̀ су би́ли ту̀љци. На̀правѐ чо̀ек ту̀љак и ту̀ри та̀мо жѐ-видѐ да би до̀лазијо. Ил је пѐћин"ца, ил-хе-се-рѐхемо, оштѐн"ти, ил око̀т"т ил нѐшта, и ту̀ри слан"нѐ и нѐшта ту̀ри о[д]-те-ра̀нѐ, да га на̀ма̀ми, да оно̀ до̀ђѐ. Ту̀рѐ и на̀-ватру, да оно̀ мѝришѐ. Да ти о̀прича̀м ка̀ко се за̀мал свѐтови, ди́жете, н"јѐсу на̀грд"ли. Оно̀-се-цу̀ре о̀т"мале, уда̀вале се по̀т-крију̀ћ, ма-ба̀јаги — крију̀ћ, бо̀лан, ко̀-ђо̀ја крију̀ћ! А онѐ су у-то̀ј-трѐци, кат-су-о̀тимали, на̀лѐтели, бѐли с кра̀ја нѐђи, у̀дар"ло с кра̀ја. Свѐто-ви-ти, што-су-о̀тимали, крију̀ћ уз"мали цу̀ру, зна̀ш, па не ишли, бо̀лан, пра̀виѐм пу̀том. Ско̀ч"ла гво̀зђа, ал ни́је она̀-та̀кта, жѐ-ра̀запѐта, зна̀ш ... Има̀, кат-се-она̀-гво̀зђа за̀пну̀, што-се-ва̀ко̀ ра̀запнѐ, има̀ та̀кта и кад-оно̀ до̀ђѐ, та̀м у ону̀-ру̀пу у̀дарѐ на-ону̀-та̀кту и оно̀ се у̀фати́ на̀ма̀, та̀-живо̀т"ња. А онѐ су, у-то̀ј-трѐци, та̀мо у̀дар"ли на̀-то̀ и искòч"ла гво̀зђа, ал н"јѐсу-и́г ни́кога̀ о̀штет"ла, ти́ек-свѐто̀ва̀.

Јелка Косановић (1922), родом из Жунова, неписмена,
снимљено 1999. године

Ја̀-са[м] м̀ло̀го̀ са̀нѐва̀ са̀њала

Ро̀дијо ми се на прѐви да̀н Бо̀ж"ћна по̀ста и да ти и-то̀ испри́ча̀м. Ја̀-са[м] м̀ло̀го̀ са̀нѐва̀ са̀њала, а усн"ла сам са̀н — што-ми-је-жа̀о, ни́кат прѐбо̀лет не мо̀гу — у̀очи А̀ра̀нђеловда̀на. И ја̀ — би́ла сам у̀-друго̀м ста̀њу Мѝрком, усниѐм са̀н —

Мирком, што-се-родијо у свињу. Како-дошли, свињац нам бијо повел^ки и ма̀ло замалтали. И уснѝм сѝн! Изби чоек на врата. И како-он-изби, он-је-менѝ узо за дѝснѝ рѝку. Ја ти сад не-знам да-л-сам ја устала, да-л-сам-ја спавала. И та[ј]-је чоек мѝни бијо влад^ка, и владич^на капа и од^кјело, влад^ка ка[д]-се-обу́че у цркви, и штака и свѝ. И ѝ[н]-носѝ три јабуке, свѝ су, свѝ те јабуке златне, али-она-прва јабука што-ми-је-дао, она је румѝна ко-руменѝ рѝжа, свѝ златом искићена. И он-мѝни даде онѝ-јабуку. „Ево-ти ова-јабука, понеси Неђи. Неђо ти је млого слаб.“ Ја-узмѝм тѝ-јабуку. „А ова јабука, ево ти теби.“ Она златна, ова, богами, свѝ ко некака. Црна, ал златом је искићена. „Трећа јабука — ево теби. Са[д]-ћеш“ — каже — „јопѝт сѝна. Са[д]-ћеш јопѝт род^т сѝна. Друкчиѝ му ѝме не-см^кјеш нађес већ-Мирко.“ Нађела-би-ја ѝѝму Мирко, ал цаба је. Дољ Милан бијо, дољѝка бијо тај-одбор. „И друкчиѝ немој: или-Мирко или-Винко.“ И он ко-на-врата, ја-гледам. Да-л-сам-ја-то свѝ виђела, да л сам спавала — не-знам! И мѝни завѝка, на врата поје и стаде на врат^{ма} и мѝни велѝ: „Знаш-ли-ти ко-сам-ја?“ „Не-знам.“ „Ја сам Исус Крѝстос.“ Кад је он изишо, ујутру — Арѝнђеловдан, Јелка је, ова-ми-снаа, Надом била у-другом стању, и ја ѝој причам шта сам сѝн усн^{ла}. „Шта си усн^{ла}?“ „Нећу ти казивати, не-ваља сѝн казивати.“ И кат-се-д^кјете род^{ло}, била-ми та-јетрва и ја причам: „Што-сам-усн^{ла} сѝн, бона!“ А Милан бијо у одбору и тај-бијо ми брат и озгор Марко Боровчан^н бијо прѝјеседник и то-д^кјете треба одма да се упише и ја кажем, казујем ја шта-сам усн^{ла}. И Ана дољ от^шла и казала му: „Такѝ Јока рекла да се нађедѝ ѝме Мирко.“ Овај Милан рекне: „Неће Мирко, Винко нађес.“ Прѝфатијо ми је рѝке што-нико није, и даназ данѝле ми је жао, никат прѝжал^т нећу.

Јока Вишњић (1918), родом Косановић из истог села, самоук, снимљено 1999. године

ВРАПЦИ

Ка[д]-дођѝш, прѝклонѝш се и пољубѝш прѝг

Пушти ме, не-да́те се ѝој сѝстат са своѝѝм ѝтетом. Пушти ме, ѝдѝм, нек-прича жена. Їзићѝм-ја тамо, ја-њој редом причам, ѝѝ су ца̀ндѝри били, не-знам. Оца ми нема јо́ж да избиѝе з Брда озго, ни́како. Она ошла у Кнеж^ну, ѝто ти ца̀ндѝра, ѝдѝ, а они мѝне повели штали, да-јдѝм да намирѝем као-млада. Јој, а ја у-онѝ-јем-бијел^кјем аљинама, они вичу: „Ево ца̀ндѝра, ево ца̀ндѝра.“ Они почеше бјѝжат, а они дрѝчи на-њиг уз-онѝ-гор — нека кос^кца ѝма ка[д]-се-оће ѝјовој кѝћи, брдѝшце. Галами, галами, на-њи — а^ка, побјегоше они, а ја-се-ономе — ко-мандѝр, шта-ли-је бијо: „Нећу-ја за-њѝга.“ Они побјегоше у-шуму. И тако-ти, они су побјегли у-шуму, и ѝѝ су траж^кли, и нава́ли мѝне момци о́пѝ да-ме-зову, свѝ они што сам аш^кковала ш-њѝма. Ја-нећу, нећу, он-је-менѝ затворијо онѝ-ноћ кад-ме-довео, сѝловѝ ме и ја-нећу жи́ва, нећу ... Ништа-ја ни́сам, само да скѝчѝм у-воду. Илија, он-је-менѝ на́сетовѝ: „Немој, бона, ај-ти на-доктора, ти-мо́реш ѝѝга, да га стр^кјѝлају“, то-је-би́ло о́пасно — сѝловѝње. И пођѝмо у Вла́сан^кце да га

тужимо, да-ик-тужимо и он-је-имō накав подрезак [Тō ће се причат свѹкуд]. Кад-овдуд, пођемо низ-Јеловиџ дољи, кут-се-иде дољи, кад-они прѣд-нама идѹ. Одѣм-ја дољ на-доктора и кажѣм: „Ја сам била поштена до-тогā.“ И они су његā та̄м испитали овō, онō. Он њима кажѣ: „Она је сћѣла, она је узѣла биљегу, она је узѣла поћелцу од-моје снаѣ, дали-смо-јōј поћелцу.“ Око-тѣ-поћелцѣ сад он-се-бранї поћелцōм, како-сам-ја узѣла биљегу од-његā па ме затō отō. Ёле, до-ћѣ, дан пō-дан, мѣни долазѣ момци осваклѣ. И овї прије ме звāо, ја-н'јесам сћѣла, била она-Мāра што-је-била за Мāтōм, она нафāлла да сам ја, да смо ми-добре, сестре. И нафāлла мѣнѣ и звāо-ме овї-Милорāд. Нѣћу да се ўдам, н'јесам сћѣла. И он-ти-је-чѹо да-сам-ја-отимāна и мој ђѣвѣр доћѣ, доћѹ да ме зовѹ. Јā-нѣћу, нѣћу, оћу-ја, тō-сам-зājм'ла, оћу-ја да видим, нек-одговāрā штā-је рāдијо с-мѣнѣ. Одѣмо-ми дољ кад-они прѣд-нама идѹ. Он-пōнијо подрезак и свѣ сā-мнōм ишō. Низ-Јеловиџ пођи, ми-стāни, они стāни и — сићѣмо дољ. Мѣнѣ прѣгледō дōктор и ондā ми написō: такō и такō, да идѣм ў-Тузлу на окупрѣниј сѹд. Ђѣвѣр-ми дошō да ме зовѣ за-његā, за-Милорāда, чојка ми. Реко: „Нѣћу, ја-сам-тō-поћерала, ја-не-могу док-тō-гōним.“ „Свѣ-ћу ако-ћеш, ја ћу с тобōм свѣ одати. Ја ћу с тобōм ићи на-сѹд и свѣ.“ — кажѣ. И ондāр-ти одѣм-ја с мајкōм најпре, одѣм, и они су видли. Одѣмо-ми тāмо и заноћимо, а сутрѣдан је, идѣ се на окупрѣниј сѹд [Ј...м ти Тѹзлу, ишла сам три пѹта у-тѹ-Тѹзлу и ноћ'ла сам и свāшта]. И заноћимо-ми једнōм, кад-они, а он-је-ишō ў-војску тај, кад-ми-је-тā-рāсправа, он-ошō ў-војску. Ка[д]-тāмо отишла ми мајка и видла штā они оћѣ. А био-је, мешчинї, и-тај-му-брāт, и још, бōгати, још је један, мешчинї, чојг бијо. И они видли штā-је тāм у сѹду, и видли да-му-опāснос пријетї, да-ћѣ-га-стр'јѣлат штā-је урадијо, тō-тāмо наведено. А они моју мајку уват'ли тāмо, траж'ли је, траж'ли, ђѣ-смо-ми заноћ'ли и мољ'ли је кō-Богā да пушти, да-тō-пушти моја мајка, а ја-нѣћу. А била сам се ўдāла, имала и д'јете. Кад-они тāм ўлегли и они тāм, они пречитāвали тō. Ондāр-мајка моја изиђѣ, кажѣ: “Нāсто, живо-ти-је-[о]нō твоје д'јете, ѣто си се фино ўдāла, бōљѣ нег да си за-његā ошла, пушти-ћим.“ — велї. „Ў-тебе један је брāт, а њиџ је шестѣр'ца, ўбићѣ ми д'јете, да освету направѣ ако-ўбијѹ његā, ако-га-стр'јѣлајѹ.“ Пушти па пушти, па она мѣнѣ сал'јѣни, вици, онї-тāмо је усналећали да она-тō пушти. И такō наћерашѣ ме и ја-пуштим, сāмо ми плāt'ли. Јā-н'јесам сћѣла ништа ни да ми плātѣ. Сāмо пусти трōшак плāt'ли ... А мѣнѣ чекали, да-ти-причāм. Кат-смо-дошли отуда, ишли на-сѹт па се врат'ли, око-двāнѣс је мѣнѣ људи чѹвало: пр'јетијо да ми ос'јече рѹку. Око-двāнѣс људи чекајѹ, свѣ стражāрчѣ с пушкама. Свѣ туди сѣди по пѹна кѹћа ўвечѣ, чувајѹ ме такō ... А ђѣвѣр ми је дошō да ме зовѣ и он-је-свѣ обећō да ће ме вод'т кад-гōђ бидѣ на-сѹд, свѣ-тō, млāђи брāт. И он је обећō да ће свѣ ићи сā-млōм, да ми тō нећѣ бран'т. Ондāра-сā[д]-су они њиџ траж'ли, траж'ли, траж'ли тāмо, н'јесу-ћиг могли да наћѹ — цāндāри. Кад-ѣто-т[и]-ћиг, мој брāте, ѣто-т[и]-ћиг, доћерашѣ-ћиг. А мѣни се искуп'ло, ошō ми један да скѹпи свāтове вāм да ме водѣ за-овогā. Кад, бōгами, поћешѣ-ћиг испитиват, оћерашѣ, нāрода пѹна кѹћа, оћерашѣ-ћиг ў-собу, а да мѣнѣ испитѹјѹ. А остаде и она-ми-сестра. Они свѣ вākō, вākō, вākō цāндāр'ма, није се ондā звāла милїиција — цāндāр'ма: причāј, причāј, причāј. „Па-она-је нāма узѣла биљегу, она је овō, она онō.“ А кākо је она узѣла, кат-су-они мѣнѣ повѹкли, она је узѣла

маљ и да ударѝ по глави, с[а]м[у] ш[е]рала к[а]пу, њономе. А то-је-тамо наведено да га је ударѝла маљом. Навела ја у тужби, навела, та ми, кад-је-испитивали, и-та-ми-сестра, кат-су-је-испитивали [Они, бољан, све вако, нако, све лажу: ја-ше-ла, ја пошла, ја ово, ја оно]. А она донесе к[а]пу. „Ево како је било: евако, евако!“ Они: „У име закона, руке увис.“ Повезаше-и-г нонди преда-мноме, све-и-к пред-љу-дѝма повезаше. Свезаше и оћераше-и-г и све-и-х[х] гонѝли, а мене сватови водѝли, сам јено је кљуце било, што-сам-ја дојала, није било камијона и возова ко-саде. Јала коња, водио га ђевѝр све под брадом коња. Е сад, ја-води никад ни[т]-сам-знала, некуд у Врапце воде-ме, ђе су Врапци, ја-не-знам за Врапце, сам до у Кнежѝну. Знам да имају наки Врапци. Само ајде, нек-је-Срб, да не остаем туди да ми прича потље. Нијесам смјела ни остат. И доведу ме води и како-ме-довели, нако ме и провѝли у-цркву да се вјенчам. Не могу да се вјенчам, немам годѝна. Вратише ме води ... Сам свекрву и њи-г двојицу, чоѝка и ђевѝра, није-и-г више ни-било кат-сам-ја дошла. Свекра је умрѝ љз-они рат прошли тамо неђи, у Штрпцѝма неђи, побјегли били. Свекра-ми побјегла. Они маљ били, тек се родио ђевѝр, а њономе, чоѝку, не-знам је-л годѝна, кољко је било, двије ... Ка[д]-доћеш, преклониш се и пољубиш праг и тако љегнеш и понесеш нешта. Ја-не-знам да-л сам имала ишта, да-л ми је ко дао, не-знам, забравѝла сам. И она-кућѝца била маља, бољан, дољ има оно, је-два се љегне. И пуна она-сѝбѝца, дође народа, туј свадба и оно. Немаж ђе ни да бидѝш, да љегнеш, бољан, малешно ... Некако предеверала и била и родѝла ш-њим ... Били смо зајено двадес и-три годѝне з-ђевѝром и са-свекрвом. Потље смо направѝли овѝ-кућу кад били зајено и напола је преградѝли: поља ђевѝра мог, а поља наше. Ја-сама води живѝм сад у-овѝ-кућѝ, како ми је ђед умрѝ: три годѝне како је умрѝ ... Он-је-потље био ивалѝд у-руку, ивалѝд у-руку. Ишли да берѝ курузе и ја-тамо ишла, и он је, зајѝми га партизани. Гори су били наки и попуцали се и негѝ мѝтак еводи погоди ... Фино ми, није ми лоше било, фино сам ш њима живѝла. И овѝ-смо-кућу направѝли фино. Потље на врѝјеме кат-пођи на тефѝрич, ко-сѝјело из-овѝ-кућѝ, ђеца прирастоше, било-ми онѝ-јѝтрвѝ ђеце, баш-ко да идѝ цркви, оно-кажѝ. И ишло се цркви с пјѝсмом, и ѝто ти, како-је и шта-је.

Могла је и шѝнѝца

Није било вако овиѝ-ограда, није било ограда, све би ради. Ћто, причала сам ти, коси и ѝри. Ѓри, ѝри, ђе-гођ мѝреш ѝрати — посијеш. Могла је и шѝнѝца ... Ѓсијали тамо јѝну велѝку њѝву и ја-сам-била трудна онѝем-првиѝем ђететом, ни-сам-ја могла да жањѝм. Пожели по нођи. Мјѝсечѝна, дошло пѝтнѝз женѝ па жѝло. И онда-ми онѝ-овршемо и вамо била нам слама. И онѝ-сламу стрпамо, шѝнѝцу у сандуке... Онѝ-шѝнѝцу и све-онѝ ѝднијо свијет. Кат-смо-се-вратѝли, нисмо ништа нашли... Па-ѝто и-сат пошли ѝвди у-чкољу у Кнежѝну. Почѝла онда школа.

Развијѝе се, развијѝе се жѝто

Ја-сам, кат-сам-дошла, нашла три краѝе, мѝзле се. Три краѝе и два вола и двоѝ коња, кољко ли, потље смо изѝшли на пѝшестеро коња. И имали су јѝно пѝт-

нѣс оваца̄. И ја-сам-онѣ-ѡвце нѣма̄, нѣма̄ кò да чува̄, ја-сам-ик чувала. Ја-сам-зна-ла, док-чòек испалӣ цигару дуана̄, ја-сам-знала три ѡвце ѡстрӣ, та̀кò сам брзо радла̄. Шта сам го̄ђ радла̄, брзо сам радла̄ ... Пипајӯ, кат-сам-дòшла, пипајӯ сва̀ку сламчцӯ, сва̀ку тра̀вчцӯ да ѡберӯ, да ту̀рајӯ, из-оног да ва̀дѣ, а у Жера̀вца-ма онò-бòгами сѣм сас̀јѣци. Та̀кò-ја брзо ра̀ди, за̀ми кò-дво̀је, кò-трòје [дòклѣ-нò дòђок?]. Ё, они пипајӯ, а ја-јопѣ-ѡдок, они: нѣко беген̀шѣ, нѣко не беген̀шѣ. Мòја би јѣтва, она свѣ онò-пипа̄ сва̀ку тра̀вчцӯ ... Та̀мо смо јенòм дванѣз дана̄ врли та̀кò, свѣ било нам узорано с ѡву̀ страну прам пòтока. Има̀мо гòр јопѣ и за̀стружи ва̀кò гувно, онда̀-га̀њај, нѣко је имò и стòжнӯ па око-нѣ-стòжнѣ га̀њај онѣ-кòње, га̀њај. Онда̀р-јопѣ на̀-ту̀ страну окрени. Претрѣси, претрѣси па онò-при-вру, што-кòњи уга̀зли и онò-оврло се, вѝдјж да-је-уг̀ьѣчено да нѣм, по вр̀у ништа, онò-м̀ало изграби, па јопѣ претрѣси, па та̀кò на̀ћерај, па та̀кò гòтов свѣ изгра̀бљуј, изгра̀бљуј и дòле жито ѡстанѣ и п̀љѣва. И онда̀-узми лòпату па ба̀цај. Зна̀ла сам и ба̀цат, ја-са[м]-му̀шкѣ пòслове зна̀ла ба̀шкò и му̀шкарац ... Развѝјае се, развѝјае се жито. Лòпатòм ба̀ци и ва̀мò дру̀ги кò ако-им̀а — ум̀јеши! На̀кав ум̀јет на̀прави од бр̀езовòг др̀вета. И онда̀-свѣ онѣ-клас ако-кòји ѡстанѣ ил нѣшта, уграби. Пòтље ѡстанѣ ф̀ино жито, два̀пòт прѣба̀циш, нѣкад и трѝпòт ако нѣма̄ дòбра в̀јѣтра. Ако је дòбар в̀јѣтар, от-пр̀ви пòт во̀лик̀а р̀па б̀иди.

Има̀м-ја енòнди ѣно и-сат пр̀ак̀љачу

П̀арјен̀це ос̀јѣци, шу̀пљò др̀во, и ѡдрежи га ѡздòљ и ѡзгò и закòп̀ај га, закòп̀ај га ва̀кò да се нѣ-м̀чѣ. Онда̀ра-дòљи пòтури нѣшта, л̀уга пòтури дòљ под-онѣ-а̀љне. А̀љне уквасѝш свѣ јено по јено ту̀рај, ту̀рај у он̀у-п̀арјен̀цу, ако-ѝг-је-дòсти, гòтов је на̀тураш. Онда̀-прѣвр̀иш вòду, а ѡзгò на̀спѣш л̀уга, на-онѣ-а̀љне. С̀асип̀ај, с̀асип̀ај док се г̀ида уватѝ кòлко трѣба̀ л̀уга на̀-кòлко а̀љн̀а, кò било и прѣ̀нòг. Вѝшѣ било прѣ̀нòг нѣг ѡнога̄. Па га изва̀ди с̀утр̀ед̀ан да пр̀ено̀и та̀кò, изва̀ди га с̀утр̀ед̀ан и — у̀-воду, и исп̀ери и ѣто ти. Т̀ури да се с̀ушѝ кò-и-сад. На̀-ограду ва̀кò, биле ѡгра̀дс па прѣв̀јеси да се с̀ушѝ ... Има̀м-ја енòнди ѣно и-сат пр̀ак̀љачу ... Онò-м̀лати док-цѝјеђ иш̀ераш иж-н̀и́г.

Било ст̀ј̀еница̄, нѣ-мереш у̀љећ у̀-кућу

Е шу̀ти, н̀јѣсам ти тò исп̀ричала. Ка̀ко н̀ије, бòла[н] нѣ-бијò, ст̀ј̀еница̄, р̀ус̀а. Ка[д]-дòђѣш у̀-кућу нѣђи, ва̀ла, н̀ије у̀-на̀з било р̀ус̀а, с̀амо било ст̀ј̀еница̄, нѣ-мереш у̀љећ у̀-кућу. Нѣмаш-ѝг ни́чим, ч̀им ћеш-ѝг? Зна̀м у̀-Гол̀ј̀ана̄, јенòм кат-сам-ѡт̀шла, у̀-н̀и́г р̀уси с̀ам г̀милѣ по-онѝем-з̀идов̀ма. Тò-се-закòт̀ло, бò жѝја с̀ила ... Ђ̀ѣѣ стòји пома̀г̀а̀вија, из̀едошѣ-и[х] ст̀ј̀ен̀це. Т̀ури г̀авѣз и ѡне нѣ-могу преко г̀авѣзи на икс̀ана, зна̀ш.

Влас̀ оп̀р̀еди, а ѡнò, јопѣ онѣ-к̀уч̀не, за̀-га̀ња

У̀зми с̀ѣме, пòсѣ ѡтен и кòноп̀љу. Кат-с̀азр̀и, ом̀лати с̀ѣме и ѡстави. Онда̀-ра-та̀кò и кòноп̀љу, онда̀р-у̀зми — им̀али смо ст̀упу — па ѡступ̀ај, па у̀зми ва̀кò др̀во, па-[ò]нò-м̀лати, па гр̀ебене, па онò-раш̀чѣш̀љај, онѣ-влас̀ ѡстави да пр̀едемо за

òсновē, за мјешавē, мјешаву тка̑ли. Вл̑с опрѣди, а ђн̑, јѡпѣ онѣ-куч^нне, за-га̑н̑а: вел̑кѣ га̑не нѡс^нли с нѡгав^нцама, па-онѣ-нѡгав^нце от-памука ѡтки, а онѡ-гѡрамо згѡдно кат-се-кѡ ѡшуг̑а. С̑амо ма̑кнѣ, ѡно бѡдѣ. Ў-менѣ ка[д]-дѡшла јѣтрва, кад је дѡшерала с̑андуке, кад-ја-зав̑р̑им у с̑андуке — с̑амо га̑не-онѣ на̑тр̑п̑ала и ѡна. Та̑кѡ смо ра̑д^нли, ѡтка̑ј пѡњавч^нне нѣкѣ и онѣ-ѡфт̑ије па сп̑авали, н̑исмо ѡмали ѡ̑ ни да сп̑ава̑мо. Ј̑а кат-сам-вѡвди дѡшла и ѡд̑ала се, свѣ се пѡрѣд̑ај па нѣ-зна̑ш кѡѣ тво̑је д^нјѣте, нѣ-зна̑ш кѡѣ-ти-је чѡек. Док-нѣ-пр̑и̑ѡ̑ш, нѣ-зна̑ш, свѣ-тѡ за̑јено лѣж̑ало.

Он̑д̑а-на̑шер̑амо кѡње пр̑ско-[ѡ]нѣ-Др̑инѣ

Н^нјесам ти испр̑ичала, јѡпѣ, кат-смо-м̑и та̑-гѡведа прегѡнли. Свѣжи кра̑ве за пѡнтѡн, п̑ун пѡнтѡ[н] на̑рода. Он̑д̑а-на̑шер̑амо кѡње преко-[ѡ]нѣ-Др̑инѣ, Бѡк-те, а̑намо. Једни ва̑би, ѡд̑уд̑а на̑шер̑амо-п̑г и он̑и-кѡњи пр̑епл^нвашѣ та̑мо. А нѣ-ѡс̑ешѣ — били нам ју̑нци нѣк̑и — на̑шер̑амо-п̑г да и ѡни ѡд̑у, да п̑л̑ивају, ѡни ѡт-пола Др̑инѣ врат^ншѣ се ва̑мо. И шт̑а-нѣш-т̑и, кад-нѣ-сми̑еш ва̑мо. Свѣ ра̑шер̑ано с ѡвѣ стра̑нѣ. И на̑шли-смо-п̑[х], пѡт̑ље ѡндуда глѣдали. Вѡјска, ѡнд̑а били он̑и-Н^нјемци, ка̑ко се зв̑ала он̑а-вѡјска?

Нѡс^нла ва̑зд̑ан онѣ-ѡа̑кове к̑ур̑уз̑а, а д^нјѣте ѡ̑у да рѡд̑им

Кат-сам-пр̑вѡ рѡд^нла, забѡљело ме, ѡжѣнијо ми се ѡвѣр — Ми̑јѡл̑д̑ан је б̑ио. Ожѣнијо се, мешч̑ин̑и, ѡ-д̑ан. Ђ-ѡн је ѡтео своју жѣну, ѡтѣо водалѣ ис-ком̑и̑лука, н^нјесу да̑ли за-нѣга̑. ѡт^ншѡ ѡн да сп̑ав̑а кѡ[д]-тора ш-нѡме (д̑а-л је у пѡдруму, д̑а-л је кѡ[д]-тора, забѡрав^нла сам), а ја сам ѡ-соби била. И менѣ забѡљело, пр̑виѣм ѡтетом, св̑у-нѡ̑ ме бѡљело, ја-с̑амо-сам пома̑гала и ѡдала, ѡба-је. Он̑д̑а ти с̑у-трѣд̑а[н] нѣкѡ дѡба̑, нѣма̑ ништа да-ма-ж̑и̑га да рѡд̑им. С̑а[м]-ме стѡма̑г боли̑, не мо̑гу да стѡ̑им ве̑-се-ва̑л̑ам по-[ѡ]ном-крѣвету. И зѡвн̑у-[ѡ]в̑у во̑дуд̑а Ми̑л^нцу, ово̑а-ма̑јку Јѡванову. Зѡвн̑у да дѡ̑ѡ кѡд-менѣ, да-вид̑и шт̑а ми је. ѡна ѡгрија јѣ-дан ба̑крач во̑дѣ, т̑ур̑и на-он̑ај-шка̑ф. С̑ѣде менѣ, дѡ̑шо̑шѣ на̑пори, прѡст^ннѣш, онѡ-д^нјѣте испаде. А нѣма̑, м̑и-смо-н̑у, б̑ило-јѡј два мјѣсѣца, ева̑кѡ смо је прѡт̑ура-ли, кѡлшнѡ-је ѡно б̑ило ... А ѡво̑а сам ла̑ко. Ва̑зд̑ан к̑урузе нѡс^нла, дѡл̑ам пѡс̑и̑ја-ли, ва̑зд̑ан. Дѡл̑ам била ов̑а-кѡл^нба, нѡс^нла ва̑зд̑ан онѣ-ѡа̑кове к̑ур̑уз̑а, а д^нјѣте ѡ̑у да рѡд̑им, в̑ид̑им да ми... И нѣкол̑ко нѣ-б̑и: рѡди[х]-га, пр̑и̑је ве̑черѣ.

Б̑и̑ѡ нѣк̑и Мѣѡ, ѡн-је-б̑ио на̑јѡп̑асн̑и ѡста̑ша

Кат-су-ѡни пѡб̑јегли, ѡзгѡра, зна̑ш, Т̑урци и онѡ-се-зарат^нло. И м̑и-вѡд̑ина б̑или и та̑кѡ кад ѡста̑ше пѡчѣшѣ долаз^нт. Пѡчѣли гѡн^нт на̑ше л̑уде, ка̑жѣ-ѡ-П̑јено-вас да-се-с̑аслушају. И за̑м^нли тѡгуд̑а и[з]-сѣла, чѣка̑ — кѡлко: Л̑убана, пѡкѡјнѣг на̑шѣг Л̑убана, онѣ-л̑уде ѡтменѣ на̑јпре пѡчѣли гѡн^нт. Л̑убана и Ра̑дивѡја Р̑унд^н-на, Л̑убана Ђванѡв^нна, на̑ша ф̑амелија, и Ра̑дивѡја Р̑унд^нна и Јѣвту Р̑унд^нна, Срѣ̑ка Р̑унд^нна и свѣ ѡде. И мо̑г ѡвѣра, нѣга̑ за̑писали и вѡди ку̑на б̑ила дѡл̑ам, ѡѣ-Бѡјѡ Зубан, нѣгова ку̑на б̑ила. Зара̑сло с̑ад, нѡнди б̑ило стѡ д̑ул̑ум̑а зѣмљѣ, ѣно ѡ-сад ѡма̑ нѣгова ливада. Д̑а̑д̑у да се јавѣ ѡ-П̑јеновац. И мо̑ј ѡвѣр свѣ чѣка̑ нѣга̑ док-ѡ[н] на̑лѣгнѣ, па да ѡдѣ, дѡб̑ијѡ пѡзив, дѡб̑или св̑и пѡзив. Стѡ̑и на-кра̑ј ба̑шчѣ,

свѣ извирује а̀намо, глѣда̄ ка̄[д]-ћѣ̀ онѝ отуда̄ на̀љећи да ѝ онѝ йд̄у. Глѣда̄ он̄ у̀-њик̄ та̀мо, кад-Бо̀јо, нѣма̄ га̄ јо̀ш, док-се-спрѣм̄и. Кат-по̀глѣнѣ, онѝ њѝ гонѣ. А̀ б̄ио је Мѝле Ивано̀в"ћа, с̄ћѣ̀ сѣстра му̀ по̀ћи за-њ"ма. Ку̀ка̄ она, мѝли Бо̀же, ку̀ка̄, йдѣ̀ за-њима, ку̀ка̄ прѐко-по̀ља. Ку̀ка̄, ку̀ка̄, да-јо̀ј-врѣте̄ бра̀та, ѝ йдѣ̀. А̀ онѝ ти вѝшоше, онѝ нѣ-с̄ешѣ̀ там̄ њима. О̀ћерашѣ̀ онѝ го̀ри, она̀ је ку̀кала ѝ за̀макла го̀р. Јѣна-јо̀ј рѐкла Тур̀киња, у̀сташама т̄иѣм̄ ка̀же: „Дѐте, дѐте, го̀нте, го̀нте, ѝ они-ћѣ̀ нас̄ та̀ко̀ ко̀-вѝ њѝг.“ Ѝ онда̀ о̀ћерали у̀-П̀јенова̀ц ѝ б̄ио нѣкѝ Мѝлован̄ Шу̀ло, за̀јм"л[и]-йг. Он-је-бѝо на-оно̀ј-жѐлезни"ци ра̀дио, б̄ио нѣшта, ра̀дио кот-пру̀те у̀ П̀јеновцу. Ѝ онѝ њѣга̄, за̀јме̄ н-њѣга̄, а̀ о̄[н]-нѝје ни му̀и б̄ио на пу̀ту. Ѝ онда̀ су̀ они ис-Кнѐж"нѣ за̀јм"ли нѣко̀г Мѝл"воја Јѣвт"ћа ѝ свѣ̀ људѐ онѣ̀ ко̀ји-су-ймали вел"кѣ̀ про̀давн"це, ка̀фане ил нѣшта. Ѝ јо̀вана Пилѝндав"ћа ѝ по̀па. А̀ у̀-менѣ̀ Мѝлета б̄ио ма̀ли, б̄или на̀руч"ли да̀ до̀несу̀ до̀љ да̀ га̀ кр̀сте. Ро̀дио се та̀ко̀ нѣка̀ко, мешч̄ини, б̄ио. Ка̀д-менѣ̀ зо̀вѐ по̀п, ймено[м]-мѐ зо̀вн̄у. „Нѣмо̀ј“ — вел̄и — „нос"ти д"јете, ѣ̀во ја̀-одо̀к.“ ... Ѝ та̀ко̀ ис-Кру̀шевѣ̀ца̄ ѝ свѣ̀ о̀ћерашѣ̀, ѝ ка̀жѐ он̄-Мѝлован̄. Њѣга̄ су̀ нѣкѝ му̀слима̀ни отѣ̀ли до̀љи, нѣгди по̀д-О̀ловом прѐко-на̀кѣ̀ х̄уприѣ̀. Свѣ̀-йг на̀го-н"ли да̀ сѐру̀ ѝ да̀ јѣду̀ сво̀је го̀вно. Ѝ ба̀цали-су-йг у̀-воду, ѝ свѣ̀шта, ѝ о̀ћерал[и]-йг онда̀ у̀ он̄-Јасено̀ва̀ц. Нѐ у̀миѣм-ти-ја̀ ни-рѐћи ко̀лко-йг јѐ б̄ило. Ё̀ле са̀д по̀купѣ̀ се, по̀бјегнѣ̀ о̀во-што-о̀станѣ̀, по̀бјегнѣ̀ у̀-шуму. По̀бјегнѣ̀ у̀-шуму, по̀бјегнѣ̀ го̀р на̀-брдо ѝ отуда̀ Ма̀лопо̀љци ѝ онѝ са̀стану̀ се. Отуда̀ ѝ озго̀р-ти — нѝсу онѝ јо̀ж б̄или по̀бјегли нѝкуд — ѝ по̀чѣли да̀ озго̀ б̄јѣжѐ ѝ они. Б̄или, б̄или, нѣ-смѝју̀ вѝшѐ да̀ жѝвѣ̀ у̀-ку̀ћама сво̀иѣм̄ ла̀ко. Ѝ онда̀, кат-се-по̀вѐћа̀ло њѝг, онѝ су̀ озго̀ за̀пуца̀ли, а̀ оно̀ јѐ ку̀т ко̀ѣ̀: б̄јѣжи, Тур̀ци, б̄јѣште. Ѝ онда̀ на̀пу̀лѐгали Тур̀ке ѝ о̀шли, по̀-бјегли у̀ Са̀ра̀јво ѝ по̀тљѐ до̀ђу̀ јо̀пѣ̀ у̀сташе, до̀ђу̀. Ма̀ло-се-то̀ слѣ̀гло, до̀ђу̀ у̀сташе во̀дина ѝ свѣ̀ нам по̀купѣ̀ у̀-Бога. Ка̀жем̄ нѝје б̄ило убра̀дача̀, јѣз б̄ило у̀ Са̀ра̀јву, јѣс у̀ Са̀ра̀јву. Зна̀м: ку̀пио̀ ми ђѣ̀вер онда̀, ѝ женѝ ѝ мѣ̀ни у̀зо̀ ма̀раму ѝ су̀кну. Њо̀ј у̀зо̀ од нѣкѣ̀ на̀шѐ цр̀ну̀ су̀кну. Ѝ кад-онѝ избѝшѐ на̀ врата̀, а̀ мо̀ја свѣ̀крва ѝ мо̀ја јѣ̀трва, о̀не су̀ б̄илѐ стра̀ш"ве. О̀не у̀зѐле ђѣ̀цу у̀ крѝло до̀ља̀м у̀ ово̀ј-ку̀ћи ста̀ро̀ј. Ѐва̀ко̀ чѝнѣ̀, а̀ онѝ по̀чѣ̀шѐ прѣ̀трѣсат, до̀љ нам у̀ са̀ндуц"ма онѣ̀-а̀љ"не штѣ̀днѣ̀ ѝ до̀љ нам б̄или са̀ндуци у̀ по̀друму ѝ ра̀киѣ̀ б̄ило. Ѝ по̀чѣ̀шѐ сѝпат ону̀-ра̀кију. Нѣ-смѝју̀ о̀не да̀ о̀ду̀, ја̀-јо̀пѣ̀ ја̀на до̀љи на̀ врата̀ на̀вирѝ штѣ̀ ра̀дѣ̀. Ка̀д-онѝ сѝпају̀ у̀-флашѐ из-оно̀г-бу̀рета па̀ вѝшѐ про̀су̀шѐ нег-на̀су̀шѐ. По̀куп"шѐ из-онѝѣ̀-са̀ндука̀ што-је-го̀ђ ва̀љало, б̄ило-нам-то̀ штѣ̀днѣ̀, што-ва̀ко̀ об̄лач"ли кат-ку̀т по̀ђѣ̀мо. Та̀ко̀ тѝ онѝ по̀куп"шѐ ѝ о̀дошѣ̀. Ка̀сниѣ̀ јо̀пѣ̀ на̀лѐгн̄у, ѣ̀ мѣ̀ни да̀ју̀, кад-је-бѝло то̀, ко̀лко јѐ ра̀змака — нѣ-зна̀м. Б̄ио нѣкѝ Мѐо, он-је-бѝо на̀јо̀пасн̄и у̀сташа. Го̀ниѣ̀ ѝ о̀вога̀ о̀ца ѝ до̀љ за̀гва̀ро̀, штѣ̀ нѝје ра̀дио̀ ку̀ћи Јовано̀во̀ј. Ѝ да̀ју̀ мѣ̀ни нѣку̀ пла̀ка̀ту да̀ прѝбиѣ̀м̄ но̀нди прѣ̀т-ку̀ћом̄ на̀ врат"ма, да̀ сѐ прѣ̀дају̀ Ср̀би, да̀-йм-нѣ̀ћѣ̀ нѝшта. А̀ ја̀-ти-у̀змѣ̀м па̀, ко̀-нѣ-зна̀м, прѝбиѣ̀м-ја̀-[о]н̄у̀ пла̀кату, вел"ка̀-јѐ б̄ила, б̄ила-јѐ ва̀ко̀ го̀тов по̀ла о̀вѣ̀-кѣ̀сѣ̀. Прѝбиѣ̀м-ја̀ њу̀, ка̀[д]-дру̀ги пу̀т на̀лѐгошѐ, а̀ мо̀ј чо̀ек — о̄[н]-нѝкака̀в, о̄[н]-на̀ко̀-јѐ б̄ио мѝран, њѣга̄ н"јѣсу̀ нѝшта. Ђѣ̀вер б̄ио сѐ ш-њима, у̀-П̀јеновцу по̀б̄и се. О̀тѝђи, го̀[р] ра̀д"ли у̀-Ку̀штра̀в"ци, па̀ сѐ по̀б̄и, по̀б̄и сѐ ш-њима. Ка̀д-онѝ: „Ма̀јку̀ вам̄ ј...м“ — мѣ̀ни рѐка̀вши — „Ма̀јку̀ вам̄ ј...м, ко̀лко нас̄ мр̀зѝте, на̀о̀па̀ко̀ прѝб"ли пла̀кату.“ „Нѣ-зна̀м-ја̀, бо̀лан, ја̀-нѝкат чѝта̀ла н"јѣсам, нит пѝсала.“ „Па, ђѣ̀-ти-јѐ чо̀ек, што-нѝјѐ он?“

Сам врнчанце остану гор и боса све

Нит-тотити нјесам причала кат-сам-ишла у Зворник па ми дали педесет кила шенце, ондар кад-онд-смирло се онд рато. И обуем-ја панке, онд-пашњаке, и упртим се. Нисам-ја била сама, још-нас-је било, вако упртим на-раме. Кот-кат-сам-носла Милету у Србију. И ајде све пјеше. И дољ на, како се зове — Касаба. Нонјевали смо на равни с онијем-житом и с онијем-јадима. И ондар-бо гати, ја-онд-панке издери, издерем онд-панке, дођу: сам врнчанце остану гор и боса све. Боса све, Бок те, подбик се, тако и све онд-други. И кад ја сат пођем дољ, ишла-сам-ја у-Бању Ковиљачу рад-овије-ногу, у-Бању. Кат-се-смирлим с аутом кољко је дољ ићи, како-сам-ја носла, реко, педесет кила шенце на-себи, а боса ишла. Све боса кући доћи. Сила ме јада убо, мени је горд рат додидо нег-ишта. Није ми додидо рат што-сам-се-ја-бојала.

Море-л бит чок адум?

Биле на наму те-из-Драпнића, не-знам како су се презивале. И она-се-једна уда там у-Калну за јенд. Уда се, доста говеди има, крава, оваца и свега. Торо-ви били, све-то. Ка[д]-тамо, обавла се свадба и — добар момак, нако виђен, и она ти тако туј била ету, кољко ли дана била, тај-момак никако неће ш-њом да легне. Све иде тору, све иде тору. И задуго, задуго тако било. Оне су посићеле, ал биле су на наму. И она ти рече: „Па-нјесам-ја дошла за његова говеда већ-дошла за-њег. Што неће да легне?“ И, напоми, бије адум, море-л бит чок адум? И није ни-легд и она се вратла. Није она шела да живи тако там: „Што-лу ја да његова гледам говеда, ја-сам-дошла за-њег. Свашта је се нешта стрепљавало.

Све, знало се, јендм душом дијали

Ожени се у Жеравцама, дође јена из-Јабук, за некот Велку Голлијана. И она, тридестеро чељад у-кући — та-Криста гор, што-је-Јованова прија — тридестеро чељад било у-кући. Причала сам ти: браће четвртца, јетрва четри, све, знало се, јендм душом дијали, како-но-кажу. Кат-пођи у-кућу, баш-ко да-су-странци, они причају браћа између себе, тако су се слагали. Знало се све ко-ја-ће шта радт: јена лепа куала, јена онд, јена онд. И тако се оженија и она-што-је-дошла из-Јабук, посићела цура, за Велку некот. И све она од-они-је-свију ник све знала обућу чие-је шта. Она отрља, вјешало се — причала сам ти — гор виж-ватре. Онд-пресуши се и она је морала све отрлат, онд-се-треба отрлати, калаво, и мора се отрлати. И панци, и обоје стави, па ондара стави чарапе и назувце (тако шарале се назувце) и стави на-онд. И тако све радла, радла, кад-јо[ј]-јетрва, доведе њевр једну олуда из Мангурнића. Деса-јој било име. Лјје-па-је-то она. Бок створија: слика! А и-он је бије добар. Кад је дошла, ништа у-Бога не-зна. А ова-ти-јо[ј]-је све-онд, све-јој она, ко јетрве, добра била па-јој-све казују. И он је тако бије ш њом и она не-мере да роди дјете.

Наста Ивановић (1918), родом из Жеравица, неписмена, снимљено 1996. године

Слободан Реметич

ТЕКСТЫ ИЗ ГОВОРОВ ВОСТОЧНОБОСНИЙСКИХ ЭР

Резюме

В настоящей работе представлены тексты из говоров восточнобоснийских эр, т.е. населения, занимающего область, называемую в народе словом *Кадилук*. Речь идет о территории между областью Бирача и Нишичским плоскогорьем, на территории между реками Дриняча, Биоштица и Кривая, и склонами гор Конюх и Романия. Согласно положениям Дейтонского мирного договора большая часть эрской области, досталась Федерации Боснии и Герцеговины, а меньшая часть Республике Сербской. Границы эрской области, т.е. Кадилука, следует воспринимать условно, т.к. они, за отсутствием точных данных в научной литературе, определялись в духе установившихся местных народных «критериев», согласно устным информациям на месте. Восточнобоснийские эры говорят на герцеговинско-крайишском диалекте.

В течение последней войны население большинства эрских сел осталось без своего дома и временно выселилось из своих многовековых очагов и поселилось на территории Сокоца, Хан-Пиеска, во Власенице, Дринячах, Зворнике, Каракае, Горни-Шепке, Браневице и в других местностях, в первую очередь в новообразованных поселениях беженцев в речных долинах Дрины и Савы, а отчасти и в местах на территории Сербии, с той стороны реки Дрины. В неблагоприятных и несчастливых наступивших обстоятельствах уже под конец войны сделаны первые шаги в организации полевых записей речи стариков и старух, бежавших из сельских поселений сербских западных областей. В рамках научно-исследовательских проектов Сербской академии наук и искусств и ее Института сербского языка, а потом и Академии наук и искусств Республики Сербской, до сих пор удалось записать на аудиокассетах свыше 800 часов связной речи аутентичных носителей своего местного речевого идиома, характерного для территории Нишичского плоскогорья (зона т. наз. Малалука), Кадилука, Горни-Бирача, окрестностей Живиниц и Баповичей, зеничского и каканьского края, окрестностей Брезы и Вареша, охватывая также территории Бугойно, Дони-Вакуфа, а также Подриня в зоне Калесии и Зворника. Богатая сокровищница собранного языкового материала, только частично обработанная и опубликованная, содержит корпус, достаточный для ряда монографических описаний отдельных речевых типов и диалектных словарей или собраний диалектных слов. Это в частности касается боснийских эр, языковой идиом которых не следует предать забвению, т.к. он содержит около 500 часов аудиокассетных записей их речи. Этому должно содействовать и данное собрание текстов, образцов речи бежен-

цев, расселившихся в течение последней войны. По основательным причинам в данном случае предпочитают расселенные беженцы по отношению к тем жителям эрской области, которые по воле судьбы не должны были покидать родные пороги. Тексты, прибавленные к данной работе, составляют лишь часть разговоров, записанных в период с 1995 по 2001 гг.

САДРЖАЈ

Уводне напомене	487 [3]
ТЕКСТОВИ	489 [5]
Ковачићи	489 [5]
Вучинићи	537 [53]
Коњевићи	570 [86]
Сливње	574 [90]
Жеравице	586 [102]
Радачићи	588 [104]
Доњи Дрецељ	600 [116]
Туде	622 [138]
Горњи Драпнићи	622 [138]
Врапци	628 [144]
ТЕКСТЫ ИЗ ГОВОРОВ ВОСТОЧНОБОСНИЙСКИХ ЭР (Резюме)	635 [151]
Прилог: Област источобосанских Ера (карта)	